

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Doktori Iskola

A polgári jog és a polgári eljárásjog alapelveinek kapcsolódása, illetve azok alkalmazása a polgári peres és nemperes eljárásokban

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető(k):

Prof. dr. habil Nochta Tibor

Készítette:

dr. Mészáros Pál Emil

Pécs

2021

Tartalom

Rövidítések jegyzéke.....	7
I. Bevezetés.....	8
II. Alapelvek az eljárásjogban és az anyagi jogban	9
1. Eljárásjogi alapelvek	12
2. Anyagi jogi alapelvek.....	15
III. A rendelkezési jog.....	20
1. A korlátlan féluralom	21
1.1. A korlátlan féluralom a francia eljárásjogban.....	21
1.2. A korlátlan féluralom a német eljárásjogban	22
1.3. A korlátlan féluralom az angol eljárásjogban	24
2. Túlméretezett bírói hatalom	27
2.1. A porosz polgári perrendtartás	27
2.2. A szocialista modell.....	29
2.3. Az 1952. évi magyar polgári perrendtartás	32
3. Féluralom és a bírói hatalom közötti egyensúly.....	34
3.1. A szociális polgári per modellje az osztrák polgári perrendtartás.	34
3.2. A német polgári perrendtartás átalakítása.....	37
4. Magyar keresztút a XX. század első felében.....	40
5. A rendelkezési alapelv szabályozása.....	43
5.1. A rendelkezési alapelv a régi Pp.-ben.....	43
5.2. A rendelkezési alapelv a hatályos polgári perrendtartásban	45
5.2.1. A kereseti kérelem előterjesztése	46
5.2.2. Az írásbeli beadványok benyújtása	50
5.2.3. Egyezség a polgári perben	53
6. Összegzés	54
IV. A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége a polgári peres eljárásban ..	56

1.	A régi Pp. szabályai a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettségével kapcsolatban	58
2.	A Pp. javaslata.....	62
3.	A Pp. által megalkotott alapelv	64
4.	A tényállítás relevanciája az ügy érdemét tekintve a peranyagszolgáltatással kapcsolatban	68
5.	Az indokolatlan késedelem esete a peranyagszolgáltatás során.....	72
6.	Összegzés	74
V.	A bíróság közrehatási kötelezettsége	74
1.	A bíróság közrehatási kötelezettségének tartalma.....	74
2.	Az anyagi pervezetés.....	78
3.	Az anyagi pervezetés hazai szabályozásának európai alapjai és funkciói	79
4.	A keresetlevél és más perbeli nyilatkozatok ellentmondásai	80
5.	Az elsőfokú eljárás során alkalmazott anyagi pervezetés	83
6.	A másodfokú eljárás során alkalmazott anyagi pervezetés	87
VI.	Jóhiszemű pervitel.....	89
1.	A jóhiszeműség elvének alapjai	90
2.	A jóhiszemű pervitelről általánosságban.....	91
3.	A kereset benyújtása és kiterjesztése.....	92
4.	Perbeli nyilatkozatok relevanciája	95
5.	Bíróság tájékoztatása és az általa meghatározott kötelezettség teljesítése.....	96
6.	A jóhiszemű pervitel alapelvének érvényesülése nemperes eljárásokban	97
7.	A jóhiszemű pervitel követelménye a bizonyítással kapcsolatban	100
VII.	Perkoncentráció elve	102
1.	A perkoncentráció, mint alapelv, vagy mint elvárás megjelenése a polgári perben ..	102
2.	A perkoncentráció, mint célkitűzés	105
3.	A perkoncentrációt gátló tényező, a perelhúzás.....	108
3.1.	Optimális pertartalom	108

3.2.	A perkoncentráció eddigi megvalósulása a gyakorlatban.....	109
3.3.	A peres eljárások társadalmi megítélése	113
4.	Perelhúzás okai.....	114
5.	A perkoncentráció elvének megvalósulása a polgári perben	118
VIII.	A Polgári Törvénykönyv hatálya	121
IX.	Értelmezési alapelv	124
1.	A jogszabályértelmezéssel kapcsolatos általános megállapítások	124
2.	Az Alkotmánybíróság jogértelmezése	127
3.	A „rendes” bíróságok jogértelmezésével kapcsolatos megállapítások.....	128
X.	Jóhiszeműség elve	130
1.	A jóhiszeműség és tisztesség elve, mint objektív zsinórmérték.....	130
2.	A jóhiszeműség és tisztesség elvének kialakulása, története	133
3.	A jóhiszeműség és tisztesség elve a Ptk.-ban.....	135
4.	A venire contra factum proprium megjelenése	136
5.	A jóhiszeműség és tisztesség elve a gyakorlatban	137
XI.	Az elvárható magatartás elve	142
1.	Az elvárható magatartás elve a magánjogban	142
2.	Az elvárható magatartás „jelentése”	144
3.	Az állami kárfelelősség az elvárható magatartás alapján.....	146
4.	Az elvárható magatartás hatályos jelentése az elméletben és a gyakorlatban.....	147
5.	Nemo suam turpitudinem allegans auditur elve	151
5.1.	Munkajog	152
5.2.	Közigazgatási jog.....	153
5.3.	Ajánlat közlésének kötelezettsége	153
5.4.	Az ajándék visszakövetelése.....	154
5.5.	Az adásvétel	154
5.6.	A dologi jog	154

6.	A felek kölcsönös felróhatóságára való hivatkozás lehetősége	155
XII.	A joggal való visszaélés tilalma	156
1.	Az alapelv hazai forrásai, eddigi eredményei	156
2.	Az alanyi jog, mint amit korlátoz a rosszhiszeműség elve	157
2.1.	Az alanyi jog fogalma, annak meghatározása.....	157
2.2.	Az alanyi jogot tagadó elméletek.....	158
2.3.	A magyar szakirodalom az alanyi joggal összefüggésben.....	159
2.4.	Az alanyi jogok rendszere a szocialista időben és a rendszerváltást követően....	161
3.	A joggal való visszaélés formái és jellege.....	163
3.1.	A joggal való visszaélés alapvető formái.....	164
3.2.	A joggal való visszaélés jellege	164
3.2.1.	A kizárólag károsító magatartás tilalma	164
3.2.2.	A joggal való visszaélés tilalma, mint generálklauzula.....	165
3.2.3.	A joggal való visszaélés tilalmának ideologikus jellege	166
3.3.	Változás iránya.....	167
4.	A joggal való visszaélés, mint alapelv	168
4.1.	Alapelvi szerepek, funkciók.....	169
4.2.	A joggal való visszaélés, mint elvi keret.....	170
4.3.	A joghézag kitöltő szerep, mint reális elvárás egy alapelvtől?	170
4.4.	Jogértelmezési funkció.....	170
5.	A joggal való visszaélés bírói gyakorlata.....	171
5.1.	A joggal való visszaélés gyakorlatáról általánosságban	171
5.2.	Magánjogi szervezetekkel kapcsolatos döntések.....	172
5.3.	Jognyilatkozat pótlásának egyes esetei	173
5.4.	A joggal való visszaélés egyéb esetei	175
6.	A joggal való visszaélés alapelvének kapcsolata más alapelv(ek)kel	176
6.1.	A joggal való visszaélés kapcsolata a régi Ptk. idejében	176

6.1.1.	Eörsi Gyula megállapításai a joggal való visszaéléssel kapcsolatban	176
6.1.2.	Sárándi Imre magyarázata	177
6.1.3.	A joggal való visszaélés kapcsolata a rendeltetésszerű joggyakorlással a jelenben ¹⁷⁷	
6.2.	Kapcsolata a jóhiszeműség és tisztesség elvével	178
6.3.	A jóhiszemű joggyakorlás elvével való kapcsolat	179
6.4.	A polgári eljárásjoggal való kapcsolata	180
XIII.	A bírói út	181
1.	A bírói út, mint jogelv vizsgálatának fontossága	181
2.	A bírói út jelenlegi szabályozása.....	182
3.	A bírói út alól kivett esetek	183
3.1.	Az igény sem bírósági, sem pedig más úton nem érvényesíthető.....	183
3.2.	Más bírósági vagy hatósági úton érvényesíthető a követelés	184
3.3.	Az egyes alternatív vitarendezési módok.....	184
4.	A bírói út rendelkezésével kapcsolatos egyes jogesetek	184
5.	A bírói út kapcsolata más alapelvekkel.....	185
XIV.	Összefoglalás.....	186

Rövidítések jegyzéke

1804. évi francia polgári törvénykönyv	Codice Civile
1896. évi német polgári törvénykönyv	BGB
1811. évi osztrák polgári törvénykönyv	OPTK
1907. évi svájci polgári törvénykönyv	ZGB
1877. évi német polgári perrendtartás	dZPO
1895. évi osztrák polgári perrendtartás	öZPO
1911. évi I. törvénycikk	Plósz-féle Pp.
1923. évi orosz polgári perrendtartás	GPK.
1928. évi magánjogi törvényjavaslat	Mjt.
1952. évi III. törvény	régi Pp.
1959. évi IV. törvény	régi Ptk.
1977. évi IV. törvény	1977-es Novella
1995. évi LX. törvény	VI. Ppn.
1996. évi LVII. törvény	Tpvt.
1999. évi CX. Törvény	VIII. Ppn.
2011. évi CLXI. törvény	Bszi.
2013. évi CXXII. törvény	Földforgalmi trv.
2013. évi V. törvény	Ptk.
2016. évi CXXX. törvény	Pp.
Allgemeine Gerichtsordnung für die Preußischen Staaten	porosz polgári perrendtartás
Emberi Jogok Európai Egyezménye	EJEE
European Commission for the Efficiency of Justice	CEPEJ
1991. évi XLIX. törvény	Csódtv.

I. Bevezetés

Témaválasztásomat indokolja a 2016. évi CXXX. Törvény (Továbbiakban: Pp.) elfogadása és így a magyar polgári perrendtartás jogalkotó általi megreformálása. A jogalkotó célkitűzése egy gyorsabb, egyszerűbb, hatékonyabb eljárásrend megalkotása volt, amely során a bíróságok leterheltségét is csökkentik. A Pp. hatálybalépése óta eltelt 3 év, illetve annak első novellaszerű módosítása alátámasztja azt a felvetésemet, hogy az elmúlt időszak gyakorlati tapasztalatából az új jogszabály alkalmazására vonatkozóan lehetséges konklúziókat levonni. Ahogy azt az értekezésemben is megfogalmazom, az eljárásjog nem tud létezni az anyagi jog nélkül, így annak egymással történő vizsgálata is indokolt. A 2013. évi V. törvényünk (Továbbiakban: Ptk.) is egy új törvény, amellyel kapcsolatban releváns gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezünk.

Mindkét törvény esetében láthatjuk azt, hogy a jogalkotó nyugati példákat megvizsgálva és a magyar magánjogi hagyományok tiszteletben tartása mellett az egyes alapelvek számát csökkentette, absztrahálta. Véleményem szerint egy magánjogi jogviszony, amely egy polgári peres vagy nemperes eljárásban végződik, nem az eljárás megindulásától, hanem a jogviszony keletkezésétől kezdve vizsgálendő, így az egész jogviszonyra, annak egyes szakaszaira ható alapelvek hatása és alkalmazása is indokolt.

Az anyagi és eljárásjogi alapelvek kihatnak a teljes jogviszonyra és azok alkalmazása a gyakorlat számára sok esetben kérdést vet fel. Értekezésem során az alapelvek gyakorlatban történő alkalmazását vagy annak hiányát vizsgálom meg, hiszen az a jogi szakemberek számára egyértelmű, hogy ezen alapelvek szubszidiárius jelleggel bírnak, azonban az nem minden esetben ilyen egyértelmű, hogy eredményesen lehet-e rájuk hivatkozni vagy nem.

A kutatásom során hagyatkoztam a már fennálló magyar és nemzetközi szakirodalomra, de minden egyes alapelv vizsgálata során a hangsúlyt igyekeztem a gyakorlat oldalára billenteni és az onnan nyert tapasztalatokat a disszertációba beleépíteni. A kutatás elején az alapelveket külön rendszereztem anyagi és eljárásjogi alapelvekre bontva, majd ezt követően egyesével kidolgoztam őket. Amikor az alapelvek egyes sajátosságai megfigyelhetőek voltak a részemről, kezdtem el az egymáshoz való viszonyt vizsgálni.

Alapfelvetésem az volt, hogy a magánjogban is lehet találni egy olyan alapelvet, amely mint az emberi méltóság az alkotmányjogban az összes többi alapelv „anyajoga” lehet. Ezt a felvetést

azonban el kellett vetnem a szakirodalom és a gyakorlat vizsgálata során, mivel az a meggyőződésem alakult ki, hogy ilyen „szuperalapelv” a civilisztikában nem létezik.

Véleményem szerint vannak olyan alapelvek, amelyek szinte teljesen ugyanazok az eljárásjogban illetve az anyagi jogban, azonban azoknak alkalmazása, tartalma a jogviszony létszakaiban kisebb változásokon esik át. Kutatásom és értekezésem elkészítése során igyekeztem az egyes alapelvek közötti összefonódásokat meglegelni vagy annak hiányát megállapítani, továbbá a törvények viszonylag „fiatal” korára tekintettel véleményt alkotni azok tapasztalatairól és amennyiben ez indokolt és szükséges a módosításokra konkrét javaslatokkal élni.

Értekezésem az anyagi jogi és eljárásjogi alapelvek használatára, egymásra való hatásaira keresi a választ. Kutatásom során a Ptk. és a Pp. írott alapelveit vizsgáltam meg, eltekintve azon alapelvektől, amelyek más jogforrásban vannak szabályozva. Nem vizsgáltam azon alapelveket se, amelyek esetlegesen nem az egész törvényre irányadóak, hanem annak csak egy részére. A disszertáció kereteit szétfeszítette volna az, ha valamennyi alapelvet megvizsgáltam volna, így szükséges volt egyfajta szűkítés alkalmazása.

Az értekezés fő módszere az egyes jogforrások logikai, nyelvtani, valamint összehasonlító értelmezése volt. Az egyes alapelvek pontosabb tartalmának megismerése és feltárása érdekében a bírói gyakorlatot is megvizsgáltam és így vontam le következtetéseket az adott alapelvvel összefüggésben. Az értekezés támaszkodik a hazai és nemzetközi szakirodalomra, különös tekintettel Kengyel Miklós, Tercsák Tamás, Czoboly Gergely és Benke József munkásságára. A korábbi magyar szakirodalom bővelkedik az alapelvekkel kapcsolatos fejtegetésekben, okfejtésekben, így az azokban található megállapítások az új jogszabályi környezet miatt felülvizsgálandók.

Vizsgálódásom középpontjában a bírói gyakorlat áll, amelyet az egyes szakirodalmi álláspontokkal egészítetek ki. Az alapelveket az esetek többségében az elmélet oldaláról vizsgálják, de véleményem szerint a gyakorlati tapasztalatokat is érdemes vizsgálni, amely alapján az alapelvek alkalmazhatósága, illetve annak elvetése kellőképpen alátámaszthatóvá válik.

II. Alapelvek az eljárásjogban és az anyagi jogban

A polgári jog által körülhatárolt jogainkat, a polgári jogi jogvita keretében csak úgy tudjuk megvédeni, ha igénybe vesszük a polgári eljárásjog által számunkra kínált jogvédelmi eszközöket. Ezen eljárások megfelelő szintű és minőségű szabályozása magas relevanciaszinttel rendelkezik, hiszen a megfelelő eljárásjogi szabályozás hiánya esetén a polgári jog által biztosított anyagi jogaink körülhatárolt jogaink kiüresednének.¹

A jogalkotó szerint a Pp.-t azért volt szükséges megalkotni, mivel a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (továbbiakban: régi Pp.) ugyan már nem azt a szocialista perjogot és az abba belefoglalt célt – nevezetesen az anyagi igazság kiderítését - tartalmazta, amely érdekében létrejött a törvény, hanem az eljárás jogszerűsége volt a cél, azonban a törvény többszöri és jelentős módosításai oda vezettek, hogy a törvény már nem alkotott egy egységes eljárásjogi szabályozást. A törvény szabályozási elemei mégis behatárolják a módosítási lehetőségeket, mivel a folyamatos módosítások a törvény koherenciáját megszüntetik, valamint nem adnak lehetőséget a perjog továbbfejlesztésére, korszerűsítésére. A régi Pp.-t több mint százszor módosították, amely a jogértelmezés nehézségeihez vezetett, valamint az elmúlt években az igen erőteljes jogalkotás miatt megújult a szabályozási környezet. Azonban ezen új jogszabályok alap vagy háttérjogszabályaként²³⁴ – a polgári perrendtartásról szóló mindenkori törvény kerül alkalmazásra, ezért ezen eljárások hatékony és időszerű lefolytatásához elengedhetetlen volt egy új törvény megalkotása.⁵

Wopera Zsuzsa, a polgári perrendtartás reformjáért felelős miniszteri biztos szerint nem az a gond a még hatályos polgári perrendtartással, hogy az 1953. évben lépett hatályba, hanem hogy a polgári eljárásban az egységes perszerkezet érvényesül, amely lehetővé teszi azt, hogy adott esetben akár közvetlenül a tárgyalás berekesztése előtt a felek keresetüket megváltoztassák, új bizonyítékot tárjanak a bíróság el és így az eljárás lezárása helyett annak elhúzódását eredményezi ez a fajta perbeli magatartás.⁶ Véleményem szerint az új eljárásjogi szabály létrehozásának indoka a két indoklásban közösen, nem pedig külön-külön keresendő. Az új jogszabályi környezet és a bírósági eljárások elhúzódásának megakadályozása közösen alapozza meg új jogszabály megalkotását, mivel ezek az indokok összefüggnek, tekintettel arra,

¹ Rónai Orsolya, Az Európai polgári eljárásjog jelenkori állapota, Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében c. doktorandusz tanulmánykötet 3. számában található, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014, 193. old.

² a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi III. törvény

³ a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény

⁴ a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény

⁵ <http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20C3%BAj%20polg%20C3%A1ri%20perrendtart%20C3%A1s%20konceptci%20C3%B3ja.pdf>

⁶ <http://www.jogiforum.hu/hirek/37069>

hogy amennyiben az egyes joganyagok szervesen kapcsolódnak a polgári perrendtartáshoz, akkor azok megfelelően tudják a bírósági eljárás helyett más eljárásokra utalni az esetlegesen felmerülő jogi konfliktusokat, amelynek köszönhetően a bíróságok ügyterhe is csökken.

A Pp. elfogadásával a törvényhozó több koncepcionális változást is eszközölt a régi Pp.-hez képest, mint például a professzionális per, a perkoncentráció elve vagy például az osztott perszerkezet. Itt kell megemlítenünk, hogy a szocialista perjog értelmében az osztott perszerkezet az eljárásokat csak lassította, mivel formalizmusával és bonyolultságával a peres eljárás hatékonyságát csökkentette.⁷ Az osztott perszerkezet újbóli bevezetését a jog által szabályozott életviszonyok drasztikus megváltozása és az elmúlt évtizedben megfigyelhető peres eljárások meghosszabbodása indokolta, mivel az eljárások egyes szakaszainak formális lezárása a perelhúzás „taktikáját” ellehetetleníti.

A Pp. 2015-ben elfogadott Koncepciója egyértelművé tette, hogy szükséges az alapelveket külön a kódexben is szabályozni, hiszen azok kiemelt szerepet töltenek be a törvény alkalmazásában, értelmezésében, illetve esetleges későbbi fejlesztésében. A Pp. alapelveket tartalmazó fejezet kizárólag azokat az alapelveket nevesíti, amelyek a peres eljárás egészében érvényesülnek – tehát nem csak egy meghatározott eljárási részt befolyásolnak, mint például a szabad bizonyítás elve, amely csak és kizárólag a bizonyítási eljárásra korlátozódik – illetve amelyeknek az egész törvényre nézve hatásuk van. Ezek az elvek az eljárási törvény egészét, tehát minden részletszabályt áthatnak. Megállapítható, hogy a törvény – a jogalkotó indokolása és annak vizsgálata alapján is – törekedik az alapelvek számának csökkentésére, valamint minél magasabb absztrakciós szint elérésére, annak érdekében, hogy az alapelvek alkalmazása minden részletszabályra lehetséges legyen.⁸

E módosítások háttérében jellemzőn egy külföldön bevált megoldás átvétele állt, amelyet hazai viszonyok között is alkalmasnak talált a perrend megreformálására a jogalkotó. A külföldi perjogi megoldások elemzéséből lezűrhető az a következtetés, hogy nincs olyan „recept”, ami mindenhol beválna,⁹ és hatékonyá tudná tenni a perrendet; az a modell, ami az egyik országban sikeresen funkcionál, más jogi kultúrában nem működik a kívánt eredményességgel.¹⁰

⁷ Szilbereky Jenő, *A Polgári Eljárás Funkciója és Hatékonysága*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1977, 238-239 old.

⁸ (Szerk) Nagy Adrienn - Wopera Zsuzsa, *Polgári eljárásjog I.*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2017., 35-36 old.

⁹ Thomas de Weers: *Reforming the Law of Civil Procedure: Does it Work?*
http://www.lut.fi/documents/27578/419707/Thomas+de+Weers_Reforming+the+Law+on+Civil+Procedure.pdf/5962366e-30e5-4d94-a87a-15069b8d5bb4

¹⁰ Laura Ervo: *Tárgyalás-előkészítő eljárások skandináv modelljei polgári ügyekben*, In: *Jogtudományi Közlemény* 2009. 64. évf. 2. szám.

1. Eljárásjogi alapelvek

A Pp. kodifikációjának egyik alapkérdése volt, hogy az új eljárás törvény tartalmazza-e külön alapvető fejezetet. Amennyiben igen, akkor az kizárólag polgári perjogi alapelveket foglaljon-e magában. A Pp. Preambulumában szabályozási célként szerepel a magyar perjogi hagyományokra építő szabályozás megteremtése. A mintaadónak tekintett 1911. évi I. törvénycikk (Plósz-féle Pp.) nem tartalmazott önálló alapvető fejezetet. A régi Pp. az „Alapvető elvek” című I. fejezetben már rögzítette azokat az elveket, amelyek a teljes polgári peres eljárás folyamán irányt szabtak. Az új eljárásjogi kódex 2015-ben elfogadott Konceptiója világossá tette, hogy szükséges alapelvek megfogalmazása, mivel fontos szerepet töltenek be. Az alapelvek zsinórmértékül szolgálnak az eljárás során a jogalkalmazók számára, valamint meghatározzák az eljárás rendjét és a szabályozás irányait.

A polgári perekben számos alapelv érvényesül. A polgári peres eljárás alapelveit két nagy csoportra bonthatjuk; igazságszolgáltatási alapelvekre és a polgári per jog sajátos alapelveire. A polgári per jog sajátos alapelveinek jelentős része a Pp. I. fejezetében található „Alapelvek” cím alatt. Itt kerültek nevesítésre a polgári per jog azon sajátos alapelvei, amelyek a per teljes életciklusát áthatják. Azonban a polgári peres eljárás során az itt rögzített alapelveken kívül számos további alapelv is érvényesül, azokat a Pp. későbbi fejezete vagy az Alaptörvény vagy más törvények (bírói szervezeti és jogállási törvények) tartalmazzák. A Pp. későbbi fejezetében találhatóak azok az alapelvek, amelyek nem a teljes eljárásra, hanem az eljárásnak csak egy adott szakára, illetve szakaszára vonatkoznak.

Az igazságszolgáltatási alapelvek az igazságszolgáltatási tevékenység valamennyi ágában (polgári, büntető, közigazgatási) érvényesülnek. Ezek közül a legfontosabbakat az Alaptörvény nevesíti:

- a törvény (bírói) előtti egyenlőség¹¹
- a bírósághoz fordulás joga¹²
- a tisztességes eljáráshoz való jog¹³
- az eljárás észszerű időn belül való befejezésének a joga¹⁴
- nyilvánosság elve¹⁵
- a bírák függetlenségének elve¹⁶

¹¹ Alaptörvény XV. cikk (1) bek.

¹² Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.

¹³ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.

¹⁴ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.

¹⁵ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.

¹⁶ Alaptörvény 26. cikk (1) bek.

- társasbíráskodás elve¹⁷
- nem hivatásos bírák (ülnökök) részvételének elve¹⁸
- jogorvoslathoz való jog¹⁹
- védelemhez (képviselőhöz) való jog elve²⁰

Az igazságszolgáltatási alapelvek érvényesülnek a polgári per folyamán is, azonban a Pp.-ben már nem kerülnek külön nevesítésre. A polgári perben érvényesülő alapelveket tartalmaz – az Alaptörvényen kívül – a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi), valamint a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény. Ezek közül fontos kiemelni a vita végleges rendezésének elvét, amely szerint „a bíróságok a vitássá tett vagy megsértett jogról – törvényben szabályozott eljárás során – véglegesen döntenek.”²¹

Az előzőekben felsorolt igazságszolgáltatási alapelvek közül némelyiknek van polgári perjogi megfelelője, például a tisztességes eljárás részjogosítványának tekintendő fegyverek egyenlőségének elve,²² nyilvánosság elve,²³ a bírósághoz fordulás jogát biztosítani és a bíróság előtti egyenlőséget előmozdítani hivatott tájékoztatási kötelezettség²⁴. A Pp. az anyanyelv használat elvét is rögzíti.²⁵

A polgári peres eljárás alapelveinek másik nagy csoportját a polgári perjog sajátos alapelvei alkotják. Ezek az alapelvek a Pp.-ben „Alapelvek” cím alatt szerepelnek és a per folyamán végig érvényesülniük kell:

- rendelkezési elv,
- perkoncentráció elve,
- a felek eljárástámogatási kötelezettségének elve,
- a felek peranyag-szolgáltatási kötelezettségének elve,
- a felek igazmondási kötelezettségének elve,
- jóhiszeműség elve,
- a bíróság közrehatásának elve.

¹⁷ Alaptörvény 27. cikk (1) bek.

¹⁸ Alaptörvény 27. cikk (2) bek.

¹⁹ Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bek.

²⁰ Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bek.

²¹ 2011. évi CLXI. törvény 2. § (1) bek.

²² Pp. 110. § (2) bek.

²³ Pp. 231. § (1) bek.

²⁴ Pp. 111. §

²⁵ Pp. 113. § (3) bek.

Vannak olyan alapelvek, amelyek csak egy eljárási szakaszhoz kapcsolódnak. A Pp. „Bizonyítás” címet viselő Negyedik részében a bizonyítás általános szabályai között került nevesítésre a bizonyításhoz kapcsolódó és a bizonyítási eljárás során irányadó két alapelv:

- a tényállás szabad megállapításának elve, és
- a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve.

A polgári perjog legfontosabb alapelve a rendelkezési elv. A magánautonómiából következően a felek maguk döntenek el, hogy élnek-e a törvényben biztosított jogaikkal (pl.: perindítás, perbebozsátkozás, fellebbezés). A rendelkezési elvnek számos megnyilvánulási formája lehetséges az eljárás során:

- a felperes a keresetlevélben határozza meg az általa érvényesíteni kívánt jogot az anyagi jogi jogalap megjelölése útján,²⁶
- a felperes a keresetlevélben a bíróság döntésére irányuló határozott kérelmet terjeszt elő,²⁷
- a per eldöntése szempontjából releváns tényeket a feleknek kell meghatározniuk (keresetlevél, ellenkérelem),
- a felperes megváltoztathatja keresetét,²⁸
- az alperes megváltoztathatja ellenkérelmét,²⁹
- a fél megváltoztathatja perfelvételi nyilatkozatait a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig,³⁰
- a felperes a keresettől elállhat,³¹
- a felek az eljárás megszüntetését közösen kérhetik,³²
- a fél rendelkező cselekményt tehet: jogot ismerhet el, jogról mondhat le és egyezséget köthet.

A Pp. egyik kiemelt jogalkotói célkitűzése a perkoncentráció, amely alapelvi szinten rögzítésre került. A Pp. Preambuluma is kimondja, hogy a kódex a koncentrált per feltételeit biztosító szabályozás megteremtését célozza. A cél, hogy a tények és bizonyítékok a lehető legkorábban a bíróság rendelkezésére álljanak. Ez az elvárás a felektől és a bíróságtól egyaránt a korábbiaktól eltérő szerepfelfogást kíván. A felektől fokozott eljárási felelősséget kíván a bíróság elé vitt jogvitájukkal kapcsolatban, ezt a követelményt a felek eljárástámogatási

²⁶ Pp. 170. § (2) bek. b) pont

²⁷ Pp. 170. § (2) bek. a) pont

²⁸ Pp. 185. § és 215. §

²⁹ Pp. 185. § és 216. §

³⁰ Pp. 183. § (4) bek.

³¹ Pp. 241. § (1) bek. a) pont

³² Pp. 241. § (1) bek. b) pont

kötelezettsége fejezi ki. A perkoncentráció másik címzettje a bíróság, ez a bíróság irányában megfogalmazott kötelezettség alapvetően a bíróság közrehatási tevékenységével került rögzítésre. A perkoncentráció, a felek eljárástámogatási kötelezettsége, valamint a bíróság közrehatási tevékenysége egymással szorosan összefügg. Az utóbbi kettő alapvetően a perkoncentráció megvalósulásának biztosítékai. A perkoncentráció megvalósulását segíti elő a per szerkezetében való koncentráltság, az eljárás mind időben, mind funkcióban elkülönülő két részre, perfelvételi szakra és érdemi tárgyalási szakra bontása.

A feleket terhelően a Pp. az eljárástámogatási kötelezettség mellett előírja a felek peranyag-szolgáltatási kötelezettségét, valamint a fél igazmondási kötelezettségét. A felek feladata a perben jelentős tények állítása, ezt a felperes a keresetlevélben, az alperes pedig az ellenkérelemben tudja megtenni, valamint a felek kötelezettsége a bizonyítékok bíróság részére történő rendelkezésre bocsátása. Az igazmondási kötelezettség a felekre, a képviselőre és a beavatkozóra vonatkozik, személyi hatályát tekintve szűkebb körű mint a jóhiszeműség elve. Az eljárás egyéb résztvevőire (tanú, szakértő) speciális szabályok és jogkövetkezmények vonatkoznak. A Pp. nem ír elő abszolút igazmondási kötelezettséget, csak akkor kötelezhetőek a valóság feltárására, ha nyilatkozatot kívánnak tenni, ekkor azonban mind az állításokra, mind a tagadásokra vonatkozik.

A jóhiszeműség elve mind személyi, mind tárgyi hatályát tekintve tágabb kategória az igazmondási kötelezettségénél. Ez objektív követelmény, magában foglalja a per elhúzásától, felesleges többletköltségek okozásától való tartózkodást. A jóhiszeműség az eljárás teljes tartama alatt irányadó a felek és az eljárás egyéb résztvevőinek magatartásaira, az eljárási jogok gyakorlására, illetve az eljárási kötelezettségek teljesítésére is kiterjedően.

A bírói közrehatás az elsőfokú és a másodfokú eljárás során az anyagi pervezetésben jelenik meg. A bíróságnak jelentős szerepe van a jogvita kereteinek tisztázásában a bírói közrehatás eszközeivel (kérdés, nyilatkozattételre felhívás, tájékoztatás).

2. Anyagi jogi alapelvek

Értekezésem korábbi fejezetében a polgári eljárásjog alapelveivel foglalkoztam, hiszen dolgozatom témája alapvetően az egyes anyagi és eljárásjogi alapelvek érvényesülése és kapcsolódása egymáshoz a polgári peres és nemperes eljárásokban. Az anyagi jog nélkül az eljárásjog egy tartalom nélküli borítás, amely nyilvánvalóan a tartalma nélkül értéktelen, használhatatlan. Ezen felfogás alapján a következő fejezetben az anyagi jog jelenleg a Ptk.-ban megtalálható alapelveivel foglalkozom. Az értekezés tartalmi kereteit szétfeszítené, ha

valamennyi alapelvvel foglalkoznék, így tartalmát tekintve kizárólag a törvény hatályával, értelmezési alapelvvel, jóhiszeműség és tisztesség elvével, elvárható magatartás elvével, joggal való visszaélés tilalmával, valamint a bírói úttal foglalkozom.

Benke József művében³³ megjegyzi, hogy a polgári jog alapelveivel számos magyar jogtudós is foglalkozott, mint például Raffay Ferenc³⁴, Szladits Károly³⁵, Nizsalovszky Endre³⁶, Eörsi Gyula³⁷, Kecskés László³⁸, Lábady Tamás³⁹, Lenkovics Barnabás⁴⁰ és még sokan mások.⁴¹ A fogalmak kialakításával megjegyzi, hogy újabbak kreálása „nem tesz hozzá” a tudomány jelen témájához, hanem azt derogálja.⁴² Ezen megállapítás szerint, illetve témám más aspektusa, azaz az összefüggések kimutatására való törekvés alapján nem kívánok új fogalmakat kreálni.

Értekezésem terjedelmi kereteit meghaladja, hogy jogfilozófiai, jogbölcseleti kérdések részletezésébe bocsátkozzam, azonban azt szükséges megjegyezni, hogy még a jogtudomány e területeit behatóan művelők között sem alakult ki egységes álláspont és terminológia a jog, a norma, az alapjogi norma, a szabály, az alkotmányos jog, az alkotmányos alapjog, az elv, az alapelv, a generálklauzula, az irányelv kifejezéseket, valamint azok tartalmát illetően.⁴³

A generálklauzulák – jelen értekezés során használt fogalom az alapelv - fogalom-meghatározása bizonytalan. Az elméleti álláspontok közös nevezője az, hogy a generálklauzulák tág, általános jelentéstartalmú szabályokat jelentenek. Vannak az ezen alapelveket kibontó, konkrét, egzakt jogszabályok, amelyek jogintézményekként is szoktak nevesíteni. A közelebbi fogalom-meghatározások egymástól eltérőek. A jogelmélet, vagy a szabályozási gyakorlat jogelvekként, alapelvekként, helyenként pedig bevezető rendelkezésekként nevezi őket.⁴⁴ A „polgári jog alapelvei” kifejezést legelőször Kallós Lajos

³³ Benke József: Bevezetés a magyar magánjog általános elveibe, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.

³⁴ Raffay Ferenc: A magyar magánjog kézikönyve, Győr, 1909., 6-7. old

³⁵ Szladits Károly: A magánjog fogalma, fejlődése és tudománya In: Szladits Károly (szerk): Magyar magánjog I. kötet: Általános rész, Személyi jog, Budapest, 1941., 5-120. old

³⁶ Nizsalovszky Endre: Magyar polgári jog I. Általános rész, Budapest, 1950.

³⁷ Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések In: Eörsi Gyula: A Ptk. 5. §-ára vonatkozó bírósági gyakorlatról, Jogtudományi Közlöny, 1977., 32. évf. 3. szám, 121-129. old

³⁸ Kecskés László: Polgári jogunk alapelveinek változásairól, Magyar Jog, 1993., 40. évf. 1. szám, 1-8. old, Kecskés László: Polgári jogunk újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi Közlöny, 1994., 49. évf. 3. szám, 108-118. old

³⁹ Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Budapest/Pécs, 1998., 127-148. old

⁴⁰ Bíró György, Lenkovics Barnabás: Új magyar polgári jog I. Általános tanok, Miskolc, 1997.

⁴¹ Benke József i.m. 21. old

⁴² Benke József i.m. 22. old

⁴³ Lábady Tamás: A polgári jog (magánjog) általános része. Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2002, 139. old

⁴⁴ Szalma József: A generálklauzulák és a joghézag az európai és a magyar magánjogban, Jogelméleti Szemle, 2020. 2. szám, 146. old

használta megjelenő művében.⁴⁵ A Ptk. megalkotásával és hatályba lépésével célszerű lett a régi értelmezési és alkalmazási reflexeket felülvizsgálni, átgondolni.⁴⁶

A magánjog alapintézményei és vezéreszméi mellett vannak a Ptk. Bevezető rendelkezéseiben található alapvető elvek amelyek csoportjával jelen értekezés részben foglalkozik. A részbeni kifejezés azon okból szükségszerű, hogy az alapvető elvek egy meghatározott csoportjával foglalkozom részletesebben, míg az egyéb csoportokkal csak érintőlegesen. Az értekezés polgári joggal kapcsolatos tárgya nevezetesen - a kodifikált - a Ptk.-ban megjelenő alapelvek.⁴⁷ A törvény hatályával ettől függetlenül – az nem alapelv, hanem alapvető elv – célszerű foglalkozni, hiszen az egész Ptk.-t átható vezéreszmék, a jogalkalmazók számára értelmezési fogódzkodók találhatóak meg benne.

A magas fokú differenciálást a magánjog alapvető elve, alapelvei között kerülte Lábady Tamás művében⁴⁸ amellyel azonban Benke József nem ért egyet. Álláspontom szerint a gyakorlati célszerűség érdekében a túlzott elméleti fogalomalkotás, csoportosítás kerülendő és én Lábady Tamás véleményét, felosztását találok megfelelőnek, így a bevezető rendelkezések alatt található rendelkezésekkel összefüggésben kizárólag az alapelv kifejezést használom a továbbiakban és nem kívánok foglalkozni a differenciáltabb csoportosítással, tekintettel arra, hogy az nem használható a gyakorlat számára.

Benke József művében azt állítja, hogy a jogtudomány túlhaladt azon az állásponton miszerint a magánjog részét képezi a polgári eljárásjog és az csak a civilisztika⁴⁹, mint tágabb kategória körébe vonható be.⁵⁰ Álláspontom szerint a polgári eljárásjog – más néven alaki magánjog – a magánjog, mint jogterület része. Ezt két részre oszthatjuk, az anyagi magánjogra, amelynek törvénykönyve a Ptk. és az alaki magánjogra, amelynek törvénykönyve a Pp. Az alaki magánjog valójában nem tud és nem is létezhetne az anyagi magánjog nélkül, így azt teljesen elszakítani véleményem szerint nem célszerű és egyben nem indokolt.

⁴⁵ Ujlaki Miklós: Hetven év magánjogi irodalma. A magyar magánjog bibliográfiája 1861-1930, Budapest, 1930., 1-15. old

⁴⁶ Benke József i.m. 24. old

⁴⁷ Benke József idézett művében meghatározott kategóriák szerint vannak a polgári jog az értekezésben is megemlített alapintézményei, vezéreszméi és az alapvető elvek. Az alapvető elvek csoportján belül négy külön osztályt tudunk létrehozni. Az egyik csoport a Ptk. hatálya, második a Ptk. alapelvei, harmadik az általános jelentőségű konkrét tényállások, negyedik pedig a generálklauzulák osztálya.

⁴⁸ Lábady Tamás 1998.

⁴⁹ A civilisztika nem romanisztika, pandektisztika, kriminalisztika és nem publicisztika. A civilisztika a jogtudománynak az a területe, amely magába foglalja az anyagi és alaki magánjogot és annak határterületeit., Benke József: A civilisztika fogalmáról, Kézirat, Pécs, 2013.

⁵⁰ Benke József i.m. 82. old

Az alapelvek szerepét alapvetően kell, hogy meghatározzák a polgári jog egyes területei által igényelt eltérő szempontok. Eltérő szabályozást igényel például a társasági jog és a pénzügyi szektor, más szempontokat vet fel a családi jog, a szerződési jog és a tulajdonjog. Kérdés, hogy ezek lefedhetők-e egyetlen alapelvvel, vagy inkább a különböző területekre különböző alapelveket kellene alkalmazni, illetőleg bizonyos alapelveket csak bizonyos területekhez kapcsolnánk. Így az együttműködési kötelezettség a dologi jogban, például a tulajdonosi jogosítványok gyakorlása során aligha értelmezhető, a bírói gyakorlat ezt az alapelvet e területen valójában nem is alkalmazza. Ugyanígy felmerül a kérdés, hogy a joggal való visszaélés tilalma, amelynek tipikus alkalmazási területe a dologi jog, hogyan értelmezhető a szerződési jogban például szerződésszegések esetén. Alapelvek meghatározása a kódexben akkor lehet helyes döntés, ha azt a megfelelő helyen tesszük.⁵¹

A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat (továbbiakban: Javaslat) bevezető rendelkezései között megfogalmazott alapelvek tömören kifejezik a törvény egészének eszmei alapját, szellemiségét, és közvetlen segítséget adnak a jogalkalmazás számára a jogalkotó szerint.⁵² A bevezető rendelkezések között csak a Ptk. egészére vonatkozó elveket jeleníti meg, és tudatosan csökkenti az alapelvek számát. A régi Ptk. alapelvei közül a Javaslat nem mondja ki a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményét. Abból indul ki, hogy a törvénynek elsősorban az alanyi jogok szabad gyakorlását kell biztosítania, a kirívóan rendeltetésellenes joggyakorlás pedig rendszerint a joggal való visszaélés tilalmába ütközik. Emellett a jóhiszeműség és tisztesség követelményének érvényesítése is megfelelő lehetőséget ad a rendeltetésszerű joggyakorlás biztosítására. A Javaslat nem tekinti valamennyi magánjogi viszonyban érvényesülő, általános követelménynek a kölcsönös együttműködés elvét, hiszen azt elsősorban a szerződéses viszonyok körében elvárható elvként fogja fel, és ezért a szerződések általános szabályainak élére helyezi.⁵³ Az együttműködés elvével kapcsolatban szükséges arra rámutatnom, hogy azt a jogirodalom álláspontja szerint magába olvasztja a jóhiszeműség és tisztesség elve.⁵⁴ A jóhiszeműség és a tisztesség⁵⁵ nem két különálló elv,

⁵¹ Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv bevezető rendelkezései, Polgári Jogi Kodifikáció, 2002., IV. évf. 2. szám, 29. old

⁵² T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 374. old

⁵³ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 374. old

⁵⁴ Menyhárd Attila i.m. 30. old, Pusztahelyi Réka: Az elvekről Dworkin elmélete nyomában. Jogtudományi tanulmányok, 6/2. kötet, Miskolc, 2005., 109. old

⁵⁵ Földi András: A jóhiszeműség és a tisztesség elve, Publicationes Instituti Iuris Romani Budapestiensis, Budapest, 2001, 75. old.

hanem egy alapelvvé sűrített két követelmény, amely terminus technicusként egy objektív tartalmú zsinórmértéket jelent.⁵⁶

A tulajdonjog védelme, mint alapelv sem került elhelyezésre sem a Javaslatban, sem a Ptk.-ban, amelynek az az oka, hogy az egész jogrendszer – Alaptörvény⁵⁷ - gondoskodik arról, hogy ez az alapelv érvényre jusson. A tulajdonjog védelmének a Ptk. konkrét szabályaival kell érvényt szerezni.⁵⁸

A Bevezető rendelkezések között elhelyezett konkrét tényállásokra illő normák csak általános jelentőségüknél fogva kapnak itt helyet, de a jogalkalmazásban játszott konkrét szerepük nem különbözik a Javaslat további könyveiben elhelyezett normák funkciójától. Ilyennek tekinthető a jogszabály által megkívánt jognyilatkozat megtagadását szankcionáló szabály, ha az ilyen magatartás joggal való visszaélésként értékelendő, és az általa okozott sérelem másként nem hárítható el. Ide sorolható a felróható magatartásra előnyök szerzése végett történő hivatkozást tilalmazó (*nemo suam turpitudinem allegans auditur*) és a korábbi magatartással szemben álló cselekedet (*venire contra factum proprium*) figyelmen kívül hagyását előíró rendelkezés. Ezek a normák – szemben az alapelvi jellegű bevezető rendelkezésekkel – önmagukban is konkrét polgári jogi igények elbírálásának alapjául szolgálhatnak. Konkrét rendelkezésnek tekinthető a polgári jogi alanyi jogok érvényesítésének bírósági útjára vonatkozó szabály is. Kihagyja ugyanakkor a Javaslat a Bevezető rendelkezések közül az utaló magatartás tényállását, és azt – lényegét megfelelően tükrözve és szerepének valódi jelentőségét arányosan juttatva kifejezésre – a kötelmi jogi könyvben: a kötelemfakasztó jogi tények között helyezi el.⁵⁹

Az anyagi jogi alapelvek vizsgálata időről időre azért célszerű, mert a felek közötti anyagi jogi jogviszonyok esetenként eljárásjogi jogviszonyokban folytatódnak. A bíró egy kötetlen váltót kap a kezébe és azt tartalommal ő tölti meg.⁶⁰ Ez a művelet kizárólag az eljárásjog által valósítható meg, azzal hogy az anyagi jogi alapelvek kihatnak arra, hiszen a jogviszony egy folyamat, amellyel kapcsolatban egyfajta változás áll be, hiszen a tisztán anyagi jog világából átkerül egy olyan világba, ahol az anyagi és eljárásjogi alapelvek és egyéb szabályok hatással vannak rá.

⁵⁶ Kónyáné Simics Zsuzsanna: A Ptk alapelveiről és változásairól In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, (69) 1-48. pp., 2007, 428. old

⁵⁷ Alaptörvény XIII. cikke

⁵⁸ Boóc Ádám: Gondolatok az alapelvek szerepéről Magyarország új polgári törvénykönyvében In. Szociális elemek az új Ptk.-ban, KRE-ÁJK, konferenciakötet, Budapest, 2013., 16. old

⁵⁹ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 374. old

⁶⁰ Ujlaki László: Visszaélés a joggal a polgári eljárásban, Jogtudományi Közlöny, 1989., 44. évf. 9. szám, 456. old

Ahogy már fentebb fogalmaztam a Ptk. bevezető rendelkezéseivel kívánok, hol érintőlegesen, hol részletesebben foglalkozni, így a Ptk. bevezető rendelkezéseivel kapcsolatban az első témám a törvény hatálya.

III. A rendelkezési jog

Az alapelvekkel kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy az egyik legfontosabb elv – véleményem szerint a legfontosabb elv – a felek rendelkezési elve, amely a leginkább kifejezi a feleknek és a bíróságnak a per tárgyához való viszonyát. A bíróság és a felek viszonya a polgári per olyan alapkérdése, amelynek helyes megoldása évszázadok óta foglalkoztatja a polgári eljárásjog művelőit.

A kérdésre adandó válasz alapján a polgári pernek *két alaptípusát* különböztethetjük meg: az egyikben a peres felek általában korlátozás nélkül rendelkezhetnek a perbe vitt anyagi és eljárási jogaik felett, sőt a per menetének az irányítása is az ő kezükben van, míg a másik esetben a bírói hatalom, a hivatalbóltság érvényesül a per során, nemegyszer a felek akaratára ellenében is. A modern polgári perjog történetében e két alaptípusnak többféle változata alakult ki. A hetvenes-nyolcvanas évek polgári eljárásjogi reformjai, illetve reformtörekvései során a liberális értékeket őrző polgári perrendtartásoknál (francia, német, olasz) a bírói felelősséget növelő, míg a szocialista polgári eljárásjogban – ha sokkal halványabban is – a felek felelősséget növelő irányzatok bontakoztak ki. A kilencvenes évektől kezdve már *az eljárási modellek konvergenciájáról* beszélhetünk.

A volt szocialista országokban megkezdődött a bíróságok polgári perbeli szerepének a csökkentése, a bíróság és a peres felek viszonyában a túlméretezett bírói hatalom leépítése. Ugyanakkor a liberális permodell fellegvárát jelentő common law jogrendszerben kibontakozott a „judicial case management” gondolata, amely a bírót ki akarja mozdítani a hagyományos passzivitásából. A fejlődés mindkét irányból a kiegyensúlyozott bírói hatalom, a felek és a bíróság modern együttműködése felé tart.⁶¹

Napjainkban a legnagyobb indukáló erő az Európai Unió, mivel az egységes piac elérése, tökéletesítése érdekében a polgári igazságszolgáltatásban is jelentős előrelépés történt és ennek megfelelően - illetve annak, hogy az egyes tagállamokban folytatott eljárások során hozott határozatokat más tagállamok bíróságai, hatóságai is elfogadják, végrehajtsák – az egyes tagállami eljárásjogi kódexeket is közelíteni kell egymáshoz véleményem szerint. A tagállami

⁶¹ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 11 old.

eljárási kódexek – amelyekben szerepel – az alapelvek szabályozása, annak egymáshoz való közelítése lenne az üdvözlendő, hiszen ezek az alapelvek az egész eljárást áthatják és azok egymáshoz való közelítésével egyben az egyes eljárásjogi jogintézmények szabályozása, alkalmazása is közelítene egymáshoz.

Ahhoz, hogy a jelenlegi állapotokat, elméleti és gyakorlati megközelítést megértsük, szükséges a fentebb említett permodelleket bemutatni. A permodelleket a rendelkezési elv tekintetében a legcélszerűbb Kengyel Miklós monográfiájában⁶² található felosztás szerint áttekinteni. Ez alapján beszélhetünk a *korlátlan féluralomról, túlméretezett bírói hatalomról, féluralomról és a bírói hatalom egyensúlyáról*.

1. A korlátlan féluralom

1.1. A korlátlan féluralom a francia eljárásjogban

A polgári peres eljárással összefüggésben a korlátlan féluralom példájaként a francia Code de procédure civile⁶³, az 1877-ben elfogadott német polgári perrendtartást⁶⁴ és a common law jogrendszerét említhetjük. Ezen három példa közül a legtisztábban az angol jogrendszerben fedezhető fel a korlátlan féluralom.

A korabeli kódexek gyakorlatának megfelelően a Code de procédure civile fogalmazott meg általános rendelkezéseket⁶⁵, azonban a jelenlegi alapelvek csak az 1975. évi módosítás során kerültek a törvény élére.⁶⁶ A francia polgári eljárást hagyományosan a système accusatoire uralta, amelyen belül a jogi irodalom különbséget tett a principe d initiative és a principe dispositif között. Az előbbi azt jelenti, hogy a jogvita megkezdése, folytatása és befejezése kizárólag a felek akaratától függ, míg az utóbbi azt fejezi ki, hogy a per tárgya felett csak a felek rendelkezhetnek.⁶⁷ Ez alapján azt jelenthetjük ki, hogy a francia eljárási rendben nem csak maga a per tárgyával kapcsolatos rendelkezés, hanem maga a per vezetése is a felek

⁶² Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

⁶³ Code de procédure civile, 1806.,

⁶⁴ Zivilprozessordnung

⁶⁵ Az olyan alapelvek, mint például: nyilvánosság elve, szóbeliség elve, közvetlenség elve, szabad bizonyítás elve nem képezi e fejezetnek a tartalmát, azonban annyit meg kell jegyeznünk, hogy ezen elvek nem kizárólagosan polgári peres eljáráshoz kapcsolódnak, hanem általánosan az igazságszolgáltatáshoz, így ezekkel kapcsolatban kijelenthetjük, hogy nem „egyedi” polgári eljárásjogi elvekről beszélünk. Igazságszolgáltatási alapelvekre tekintettel, jelen értekezésben csak felületesen érintettem ezen alapelveket.

⁶⁶ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 39. old

⁶⁷ Motulski Henry: Ecrits: Études et notes de procédure civile I., Paris 1973., 275. old

kezében összpontosult. Tissier találóan fejezte ki magát, amikor a francia bírót egy olyan automatához hasonlította, amit ha tényekkel megettettek, kiköpte az ítéletet.⁶⁸

A francia polgári perrendtartásban megtalálható féluralom csökkent, amikor a liberális szemléletet elkezdte felváltani az irányadó szociális szemlélet. Joggal állapította meg az 1860-ban írott monográfiájában Zink azt, hogy a francia polgári per éppúgy a tárgyalási elv uralma alatt áll, mint a német és az angol, de nem érvényesül olyan mereven és következetesen, mert kivételek sora töri át.⁶⁹ A francia polgári perben a tárgyalási elv megvalósulásával kapcsolatban Zilinszky Imre azt a megállapítást tette, hogy egyrészt a bírói tevékenység a per minden stádiumában a felek kérelméhez van kötve. Másrészt, ha a bíró a fél kérelmére az eljárást megindítja, tevékenysége nincs olyan merev szabályokhoz kötve, melyek által az igazság kinyomozása meghiúsulna, sőt megszerezheti mindazt az anyagot, mely arra nézve szükséges, hogy benső meggyőződése szerint mondhassa ki ítéletét.⁷⁰

A francia szabályozás igazi sajátossága azonban az ügyész részére biztosított keresetindítási jog volt, amely a közérdek képviselőjét a törvényben meghatározott esetekben fő peres fél elé tette.⁷¹ Ezt úgy tudjuk összefoglalni, hogy a francia ügyész nem a pereskedő felek, hanem a törvény érdekeit képviseli. Alapvetően a francia korlátlan féluralma úgy valósult meg, hogy alapvetően rendelkeztek például a tárgyalási elvről, azonban azt rengeteg helyen áttörték és így valójában azt a megállapítást tehetjük, hogy a féluralom valósul meg a francia liberális perrendben, azonban nem korlátok nélkül.

1.2. A korlátlan féluralom a német eljárásjogban

Az 1877. évi Zivilprozessordnung (Továbbiakban: dZPO) megszületésével kapcsolatban fontos megjegyeznünk, hogy a XIX. században a törvényalkotásra a korábban lezajlott francia forradalom, az 1848-as forradalmak és szabadságharcok eszméi, valamint a német egység létrehozásának eszméje egyaránt hatott. A kodifikációs munkálatok már 1862-ben megkezdődtek, amelynek eredményeként Leonhardt porosz igazságügyi-miniszter 1871-ben egy tervezetet nyújtott be. Ezt követően a tervezetet 3 évig vitatták meg és végül 1877-ben elfogadták, amely így, mint törvény 1879-ben hatályba is lépett.

⁶⁸ Endres Peter: Die Französische Prozessrechtslehre vom Code de procedure civile, 1806 bis zum den beginnenden 20. Jahrhundert, Tübingen, 1985, 18. old

⁶⁹ Zink E.: über die ermittlung der zacherhaltenes im Französischen civilprozess, Kaiser, München, 1860., 372. old

⁷⁰ Zilinsky Imre: A bizonyítás elmélete a polgári peres eljárásban. , tekintettel a jogfejlődésre és a különböző törvényhozásokra., Adhenaum kiadó, Budapest, 1875., 32. old.

⁷¹ Kengyel Miklós: i.m. 45. old

A dZPO minden tekintetben megfelelt a liberálkapitalizmus követelményeinek. A liberális állam olyan mértékben ismerte el a polgárainak a szabadságát és az egyenlőségét, hogy a jogvitáikba sem kívánt beavatkozni. A polgári per magánügynek minősült, amely Wach klasszikus megfogalmazása szerint „az államnak a jogvitában való érdektelensége alapján zajlott”.⁷² E gondolkodás számára a szociális különbségtétel nem létezik az emberek közötti társadalmi különbségek inkább kiegyenlítődnek: „Egyformán személy a tulajdonos és a nincstelen, a gyenge magánszemély és a mamuterős jogi személy is.”⁷³ Számukra az ideális szabadságot azt biztosítja, hogy a jog nem avatkozik bele a társadalmi hatások természeti folyamatába, sőt közömbös marad e folyamatok anyagi eredményei iránt.⁷⁴ Ennek a felfogásnak a következményét ismerte fel Savigny, amikor korszakos jelentőségű munkájában kertetelés nélkül megállapította azt, hogy a magánjogi alapelvek keresztülvitele a gazdagság vagy a szegénység minden korlátozás nélküli lehetőségéhez vezet.⁷⁵

A ZPO módosítás nélküli szövege a liberalizmus szellemével összhangban a feleket tette meg a polgári per kizárólagos uraivá.⁷⁶ Fontos azt a tényt kiemelni, hogy a jogirodalomban hosszú időn keresztül vitatták az önálló rendelkezési elv létezését és Gönner hatására a tárgyalási elv részeként kezelték.⁷⁷ Ez alapján megállapítható, hogy a dZPO megalkotásakor önálló rendelkezési elvről nem beszélhettünk, hiszen azt a tárgyalási elv részeként tekintették. A bírói hatalom korlátozása és a felek uralmának növelése a per felett a francia perjog hatására vezethető vissza, innét eredt az a törekvés, hogy a jogkérdést és a ténykérdést meg kell osztani a bíróság és a felek között.⁷⁸ A per megindításakor szabadon dönthet arról a jogkereső állampolgár, hogy a keresetét az állami bírósághoz nyújtja be vagy az ellenérdekű féllel egyetértésben választottbíróshoz fordul, vagy pedig lemond a jogának a bírói úton való érvényesítéséről.⁷⁹

A rendelkezési elv érvényesülésének egyik legfontosabb biztosítékaként a német perrendtartás is átvette a pandektajogból ismert „ne eat iudex ultra petita partium” elveket. A magyar fordítás

⁷² Wach Adolf: Vorträge über die reichs-zivilprozessordnung gehalten vor praktischen juristen im frühjahr 1879., Adolph Marcus, Bonn, 1896., 2. old

⁷³ Radbruch Gustav: Der Mensch im Recht., vovandenhoek und Ruprecht, Göttingen, 1952.,37. old

⁷⁴ Sinzheimer Hugo: Arbeitsrecht und Rechtssoziologie, Europäische Verlangsanstalt, Frankfurt am main, 1976, 316. old

⁷⁵ Wasserman Rudolf: Der Sociale zivilprozess. Zur theory und prakzis des zivilprozesses im socialen rechtsstaat, Luchterhand, Darmstadt 1978. 31.old

⁷⁶ Kengyel Miklós: i.m. 51. old

⁷⁷ Rosenberg Leo: Lehrbuch des Deutschen zivilprozessrechts, Liebman, Berlin, 1927., 171. old

⁷⁸ Kengyel Miklós: i.m. 52. old

⁷⁹ Wietzorek Berhard, Schütze Rolf: Civilprozessordnung und nebengesetze. Größkommentar, 3. kiadás, Gruyter, Berlin. 1994., 24. old

alapján ez azt jelenti, hogy a bíró nem jogosult arra, hogy a félnek olyant ítéljen meg, amelyet nem követelt. A tilalom a főkövetelés járulékaire is kiterjedt és a kérelemhez kötöttség a jogorvoslati eljárás során is érvényesül.⁸⁰

A ZPO egyik gyakran felrótt hiányossága az volt, hogy a feleket nem kötelezte igazmondásra, mivel a szabályozott per háború korában a felek számára minden eszköz megengedett volt, hogy a jogukat érvényesítsék. Ez a szemlélet mindenképpen visszalépést jelentett a korábbi szabályozáshoz képest, hiszen például a porosz perrendtartásban a felek igazmondásra voltak kötelezve.⁸¹

A ZPO és a liberális permodellel kapcsolatban Menger találóan állapította meg, hogy a „polgári igazságszolgáltatás területét, addig tökéletesítettük, amíg a nemzet túlnyomó többsége számára elérhetetlenné vált”.⁸²

1.3. A korlátlan féluralom az angol eljárásjogban

Az angol jogirodalom, a bíró és a felek polgári perbeli viszonyának a jellemzésére általában az „adversary system” kifejezést használja. A magyar fordításban ez azt jelenti, hogy a rendszer kontradiktórius jellegű, tehát a felek kétoldalú meghallgatása biztosított az eljárás során.⁸³ A kontradiktórius rendszer eredetét a jogi irodalom a XIII. századig vezeti vissza.⁸⁴

A jogirodalom által emlegetett kontradiktórius rendszer az angol polgári eljárások középpontjában foglal helyet. A rendszer működésének kiindulópontja az volt, hogy a bíróság köteles a per során mindvégig passzív, semleges és inaktív maradni, hogy a szemben álló felek - „Sir Jacob” kedvenc kifejezésével élve a „jogi gladiátorok” - a saját ügyükben a saját maguk módján pereskedjenek, alávetve magukat a jogszabályoknak és a bírósági gyakorlatnak.⁸⁵

Az adversary system a XX. század végéig a korlátlan fél uralmat testesítette meg.⁸⁶ A kontadiktórius jelleget különböző alapelvekkel kívánták alátámasztani. A leggyakrabban a „principle of party control” és a „principle of party prosecution” szerepelt, de felbukkant még „principle of party autonomy” is.⁸⁷ Millar szerint a kontradiktórius rendszer mindenekelőtt a „principle of bilaterality” meglétét feltételezi, vagyis mindkét félnek a lehetőségét arra, hogy a

⁸⁰ Kengyel Miklós: i.m. 55. old

⁸¹ Kengyel Miklós: i.m. 70. old

⁸² Menger Anton: Das Bürgerliche Recht und die besitzlozen volksklassen. Eine kritik des entwurfs eines bürgerlichen gesetzbuches für das deutsche reich. 2. kiadás., Laupp, Tübingen, 1890., 31.old

⁸³ Kengyel Miklós: i.m. 75. old

⁸⁴ Kengyel Miklós: i.m. 76. old

⁸⁵ Jacob Sir Jack I.H.: The Fabric of English Civil Justice, Steven & Sons, London, 1987., 15. old

⁸⁶ Kengyel Miklós: i.m. 77. old

⁸⁷ Jacob Sir Jack I.H.: i.m. 14. old

bizonyítékait felkutassa és a jogi érvelésével együtt a bíróság elé tárja. A „principle of party control” azt fejezi ki, hogy a per irányítása a felek kezében van. Ennél fogva a bíróság passzív maradhat és megőrizheti pártatlanságát.⁸⁸ A „party presentation” azt jelenti, hogy a magánérdekek érvényesítése kizárólag felek feladata, akik szabadon döntenek arról, hogy a kereseti követelésüket, védekezésüket fenntartják, illetőleg visszavonják.⁸⁹

Láthatjuk, hogy az angol permodellben a felek részére teljesen át volt engedve a per lefolyásának befolyásolása. Wigramm a XIX. század közepén a polgári pert úgy jellemezte, mint egy kakasviadalt, ahol az győz, akinek az ügyvédjei a leghosszabb sarkantyúval, legbátrabb madárral rendelkeznek.⁹⁰ Ezt követően XX. század utolsó évtizedeiben sokat változott az angol igazságszolgáltatás megítélése. Lord Donaldson szerint a pereskedés elvesztette mind a harcias, mind pedig a nevetséges mivoltát. „A pereskedés nem háború és nem is játék, arra szánták, hogy a szemben álló felek között valóban igazságot tegyen, de ha a bíróság nem rendelkezik az ehhez szükséges információkkal, akkor nem tudja megvalósítani ezt a célt”.⁹¹

Az angol szerzők általában a francia⁹², ritkábban a német eljárásjog⁹³ ismerete alapján vonnak le következtetéseket, arról a rendszerről, amelyet a bíróság szerepe, illetve a hivatalból is elrendelhető bizonyítás alapján „inquisitorial system” elnevezéssel illetnek.⁹⁴ Az „adversary system” legfontosabb eleme a bíró teljes passzivitása, amelyhez képest még a liberális francia vagy német polgári per bírója és túlzottan nagy hatalommal van felruházva. Az angol polgári igazságszolgáltatásban a tárgyalási elv a legtisztább formában érvényesül, mivel a bíró semmilyen szerepet nem vállal a tényállás megállapításában.⁹⁵ Az angol szerzők azt sem mulasztják el megjegyezni, hogy a vizsgálatot végző bíró az angol rendszerrel ellentétben nem a nagy tapasztalatokkal rendelkező ügyvédek közül kerül ki, hanem tisztviselő, aki kellő gyakorlat nélkül válik az ítélőttestület tagjává.⁹⁶

⁸⁸ Millar Robert: The formative principles of civil procedures, 18. III. Law Review 1., 1923. 20.old

⁸⁹ Kengyel Miklós: i.m. 79. old

⁹⁰ Jacob Sir Jack I.H.: i.m. 15. old

⁹¹ Donaldson Sir John: 1 Weekly Law Reports, Davies W. L. Lillie & Co., 1987., 428-431. old

⁹² Giford-Donald, Shalter John: Understanding the english legal system, Cavendis, London, 1997. 70. old

⁹³ Jolowitz, John Antony: Adversarial and Inquisitorial Approaches to Civil Litigation, Cambridge lectures. Cambridge 1983., 111-112. old

⁹⁴ Kengyel Miklós: i.m. 81. old

⁹⁵ Kengyel Miklós: i.m. 81. old

⁹⁶ Giford-Donald, Shalter John: i.m. 70. old

Az angol polgári perben a bíróság a XX. század végéig megőrzi azt a szerepet, amelyet a jogirodalom általában olyan kifejezésekkel ír le, mint inaktív, passzív, nem beavatkozó.⁹⁷

Az angol bíró passzivitását a felek és jogi képviselőjük igen erős aktivitása ellensúlyozza. Andrews tömör összefoglalása szerint a felek irányító szerepe a következő területeken érvényesül

- az eljárás kezdeményezése
- az eljárás keretbe foglalása
- annak az eldöntése, hogy bevonjanak-e újabb feleket az eljárásba,
- a releváns tények kiválasztása,
- jogalap meghatározása,
- a tárgyalás előkészítése,
- annak az eldöntése, hogy folyamodjanak-e egy ideiglenes intézkedésért,
- egyezség kötés vagy a keresett visszavonása,
- a bizonyítékok betérjesztése a tárgyaláson,
- a jogszabályokra való hivatkozás a tárgyaláson,
- az ítélet végrehajtásának kezdeményezése,
- a fellebbezés benyújtása kivéve, ha a bíróság engedélyhez kötött

Az angol polgári perben a kezdeményezés az előkészítés, az irányítás és a prezentálás felelősségét a bíróság helyett a felek, valamint az őket képviselő ügyvédek viselik. Sir Jacob szerint a perbeli szerepek felcserélődnek és jelentősen növeli a polgári perben eljáró jogi képviselő feladatait és kötelezettségeit. Ebben a peres felek, sőt a bíróságok is az eljáró képviselők ügyességétől, szakmai hozzáértésétől és tisztességétől függenek.⁹⁸

A jogirodalom a kontradiktórius rendszer előnyének tartja azt, hogy a bíróság előtt általában a szakemberek érvelnek és vitatkoznak, de a felek is hozzászólhatnak, és kétségbe vonhatják az ellenérdekű fél bizonyítékait, ami hozzájárul a jogrendszerbe vetett bizalom növekedéséhez.⁹⁹

Az „adversary system” hátrányai között említi azt, hogy az eljárás körülményes és emiatt a költségek is nagyon magasak.¹⁰⁰ A XX. század utolsó évtizedeiben felerősödtek a

⁹⁷ Kengyel Miklós: i.m. 82. old

⁹⁸ Jacob Sir Jack I.H.: i.m. 13. old

⁹⁹ Kengyel Miklós: i.m. 92. old

¹⁰⁰ Gifford-Donald, Shalter John: i.m. 1997. 70. old

kontradiktórius rendszerrel szembeni kritikus hangok, amelyek az intézmény körüli misztikum fenntartása helyett a gyökeres megváltoztatását sürgették.¹⁰¹

2. *Túlméretezett bírói hatalom*

2.1. *A porosz polgári perrendtartás*

Az „1793. évi Allgemeine Gerichtsordnung für die Preußischen Staaten” (Továbbiakban: porosz polgári perrendtartás) által szabályozott eljárás középpontjában a bíró állt, akitől azt várták, hogy saját maga alkotson képet az előadottakról és a pert biztosan és gördülékenyen vezesse végig.¹⁰² A porosz polgári perrendtartás felépítése lényegesen különbözött a korabeli perrendtartásokétól, mivel az eljárásban a „Richterbetrieb” és a nyomozati elv érvényesült, hogy a bírónak megbízhatóbb áttekintése legyen a peranyagról. A törvénykönyv a bírói feladatokat megosztotta a decernáns, az instruktor (vizsgálóbíró) a referens, a korreferens és a bírói kollégium között, akik az eljárás őket érintő szakaszában felelősséget viseltek a per előreviteléért.¹⁰³

Puchta szerint a porosz polgári perrendtartásban szabályozott eljárás a pandektajoggal összehasonlítva egy kiterjesztett sommás eljárásnak volt tekinthető.¹⁰⁴ Ezt támasztja alá az a megállapítás, miszerint a felekkel közvetlen kapcsolatban álló bírót nem tartották képesnek arra, hogy „teljes pártatlansággal és tökéletes jogszerűséggel” ítéلkezzen. A vizsgálóbírót, aki a feleket meghallgatta és a bizonyítási eljárást lefolytatta, kizárták a határozat meghozatalából és a bírói kollégium csak a jegyzőkönyvek alapján döntött.¹⁰⁵ Egy találó megjegyzés szerint a porosz reformátorok lényegében ugyanazt mondták, amit a régi a pandektajogon alapuló törvénykönyvek is megállapítottak, de azt pontosabban tették.¹⁰⁶

A természetjog hatása abban volt kimutatható, hogy a törvény elején az egyes célkitűzéseket meghatározták. Pufendorf szerint egy eljárás természetes állapotában csak döntőbíró előtt

¹⁰¹ Woolf Lord Henry: Access to justice – final report., London, 1996., (kengyel miklós könyvében)

¹⁰² Svarez Carl Gottlieb, Goßler Christoph: Unterweisung für die Parteien zu ihrem Verhalten bei Prozessen und anderen gerichtlichen Angelegenheiten nach der Allgemeinen Gerichtordnung für die Preußischen Staaten, Berlin, 1796., 17. old

¹⁰³ Dahlmans Gerhard: Deutschland In Coing: Handbuch, III, Band, 1982., 2648. old

¹⁰⁴ Puchta Wolfgang Heinrich: Über die Grenzen des Richteramts in bürgerlichen Rechtssachen, Nürnberg, 1819., 149. old

¹⁰⁵ Froberg Helmut: Untersuchungsgrundsatz und Parteiaussage im preussischen Zivilprozeß von 1709-1793., Moltzen, Leipzig, 1939., 49-50 old.

¹⁰⁶ Brief-Wechsel: Brief Wechsel über die gegenwärtige Jutzizreform in den Preußischen Staaten, nebst einigen nach den Forschriften der neuen Prozess-ordnung instruierten Acten, 1-3. kötet, Berlin, 1780-1784., 84. old

mehet végbe, ahol az eljárási szabályok teljesen feleslegesek.¹⁰⁷ Ez a megállapítás is irányadó volt a porosz perrendtartásra, hiszen az a formalizmust mellőzte a perekben.

A porosz megoldás erősítette a bírói hatalmat és a bíró kezébe adta a tényállás megállapításának lehetőségét, azonban rövid időn belül kiderült, hogy ez a fajta megoldás nem vezet eredményre. A tényállás megállapításával összefüggésben azonban azt ki kell jelenteni, hogy valódi bírói funkcióvá kellett válnia, amelyet nem a felek szubjektív, hanem az igazság objektív érdekében kellett gyakorolni.¹⁰⁸ Az igazság kiderítése, mint cél megjelent a porosz perrendtartásban, hiszen a XVIII. századi porosz igazságügyi reformátorok, uralkodók és a jogtudósok egyaránt az anyagi igazság kiderítésére törekedtek.¹⁰⁹

Bomsdorf szerint az a gondolat, hogy a per célja csak a formális igazság lehet a XVIII. századi porosz jogászoknak idegen volt. Számukra csak egy igazság létezett, mint a jogvita eredménye.¹¹⁰ A bírónak, aki a jogvitát a törvények helyes alkalmazásával a tények alapján eldönti a legfontosabb kötelessége következképpen a legfontosabb joga is, hogy a valódi és a tulajdonképpeni tényállásról megbizonyosodjék.¹¹¹ A vizsgálatot addig kellett folytatnia a bírónak, ameddig valamennyi jelentős tény alapját vagy alaptalanságát fel nem derítette vagy a rendelkezésre álló eszközöket ki nem merítette.¹¹² A felek rendelkezési joga csak a pertárgyára terjed ki. Az alaki és az anyagi pervezetés a bíróság kezében összpontosult, mint például a határnap és a határidők kitűzésének joga.¹¹³

A porosz törvényhozók az igazság kiderítése érdekében a bíróságra bízták azt a feladatot, hogy a per eldöntéséhez szükséges tényekről és bizonyítékokról gondoskodjon. A porosz polgári perrendtartás és a pandektajogi per közötti különbség segítette hozzá Gönnert a vizsgálati elv tehát „a mindent hivatalból” és a tárgyalási elv „semmit hivatalból” közötti különbség felismeréséhez, illetve a két alapelv természetének a leírásához.¹¹⁴ A vizsgálati elv a porosz polgári perrendtartásban sem érvényesült a maga tisztaságában a Gönner-féle „mindent hivatalból” értelmében. Például a vizsgálóbíró csak olyan bizonyítást fogadatosíthatott vagy olyan körülményeknek járhatott utána, amelyek a kiküldött bíró jegyzőkönyvében szerepeltek,

¹⁰⁷ Pufendorf Samuel: *Die iure naturae et gentium*. Laussane et Genevae, 1744., lib 5., cap 13.

¹⁰⁸ Kengyel Miklós: i.m. 206. old

¹⁰⁹ Kengyel Miklós: i.m. 207. old

¹¹⁰ Bomsdorf Falk: *Prozeßmaximen und Rechtwirklichkeit*. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom gemeinen Recht bis zur ZPO, Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 78. old

¹¹¹ Allgemeine GEsichtsordnung für diePreußischen Staaten 6. §

¹¹² AGO 20. §

¹¹³ AGO Einl.6. §

¹¹⁴ Gönner Nikolaus Thaddäus: *Handbuch des deutschen gemeinen Processes in einer ausführlichen Erörterung seiner wichtigsten Gegenstände*, 1-4 Bde., Palm, Erlangen, 1801-1803., 1. köt., 182-183. old

vagy amelyekre a felek közvetlenül hivatkoztak. A bíró magántudomására alapuló tényeket nem lehetett vizsgálat tárgyává tenni.¹¹⁵

Az állam legfőbb kötelessége az egyének jogbiztonságáról gondoskodni, és ennek érdekében a polgárok magánszférájába is be kellett hatolnia, de a nyomozást csak addig szabad folytatni, ameddig a célját el nem éri.¹¹⁶ Az igazmondási kötelezettség ellenére a feleket nem kényszerítették arra, hogy a bíróság előtt megjelenjenek vagy vallomást tegyenek, vagyis az eljárásnak nem volt inkvizitórius jellege.¹¹⁷

2.2. *A szocialista modell*

A negyvenes-ötvenes évek fordulóján a szocialista perjogi irodalomban az alapelvek valóságos kultusza alakult ki.¹¹⁸ Az alapelvek a jogpolitika leghatékonyabb eszközeinek bizonyultak, ezért a szocialista jogtudomány a polgári perrendtartás alapelveinek normatív jellegét tulajdonított. Abramov szerint csak a szovjet polgári eljárások alapelveiből kiindulva lehet az egyes kérdésekben helyes döntésre jutni, hogyha azok megoldásához nincsen megfelelő érvényes szabály.¹¹⁹

A szocialista bírói hatalom legnagyobb paradoxonja abban rejlett, hogy az alkotmányjogilag „puha” bíróság a büntetőeljárásban és a polgári perben a „kemény” államhatalmat testesítette meg.¹²⁰ A bírói függetlenség kérdésével kapcsolatban Kengyel Miklós fogalmazta meg: „az illúzió és a valóság közötti szakadék talán sehol sem volt olyan mély a szocialista polgári eljárásjog-tudományban, mint a bírói függetlenség megítélésében”.¹²¹

A rendelkezési elv szocialista átírata, amely „az egyén és az állam érdekeinek harmonikus egybekapcsolódásából” kiindulva a felek rendelkezési jogait az államot megszemélyesítő bíróság ellenőrzése alá helyezte.¹²² A szovjet polgári per rendelkezési elvének - mutatott rá Abramov - semmiféle közössége nincs a burzsoá polgári per hasonló elnevezésű elvével.¹²³ Ez az állítás teljes mértékben alátámasztható, hiszen valójában a szocialista rendelkezési elv

¹¹⁵ Kengyel Miklós: i.m. 211. old

¹¹⁶ Brief-Wechsel: Brief Wechsel über die gegenwärtige Jutzizreform in den Preußischen Staaten, nebst einigen nach den Forschriften der neuen Prozess-ordnung instruierten Acten, 1-3. kötet, Berlin, 1780-1784., 34. old

¹¹⁷ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rechtwirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom gemeinen Recht bis zur ZPO, Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 95. old

¹¹⁸ Visinszkij A. J.: A szovjet állam- és jogtudomány kérdései, Jogi és Államigazgatási Kiadó, Budapest, 1950, 59-85. old.

¹¹⁹ Abramov Sz.N.: Szovjet polgári eljárás, Állami Jogirodalmi Kiadó, Moszkva, 1952., 27. old

¹²⁰ Kengyel Miklós: Sieben Jahrzehnte sozialistische Wissenschaft des Zivilprozeßrechts, Osteuropa Recht, 39. Jahrg., 198-207. old.

¹²¹ Kengyel Miklós: i.m. 229. old

¹²² Abramov Sz.N.: i.m. 39. old

¹²³ Abramov Sz.N.: i.m. 43. old

tartalmát kiüresítették és szinte teljes mértékben korlátozták. A szocialista jogirodalom képviselői a korlátozást azzal magyarázták, hogy összhangot kell teremteni „egyfelől az egyén és a csoport jogai és törvényileg védett érdekei, másfelől pedig a társadalom érdekei és az objektív igazság megállapításának a követelmények között”.¹²⁴

Az egyének csak a törvény keretei között rendelkezhetnek szabadon az anyagi jogaikkal és a védelmükhez szükséges eljárási eszközökkel, de az a szabadság is „egybekapcsolódott” a bíróság, az ügyészség, valamint egyéb állami szervek és társadalmi szervezetek kezdeményezési jogával és aktivitásával az eljárási eszközök igénybevétele terén.¹²⁵

A szovjet jogirodalom a tárgyalási elvet - a jogvita eldöntése helyett - az igazság kiderítésének szolgálatába állította.¹²⁶ Ehhez túl kellett lépnie a tárgyalási elv burzsoá felfogásán legfőképpen Gönner-féle „semmit hivatalból” szemléleten. A bíróság nem utasíthatta el a keresetet, csupán azért, mert a felperes nem bizonyította be a követelését, vagy ellenkezőleg a felperes keresetének nem adhatott helyt egyszerűen azon az alapon, hogy az alperes nem bizonyította a kifogásait, ha a bíróság nem tette meg hivatalból azokat az intézkedéseket, amelyek a felek kölcsönös viszonyának a tisztázásához szükségesek voltak.¹²⁷ Visinszkij a tárgyalási elvben a felek jogát látta a saját álláspontjuk védelmezésére, a saját igazságuk bizonyítására.¹²⁸ Abramov szerint a szovjet polgári perben a tárgyalási elv a felek és a bíróság kezdeményező és aktív perbeli tevékenységének az összefonódása, amely arra irányul, hogy a bíróság a törvényes és megalapozott ítélet meghozatala céljából kiderítse és megállapítsa a felek valóságos jogait és egymáshoz való viszonyát, vagyis az anyagi igazságot.¹²⁹

A szocialista jogirodalom szerint a fasiszta polgári eljárásjog magát a tárgyalási elvet is fel akarja számolni, addig a szovjet polgári perben a tárgyalási elv „a felek joga, hogy álláspontjukat a bíróság előtt védelmezzék, hogy igazságukat bebizonyítsák a feleknek olyan joga, amely egyesítve van a bíróság jogával és kötelezettségével, hogy megállapítsa az anyagi igazságot az ügyben”.¹³⁰ Az ötvenes évek elejéig az anyagi igazság kiderítését jelölte meg a szovjet polgári eljárás legközelebbi céljaként.¹³¹ A marxista leninista ismeretelmélet alapján az

¹²⁴ Névai László: Az ügyész a polgári eljárásban a törvénykezési reform után, Polgári Eljárásjogi Füzetek, VII. 7-16., 88 old.

¹²⁵ Dobrovcszkij A. A., Névai László: Polgári eljárás a szocialista országokban – a KGST tagállamaiban, Moszkva, 1977., 54. old

¹²⁶ Visinszkij A. J.: A jogelmélet frontjának a helyzetéhez, Moszkva, 1937., 40. old

¹²⁷ Abramov Sz.N.: i.m. 45-46. old

¹²⁸ Visinszkij A. J.: i.m. 1937., 40. old

¹²⁹ Abramov Sz.N.: i.m. 5. old

¹³⁰ Abramov Sz.N.: i.m. 47. old

¹³¹ Abramov Sz.N.: i.m. 5. old

igazság objektív jellege került előtérbe, tehát a bíró által felderített tényállásban jelentkező történeti igazság objektív igazság. Az anyagi igazság, mint burzsoá fogalom rövid időn belül eltűnt a szocialista jogirodalomból.¹³² A tárgyalási elv effajta felfogása és az objektív igazság „mindenáron való” kiderítése a rendelkezési elv alkalmazásával valójában a teljes bírói hatalmat valósította meg.

A szocialista rendelkezési elv Abramov értelmezésében - nem csak a per megindítására, hanem a bírói jogvédelem terjedelmének és határainak meghatározására is kiterjedt.¹³³ A szovjet polgári eljárásjog - ellentétben a burzsoá perjogi tétellel - akkor is gondoskodott a felperes érdekeinek a védelméről, ha a bíróság előtt kiderült körülményekből megállapítható a felperes többet követelhetett, mint amennyit a kereseti kérelmében előterjesztett. Ilyenkor a bíróság feladva a „ne eat iudex ultra petita partium” elvet, túlléphetett a kereseti kérelmen.¹³⁴ A szovjet bíróság ezt a kötelességét teljesítve reális lehetőséget nyert arra, hogy az ügyet ne csupán a felek által bizonyítékként a bíróság elé terjesztett adatok, hanem az ügy összes körülménye alapján döntse el, miközben megvizsgálása alá von olyan anyagot is, amely nem ritkán ismeretlen marad, vagy elérhetetlen az érdekelt fél számára.¹³⁵

Megállapítható, hogy az objektív igazság kiderítésének a követelménye a rendelkezési elv fölé kerekedett, tekintettel arra, hogy a törvény „valóságos jogvédelmet” kívánt nyújtani és a felek perbeli rendelkező cselekményeit is a bíróság ellenőrzése alá helyezte.¹³⁶ A bíróság abból a kötelezettségéből kiindulva, hogy az 1923. évi orosz polgári perrendtartás (Továbbiakban: GPK.) 5 paragrafusában értelmében tisztázni kell a peres felek közötti lényeges viszonyokat, megtagadhatja azt, hogy az alperes elismerését ítéletének alapjául vegye és más ítéletet hozhat, mint ami az alperes által tett elismerő nyilatkozatból következne.¹³⁷

A szovjet polgári per legfőbb jellemzője a hivatalbóliság volt, amely a keresetlevél benyújtásától kezdve a végrehajtási eljárás befejezéséig mindvégig érvényesült.¹³⁸ A kitanítási kötelezettség - amely a rendelkezési jog használatát elősegíti a fél számára - a szovjet polgári eljárásokban úgy jelent meg, mint a peres felek egyenjogúságának az egyik biztosítója.¹³⁹ Ez

¹³² Kengyel Miklós: i.m. 237. old

¹³³ Abramov Sz.N.: i.m. 41. old

¹³⁴ Névai László: A rendelkezési és a tárgyalási elv a szovjet polgári eljárásban, JK, 7. évf., 266. old

¹³⁵ Visinszkij A. J.: i.m. 1952., 277. old

¹³⁶ Kengyel Miklós: i.m. 242. old

¹³⁷ Visinszkij A. J.: A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban, Akadémiai, Budapest, 1952., 299-300. old

¹³⁸ Kengyel Miklós: i.m. 244. old

¹³⁹ Abramov Sz.N.: i.m. 51-52. old

azonban csak a bírói túlhatalom egyik bújtatott formája volt, hiszen a bíróság volt valójában „az ügy ura”.

2.3. *Az 1952. évi magyar polgári perrendtartás*

Az régi Pp. indokolása második legfontosabb szempontként említette a polgári jogvitának, az anyagi igazság alapján való eldöntését, mint a rendelkezési elv új felfogásának az érvényre juttatását. Fontos azt kiemelni, hogy az anyagi igazság kiderítésének a gondolata nem volt idegen a Plósz-féle Pp. számára sem, habár a törvény erre vonatkozó konkrét utalást nem tartalmazott.¹⁴⁰ A Plósz-féle Pp.-t Névai László nem gazdasági, hanem ideológiai alapon bírálta, hiányolta belőle az eljárási alapelvekről szóló önálló fejezetet, amelynek következtében alkalmatlanná vált a felelős felépítményi, segítő szerepnek a betöltésére.¹⁴¹ Ezeket a hiányosságokat pótolta az akkori jogirodalom szerint a régi Pp.

A német-osztrák jogdogmatika hatását tükröző 792 §-ból álló Plósz-féle Pp. egy 327 §-t tartalmazó tervezetre kivonatolták. Kihagyták belőle több a népi demokratikus körülmények között nem alkalmazható vagy felesleges jogintézményt. A kivonatolásra főleg azért kerülhetett sor, mert a csaknem három évtizedig tartó előkészítő munka után elfogadott Plósz-féle Pp. a kodifikációs technikának egy olyan, Európa szerte magas színvonalúnak tartott jogalkotás volt, amely elismerésre méltó következetességgel rendelkezett.¹⁴²

A szovjet hatás a régi Pp. alapelveiben nyilvánult meg a legerőteljesebben. Ezen hatás alapján került az alapvető elvek közé a per megindításában kifejezésre jutó szocialista rendelkezési elv, amelyet az ügyész perbeli jogai korlátoztak, az anyagi igazság érvényesülésének biztosítása, továbbá az ügyfélegyenlőség, a jóhiszeműség, a szabad bizonyítás, a nyilvánosság, valamint az anyanyelv használatának az elve.¹⁴³

A rendelkezési elv új felfogása az eljárási szabályok lényeges módosításához vezetett és felborította azt az egyensúlyi állapotot, amelyet a Plósz féle Pp. alakított ki a bírói hatalom és a felek rendelkezési joga között. Az aktív bírói pervezetés az anyagi igazság kiderítésére irányuló kötelességgel párosulva olyan mértékű bírói túlsúlyt eredményezett, amelytől a

¹⁴⁰ Indokolás a magyar polgári perrendtartás előadói tervezetéhez, Magyar Királyi Igazságügyminisztérium, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1893., 16. old

¹⁴¹ Névai László: A magyar polgári perjog főbb kérdései, Jogi és Államigazgatási Kiadó, Budapest, 1953., 15. old

¹⁴² Németh János: A polgári perjogunk fejlődése a felszabadulás óta, MJ, 32. évf., 290. old

¹⁴³ Kengyel Miklós: i.m. 271. old

rendszerátvitel utáni magyar polgári eljárásjog csak nagy nehézségek árán tudott megszabadulni.¹⁴⁴

A rendelkezési elv azt jelentette a szocialista felfogásban, hogy a fél mind a per tárgya, mind a perbeli jogvédelem tekintetében szabadon rendelkezik, amennyiben jogait, társadalmi rendeltetésüknek megfelelően használja fel.¹⁴⁵ A régi Pp. 2. §-nak (1) bekezdése ugyan kimondta azt, hogy a bíróság a polgári jog körében felmerült vitát csak erre irányuló kérelem esetén bírálja el, amelyet rendszerint a vitában érdekelt fél terjeszthet elő, de ugyanebben a bekezdésben az ügyészt is feljogosította arra, hogy az állam és az egyes dolgozók érdekében a polgári pert megindítsa vagy a megindított perben bármelyik fél érdekében fellépjen.¹⁴⁶

A régi Pp. a szovjet polgári eljárásoktól eltérően nem adta fel a „ne eat iudex ultra petita partium” elvet inkább egy nyomatékos kioktatási kötelezettséget írt elő a bíróság számára.¹⁴⁷ Ennek a megoldásnak előnyös voltát Novák abban látta, hogy „a fél rendelkezési jogát itt nem veszíti el, sőt e téren aktív támogatást kap magától a bíróságtól, amely kioktatja, sőt magyarázatot kér tőle minden olyan esetben, amikor a per során a fél a joggal való élés kapcsán nem meríti ki az őt megillető összes lehetőséget.”¹⁴⁸

A törvény ugyan kimondta azt, hogy a bíróság a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz általában kötve van, ám az olyan jogról való lemondást, jogelismerést vagy egyezséget, amely a fél méltányos érdekeivel nyilvánvaló ellentétben állt, a bíróság akkor sem volt köteles figyelembe venni, ha azt a fél a bíróság tájékoztatása és figyelmeztetése ellenére fenntartotta. Ez a szabály a régi Pp. indokolása szerint a szocialista rendelkezési elv és az anyagi igazság érvényesülésének az egységét fejezte ki.¹⁴⁹

A burzsoá tárgyalási elv a „semmit hivatalból” szemlélet nem volt összeegyeztethető az igazság kiderítésének a követelményével, a nyomozati vagy vizsgálati elvtől pedig azért kellett elhatárolódnia szocialista jogirodalomnak, hogy eloszlassák a túlzott officialitás gyanúját.¹⁵⁰ A

¹⁴⁴ Kengyel Miklós: i.m. 272-273. old

¹⁴⁵ Farkas József: A szocialista eljárási alapelvek érvényesülése az új csehszlovák peres eljárásban, JK, VII. évf., 399. old

¹⁴⁶ Farkas József: Az ügyész részvétele a polgári perben, JK, VII. évf., 165-175. old

¹⁴⁷ Kengyel Miklós: i.m. 276. old

¹⁴⁸ Novák István: A rendelkezési elv új polgári perrendtartásunkban, JK, VIII. évf., 161. old

¹⁴⁹ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény indokolása. Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye, Budapest, 1952, Általános indokolás

¹⁵⁰ Nagel Heinrich: Die Grundzüge des Beweisrechts im europäischen Zivilprozeß, Nomos, Baden-Baden, 1967., 38. old

szocialista tárgyalási elv az anyagi igazság érvényesülését biztosító általános rendelkezésekben, valamint a bizonyításra vonatkozó részletszabályokban nyilvánult meg.¹⁵¹

A rendelkezési elv és a tárgyalási elv kapcsolódásával összefüggésben a régi Pp. nem várta el a bíróságtól azt, hogy mindent elkövessen az ügy eldöntése szempontjából lényeges körülmények felderítése érdekében, hanem megelégedett azzal, hogy a bíróságnak hivatalból kell gondoskodnia arról, hogy a felek perbeli jogait helyesen gyakorolják, és perbeli köteleességeiknek eleget tegyenek.¹⁵² Farkas a bizonyításról írott monográfiájában már 1956-ban úgy fogalmazott, hogy „a polgári perünk a bíróság hivatalból való ténykedésének hangsúlyozása mellett is távol áll attól, hogy a nyomozó elv talajára süllyedjen”.¹⁵³

Egy apró módosítás eredményeképpen nagyobb hangsúlyt kapott a tárgyalási elv is és ezzel a felek rendelkezési joga is erősödött. A polgári perrendtartás második novellája a bizonyítási kötelezettségről szóló 164. § (2) bekezdésre történő felosztásával egyértelműen kifejezésre juttatta azt, hogy a per eldöntéséhez szükséges tények bizonyítása elsődlegesen a felek feladata, a bíróság által hivatalból elrendelhető bizonyítás pedig másodlagos kiegészítő jellegű.¹⁵⁴ Ezen módosítástól eltekintve azonban a régi Pp. a rendszerváltásig és az azt követő novellák megalkotásáig a bírói túlhatalom és a felek rendelkezési jogának korlátozását valósította meg.

3. Féluralom és a bírói hatalom közötti egyensúly

3.1. A szociális polgári per modellje az osztrák polgári perrendtartás.

A porosz polgári perrendtartást követően a Klein-féle tervezet, túllépett a polgári per céljának individuális felfogásán és a jogvita eldöntésén túl felvállalta a szociálisan gyengék védelmét is.¹⁵⁵ Menger tanítványa Klein az 1895. évi Österreichische Zivilprozessordnung (Továbbiakban: öZPO) egyszemélyes megalkotója. A jogvitát a szociális szükséghelyzet egyik esetének tekintette.¹⁵⁶

A liberalizmus jog eszméjét a perháború modelljét túlhaladva, a pert már nem kizárólagosan az egyéni jogvédelem eszközének, hanem az individuális és a közösségi érdekek hídjának tekintette. Klein szerint „Hosszú időn keresztül elkápráztatott minket az a szellemes észrevétel a jogért folytatott küzdelemlről, amely a jogvitát magánügynek morális

¹⁵¹ Kengyel Miklós: i.m. 281. old

¹⁵² Kengyel Miklós: i.m. 281. old

¹⁵³ Farkas József: A bizonyítás a polgári perben, KJK, Budapest, 1956., 137. old

¹⁵⁴ Gáspárdy László: Modern magyar perjogtörténet, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000., 20. old

¹⁵⁵ Kengyel Miklós: i.m. 100. old

¹⁵⁶ Klein Franz: Zeit – und geischtstrimungen in prozesse, Klostermann, Frankfurt am Main, 1943., 14. old

nevelési eszköznek tüntette föl. A jog erejét, a jogosult jellemétől és eszközeitől tette függővé, és a bírót csupán pártatlan személynek tekintette az ebből kinövő individualizmus, amely az egyéni törekvések pusztá összegzésével próbált energiát nyerni a szolidaritáshoz és a társadalom fejlődéséhez, túljutott a csúcspontján”.¹⁵⁷ Fel kellett ismerni a perben a félig nevetséges, félig bosszantó jogász hókuszpókusz mögött a szociális elemet és annak mindenki számára való jelentőségét.¹⁵⁸

A polgári per szociális funkciójának megvalósítása szempontjából kulcsfontosságúvá vált a bíróság szerepe a felek uralmi helyzetével szemben. Klein a bíróság erőteljes aktivitását hangsúlyozta, és álláspontja szerint a bírót olyan személynek kell elismerni, aki a perben hatékonyan közreműködik és nagy befolyást gyakorol a tényállás megállapítására.¹⁵⁹ A per az anyagi jog megállapításának az eszköze és annak is kell maradnia az anyagi jogi ismerete és annak helyes alkalmazása áll az első helyen, különben hiányzik a per szociális igazolása és egy üresen járó kereplő malommá válik.¹⁶⁰

A felek hátrányára ismét gyarapodtak a bíróság pervezetési jogosítványai, lényegesen túlhaladva a liberális perben kialakított mértéket.¹⁶¹ A polgári per szociális funkciójának az előtérbe állítása nem változtatott és nem is változtathatott azon az alapvető elven, hogy a felek a per tárgya felett szabadon rendelkezhetnek. A polgári per csak a felek kérelmére indulhat meg és a „Wo kein Kläger, da kein Richter” elv alól a törvény csak kivételes esetekben adott felmentést. A felmentésre példa lehetett az egyes különleges perek, illetve a nemperes eljárások.¹⁶²

A szociális permodellben a felperes kereseti kérelme, illetve az alperes ellenkérelme határozza meg a bíróság érdemi döntésének terjedelmét. A bíróság nem jogosult arra, hogy a feleknek olyat ítéljen meg, amit nem indítványoztak. A rendelkezési elvben rejlő kockázatot, miszerint a bíróság többet nem, kevesebbet azonban megítélhet, Fasching szerint a hiánypótlásra való felhívás, illetve a kitanítási kötelezettség csökkentheti, amelynek keretében a bíróság még az ügyvéd által képviselt felet is köteles felhívni a kereset ellentmondásainak vagy hiányosságainak a kiküszöbölésére.¹⁶³

¹⁵⁷ Klein Franz: i.m. 27. old

¹⁵⁸ Klein Franz: i.m. 15. old

¹⁵⁹ Baur Fritz: Zeit – und geischtstrimungen in prozess. Einige aktuelle bemerkungen zu dem zo betietelten vortrag von Franz Klein., JB, 92. jahrg., 1970., 445-453 old.

¹⁶⁰ Baur Fritz: i.m. 453 old.

¹⁶¹ Kengyel Miklós: i.m. 107. old

¹⁶² Rechberger Walter, Simotta Daphne – Ariane: Grundriß des Östereichischen zivilprozessrechts. Erkenntniss verfahren. 5. kiadás, Manz, Wien, 2000., 268-269. old.

¹⁶³ Fasching Hanz: Lehrbuch des östereichischen zivilprozessrecht, 2. kiadás, Manz., Wien, 1990., 340. old.

Az osztrák polgári perben a tárgyalási elv csak korlátozottan érvényesül. A feleknek a per tárgya feletti szabad rendelkezése nem kapcsolódik össze a peranyag feletti kizárólagos uralommal.¹⁶⁴ A felek valódi tényállásból a jogilag releváns tényeknek és körülményeknek csak egy tetszőleges mennyiségét hozzák a bíróság tudomására. Valamit elhallgatnak abból és valamit hozzátesznek. Nem várható el a bírótól az, hogy a valódi tényálláshoz képest kis rész tényállások alapján hozza meg az ítéletét. A per tartalma feletti uralom vagy másképpen jogosítvány a bírót egy téves, vagy csak viszonylag helyes, illetve pontatlan ítélethez vezeti. Kleintől származik az a megállapítás is, miszerint a feleknek azért kell a bíróság előtt tényeket feltárni és az állításaikat bebizonyítani, mert a kereset benyújtása előtt a bíró a jogvitájukról semmit sem tudhatott. Ha azonban ez alatt azt értjük, hogy a tények feltárása és a bizonyítás kizárólag a felek feladata és a bíró csak az alapján dönt, amit elébe tárnak, és az számára közömbös, hogy az ítélet a valós helyzetnek megfelel-e, ez érthető módon nem csak az egyén, hanem a jogrend számára is rendkívül kedvezőtlen.¹⁶⁵ Erre tekintettel az osztrák polgári perrendtartás a peranyagszolgáltatásért való felelősséget megosztotta a bíróság és a felek között.¹⁶⁶ A tiszta tárgyalási elv feladása és helyette egy olyan vegyes rendszer kialakítása, amely a vizsgálati elemeit tartalmazza, nemcsak új technikai megoldás, hanem azt a felfogást is kifejezésre juttatja, hogy a per állami jóléti feladat.¹⁶⁷

Wach korának egyik legtekintélyesebb német perjogásza a bíró erős perbeli pozícióját kritizálta, mivel abban az ügyvédek iránti bizalmatlanságot látta, és az osztrák eljárás alapelveivel is csak részben értett egyet.¹⁶⁸ Az öZPO-val szembeni későbbi kritika elsősorban a felek háttérbe szorítását, illetve a bíróság szerepének a túlzott növekedését, valamint a hivatalbólíságot nehezményezte, de vitatták a Kleini gondolatok eredetiségét is és azt állították, hogy az öZPO-ban nem tűntek fel új gondolatok, hanem a régiek tértek vissza új tartalommal.¹⁶⁹ A kritizálók a perkoncentrációban az aktív bírói pervezetésben pedig az abszolutizmus jogának a felvetését, sőt a rendőrállam visszatérését látták.¹⁷⁰

¹⁶⁴ Kengyel Miklós: i.m. 108. old

¹⁶⁵ Klein Franz: Pro futuro. Betrachtungen über probleme der zivilprozess reform., JB., 20. jährg., 520. old.

¹⁶⁶ Kengyel Miklós: i.m. 109. old.

¹⁶⁷ Böm Péter: Die Österreichische justiz gesetze von 1895 / 1896. IN Hofmeister Herbert: Kodifikation als Mittel der Politik, Manz, Wien, 1986. 59. old

¹⁶⁸ Wach Adolf: Die Mündlichkeit im österreichischen zivilprozessrecht entwurf, Manz, Wien, 1895. 15. old.

¹⁶⁹ Kisch Wielhelm: Die soziale bedeutung des zivilprozesses, Judicium 1. jährg, 1928 / 1929, 3. old.

¹⁷⁰ Habscheid Walter: Richtermacht oder parteifreiheit. Überentwicklungs tendenzen des modernen civilprozessrechts., Band, 1968. 190-191. old.

3.2. A német polgári perrendtartás átalakítása

A ZPO - ahogy korábban már említettem - a liberális permodell mentén jött létre és ennek megfelelően a felekre bízta az eljárás befolyásolását. Ez alapján a felek rendelkezési joga túlsúlyba került a bíróság közrehatásával szemben. Ezt az állapotot változtatta meg az 1909. évi módosítás, amely a bíróság hatalmát erősítette meg.

A bírói aktivitást újból felélesztő törvény azt a reményt táplálta, hogy a közelgő reform végleg legyőzheti a túlhaladott tárgyalási elvet.¹⁷¹ Sauter és Schwarz a nép jogérzékére hivatkozással követelte a tárgyalási elv korlátozását. „Amit a mi német népünk sohasem értett meg és nem is fog megérteni az a tárgyalási elv és annak a bírósága, amelynek egyszerűen megtiltották azt, hogy az igazság kiderítésében részt vegyen”.¹⁷² Az ellentábor a bíróság szerepének a növelésében a vizsgálati elv előretörését látta és a „hazát fenyegető veszélyként” élte meg.¹⁷³ A vitában kevesen maradtak mentesek az előítéletektől. Richard Schmidt tárgyilagos értékelése szerint a törvény nem törte át a tárgyalási elvet, de a bíróság tevékenysége, ahogy a bizonyítási indítványoknak elébe megy, gyakorlatilag a vizsgálati tevékenység felé közelít.¹⁷⁴ Hasonlóképpen vélekedett Stein is, aki az 501. §-t a „vizsgálati elvbe való bátor behatolásnak” nevezte.¹⁷⁵

Kohler előbb az osztrák bíró „inkvizitórius jogállásának” a bevezetését ajánlotta, majd a magyar polgári perrendtartás alapján azt követelte, hogy a bíró az eljárás során ismertté vált tanúkat a felek akarata ellenére is kihallgathassa, illetve a beismert tények ne kössék a bírót akkor, ha a bizonyításfelvétel eredményéből ellenkező következtetésre jutna.¹⁷⁶ A szabályozott perháború korszaka elmúlt és megkezdődött az „egoizmus szabad tevékenységének” korlátozása. Ennek érdekében az 1924. évi novella a korábbinál sokkal nagyobb szerepet szánt a bírónak a per menetének alakításában. Az 1909. évi módosítás nyomdokain haladva a járásbírói eljárás bevált szabályait tovább fejlesztette és a törvényszék előtti eljárásban is átütötte az 501. §-t felváltó 272b § - a novella kvintesszenciájaként - általános érvénnyel

¹⁷¹ Damrau Jürgen: Die Entwicklung ein zelnerprozessmaximen zeit der reichzivilprozessordnung von 1877., Schöningh, Paderborn. 1975. 233. old

¹⁷² Schwarz Johan: Erneuerung deutsche rechtspflege, Halle, 1908. 191-192. old

¹⁷³ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rectswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom femeinen recht bis zur ZPO., Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 265. old

¹⁷⁴ Schmidt Richard: Die Neureungen im Zivilprozeßrecht nach der Amtsgerichtsnovelle vom 1. Juni 1909. Anhang zur 2. umgearb. Aufl. des Lehrbuches des deutschen Zivilprozesrechts., Duncker&Humblot, Leipzig, 1910., 35. old

¹⁷⁵ Stein Friedrich: Zur Reform des Zivilprozeßrechts. DJZ, XII. Jahrg., 1283. old

¹⁷⁶ Damrau Jürgen: Die Entwicklung ein zelnerprozessmaximen zeit der reichzivilprozessordnung von 1877., Schöningh, Paderborn. 1975. 291. old

határozta meg a bíróságnak a tárgyalás előkészítésével kapcsolatos feladatait.¹⁷⁷ Az új rendelkezés olyannyira nyilvánvalóvá tette a vizsgálati elv behatolását a polgári eljárásba, hogy a továbbiakban értelmetlenné vált a tárgyalási elv sérelméről vitatkozni.¹⁷⁸

Bomsdorf úgy vélekedik: A 139. § „az alapelvek felett áll” és azt a gondolatot testesíti meg, hogy „a feleknek és a bíróságnak közösen kell munkálkodniuk a tényállás felderítése érdekében”. Abban az esetben, ha a felek nem képesek vagy nem hajlandók az együttműködésre, akkor a bíróság joga és kötelessége az, hogy saját tevékenysége, különösen kérdései révén a valódi tényállás kiderítse. A vizsgálati elv érvényesüléséről ebben az esetben sem lehet beszélni, mert a hivatalbóli eljárás nem terjedhet ki olyan tényekre, amelyeknek az előadásáról a felek kifejezetten lemondanak.¹⁷⁹

A kor követelményeihez alkalmazkodva alapvető változásokat idézett elő a törvénymódosítás a bíróság és a felek viszonyában, mivel a felek rendelkezési jogának a korlátozása révén megerősítette a bírói hatalmat.¹⁸⁰ A törvény a „tárgyalási elv szűkítő sorompóit áttörte”, de nem esett bele egy újabb alapelv megalkotásának hibájába. Az egyetlen rendező elv a célszerűség lett.¹⁸¹

A törvényhozó tovább korlátozta a felek szabadságát, és végleg szakított a dZPO eredeti individuális liberális felfogásával, amely a felekre bízta azt, hogy a bíróság előtt igazat mondanak-e vagy valótlanságot.¹⁸²

A totalitárius diktatúra idején Popp szerint meglehetősen nehéz volt a dZPO az ellenségképet meglegelni, mivel eredetileg sem volt a liberális per prototípusa, sokkal inkább annak felvizezett változata, ami a reformnovellák óta még tovább hígult.¹⁸³ Helm a bírót akarta megszabadítani azoktól a bilincsektől, amelyeket a tárgyalási elv rakott rá. Ezért azt javasolta, hogy a bíró az

¹⁷⁷ Kengyel Miklós: i.m. 127. old

¹⁷⁸ Goldschmidt James: Die neue zivilprozessordnung vom 13. mei mit systematischer erläuterung der neuen bestimmungen, Springer, Berlin, 1924. 4. old

¹⁷⁹ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rectswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom femeinen recht bis zur ZPO., Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 269-270. old

¹⁸⁰ Rosenberg Leo, Schwab Karl, Gothwald Péter: Civilprozessrecht, Beck, München, 1993., 25. old

¹⁸¹ Goldschmidt James: Die neue zivilprozessordnung vom 13. mei mit systematischer erläuterung der neuen bestimmungen, Springer, Berlin, 1924. 4. old

¹⁸² Kengyel Miklós: i.m. 130. old

¹⁸³ Popp Hans: Die National Socialistische zicht einiger Institute des Zivilprozess- und gerichts verfassungsrechts, dargestellt am beispiel des gesetzes über die mitwirkung des staatzanwalts in burgerlichen rechtzachen vom 15.7.1941., Rechtshistorische reie 47. band., Lang, Frankfurt, 1986., 38. old

igazság kiderítése érdekében olyan tényeket is figyelembe vehessen, amelyekre a felek nem hivatkoztak és hivatalból is elrendelhesen bizonyítást.¹⁸⁴

Bernhardt, aki Klein gondolatmenetét követve jut el ahhoz a felismeréshez, hogy a polgári perben az igazság kiderítését kell a legfőbb alapelvé tenni. A bírónak lehetőséget kell adni arra, hogy a tényállást valamennyi rendelkezésre álló eszközzel hivatalból kiderítse.¹⁸⁵ Maurach viszont óvott attól, hogy a dZPO esetleges módosítása az 1923. évi szovjet polgári eljárásjogi törvény 5. §-ra emlékeztető megoldáshoz vezessen, ami a polgári per „kriminalizálódását” eredményezheti.¹⁸⁶

A totalitárius diktatúra jogpolitikájának megfelelően azt tartották, hogy ha a felek egyszer elhatározzák, hogy a jogvitájukat bíró elé viszik, a bírónak kell megengedni, hogy azt tegye, amit a tényállás felderítése szempontjából fontosnak tart.¹⁸⁷ Ez a megállapítás a bírói hatalom erőteljes növelését sugallja számunkra, amely valójában meg is történt 1933 és 1945 között.

Meg kell jegyeznünk azt, hogy a jogirodalom nem tartott mindent elvetendőnek abból, ami 1933 és 1945 között született.¹⁸⁸ Többen érveltek a vizsgálati elv megerősítése mellett. Bernhardt azt ajánlotta, hogy a bíró számára engedjék meg a tényállás hivatalból való felderítését akkor, ha a felek rosszhiszemű pervezetése a közérdekbe ütközne.¹⁸⁹

Ezt követően a hatvanas évek végén úgynevezett modellkísérletek kezdődtek el, amelyek közül a stuttgarti modell vált a leghíresebbé. 1967-ben Bender vezetésével a Stuttgarti Törvényszék egyik polgári tanácsa megpróbálkozott azzal, hogy a dZPO által biztosított lehetőségek kimerítésével a polgári eljárás legteljesebb koncentrációját valósítsa meg. A cél elérése érdekében valódi tartalommal töltötték meg a szóbeliség, közvetlenség és a perkoncentráció elvét, a tárgyalás előkészítése során sokkal nagyobb aktivitást követeltek meg a bíraktól, ügyvédektől, és gondoskodtak arról, hogy valamennyi bizonyíték a szóbeli tárgyaláson rendelkezésre álljon. A kísérlet statisztikailag kimutatható eredményeket hozott az eljárás gyorsabb lett, a tárgyalások száma csökkent. A stuttgarti modell tapasztalatait az 1976. évi novella megalkotásánál is felhasználták.¹⁹⁰

¹⁸⁴ Helm: Was ist am Deutschen zivilprozess Kapitalistisch, liberalistisch und Demokratisch? Dr, 4. Jahrg. 1934., 230. old.

¹⁸⁵ Bernhardt Wolfgang: Die Parteiherrschaft im zivilprozess, dgwr, 1. Jahrg., 1935., 70-71. old

¹⁸⁶ Maurach Reinhard: Grenzen der verhandlungsmaxime, dgwr, 1. Jahrg. 1935, 124. old

¹⁸⁷ Schönke Adolf: Zivilprozessrecht., Eine Systematische Darstellung, Decker, Berlin., 1938., 25. old

¹⁸⁸ Damrau Jürgen: Die Entwicklung ein zernerprozessmaximen zeit der reichzivilprozessordnung von 1877., Schöningh, Paderborn. 1975. 489-496. old

¹⁸⁹ Bernhardt Wolfgang: Die aufklärung des zachverhalts in zivilprozess. In beiträge zum zivilprozessrecht. Festgabe zum 70. Geburtstag vom Leo Rosenberg, Beck, München, 1949., 9-50. old.

¹⁹⁰ Kengyel Miklós: i.m. 138-139. old.

A bíróság és a felek közötti munkaközösségről beszéltek, megállapítható az, hogy egyre nő azoknak a száma, akik újabban az úgynevezett együttműködési elvet hirdetik.¹⁹¹ Az együttműködési elv nem a tárgyalási és a vizsgálati elv keveréke, hanem csupán a tárgyalási elv változata.¹⁹² Az együttműködési elv alapján a fél többet nem kockáztathatta meg azt, hogy a védekezését „csepegteti”.¹⁹³

A legélesebb bíróság szerint minden módosítás foltozgatás marad addig, amíg a törvényhozók fel nem ismerik azt, hogy a XX. század vége felé peres eljárást már nem lehet a XIX. századi alapelvekkel lefolytatni, hanem a jelenlegi szociális, gazdasági és normarendszer alkotóelemévé kell tenni.¹⁹⁴

A módosított 139. § melyet a jogirodalom a benne foglalt bírói felderítési kötelezettség miatt a polgári perrendtartás „Magna Chartajaként” emlegetett, most anyagi pervezetés címszó alatt foglalja össze a bíróság feladatait. Ide tartozik a reform egyik kulcsának számító útmutatási és közrehatási kötelezettség is.¹⁹⁵ A meglepetés szerű ítélet elkerülése érdekében a feleket figyelmeztetni kell a figyelmen kívül hagyott vagy jelentéktelennek tartott szempontokra, valamint a hivatalból figyelembe veendő körülményekkel kapcsolatos aggályokra.¹⁹⁶ Gottwald szerint a bíró útmutatási kötelezettsége enyhíti azt a szigort, ami a rendelkezési és a tárgyalási elv alkalmazásának a következménye.¹⁹⁷

4. Magyar keresztút a XX. század első felében

A XIX. század végén Emmer Kornél és Plósz Sándor kapott felhatalmazást arra a magyar kormánytól, hogy a nyugati perrendeket tanulmányozva adjanak javaslatot a magyar polgári perrend kialakítása érdekében. Emmer Kornél a francia polgári perrendtartást tanulmányozva a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság elvének érvényesülésével kapcsolatban azt állapította meg, hogy „a franciák e hármass fogalmat, mint a jó peres eljárás követelményét tudományosan is megállapították és kultiválják, öntudatosan fejlesztik, és hogy e fogalmak nem német szobatudósok által lettek felfedezve, legfeljebb túlozva és félreértve némelyek által.

¹⁹¹ Betterman Karl August: Hunderd Jahre Zivilprozessordnung. Das Schickzahl eine liberalen Kodifikation., zsp, 91. band, 1978., 390. old

¹⁹² Betterman Karl August: Hunderd Jahre Zivilprozessordnung. Das Schickzahl eine liberalen Kodifikation., zsp, 91. band, 1978., 391. old

¹⁹³ Schneider Egon: Die vereinfachungs-novelle zur zivilprozessordnung, mdr, 30.jahrg. 1.-14., 1977., 2. old

¹⁹⁴ Weiß Karl: Die Vereinfachungs-novelle zur ZPO und die besleunigung des Verfahrens vor dem entscheidigung gerichten. Rechtssprechung zum wiedergutmachungsrecht. 29. jahrg. 1978, Beck, 41. old

¹⁹⁵ Kengyel Miklós: i.m. 146. old

¹⁹⁶ Kengyel Miklós: i.m. 146. old

¹⁹⁷ Gottwald Peter: Einführung. in Zivilprozessordnung. Beck, München, 2002., 19.old.

Azért a szóbeliség nem üres jelszó, hanem olyan, melyik programnak is beleillik, mert negatív és pozitív tartalommal bír, technikai kivitel és módozatok tekintetében latitude-eket enged ugyan, de indokára és céljára nézve tisztában van önmagával.¹⁹⁸ A német hatással kapcsolatban Fodor Ármin a következőket mondta: „Elismerem, hogy egyes részletkérdésekben az osztrák perrend sok jót és követésre méltó tartalmaz. Egészében azonban nem követhetjük mintaként. A Plósz-féle tervezett nézetem szerint fölötte áll, amennyiben kerüli a szóbeliség túlzásait éppúgy, mint az osztrák perrend, de nem esik annak hibájába, a szóbeliség elnyomásába”.¹⁹⁹ Ezt követően Fodor sorra veszi a különbségeket, mindenütt megállapítva azt, hogy a magyar megoldások felülmúlják az osztrákot.²⁰⁰

Meszlény Artúr a Plósz-féle tervezettel kapcsolatban az alábbiakat mondta: „Ha felvetjük a kérdést, mi ennek a javaslatnak a szociális hitvallása? Mindenekelőtt rá kell mutatnom arra a mélyreható változásra, amelyen egész társadalmi szervezetünk az utolsó évtizedekben átment. A mai társadalom abban különbözik az akár csak 20 évvel ezelőtől, hogy benne a szervezkedésnek a csoportba tömörülésnek hasonlíthatatlanul erőteljesebb differenciáltabb jelenséget figyelhetjük meg... Ezt a változást egész gazdasági berendezkedésünkben a nagyipar az ezzel karöltve járt tőkekoncentráció, a munkáselemnek ezzel szemben reakcióként jelentkező tömörülése indította meg. A konfliktusok, amelyek a való társadalmi élet és a jog között teljesen soha ki nem küszöbölhetően felmerülnek, ma tipikus módon abból támadnak, hogy a jog csak vontatva és kellemetlenül követi ezt a szocializáló folyamatot. A jog maga alapelveiben, fogalmaiban, kategóriáiban individualisztikus, amikor körülötte az élet alig ismer már helyzetet, amelyben az egyén a saját szuverén kénye-kedve szerint uralkodhatnék. Az egyén, mint a társadalom szerve: Ez az új társadalmi fejlődés mottója.”²⁰¹ A kleini születésű gondolatokat a szerző bevezetésről szánta egy olyan tanulmányhoz, amelyben helyeselte a rendelkezési elv korlátozását és az officialitás megerősödését.²⁰²

A magyar jogirodalmi álláspont szerint a feleknek nincs és nem is lehetett joguk a hazugságra. Az igazmondás a perben nemcsak erkölcsi, hanem jogi kötelesség is és a Plósz-féle polgári

¹⁹⁸ Emmer Kornél: Törvényjavaslat a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság elvein alapuló polgári törvénykezési rendtartás tárgyában. Egyetemi könyvnyomda, Budapest, 1885. 5. old

¹⁹⁹ Fodor Ármin: Az új osztrák polgári perrendtartás, Magyar jogászegyleti értekezések, Franklin, Budapest, 1896., 5. old

²⁰⁰ Fodor Ármin: i.m. 5–33. old

²⁰¹ Meszlény Artúr: A polgári perrendtartás szociális szempontjai. A Magyar jogászegyleti értekezések, 1. kötet. 12. füzet, Pfeifer, Budapest, 1911.

²⁰² Kengyel Miklós: i.m. 165. old

perrendtartás nem riadt vissza attól sem, hogy az igazmondási kötelezettségnek megtartását pénzbüntetéssel is biztosítsa.²⁰³

A korábbiakban már a dZPO-nál említett együttműködési kötelezettséget Magyary így foglalta össze: „Hogy a bíró és a fél érvényesülésének az egyensúlyát a perben sikerült létrehozni, annak oka főleg kettőben rejlik. Először, hogy sikerült a felek rendelkezését kellő határok közé szorítani. A féltől függjön, akar-e jogvédelmet vagy sem. De ne függjön tőle, hogy az eljárás miképpen bonyolódjék le, és meddig tartson. Ha a fél jogvédelmet kér, ne legyen a bíró akadálya az igazság keresésében. Ez az, amit a mai eljárások vallanak, s amit az új polgári perrendtartásról megvalósított.²⁰⁴ A 792 szakaszból álló magyar Pp. összesen 142 alkalommal jogosította fel vagy kötelezte a bíróságot arra, hogy hivatalból járjon el, ezért Magyar joggal állapította meg azt, hogy a mi jogunk igen széleskörű pervezető hatalmat biztosít a bírónak annyira, hogy e tekintetben másokat messze felülmúl.²⁰⁵

Kovács Marcel szerint: „A bíró nem határozhatja meg a felek cselekvését. Oly magánjogi viszony iránt, amelyet egyik fél sem kért és új bizonyító eszközök és bizonyítékok alapján, amelyeket egyik fél sem hozott fel”.²⁰⁶ Ezen megállapítás szerint a bírói aktivitás nem határok nélküli, hiszen a rendelkezési elvet és a tárgyalási elvet tiszteletben kell tartania az eljáró bírónak. Azonban a hivatalból elrendelhető bizonyítás tekintetében a magyar Pp. az osztrák perrendtartást is felülmúlta, és Kohler lelkes méltatása szerint az öZPO magasabb fokát valósította meg.²⁰⁷

Magyary mutatott rá arra, hogy a fél akarat uralma a peralapítás után nem egy, hanem kétoldalú, nem csak egyik, ha nem a másik fél akarata is döntő afölött, hogy legyen jogvédelem vagy sem. Erre vezethető vissza, hogy a keresetet visszavonni, keresetet változtatni a peralapítás után csak az alperes beleegyezésével lehetséges.²⁰⁸ A felek ismerik legjobban azokat a tényeket és bizonyítékokat, amelyektől a magánjogi vita eldöntése függ.²⁰⁹

A rendelkezési elvvel és a tárgyalási elvvel kapcsolatban ki kell emelni, hogy XX. század első felében a magyar jogirodalom, a per célját magánjog érvényre juttatásában jelölte meg.²¹⁰ Ez

²⁰³ Fodor Ármin: Az új polgári perrendtartás, Jogállam perrendtartási füzet 14. évfolyam, 1915., 3-4 old.

²⁰⁴ Magyary Géza: Magyar polgári perjog, 2. kiadás, Franklin, Budapest, 1924., 36. old

²⁰⁵ Magyary Géza: i.m. 1924. 287.old

²⁰⁶ Kovács Marcell: A polgári perrendtartás magyarázata I-II. kötet 2.kiadás, Pesti könyvnyomda, Budapest, 1927., 596. old.

²⁰⁷ Kohler Joseph: Alexander Ploss und die offiziell maxime im Ungarische zivilprozesse, Rein Z. 6.jahrg. 1914., 7-8. old

²⁰⁸ Magyary Géza: i.m. 1924. 218-219. old

²⁰⁹ Meszlény Artúr: i.m. 1911., 6. old

²¹⁰ Jancsó György: Magyar polgári törvénykezési jog 3. kiadás, Atheneum, Kolozsvár, 1908. 3. old.

alapján a Plósz-féle Pp. a tárgyalási elvet csak eszköznek tekintette a per legfelsőbb céljának az anyagi igazságnak a kiderítésére.²¹¹

5. A rendelkezési alapelv szabályozása

5.1. A rendelkezési alapelv a régi Pp.-ben

Ahogy azt már korábban említettem az alapelvek szabályozása a régi Pp.-hez képest sokkal inkább általánosabb, tömörebb, mivel a jogalkotó célja az volt, hogy az alapelveket minél magasabb absztrakciós szinten helyezze el. A régi Pp. 3. § (1) és (2) bekezdése szerint:

„A bíróság a polgári ügyek körében felmerült jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. Ilyen kérelmet - ha törvény eltérően nem rendelkezik - csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő.

A bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. A bíróság a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakoszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe.”

A rendelkezési alapelv korábbi megfogalmazása, amelyben láthatjuk, hogy a jogalkotó pontosan meghatározta azt, hogy csak kérelem esetén van helye a polgári peres eljárásnak – ez a kérelemre történő eljárás elvének felel meg – valamint a törvény kimondta, hogy a bíróság a felek kérelmén – a kérelemhez kötöttség elvén - nem terjeszkedhetett túl. A régi Pp. alatt megalkotott jogirodalmi, illetve jogalkotói megállapítások álláspontom szerint továbbra is érvényesek, hiszen a Pp. alapján is az fogalmazható meg, hogy a rendelkezési elv a fél jogát jelenti az eljárás megindítására, a már megindított eljárásban az eljárás személyi és tárgyi kereteinek, valamint részben a menetének a meghatározására.

Az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott a rendelkezési elv fogalmának a meghatározásával.²¹² Ezek szerint az eljárásjogi értelemben vett rendelkezési jog az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa, eljárásjogi vonatkozása, amely az egyén autonómiáját érinti, illetve azzal kapcsolatos. A jogvitában érdekelt félnek alkotmányos joga van arra, hogy ügyét bíróság elé vigye.²¹³ A fél rendelkezési joga tartalmazza azt a jogosultságot is, hogy a fél a perbe vitt anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezzen. A félnek szabadságában áll a peranyag „szolgáltatásában” való döntés jogosultsága is. Ugyanakkor a

²¹¹ Kengyel Miklós: i.m. 185. old

²¹² 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, 9/1992. (I. 30.) AB határozat, 1/1994. (I. 7.) AB határozat

²¹³ 1952. évi III. törvény 3. § kommentár

rendelkezési elv egyben azt is jelenti, hogy a bíróság egyes perbeli cselekményeket a felek - vagy az egyik fél - rendelkezése alapján köteles elvégezni.²¹⁴

Meg kell jegyeznünk, hogy a régi Pp. totális diktatúra idején keletkezett, így az egész kódexet átható szovjet minta érvényesült, amely legerőteljesebben éppen az alapelvek esetében volt megfigyelhető.

A jogalkotók a szovjet polgári eljárás alapelveit csaknem szószserinti fordításban vették át és a legfontosabbakat egy külön fejezetben a törvény élén helyezték el. Így került az alapvető elvek közé a per megindításában kifejezésre jutó szocialista rendelkezési elv.²¹⁵ Az 1953. január 1. napján hatályba lépő polgári perrendtartásban szabályozott rendelkezési elv tartalma, azonban nem összekeverendő a Pp. hatályba lépését megelőzően érvényben lévő rendelkezési elv tartalmával, hiszen azt, az 1995. évi és az 1999. évi polgári perrendtartás novellái tartalmukban teljesen átszabták, mivel a rendszerváltást követően nem kellett már a szovjet mintának megfelelni. A régi Pp. indokolása az ülnökrendszer bevezetése mellett második legfontosabb szempontként a rendelkezési elv új felfogásának, tartalmának a polgári eljárásjogban történő meghonosítását határozta meg. Ez azt jelentette, hogy a szovjet polgári eljárásjognak megfelelően a magyar eljárásjogban is korlátozták a felek rendelkezési jogát, ezzel egyidőben pedig a bíróságot feljogosították és egyben kötelezték arra, hogy „mind a pervezetés, mind pedig a bizonyítás körében megtegye mindazokat a rendelkezéseket, amelyek az anyagi igazság kiderítéséhez szükségesek.” Az indokolás szerint az igazságszolgáltatásnak közelebb kellett állnia a dolgozó néphez, ezért az új törvény megszüntette az ügyvédkényszert és a bíróság feladatává tette azt, hogy az aktív pervezetés és a kitanítási kötelezettség révén „mindenben segítségére legyen az igazságkereső félnek”. A rendelkezési elv új felfogása az eljárási szabályok lényeges módosításához vezetett és felborította azt az egyensúlyi állapotot, amelyet a Plósz-féle Pp. alakított ki a bírói hatalom és a felek rendelkezési joga között.²¹⁶

Ezen szocialista tartalommal átírt rendelkezési alapelven az 1995. évi módosítás változtatott, amely megnyitotta az utat, hogy a felek rendelkezési jogosítványaikkal korlátozásmentesen, a bíróság vagy az ügyészség beavatkozása nélkül is éljenek. Itt kell megemlítenem, hogy az 1/1994. (I.7.) AB határozat alkotmányellenesnek minősítette az ügyészi fellépést, mivel az a felek önrendelkezési jogába ütközik, ezért az általános ügyészi fellépést kiiktatták a törvényből. Az általános ügyészi fellépés kiiktatása azonban nem jelenti

²¹⁴ Magyary Géza: i.m. 1924., 218. oldal

²¹⁵ Kengyel Miklós: i.m. 269-271. old

²¹⁶ Kengyel Miklós, i.m. 272. old

azt, hogy az ügyész polgári perekben nem járhat el. Törvény felhatalmazása alapján az ügyész eljárhat a jogosult helyett, ha a jogosult jogai védelmére képtelen. Példaként vehetjük azt az esetet, amikor a fél ismeretlen helyen tartózkodik, de az ügyész pert indít. Ebben az esetben az ismeretlen helyen tartózkodó fél részére ügygondnokot kell kirendelni.²¹⁷ Az 1999. évi módosítás még hangsúlyosabbá tette a rendelkezési alapelvet, annak módosításával, illetve új szabályok bevezetésével. A jogalkotó ekkor egyértelművé tette, hogy az ügy „urai” a perben eljáró felek. Az 1999. évi módosítással jutottunk el a régi Pp. rendelkezési elvének a 2017. évben is hatályban levő szabályozásához.

5.2. *A rendelkezési alapelv a hatályos polgári perrendtartásban*

A Pp. a rendelkezési alapelvhez tartozó kérelemre történő eljárás elvét külön szakaszban szabályozza. Ez véleményem szerint nem támogatható, hiszen a kérelemre történő eljárás és a kérelemhez kötöttség szorosan összefüggő két elv, amelyeket valójában egy egységben a rendelkezési alapelv testesít meg. A kérelemre történő eljárás elvét a rendelkezési alapelv részeként tekintem, amely hangsúlyos alapelv az eljárást megindító kereseti kérelem esetében. A Pp. rendelkezési alapelvet magába foglaló rendelkezései – 1.§ (2) bekezdése és a 2.§ - a következők:

„A bíróság az e törvény hatálya alá tartozó jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. A felek szabadon rendelkeznek perbe vitt jogaikkal. A bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van.”

Észrevehető, hogy az új szabályozás sokkal tömörebben fogalmaz a rendelkezési alapelvvel kapcsolatban és annak egy részét a „törvény hatálya” címszó alatt helyezi el, ami – ahogy már említettem – nem megfelelő, hiszen az alapelv koherenciáját szünteti meg azáltal, hogy annak részeit külön kezeli. A rendelkezési alapelv veleje a felek által megtett cselekményekben vehető leginkább észre, mint például a kereseti kérelem előterjesztése, a keresetváltoztatás, keresetkiterjesztés, a viszontkereset indítása, elállás a keresettől, a jogról való lemondás, elismerés, egyezség kötése. A következőkben ezen jogintézmények korábbi és hatályos szabályozásának összevetésével a rendelkezési alapelv módosulása is megállapítható álláspontom szerint.

²¹⁷ PK 163. szám

5.2.1. A kereseti kérelem előterjesztése

A kereseti kérelem benyújtásával az érdekelt személy rendelkezési jogával él, mivel a kereset benyújtására az jogosult, aki az adott vitában érdekelt.²¹⁸ Nincs arra lehetőség a hatályos szabályozás szerint, hogy magát a kereseti jogot másra átruházzuk. A keresetösségi jog átruházására – engedményezés²¹⁹ – lehetőség van, azonban ez a kérdés nem képezi tárgyát jelen értekezésnek.

A kereseti kérelem benyújtásával a felperes a peres eljárás kereteit határozza meg, mivel a határozott kérelmével pontosan megjelöli azt az anyagi jogi igényt, amelyet érvényesíteni kíván. Ezen állítások a régi Pp. és a most hatályos Pp.-re is igazak, azonban a hatályos jogszabály sokkal egzaktabban, precízebben határozza meg a kereseti kérelem kötelező tartalmi elemeit. A törvény a keresetlevél tartalmi követelményeit úgy határozza meg, hogy a bíróság és az alperes számára valamennyi anyagi- és eljárásjogi adat a kereset tárgyalhatóságához azonnal rendelkezésre álljon, így szükségtelen legyen minden - jelentős idő- és költségvonzattal járó - hiánypótlási és egyéb tevékenység. Ez egyben az alperes részére lehetővé és elvárhatóvá teszi a teljes körű ellenkérelem előterjesztését. A törvény a fél rendelkezési jogára hangsúlyosan építő koncepció szellemével összhangban kötelezővé teszi az érvényesíteni kívánt jognak, az igény anyagi jogi jogalapjának az egyértelmű nevesítését. A keresetlevélben meg kell jelölni, melyik felperes, melyik alperessel szemben milyen jogalapon, milyen jogot kíván érvényesíteni. A törvény ezzel is azt juttatja kifejezésre, hogy a felperesnek kell a bíróság felé egyértelműen kijelölnie azon jogvédelmet, amelyet a bíróságtól kér, és amitől a bíróság - a fél rendelkezési joga folytán - nem térhet el.²²⁰ Ez azt jelenti, hogy a felperesnek minden olyan adatot, bizonyítékot a keresetlevelében fel kell tüntetnie, amely a per szempontjából releváns, amennyiben ezt nem teszi meg és a fél jogi képviselővel jár el, úgy a bíróság a keresetlevelet vissza fogja utasítani. A jogalap megjelölése, amely a kérelemhez kötöttség egyik biztosítéka azonban meghatározott esetekben áttörhető a bíróság által. Személyiségi jogi perekben a bíróság nem a fél által megjelölt személyiségi joghoz, hanem a tényállás alapján megállapítható személyiségi jogi kérelemhez van kötve.²²¹ Abban az esetben azonban, ha a jogsérelem a tényállásból nem állapítható meg, illetve magát az adott jogcímet a fél nem jelöli meg, úgy a

²¹⁸ BH2017.346

²¹⁹ EBH2005.1227.: Az engedményezés érvénytelenségével kapcsolatban az adósnak perbeli legitimitációja nincsen.

²²⁰ 2016. évi CXXX. Törvény 170. § Indokolás

²²¹ BDT2020.4181.

bíróság a kereseti kérelem keretein nem terjeszkedhet túl, hiszen az sértené a felek rendelkezési jogát.²²²

Amennyiben a fél nem teszi meg a szükséges bizonyítási indítványait vagy a keresetlevélben szereplő nyilatkozatát bizonyítékkal nem támasztja alá, akkor a bíróság a keresetlevelet visszautasítja, amennyiben a fél jogi képviselővel jár el – hiszen jogi képviselőtől elvárható a törvénynek teljes mértékben megfelelő kereset benyújtása – a törvény alapján. Ez az egzakt és rendkívül aprólékosan meghatározott feltételrendszer a bíróságok általi tömeges visszautasításokat eredményezte a törvény hatályba lépését követő egy évben.²²³

Újdonság a Pp.-ben – annak nyelvtani értelmezése alapján – a bizonyítékok csatolása a keresethez, hiszen az új jogszabály a keresetlevél zárórészében kötelezővé teszi azt, hogy a felperes a zárórészben feltüntetett tényeket - mint például a pertárgyértéke vagy a bíróság hatásköre, illetékessége – bizonyítékokkal támassza alá. Amennyiben szűk jogértelmezéssel él a jogalkalmazó, akkor ez azt jelenti, hogy természetes személy alperes esetén már a kereset megküldése során szükséges a személyi okmányok másolatának becsatolása. Itt merül fel a kérdés, hogy ezt valójában hogyan lehetne kivitelezni, hiszen az alperes és a felperes közt felmerült jogvita miatt nem valószínűsíthető az, hogy az alperes az ellene indítandó per „érdekében” személyi okmányait átadja a felperesnek. A felperes lehetősége az, hogy a lakcímnnyilvántartó hatóságtól kikéri a felperes adatait, azonban ez költség és időigényes, amely a Pp. szellemiségével ellentétben – ha nem is kirívóan nagymértékben – de megdrágítja a peres eljárást, illetve az az előtti eljárást. Álláspontom szerint itt a józanész kritériumára kell figyelemmel lenni és ez alapján lehet csak a féltől elvárni az egyes adatok közlését a bírósággal.

További kérdésként merül fel, hogy a pertárgyérték alapjául vett követelést pontosan hogyan is lehet bizonyítani, hiszen egy szerződésen alapuló követelésnél egyszerűen a felperes benyújtja a szerződés másolatát, azonban ha egy ingatlan a per tárgya, akkor annak értékének meghatározásakor elegendő-e a felperes állítása az ingatlan értékéről vagy szükséges értékbecslő véleményét a keresethez csatolni. Tekintettel arra, hogy a Pp. kimondott célja a perhatékonyság, az eljárások gyorsítása így véleményem szerint az indokolatlan, felesleges

²²² Fővárosi Ítéltábla Pf.20.462/2019/3

²²³ A bíróság által hozott végzés alapján az olyan keresetlevelet, amelyet házassági bontóperben terjesztettek elő, vissza kell utasítani, amennyiben az bizonyítási indítványt nem tartalmaz. Megjegyzem az adott ügyben olyan házasságot kellett volna felbontania a bíróságnak, amelyben gyerekről nem kellett rendelkezni és mivel a felek személyes meghallgatása a személyi állapotokra vonatkozó különleges rendelkezések miatt kötelező, így semmilyen más bizonyíték nem használható fel azzal kapcsolatban, hogy a felek valójában felkívánják-e bontani házasságukat.

bizonyítástól a feleket a bíróságnak meg kell „kímélnie” és, így a peres eljárás költségeit is redukálni tudja.

Problémaként merült fel a keresetlevelek tagolása is, hiszen a korábbi szabályozáshoz képest az új Pp. három jól elhatárolható részre bontotta a keresetet.²²⁴ Találkozhattunk olyan ítélettel, amely visszautasította a jogi képviselővel eljáró felperes keresetét, amiatt mert az nem a Pp.-ben meghatározott sorrendben tartalmazta a kötelező tartalmi elemeket. Ezzel a jogértelmezési problémával foglalkozott a Kúria elnöke által felállított az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület. A keresetlevél szerkezeti egységekre való felbontásával a jogalkotó az ismertetett célok elérése érdekében a keresetlevél áttekinthetővé tételével a perek hatékony lezárását kívánta előmozdítani. A Pp.-ben szereplő szerkezeti tagolásból azonban – erre vonatkozó kifejezett jogszabályi előírás hiányában – nem következik, hogy a felperesnek minden szerkezeti egységet külön címmel kell ellátnia, elegendő, ha a keresetlevél felismerhetően, jól áttekinthetően tartalmazza mindhárom szerkezeti egységet. A keresetlevél visszautasításáról a Pp. 176. §-a rendelkezik, amely egyértelműen kimondta, hogy akkor kell visszautasítani a keresetlevelet, ha az nem tartalmazza a 170. §-ban, illetve a törvényben előírt egyéb kötelező tartalmi elemeket, illetve alaki kellékeket. Amennyiben tehát a keresetlevél mindezeket tartalmazza és csak az egyes szerkezeti egységek címének feltüntetése hiányzik, vagy az egyes szerkezeti egységeken belül a tartalmi elemek nem a felsorolás szerinti sorrendben követik egymást, a keresetlevél visszautasítására nincs mód.²²⁵ Ezen hiánnyal kapcsolatos visszautasítási okot a 2020. évi CXIX. törvény módosította azzal, hogy amennyiben hiányos a keresetlevél, úgy annak nem visszautasítására van lehetőség, hanem a benyújtó felet a hiányok megjelölése mellett hiánypótlásra kell felhívni.

A Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó konzultációs testület állásfoglalása alapján kijelenthető, hogy a kereset visszautasítását nem alapozza meg az, ha a jogi képviselő nem a Pp.-ben meghatározott sorrendben és külön címmel ellátva nyújtja be a keresetét, hiszen a törvény alapján a követelmény az, hogy minden ott felsorolt kötelező tartalmi elemet az tartalmazzon.

Abban az esetben, ha a felperes az alperessel szemben több kereseti kérelmet foglal egybe, akkor tárgyi keresethalmazatról beszélünk, amelynek két fajtája van.²²⁶ Az egyik a látszólagos tárgyi keresethalmazat, a másik pedig a valódi tárgyi keresethalmazat. A látszólagos tárgyi

²²⁴ Pp. 170. § (1), (2) és (3) bekezdése

²²⁵ <http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=1>

²²⁶ Novák István: A kereset a polgári perben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966., 219. old

keresethalmazattal kapcsolatosan meg kell jegyeznünk, hogy a Pp. által megengedett látszólagos tárgyi keresethalmazat esetén ellentmondásos a perjogi megítélése annak, ha a felperes vagylagosan terjeszti elő a tartalma szerint eshetőleges keresethalmazatát, illetőleg annak is, ha a felperes az egymással eshetőleges kapcsolatban álló több kereseti kérelmét olyan sorrendben terjeszti elő, amely logikailag helytelen. Eshetőleges keresethalmazat esetén a felperesnek úgy van több keresete, hogy a keresetek létezése egymástól függ, mert a felperes feltételesen, az elsődlegesen kért keresetének alaptalansága esetére terjeszt elő másik - másodlagos, harmadlagos stb. - keresetet. A látszólagos tárgyi keresethalmazat másik típusa, a vagylagos kereset esetén - a felperesnek több egymást kölcsönösen kizáró keresete van úgy, hogy azok elbírálási sorrendjét nem kell meghatározni - a kérelme arra irányul, hogy a bíróság az egyik keresetét teljesítse. Ha az eshetőleges keresethalmazatot tartalmazó kérelmét a fél nem a bíróság által helyesnek tartott sorrendben terjesztette elő, akkor a bíróság az anyagi pervezetés szabályai szerint gyakorolhatja azt a jogát, hogy rávegye a felet az eshetőleges keresetek megfelelő sorrendben való előterjesztésére. Ez, az anyagi jogi kérdéseket felvető hiányosság ugyanis nem lehet indok a keresetlevél visszautasítására akkor, ha a felperes a bíróság felhívása ellenére is ragaszkodik az általa megjelölt sorrendhez.²²⁷

A látszólagos tárgyi keresethalmazattal szemben a Pp. 173. § (1) bekezdése a valódi tárgyi keresethalmazat esetét szabályozza, amely alapján valódi tárgyi keresethalmazat akkor terjeszthető elő, „ha a keresetek ugyanabból vagy - ténybeli és jogi alapon - összefüggő jogviszonyból erednek és a keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozik.” Ezzel szorosán összefüggő kérdésként merült fel, hogy vajon a fizetési meghagyásban több parkolási, személyszállítási, illetve közüzemi díjak együttes érvényesítése valódi tárgyi keresethalmazatnak tekintendő, avagy sem. Azonos kötelezettel szemben egy ingatlanon keletkező különböző közüzemi díjköveteléseit, vagy különböző parkolási eseményekből származó díj- és pótdíjkövetelését, illetve több személyszállítási szerződésből eredő díj- és pótdíjkövetelését egy fizetési meghagyásban érvényesíteni kívánó jogosult, egy ingatlanon keletkező több különböző közüzemi díjkövetelése, vagy parkolási eseményekből, illetve személyszállítási szerződésekből származó díj- és pótdíjkövetelése a Pp. 173. § (1) bekezdése szerinti valódi tárgyi keresethalmazatot alkot és egy fizetési meghagyásban érvényesíthető.²²⁸

²²⁷ <http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=7>

²²⁸ <http://www.kuria-birosag.hu/hu/sajto/civilisztikai-kollegiumvezetok-orszagos-ertekezletenek-2018-majus-3-allasfoglalasai-polgari>

Pertársaság fennállása esetén is kötve van a bíróság a felek kérelméhez, hiszen amennyiben a felperes eláll az egyik alperessel szemben a keresettől és az alperes az elálláshoz hozzájárul, akkor a bíróság köteles az eljárást az adott alperessel szemben megszüntetni. Nem jogosult a bíróság arra, hogy az elállás indokoltságát vizsgálja.²²⁹ A kérelemhez kötöttség elve a felek rendelkezési jogának biztosítéka és a bíróság hatalmának korlátja. A fél döntheti azt el, kivel szemben indít eljárást és milyen jogalapon, így például végrendelet érvénytelenségének megállapítása esetén is a fél jogosult arra, hogy eldöntse, mely örökösökkel szemben érvényesíti igényét.²³⁰

A fél rendelkezési jogának eljárásjogi korlátját jelenti az, hogy a felperes pertársa nem jogosult arra, hogy a perbe önként belépni nem kívánó jogutódot perbe vonja.²³¹ A felek jogosultak arra, hogy saját jogukkal rendelkezzenek, eljárást megindítsák, azonban a per menetét csak meghatározott mértékben befolyásolhatják. Ez a fajta korlát célszerű, hiszen egy olyan fél perbehívása, akitől a per elővitelére irányuló magatartás nem várható, csak a per elhúzódását eredményezheti.

Az általam fent említett jogalkalmazási problémák véleményem szerint szorosan összefüggnek a felek rendelkezési jogosítványaival is és így a rendelkezési alapelvvel. Nem lenne célszerű, ha a jogalkalmazói jogértelmezés a felek rendelkezési jogait korlátozná, illetve olyan feltételeket támasztana, amelyek miatt a felek anyagi jogaikat csak nehezen tudnák érvényesíteni. A fentebb felsorolt jogalkalmazói vélemények, állásfoglalások nem korlátozzák a felek rendelkezési jogát, inkább a Pp. tág jogértelmezésével szembesülhetünk, amely így lehetővé teszi a minél hatékonyabb jogérvényesítést.

5.2.2. Az írásbeli beadványok benyújtása

A törvény újítása a perfelvételi tárgyalás írásbeli előkészítése azzal, hogy az írásbeli előkészítés mértékéről a bíróság az ügy sajátosságaihoz igazodóan határozhat. A törvény a perfelvétel koncentrált menete érdekében meghatározza az írásbeli előkészítés keretében kötelezően benyújtandó, illetve a bíróság felhívására benyújtható perfelvételi iratok tartalmát.²³²

A perfelvételi eljárásban kötelezően benyújtandó a felperes részéről az eljárást megindító kereset, míg az alperes oldaláról a keresettel szembeni ellenkérelem. Az alperes írásbeli ellenkérelmének tartalmi elemeit a törvény, ugyanúgy, mint a kereset esetében három

²²⁹ BH1994.616.

²³⁰ BDT.2020.4163.

²³¹ BH2004.301.

²³² 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása

különböző részre osztja. A törvény újítása az, hogy az ellenkérelem kötelező tartalmi elemeit meghatározza, valamint, hogy annak előterjesztését általánosságban kötelezővé teszi, tehát az írásbeli ellenkérelem benyújtása a „fő” védekezési forma a szóbeli jognyilatkozatokkal szemben. Az ellenkérelemmel kapcsolatban elvárás az érvényesíteni kívánt joggal szembeni anyagi jogi kifogás előterjesztése. Az anyagi jogi kifogás olyan, a fél által perbe vitt anyagi jogi hivatkozás, amely jellege folytán a keresetlevélhez hasonló módon megköveteli annak anyagi jogi jogalapjának és ténybeli alapjának előadását ahhoz, hogy az érdemben elbírálható legyen.²³³ Meg kell említenünk az írásbeli ellenkérelem zárórészét, hiszen a Pp. előírja az alperesnek azt, hogy a felperes állítási szükségshelyzettel, illetve bizonyítási szükségshelyzettel kapcsolatos nyilatkozataira válaszoljon, azzal kapcsolatosan a szükséges bizonyítást, állítást tegye meg vagy a megtagadásának indokait, bizonyítékait csatolja az ellenkérelméhez.

Azzal, hogy az ellenkérelmet írásban kell benyújtani több előnyt is elér hatályos jogunk, mint például, hogy a bírósági meghagyás már tárgyalás nélkül kibocsátható, a per akadálya hamarabb kiderül, mint a korábbi peres eljárásokban és így a következményét tárgyaláson kívül is el lehet intézni, valamint az első tárgyalást nem a kereset és az ellenkérelem előadásával és annak jegyzőkönyvvezetésével kell megkezdeni és így a tárgyalás idejét elhúzni.²³⁴ Ezzel kapcsolatban azonban megjegyzem, hogy az ellenkérelmet elő lehet adni úgy is, hogy az megfeleljen a törvényi követelményeknek, de a tényállás felderítése érdekében további írásbeli perfelvétel vagy tárgyalás tartása szükségessé váljon. Véleményem szerint ez egy olyan fajta magatartás, amely a rendelkezési jog által biztosított jogosultságokkal nem összeegyeztethető és így a fél a jóhiszemű pervitel elvével ellentétesen használja jogait.

A Pp. további újítása, hogy nevesíti a perfelvételi eljárás során előterjeszhető további iratokat. Az alperes ellenkérelmét – amennyiben a bíróság további írásbeli perelőkészítést rendel el – a felperes válaszirata követi, majd erre az alperesnek viszontválasz formájában van lehetősége saját nyilatkozatát megtennie.

Ahogy azt már korábban említettem a hivatkozott 203. § paragrafus jelentős újítást tartalmaz a korábbi eljárási rendhez képest, hiszen a bíróság felhívása alapján van lehetősége a feleknek iratok előterjesztésére. Ezeket az iratokat nem lehet egy beadványban benyújtani, hiszen azok különböző típusú beadványok lehetnek – válaszirat, beszámítás, viszontkereset stb. – és így azok együttes kezelése nehézkes lenne, illetve az eljárás során a bíróság feladatát is

²³³ 2016. évi CXXX. Törvény 200. § Indokolása

²³⁴ (Szerk) Wopera Zsuzsa, Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017. 391 old.

megnehezítené. Megállapítható, hogy bírósági felhívás nélkül benyújtott perfelvételi irat hatálytalan, amelynek célja az, hogy a felek rendelkezési jogukkal ne éljenek vissza és így ne árásszák el a bíróságot felesleges iratokkal, mert azokkal az eljárás idejének elhúzását tudnák megvalósítani. Ezzel kapcsolatban azonban megjegyzendő, hogy a perfelvételi tárgyaláson bármely perfelvételi nyilatkozat hatályosan előterjeszhető, tehát amennyiben a félnek a bíróság nem engedélyez további perfelvételi irat csatolását, akkor azt a fél megteheti a perfelvételi tárgyaláson, akkor is, ha annak tartását a bíróság nem látta szükségesnek, hiszen a fél kérelmére²³⁵ perfelvételi tárgyalást a bíróságnak kell tartania.²³⁶

Fontos követelmény a bírósággal kapcsolatban az, hogy amennyiben hivatalból észlel a perrel kapcsolatos körülményt, akkor erről a feleket tájékoztatnia kell és lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a felek jognyilatkozataikat megtegyék. Ha ezt nem teszi meg a bíróság, akkor a felek rendelkezési jogát sérti és ez megalapozza a bíróság ítéletének hatályon kívül helyezését.²³⁷

A perfelvételi irat alaki hiányossága esetén nem visszautasításnak, hanem hiánypótlásnak van helye, azonban ha az irat érdemi hiányosságban szenved, akkor a bíróság azt tartalma alapján fogja figyelembe venni az eljárás során. Ebben az esetben úgy kell tekinteni, hogy a fél az ellenfél tényállítását, jogállítását, bizonyítékait nem vitatja, indítványának teljesítését nem ellenzi, kivéve, ha korábban azzal ellentétes nyilatkozatot tett. A perfelvételi irat visszautasításának hiánya lényegében a peres eljárást egyszerűsíti, gyorsítja.²³⁸

A törvény a korábbi eljárásjogi szabályozás hiányosságait pótolta, azzal hogy az alperes viszontkeresetét önálló eljárásjogi jogintézményként kezeli. A Pp. bevezette a viszontkereset-levél fogalmát. A keresetlevéllel és a kereset tárgyalásával lényegében azonos szabályozást tartalmaz, tekintettel arra, hogy a viszontkeresetet tartalmazó viszontkereset-levéllel az alperes „vizont-pert” indít. Ennek megfelelően a törvény lényeges változtatása, hogy viszontkeresetet az alperes nem szóban az első tárgyaláson adja elő, hanem a keresettel egyezően csak írásban terjeszheti elő és időbeli korlátként az ellenkérelemre nyitva álló határidő került meghatározásra. A viszontkereset előterjesztésre szolgáló perfelvételi irat tartalmi követelményeire a keresetlevélre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni a törvény.²³⁹

²³⁵ 2016. évi CXXX. Törvény 197.§ (1) bekezdés c.) pont

²³⁶ (Szerk) Wopera Zsuzsa: i.m. 396 old.

²³⁷ BH2006.219

²³⁸ (Szerk) Wopera Zsuzsa: i.m. 397 old.

²³⁹ 2016. évi CXXX. Törvény 205. §

Az új polgári eljárásjogi rendszer az általam említett jogintézményeknél is sokkal pontosabb, egzaktabb fogalmakat használ, mint korábbi perjogunk. A bírói hatalom véleményem szerint a felek rendelkezési jogának „kárára” növekszik, amely azonban egy jogalkotói válasz volt, a perelhúzás érdekében kifejtett joggyakorlatra, így annak szükségessége alátámasztható. A túlzottan szabad rendelkezési jog a felek oldalán oda vezetett, hogy sokszor a bírósági eljárások partalanná váltak és elhúzódtak, amely végső soron a pervesztes fél költségeiben csapódott le az eljárás végeztével. Álláspontom szerint indokolható az, hogy a felek rendelkezési jogát a kereseti kérelem és az érdemi ellenkérelem benyújtását követően a bírói hatalom megerősítésével korlátozzák.

5.2.3. Egyezség a polgári perben

Az egyezséggel kapcsolatos szabályokat a Pp. a korábbi szabályozáshoz képest több helyen helyezi el a törvényben. Ez annak is köszönhető, hogy az egyezségi kísérlet perindítás előtt nevet viselő polgári nemperes eljárást is szabályozza hatályos polgári perrendtartásunk. Ezen kívül az egyezséggel kapcsolatos szabályokat – az elsőfokú eljárással kapcsolatban – a perfelvételt lezáró perfelvételi tárgyalás cím, illetve az egyezség cím alatt találjuk. A régi Pp. szerinti peren kívüli elintézés kötelező megkísérlésére vonatkozó szabályozást a törvény elhagyja, mivel a gyakorlatban nem váltotta be a hozzá fűzött pozitív várakozásokat.²⁴⁰

A régi Pp. az egyezségi kísérletre történő jogintézményt a 127.§ alatt tárgyalta, amelyet azonban hatályos polgári perrendtartásunk eltérő szerkezeti egységben tárgyalja, kiemelve azt, hogy az egyezségi kísérlet a pert megelőző, azt kiváltó funkcióval rendelkező jogintézmény. A Pp. az egyezségi kísérletre idézés két estkörét szabályozza, az egyik amikor közvetítői eljárás megelőzi, míg a másik amikor közvetítői eljárás nem előzi meg az egyezségi kísérletre történő idézést. A szabályozással kapcsolatos újdonság, hogy az egyezségi kísérletre történő idézést nem csak járásbírói hatáskörbe tartozó ügyekben, hanem törvényszék hatáskörébe tartozó ügyekben is lehet kérni, vagyis az egyezségi kísérletre történő idézés lehetőségét kiterjeszti a jogalkotó ezzel a megoldással. A szabályozás lényeges eltérést mutat az eljárás lezárásával kapcsolatban, hiszen amennyiben a felek között nem jön létre egyezség, úgy az eljárást a bíróság megszünteti, szemben azzal a megoldással, amit a régi Pp. alkalmazott, miszerint a keresetet a felperes szóban előadhatta. Megszűnik tehát a peres eljárásba történő átfordulás lehetősége.²⁴¹

²⁴⁰ 2016. évi CXXX. Törvény 168.§ Indokolása

²⁴¹ (Szerk) Wopera Zsuzsa: i.m. 344-345 old.

A régi Pp. szabályozását megtartva hatályos jogunk is arra ösztönözi a bíróságokat, hogy az észszerű időn belül történő vitarendezés érdekében a felek közötti egyezségkötés lehetőségét mozdítsák előre. A feleknek az egyezség megkötése általában nagyobb megnyugvást jelent, mint az ítélet, hiszen az egyezség mindkét fél számára elfogadható, rendszerint előnyökkel járó megállapodás. A feleknek lehetőségük van arra, hogy jogvitájuk egy részét rendezzék egyezség formájában, ekkor az eljárást a további igények tekintetében kell folytatni. A régi Pp. által kimondott elvet is tovább viszi hatályos jogforrásunk, amikor előírja, hogy mind a perbeli egyezség, mind pedig a közvetítő által létrehozott megállapodás is a bíróság ellenőrzése mellett jöhet létre perbeli egyezségként.²⁴² Az egyezség jogintézményét hatályos jogunk nem változtatta meg, azt a régi tartalommal átültette.

6. Összegzés

A polgári eljárás során hangsúlyos kérdés a rendelkezési jog és a bírói hatalom kapcsolata, hogy azok az adott szabályozást mennyiben alakítják. Elmondható, hogy a rendelkezések többségében a felek rendelkezési jogának korlátozása figyelhető meg, azonban nem túlzó módon, hiszen a törvény egyik célja a perhatékonyság növelése, de ezt nem oly módon teszi meg, hogy azzal a felek rendelkezési jogát minimálisra csökkentse. A régi Pp. nagy utat tett meg a rendelkezési jog szabályozásával kapcsolatban, hiszen az abszolút bírói hatalomtól a felek szinte teljes rendelkezési szabadságáig terjedt.

A régi polgári perrendtartásunk 1999. évi novellája módosította a törvény alapvető elveit. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk azt, hogy a törvény egyértelművé teszi, hogy az ügy urai a peres felek ők határozzák meg a per tárgyát, és ezáltal a bírósági eljárási mozgásterét is. A bíróság azonban köteles megakadályozni azt, hogy a felek a jogaikkal a jóhiszemű per vitellel ellentétesen tevékenykedjenek. Ebből a szempontból azt mondhatjuk, hogy a felek rendelkezési joga nem korlátlan, csak egy másik alapelv, nevezetesen a jóhiszemű joggyakorlás elve keretei között érvényesülhet.²⁴³

Ezt követően az új Pp. a rendelkezési alapelvet és az abból fakadó rendelkezési jogot sokkal jobban általános szinten határozta meg, azonban az egyes jogintézményeknél – kereset benyújtása, módosítása, beadványok benyújtása, egyezség – sokkal szűkebben húzta meg a felek rendelkezési jogának korlátait.

²⁴² (Szerk) Wopera Zsuzsa, Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017. 347-348 old.

²⁴³ Kengyel Miklós: i.m. 318. old

A költség tényezők vizsgálata során igazolódott az a hipotézis, hogy azok a felek, akik a pereskedéshez megfelelő anyagi háttérrel rendelkeznek, nyilvánvalóan előnyben vannak azokkal szemben, akik ilyen kiadásokat nem kockáztatnak meg. A vagyoni különbségek csökkentésére hivatott szegény jog nem képes megszüntetni az úgynevezett jogi szegénységet, vagyis számos ember képtelenségét arra, hogy a jogot és az igazságszolgáltatás intézményét teljes mértékben kihasználja.²⁴⁴ Ezen megállapítás alapján a jogalkotók kötelezettsége az, hogy a bírói hatalmat úgy emeljék meg a polgári peres eljárásban, hogy az megfelelően arra szorítsa az eljáró feleket rendelkezési jogukkal kapcsolatban, hogy a jóhiszemű pervitel elvével összhangban gyakorolják azt.

Fontos azt megjegyeznünk, hogy a bíróság polgári perbeli szerepét Magyarországon sem, illetve Európában sem kell újra feltalálnunk, hiszen azt már korábbi jogtudósok megállapították, mint például Magyarországon Magyary Géza ezt már pontosan meghatározta. Az általa tett megfogalmazás így szólt: „a féltől függően, hogy akar e jogvédelmet vagy sem, de ne tőle függjön, hogy az eljárás miképpen bonyolódik le, és meddig tartson.”²⁴⁵

Kengyel Miklós által kialakított inga módszer²⁴⁶ - ami szerint a rendelkezési jog és a bírói hatalom között egy inga van, amely mindig az egyik irányba kileng – alapján véleményem szerint a hatályos Pp. a felek rendelkezési jogát középen helyezte el, azt megfelelő mértékben korlátozza, úgy hogy a felek anyagi jogosultságai a peres eljárások során ne sérüljenek.

²⁴⁴ Capelletti Mauro: Acces to Justice, Comparative General Report, Rabels Zeitschrift, 40. Jarg., 20. old

²⁴⁵ Magyary Géza: i.m. 1924., 36. old

²⁴⁶ Kengyel Miklós: i.m., 18-19 old.

IV. A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége a polgári peres eljárásban

A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége hangsúlyosabbá vált a Pp.-ben. A törvény a fél eljárás-támogatási kötelezettségének alapelvi szintű rögzítésével kívánja kifejezésre juttatni a fél fokozott eljárásjogi felelősségét a bíróság elé vitt jogvita előre vitelével kapcsolatban. Az eljárástámogatási kötelezettséggel kapcsolatban ki kell térnünk a tárgyalási elv és a vizsgálati elv tartalmára. A tárgyalási elv – amely a peranyagszolgáltatást jelenti – szerint a felek kötelezettsége az, hogy az eljárás során indítványukat, bizonyítékaikat a bíróság elé terjesszék.²⁴⁷ Ezzel szemben a vizsgálati elv szerint a bíróság feladata az, hogy a felek állításait, azoknak igazságtartalmát közvetlenül is megvizsgálja. Mindkét felfogás és elv, egyben is alkalmazható, hiszen azok valójában a bírói hatalom céljával, azaz az igazságszolgáltatással alátámaszthatóak.²⁴⁸

A felek eljárástámogatási kötelezettségével kapcsolatos felfogás ZPO-ban a liberális permodell szemléletének megfelelően az volt, hogy a felek nemcsak a perbe vitt jogaikkal rendelkeztek, hanem a bírói ítélet alapjául szolgáló tényekkel és bizonyítékokkal is ők rendelkeztek.²⁴⁹ Azonban itt sem valósult meg a „tisztán” tárgyalási elv, hiszen a német perrendtartásban megtalálható bírói közreműködés egyfajta ellenpólusa volt a tárgyalási elvnek.²⁵⁰ A tárgyalási elv pedig a bírói hatalom korlátja volt, hiszen a bíróság nem használhatott fel olyan tény, amelyre a felek az eljárás során nem hivatkoztak.²⁵¹ A tárgyalási elvet egyfajta jogosultságként lehet felfogni a felek részéről²⁵², míg a bíróság részére egyfajta tilalmat állít fel, azért hogy a felek szabad rendelkezési joga érvényesülhessen²⁵³.

A német liberális permodellel szemben az öZPo felfogását a szociális permodellnek nevezhetjük. Ez a permodell a jogkereső állampolgárok jövedelmi viszonyaira is figyelemmel kívánt lenni és ezen cél elérése érdekében a felek szinte korlátok nélküli per feletti befolyását csökkentette és a bíróság hatalmát erősítette. Ezt úgy érte el, hogy a peranyag szolgáltatás felelősségét megosztotta a bíróság és a felek között.²⁵⁴

²⁴⁷ Wetzell George Wilhelim: System des ordentlichen Civilprozesses, Tauchnitz, Leipzig, 1878., 520. old

²⁴⁸ Böhm Peter: Die Streit um Verhandlungsmaxime In Ius Commune VII., Klostermann, Frankfurt, 145. old

²⁴⁹ Weyers Hans-Leo: Über Sinn und Grenzen der Verhandlungsmaxime im Zivilprozeß. In Dogmatik und Methode. Joseph Esser zum 65 Geburtstag, Scriptor, Kronenberg/Ts, 1975., 200. old

²⁵⁰ Puchelt E. S.: Die Civilprozessordnung für das Deutsche Reich 1. köt., Roßberg, Leipzig, 1877-1878, 368. old

²⁵¹ Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rechtswirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom gemeinen Recht bis zur ZPO, Duncker&Humblot, Berlin, 1971., 255. old

²⁵² Grunsky Wolfgang: Grundlagen des Verfahrensrechts. Eine vergleichende Darstellung von ZPO, FGG, VwGO, FGO, SGG, Gieseking, Bielefeld, 1974.,166. old

²⁵³ Weyers i.m. 200. old

²⁵⁴ Kengyel i.m. 108-109. old

Az eljárás-támogatás elve tevőlegességet, aktivitást kíván meg a felektől. A támogatás nem csak az időszerűség javításához szükséges, de a hatékonyság érdekében is. A hatékonyság a ráfordítás és eredményesség viszonyát leíró fogalom, így a hatékonyság javítása a lehető legkisebb ráfordítást, illetve azonos ráfordítás mellett a lehető legjobb eredmény elérését jelenti. Az eljárásjog nyelvén ez lefordítható a célirányos, adekvát, lényegre törő nyilatkozatok kívánalmára, illetve a költségtakarékosságra. A régi Pp. is tartalmazott a felek eljárásával kapcsolatos kötelezettségeket, amelyeket a mostani törvény alapelvi szintre emelt.

A perbeli hazugság tilalma és annak jogkövetkezményei a Plósz-féle Pp. hatálybalépése óta szabályozást nyernek perjogunkban, így szükséges azt kiemelni, hogy a felek igazmondási kötelezettsége, illetve eljárástámogatási kötelezettsége nem új, ezidáig nem ismert fogalom, alapelv, hanem a már fentebb említett Plósz-féle Pp.-ben és a régi Pp.-ben is szerepelt és mint alapelv kötötte a feleket, valamint fogódkodót, segítséget nyújtott a jogalkalmazók számára az egyes jogszabályok jogértelmezése kapcsán. Az igazmondási kötelezettség Fasching szerint a rendezett és méltányos igazságszolgáltatáshoz fűződő közérdekben gyökerezik és megóvjá a pert a felek önkényétől, anélkül azonban, hogy a felek felelősségét csökkentenék.²⁵⁵ Ezt az állítást Fasching az öZPO-val kapcsolatban tette meg, tehát az igazmondási kötelezettség az osztrák perjogban is megtalálható volt. Ez fontos tény, hiszen a magyar perjogi kodifikáció során a német és az osztrák perjog volt a minta a jogalkotó számára.

A Plósz féle Pp.-ben a peranyag szolgáltatás a tárgyalási elv alapján történt, azonban a bíróság meghatározott esetekben hivatalból – tehát a nyomozati elv alapján - is lefolytathatott bizonyítási eljárást. „Aki bírósághoz fordul és ítéletet kér, gondoskodjék arról is, hogy a bíróságnak rendelkezésére álljon a peranyag, amelyre ítéletét alapítja.”²⁵⁶ A magyar jogirodalom azonban nem aggódott a túlzott nyomozati elv esetleges betüremkedése miatt, sőt azt Magyary nem nyomozásnak, hanem azt a bíróság adatszolgáltató tevékenységének nevezte.²⁵⁷ A „Plósz” féle Pp. álláspontom szerint is megtalálta az „arany középutat” a bíróság és a felek eljárási jogaival és kötelezettségeivel összefüggésben, azonban az 1930-as években felerősödtek azok a hangok, miszerint a tárgyalási elvet szűkíteni kellene.²⁵⁸

A Pp. javaslatának általános indokolása szerint a perhatékonyság rendszerszintű biztosítása érdekében új alapelveket kell megfogalmazni, azokat át kell strukturálni a korábbi polgári

²⁵⁵ Fasching Hanz: Lehrbuch des österreichischen zivilprozessrecht, 2. kiadás, Manz., Wien, 1990., 309. old.

²⁵⁶ Indokolás a magyar polgári perrendtartás előadói tervezetéhez. Kiadja a Magyar Királyi Igazságügyminisztérium, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1893., 17. old

²⁵⁷ Magyary Géza: Magyar polgári perjog, 2. kiadás, Franklin, Budapest, 1924., 222-223. old

²⁵⁸ Richter Béla: A polgári igazságszolgáltatás jövője, Városi Könyvkiadó, Szeged, 1935., 28-30. old

perrendtartáshoz képest. A javaslat szerint az alapelveket tartalmazó fejezetnek kizárólag azokat az elveket kell, illetve szabad rögzítenie, amelyek a per teljes életciklusa alatt érvényesülnek, amelyeknek az egész perrendtartáson átsugárzó hatásuk van. A javaslat, mint ahogy a következő fejeztben láthatjuk a Plósz-féle Pp. hagyományain és a jelenlegi német és osztrák mintákon alapszik.

1. A régi Pp. szabályai a felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettségével kapcsolatban

Ahogy azt már említettem a jogalkotó szándéka tömör alapelvek megfogalmazása volt, amely ki is tűnik a Pp. és a régi Pp. összevetése során. A régi Pp. sokkal részletesebben tartalmazta a cselekmények, illetve mulasztások meghatározását, valamint az azokhoz fűződő esetleges joghátrányokat. A szocialista szemlélet a felek eljárástámogatásával – akkoriban kifejezetten a tárgyalási elvről szóltak a jogirodalmi művek²⁵⁹ - azt mondta ki, hogy az eljárás tényanyagát és bizonyítékait főszabály szerint a felek szolgáltatják, azonban a bíróságnak joga és kötelezettsége a valóság kiderítése, ezért megvizsgálhat más tényeket, beszerezhet egyéb bizonyítékokat is.²⁶⁰ A szocialista elvvel szemben Plósz Sándor kijelentését állították, miszerint „A bírónak emellett még kutatási jogot engedni sem szükséges, sem nem célszerű. A polgári perben ugyanis a felek magánérdekeiről van szó, és feltételezhető, hogy ők mindent, ami érdekük védelmére szükséges, elő fognak adni... Az állam ebben annyival inkább megnyugodhatik, mert neki a polgári igazságszolgáltatásban nincs az egyesek érdekein túlterjedő érdeke.”²⁶¹ A szocialista tárgyalási elvvel nem fért össze a Gönner féle semmit hivatalból felfogás, azonban ideológiai okokból a nyomozati elv hangsúlyozásától és elismerésétől is tartózkodtak.²⁶²

A régi Pp. 8. § (3), (4) és (5) bekezdése az alábbiakat tartalmazta:

(3) A bíróság pénzbírsággal²⁶³ sújtja azt a felet vagy képviselőt, aki akár a tárgyaláson, akár valamely periratban jobb tudomása ellenére vagy nagyfokú gondatlanságból:

²⁵⁹ Bacsó Ferenc, Beck Salamon, Móra Mihály, Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., Névai László, Szilbereky István: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.

²⁶⁰ Bacsó Ferenc, Beck Salamon, Móra Mihály, Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., 88. old

²⁶¹ Plósz Sándor: Összegyűjtött dolgozatai, Budapest, 1927., 266-267. old

²⁶² Névai László, Szilbereky István: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977., 93. old: „A szocialista tárgyalási elvvel nem fér össze sem a felek kizárólagos tény- és bizonyítékszolgáltatási joga, sem a nyomozó (inkvizitórius) jellegű polgári eljárás.”

²⁶³ Az 1952. évi III. törvény szerint: „E törvény rendelkezései alapján kiszabható pénzbírság legmagasabb összege ötszázezer forint azzal, hogy az nem haladhatja meg a pertárgy értékét. A kiszabott pénzbírságot

a) az ügyre vonatkozó oly tényt állított, amelyről bebizonyult, hogy valótlan, vagy az ügyre tartozó oly tényt tagadott, amelyről bebizonyult, hogy igaz,

b) olyan tényt elhallgatott, amelyről tudnia kellett, hogy a per eldöntése céljából jelentős, vagy

c) nyilvánvalóan alaptalanul hivatkozott valamely bizonyítékra.

(4) A bíróság pénzbírsággal²⁶⁴ sújtja azt a felet (képviselőt), valamint más perbeli személyt, aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg és ezáltal a per befejezését késlelteti.

(5) A bíróság azt a felet (képviselőt), aki egyes perbeli cselekményekkel indokolatlanul késedelmeskedik, valamely határidőt vagy határnapot mulaszt, vagy más módon felesleges költségeket okoz, a törvény értelmében a költségek megtérítésére való kötelezésen felül - pernyertességére vagy pervesztességére tekintet nélkül - pénzbírság megfizetésére kötelezi, továbbá a felet a törvényben meghatározott más jogkövetkezéssel sújtja.²⁶⁵

A 8. § (3) bekezdése alatt szabályozott igazmondási kötelezettség – amennyiben egészen pontosan szeretnénk fogalmazni, akkor nevesítve a perbeli hazugság tilalma a Plósz-féle Pp. hatálybalépése óta jelen van perjogi szabályozásunkban. A Plósz-féle Pp. 222. §-a,²⁶⁶ a régi Pp. 8. § (3) bekezdéséhez hasonlóan határozta meg az igazmondási kötelezettség tartalmát. A régi Pp. 8. §-a a felet és a képviselőt terhelő igazmondási kötelezettséget a jóhiszemű pervitel egyik elemeként szabályozta, emellett nevesítve a jóhiszemű joggyakorlás körébe tartozó, de az igazmondási kötelezettségen túlmutató elemeket is, így a perelhúzás tilalmát és minden olyan cselekmény megtételének tilalmát, amivel a fél felesleges költségeket okoz. Az elmúlt évtizedekben újrakodifikált európai polgári perrendtartási kódexekben is több helyen megjelenik az igazmondási kötelezettség nevesítése, de a mintaadónak tekintendő német és osztrák polgári perrendtartás is tartalmazza azt, tehát ezen okokból kiindulva alátámasztható a

szabadságvesztésre átváltoztatni nem lehet. A pénzbírság behajtására és hova fordítására azokat a jogszabályokat kell alkalmazni, amelyek a bíróságok által büntetőügyben kiszabott pénzbüntetésekre irányadók.”

²⁶⁴ régi Pp. 120. §

²⁶⁵ Megjegyzés: Ezen régi Pp. szakaszok időbeli állapota a 2017. évi állapotot tükrözi

²⁶⁶ Az 1911. évi I. törvény szerint: Tényállítások, az ellenfél tényállításaira való nyilatkozatok, a bizonyítékok megnevezése vagy felmutatása és a rájuk vonatkozó nyilatkozatok rendszerint bármikor megtehetőek annak a tárgyalásnak a bezárásáig, a mely a fennforgó kérdést elintéző határozatot megelőzi. A fél azonban, a ki előterjesztéseivel, a melyeket a bíróság meggyőződése szerint korábban érvényesíthetett volna, a tárgyalás elhalasztására okot ad, az ebből eredő költségben még akkor is elmarasztalandó, ha a perben nyertes. A bíróság a félnek az előbbi §-ban említett oly utólagos előadásait és utólagosan ajánlott bizonyítékait, a melyek figyelembevételre a tárgyalás elhalasztását tenné szükségessé, hivatalból is figyelmen kívül hagyhatja, ha arról győződik meg, hogy a fél előadásait az ügy elintézésének késleltetése végett szándékosan halogatta. Azt a felet vagy képviselőt, a ki jobb tudomása ellenére az ügyre tartozó oly tényt állít, a mely nyilvánvalólag valótlan, az ügyre tartozó tényt nyilvánvalólag alaptalanul tagad, vagy nyilvánvalólag alaptalanul hivatkozik valamely bizonyítékra, a bíróság hatszáz koronáig terjedhető pénzbírsággal bünteti.

jogalkotó azon döntése, miszerint az igazmondási kötelezettséget, mint követelményt a jóhiszemű eljárás elvétől függetlenül, külön elvként kell megfogalmazni és a törvényben elhelyezni. A (3) bekezdés egyes pontjai alatt nevesített cselekmények átfogó elnevezése: perbeli hazugság. Az első és harmadik fordulat aktív magatartással valósul meg, a második passzív hozzáállással. A pénzbírság kiszabásának szubjektív feltétele a fél részéről tanúsított felróhatóság - szándékosság, illetve a nagyfokú gondatlanság - megléte.²⁶⁷

A fentebbi régi Pp. rendelkezések már a rendszerváltást követő időszakban létező, érvényes és hatályos szabályok voltak. Ezzel szemben a régi Pp. alapkonceptiója – a szocialista szemléletnek és célnak megfelelően – az volt, hogy az anyagi igazságot kiderítse a bíróság, így külön-külön nem rendelkezett a jóhiszemű eljárásról vagy az eljárástámogatási kötelezettségről, hanem azokat a törvény az anyagi igazság kiderítésének eszközeként definiálta. A közlönyállapot szerint a régi Pp. releváns rendelkezései a felek eljárástámogatásával és igazmondásával kapcsolatosan a következők voltak:

„5. § (2) A bíróság pénzbírsággal (120. §) sújtja meghallgatása után azt a felet vagy képviselőt, aki akár a tárgyaláson, akár valamely periratban jobb tudomása ellenére vagy nagyfokú gondatlanságból:

a) az ügyre vonatkozó oly tényt állított, amelyről bebizonyult, hogy valótlan, vagy az ügyre tartozó oly tényt tagadott, amelyről bebizonyult, hogy igaz,

b) oly tényt, amelyről tudnia kellett, hogy a per eldöntése szempontjából jelentős, elhallgatott, vagy

c) nyilvánvalóan alaptalanul hivatkozott valamely bizonyítékra.

6. § (1) Amennyiben a törvény másként nem rendelkezik, a bíróság a polgári perben alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyító eszközök alkalmazásához nincs kötve és szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint felhasználhat minden egyéb bizonyítékot, amely a tényállás kiderítésére alkalmas.”

A szocialista tárgyalási elvnek megfelelően a felek eljárástámogatási kötelezettsége és igazmondási kötelezettsége megtalálható volt a rendelkezések között és az azzal ellentétes magatartásokat szankciókkal sújtotta a törvény. A bíróság közreműködésével és saját rendelkezési joguk jóhiszemű gyakorlásával a felek az objektív igazság kiderítése céljából cselekedtek.²⁶⁸ A törvény közlönyállapotában található „felhasználhat minden egyéb bizonyítékot” kifejezés valójában a tárgyalási elv teljes figyelmen kívül hagyására alkalmassá

²⁶⁷ régi Pp. 8. § (3) bekezdésének indokolása

²⁶⁸ Névai, Szilberek i.m. 93. old

tette az eljárást, hiszen az eljáró bíróság mindenfajta bizonyítékot felhasználhatott, amelyet célszerűnek talált az igazság kiderítése érdekében. A paradigmaváltás az 1995. évi LX. törvény (Továbbiakban: VI. Ppn.) és az 1999. évi CX. Törvény (Továbbiakban: VIII. Ppn.) alapján következett be²⁶⁹, hiszen ezen módosítások alapján a régi Pp. célja azaz az objektív igazság kiderítése megszűnt és helyette az eljárás jogszerűsége – másnéven az alaki igazság – lett a per célja.²⁷⁰ A bírói attitűdben azonban megfigyelhető volt a rendszerváltást követően, illetve a VI. Ppn. és a VIII. Ppn. hatálybalépést követően is az objektív igazság kiderítésére irányuló akarat.²⁷¹ Ez a bírósági gyakorlat teljesen szembenálló volt a VIII. Ppn. elméleti alapjaival, hiszen az egy tiszta tárgyalási elvet vezetett be.²⁷²

Az igazmondási kötelezettséggel összefüggésben továbbá azt mondhatjuk, hogy a magyar perjogi hagyományok alapján a felek igazmondási kötelezettsége tartalmi változtatások nélkül fennállt. Az igazmondási kötelezettséggel kapcsolatban fontos arra rámutatnom, hogy az igazmondási kötelezettséget korábbiakban – a régi Pp. - a jóhiszemű pervitel részének tekintette, tehát nem egy különálló alapelv volt, hanem egy alapelv része.²⁷³ A Plósz-féle Pp. 222. §. (2) bekezdése mondta ki, hogy „Azt a felet vagy képviselőt, a ki jobb tudomása ellenére az ügyre tartozó oly tényt állit, a mely nyilvánvalólag valótlan, az ügyre tartozó tényt nyilvánvalólag alaptalanul tagad, vagy nyilvánvalólag alaptalanul hivatkozik valamely bizonyítékra, a bíróság hatszáz koronáig terjedhető pénzbírsággal bünteti.” A Plósz-féle Pp. osztrák hatásra vezette be az igazmondási kötelezettséget, amely ugyan tartalmában eltért attól, de célja ugyanaz volt, nevezetesen a rosszhiszemű pereskedés megakadályozása.²⁷⁴ Ez az újfajta felekhez irányuló kötelezettség lényeges újítás volt a magyar perjogban.²⁷⁵ A Plósz-féle Pp. nem tartalmazott különálló fejezetben kizárólag az alapelvekre vonatkozó fejezetet, azonban a törvényben ezen alapelvek megtalálhatóak voltak. A Pp. az igazmondási kötelezettség szankcionálásával és annak tartalmával is a Plósz-féle Pp.-re utal vissza és annak tartalmát modern köntösben hozza vissza. Fontos ezen megállapítással kapcsolatban tisztában

²⁶⁹ Éles Tamás, Farkas Zsolt: A polgári perről a tárgyalási elv megközelítésének változásainak tükrében, Magyar Jog, 2010/1, 1-12. old

²⁷⁰ Virág Csaba: A polgári per igazságossága. Az alaki és anyagi igazságosság érvényesülésének emlékezetkutatási kérdései In Harsági Viktória, Horváth E. Írisz, Raffai Katalin: Nemzetközi magánjog és polgári eljárásjog a megváltozott gazdasági környezetben, Pázmány Press, Budapest, 2013., 227. old

²⁷¹ Molnár Ambrus: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, Magyar Jog, 2009/3., 129-139. old

²⁷² Cserba Lajos, Gyekiczky Tamás, Kormos Erzsébet, Nagy Adrienn, Nagy Andrea, Wopera Zsuzsa: Polgári perjog általános rész, Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008., 92. old

²⁷³ Névai, Szilbereky i.m. 82. old

²⁷⁴ Kengyel i.m. 164. old

²⁷⁵ Kengyel Miklós: A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1989., 54. old

lenni azzal, hogy a jelenleg hatályos öZPO is hasonlóan együtt szabályozza az eljárástámogatási és igazmondási kötelezettséget.²⁷⁶

2. *A Pp. javaslata*

A Pp. javaslata, illetve maga a Pp. a régi Pp. jóhiszeműség elvétől elválasztotta az igazmondási kötelezettségét, illetve a felek eljárástámogatási kötelezettségét és visszatért a Plósz-féle Pp megoldásához. A régi Pp. is tartalmazta a feleket terhelő kötelezettséget a per előre vitele érdekében, így a régi Pp. 141. § (2) bekezdése alatt, amikor előírja, hogy a fél tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait a per állása szerint a „gondos és az eljárást elősegítő” pervitelnek megfelelő időben köteles előadni. Ezt emelte alapelvi szintre a Pp.

A Pp. eljárás-támogatási kötelezettséggel együtt, azzal összefüggésben nevesíti a felek peranyag-szolgáltatási kötelezettségét, hasonlóan az osztrák polgári perrendtartáshoz. A fél eljárás-támogatási kötelezettsége körében helyezi el a felet terhelő igazmondási kötelezettséget is, ami a peranyag szolgáltatásához is szorosan kapcsolódik. A perbeli hazugság tilalma és annak jogkövetkezményei a Plósz-féle Pp. hatálybalépése óta szabályozást nyernek perjogunkban. A Plósz féle Pp. a régi Pp.-hez hasonlóan határozta meg azt, hogy milyen cselekményekkel valósul meg a perbeli hazugság. A régi Pp. a felet és a képviselőt terhelő igazmondási kötelezettséget a jóhiszemű pervitel egyik elemeként szabályozza, emellett nevesítve a jóhiszemű joggyakorlás körébe tartozó, de az igazmondási kötelezettségen túlmutató elemeket is, így a perelhúzás és minden olyan cselekmény megtételének tilalmát, amivel a fél felesleges költségeket okoz.

A javaslat a régi Pp.-től eltérő szemlélettel, a felek eljárás-támogatási kötelezettségével köti össze, annak elemeként nevesíti az igazmondási kötelezettséget. Ennek egyik indoka, hogy a régi Pp. 8. §-ában foglalt egyes rendelkezések címzettjei eltérő. Míg a régi Pp. 8. § (1) bekezdés alatt rögzített „rendeltetésszerű joggyakorlás” követelményének címzettjei a felek és a per más résztvevői, hasonlóan a 8. § (4) bekezdése alatt nevesített perelhúzás tilalmához, addig a régi Pp. 8. § (3) bekezdés alatt előírt igazmondási kötelezettség - perbeli hazugság tilalmának - címzettjei kizárólag a felek, illetve képviselőik. Emellett a polgári per társadalmi költségei is szükségessé teszik a fél felelősségének hangsúlyozását a tényállítások, és az általa megtett nyilatkozatok valóságtartalma tekintetében. A javaslat által előírt igazmondási

²⁷⁶ Herédi Erika, Kormos Erzsébet, Mészáros Gábor, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Nyilas Anna, Pákozdi Zita, Pribula László, Szabó Imre, Szalai Péter, Tóth Barna, Udvarny Sándor, Wallacher Lajos, Wopera Zsuzsa: Polgári Eljárásjog I., Budapest, 2017., 47. old

kötelezettség alapján a felek a valóság feltárására csak annyiban kötelezhetők, amennyiben nyilatkozatot kívánnak tenni. Olyan tények, körülmények feltárására, amely a bíróság elé vitt jogaik érvényesítésével, perbeli érdekeikkel ellentétesek, nem kötelezhetők, vagyis nem ír elő abszolút igazmondási kötelezettséget a törvény. A felek igazmondási kötelezettsége az aktív és a passzív tényállításokra terjed ki. Az igazmondási kötelezettség irányadó a képviselőre és a beavatkozóra is, amennyiben tényállítást vagy nyilatkozatot tesz. Mivel az eljárás egyéb résztvevői, különösen a bizonyítási eszköznek tekintett tanú, szakértő dogmatikai szempontból a félétől eltérő megítélés alá eső tényállításokat tesznek, ezért az ő tekintetükben, a rájuk vonatkozó speciális szabályok - hamis tanúzás, hamis véleményadás stb. - és jogkövetkezmények irányadók.²⁷⁷

Ahogy azt a javaslat indokolásában is olvashatjuk, a jogalkotó a nyugat-európai, illetve hazánk nyugati szomszédainak polgári perrendtartását vizsgálta meg és azt állapította meg, hogy célszerűbb a jóhiszeműség elvétől külön szabályozni az igazmondási kötelezettséget és a felek eljárástámogatási kötelezettségét. Az alapelvrendszer újragondolása következtében mind a felekre, illetve esetenként az eljárásban résztvevő személyekre is nagyobb felelősség hárul a per jogszerű és hatékony lefolytatása körében.²⁷⁸

Mivel a javaslat és a végül elfogadott törvényszövegből kikerült az a tétel, miszerint az olyan tény elhallgatása, amely az eljárás szempontjából jelentős megvalósítja a jogsértést, így a félnek vagy feleknek jogában áll az, hogy jelentős tények esetében a hallgatás védelmét vegye igénybe. Amennyiben a pertaktikai elhallgatás keretében elhallgatott, de az ügyre vonatkozó lényeges tény az ellenérdekű fél szempontjából jelentőséggel bír, úgy az ellenérdekű fél rendelkezési jogának és felelősségének körébe tartozik az erre a tényre vonatkozó nyilatkozattételre felhívás és bizonyítás indítványozása.²⁷⁹

A pertaktikai hallgatás megértése végett szükséges azon okok feltárása is, amelyek a felek, illetve képviselőik magatartását megalapozzák. Vannak olyan esetek, amikor a fél érdekében áll a per elhúzása, azonban vannak olyan esetek, amikor viszont az eljáró képviselő érdekében áll kizárólagosan a per elhúzása.

A törvényi javaslattal szemben volt olyan javaslat is, amely a jóhiszemű pervitel elve alatt szabályozta volna az igazmondási kötelezettséget²⁸⁰ és így a törvény által használt az eljárásban

²⁷⁷ <http://www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf> Letöltve: 2021. április 13.

²⁷⁸ <https://arsboni.hu/igazmondas-es-elhallgatas-az-uj-polgari-perrendtartasban/> Letöltve: 2018. április 5.

²⁷⁹ <https://arsboni.hu/igazmondas-es-elhallgatas-az-uj-polgari-perrendtartasban/> Letöltve: 2018. április 5.

²⁸⁰ Varga István, Éless Tamás: Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016., 37-41. old

részt vevő személyek szerinti kötelezettségek differenciálását elhagyta volna. Álláspontom szerint a törvény differenciálása és az igazmondási kötelezettség elhelyezése a felek eljárástámogatási kötelezettségével együtt alátámasztható és indokolt. Egyrészt így megvalósítható, hogy az igazmondási kötelezettség, mint alapelv kizárólag az eljárásban résztvevő felekre legyen irányadó, másodsorban a felesleges duplikálás a perbeli közreműködőkkel kapcsolatban is elkerülhető. Ez valójában egy jogtechnikai kérdés, mivel a javaslat és a hatályba lépő Pp. közötti tartalmi eltérés minimális, továbbá céljuk közös, nevezetesen a hatékonyabb polgári peres eljárás és annak jogszerű lefolytatásának biztosítása. Álláspontommal szemben van olyan jogirodalmi álláspont, miszerint szükséges lett volna a tárgyalási elv külön megfogalmazása, továbbá hogy a felek eljárástámogatási kötelezettsége nem elvárható mindegyik fél²⁸¹ – legtöbbször attól a féltől, aki valószínűsíti elvesztését – mivel így saját helyzetét rontaná. Ez az álláspont természetesen a kialakult gyakorlat alapján elfogadható és indokolt is, azonban véleményem szerint – amennyiben ez szükséges – úgy a jogalkotó kötelezettsége az, hogy egy nem megfelelő gyakorlatot, „berögződést” akár a jogalkotással is megváltoztasson. A perek gyorsítása és hatékonyabbá tétele üdvözlendő cél és a felektől újfajta magatartás elvárása előremutató és a jövőre tekintettel célszerű²⁸² is.

3. A Pp. által megalkotott alapelv

Ahogy azt már korábban is kifejtettem a jogalkotó arra az álláspontra helyezkedett, hogy az igazmondási kötelezettség és felek eljárástámogatási kötelezettsége együtt kezelhető, illetve szabályozható. A korábbi jogi szabályozástól eltérve nem a jóhiszeműség elvével együtt került szabályozásra, amely azonban megfelel a nyugat-európai tendenciáknak is. Ez az igazmondási kötelezettség a jogszabály sorai alapján a közreműködőkre – tanúra, szakértőre, egyéb eljárásban szereplő személyekre – nem terjed ki.

²⁸¹ Bacher Gusztáv, Baranyi Bertold, Bodoki Gábor, Böszörményiné Kovács Katalin, Burai-Kovács János, Döme Attila, Ébner Vilmos, Éless Tamás, Faludi Gábor, Farkas Attila, Goldea Zsuzsanna, Aleku Mónika, Harsági Viktória, Juhász Csaba, Juhász László, Juhász Linda, Kapa Mátyás, Káposznyák Aliz, Király Miklós, Köblös Adél, Kövesné Kósa Zsuzsanna, Kőrös András, Lázár-Kocsis Edina, Légrádi István, Máté Viktor, Mikó Ádám, Okányi Zsolt, Orosz Árpád, Osztovits András, Paksi Gábor, Parlagi Mátyás, Prokopovitsch László, Rádonyi Dénes, Rák Viktor, Reviczky Renáta, Ribai Csilla, Simon Károly László, Szabó Sarolta Édua, Szécsényi-Nagy Kristóf, Szócs Tibor, Tálné Molnár Erika, Timár Kinga, Tóth Ádám, (Szerk) Varga István, Virág Csaba, Völcssey Balázs, Zaicsek Károly: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018., 29. old

²⁸² A jogi képviselők által, illetve a gazdasági erőfölényben lévő peres felekkel szemben a jogalkotónak kell azokat a fékeket beleépítenie a jogszabályba, ami a felek közötti különbségeket a per szempontjából csökkenti és így a szociális funkciót előtérbe állítja.

Az eljárástámogatási kötelezettség egyfajta elvárás²⁸³ a felektől, jogi képviselőtől, törvényes képviselőtől²⁸⁴, miszerint a peres eljárásban relevanciával rendelkező nyilatkozataikat időben és teljeskörűen szükséges előadniuk. Ezt az elvárást a Pp. nevesíti²⁸⁵ mivel a felek és a bíróság közötti együttműködéssel lehetséges elérni a perek koncentrált befejezését.²⁸⁶ Ez a kötelezettség legelőször a felperesnél jelenik meg, hiszen a keresetet úgy kell benyújtania, hogy az lehetőség szerint a jogvitával kapcsolatos – felperes szerinti – minden releváns nyilatkozatot²⁸⁷ és azokat alátámasztó bizonyítékokat, bizonyítási indítványokat²⁸⁸ tartalmazza. Másodsorban pedig az alperes oldalán jelenik meg ez a kötelezettség, mivel ellenkérelmét úgy kell előterjesztenie, hogy a felperes valamennyi nyilatkozatára választ adjon²⁸⁹. Amennyiben nem tesz valamennyi nyilatkozatra ellenállítást, akkor azt úgy kell tekinteni, mintha azon állítások valóságát elismerte volna. A feleknek a nem megfelelő tényállítások, jognyilatkozatok megtétele miatti következményeket²⁹⁰ az egyes részletszabályok, illetve az eljárástámogatási elvre figyelemmel viselniük kell.²⁹¹

A Pp. 4. § szerint: *„(1) A felek kötelesek előmozdítani az eljárás koncentrált lefolytatását és befejezését.*

(2) A perben jelentős tények állítása, és az alátámasztásukra szolgáló bizonyítékok rendelkezésre bocsátása - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a feleket terheli.

(3) A felek tényállításait és egyéb, tényekre vonatkozó nyilatkozataikat a valóságnak megfelelően kötelesek előadni.

²⁸³ (Szerk) Varga István: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018., 29. old

²⁸⁴ CKOT 2017. november 20-21. 1. állásfoglalása

²⁸⁵ Pp. 4. § (1) bekezdése

²⁸⁶ Aszódi László, Balog Balázs, Balogh Tamás, Barzó Tímea, Bencze Andrea, Csáki-Hatalovics Gyula, Csehi Zoltán, Csillám Katalin, Gombos Katalin, Gyovai Márk, Herédi Erika, Kemes István, Kormos Erzsébet, Kozák Henriette, Mészáros Gábor, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Nagy Andrea, Nádas György, Nyilas Anna, Parti Tamás, Pomeisl András, Pribula László, Pulinka Mihály, Réti László, Somogyi Dávid, Szabó Imre, Szalai Péter, Udvary Sándor, Vitvindic Mária, Wallacher Lajos, (Szerk) Wopera Zsuzsa, Zsitva Ágnes: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017., 29. old

²⁸⁷ Pp. 170. § (2) bek. c.) pont

²⁸⁸ Pp. 170. § (2) bek. e) pont

²⁸⁹ Pp. 199. § (2) bek a) és b) pontjai

²⁹⁰ Megjegyzés: A nem megfelelő perrivel következménye lehet a bizonyítatlanság, pénzbírság, preklúzió, illetve végső soron a pervesztesség

²⁹¹ Aszódi László, Boreczki Szabolcs, Boros Zsuzsa, Cserbáné Nagy Andrea, Dombi-Nyárádi Gabriella, Kovács Helga Mariann, Drexlerné Karcub Edit, Dzsula Marianna, Gyarmathy Judit, Gyimesi Tamás Ferenc, Kormos Erzsébet, Martonovics Bernadett, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Pribula László, Somogyi Dávid, Szabó Imre, Szalay Róbert, Tóth Barbara, Udvary Sándor, Vitvindic Mária, Wallacher Lajos, (Szerk) Wopera Zsuzsa, Zsitva Ágnes: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2019., 46. old

(4) A bíróság azt a felet, aki önhibájából a perben jelentős tények tekintetében olyan nyilatkozatot tesz, amelyről bebizonyosodik, hogy valótlan, pénzbírság megfizetésére kötelezi, valamint az e törvényben meghatározott más jogkövetkezéssel sújtja.”

A polgári peres eljárás során a bíróságnak kötelezettsége, hogy a tanút a hamis tanúzás jogkövetkezéseiről tájékoztassa, illetve véleményem szerint a bíróságnak további kötelezettsége a tanúhoz olyan kérdések feltétele, amellyel az adott ügy tényállását tisztázni lehet, hiszen ez a bíróság közrehatási kötelezettségéből következik. Ezzel összefüggésben a tanú nem köteles arra, hogy tanúvallomását összefüggésben adja elő, hanem a jóhiszemű eljárás elvének megfelelő magatartásnak tekintjük azt is, amennyiben a számára feltett kérdésekre legjobb tudomása szerint válaszol.

Összességében kérdést vet fel az a tény, hogy a jogszabályi rendelkezés alapján az igazmondási kötelezettség kizárólag az eljárásban érdekelt felekre terjed ki. Véleményem szerint igen, hiszen a tanúkra és egyéb közreműködőkre a 2012. évi C. törvény hamis tanúzásra vonatkozó rendelkezései²⁹² terjednek ki, amelyek biztosítják azt, hogy a közreműködők a per előre vitele érdekében cselekedjenek és a valóságnak megfelelő nyilatkozatokat tegyenek.

A felek eljárástámogatási kötelezettsége a Pp.-ben kiemelt szerepet tölt be, hiszen annak egyik legfontosabb célkitűzése az eljárások gyorsítása, valamint a költségek csökkentése.²⁹³ Ezen célok elérése érdekében a feleknek egymással, valamint a bírósággal is szorosan együtt kell működniük, hiszen a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig minden olyan jognyilatkozatot, bizonyítékot és bizonyítási indítványt meg kell tenniük, amely a perbeni ügy tisztázásához és végső soron annak megoldásához segítséget nyújt. Véleményem szerint a felek eljárástámogatási tevékenysége szinonim fogalom a peranyagszolgáltatással, hiszen a nyilatkozatok valóságtartalmára az igazmondási kötelezettségre vonatkozó alapelvet kell alkalmazni. Továbbá a felek egyéb perbeli cselekményeire alkalmazható a jóhiszeműség elve és a peranyagszolgáltatásra a felek eljárástámogatási kötelezettség elve vonatkozik, hiszen a felek az eljárást úgy tudják támogatni, ha a bíróság felhívására, az ott meghatározott határidők szigorú betartása mellett a rendelkezésükre álló bizonyítékokat a másik fél vagy felek, illetve a bíróság tudomására hozzák.

Ezen összekapcsolódó alapelvek a gyakorlatban megvalósulnak ugyan, de nem olyan fokban, mint például a felek rendelkezési elv szabadságának tiszteletben tartása, hiszen a gyakorlatban

²⁹² 2012. évi C. törvény 272. §

²⁹³ Miniszteri indokolás a törvény 4. §-hoz

nem ritka az az eset, amikor a felek egymás állításait tagadják, vagy olyan állítást tesznek, amelyet nem tudnak bizonyítani, így a bíróság nem fogadja el azokat valónak. Ezt követően a bíróság ezen állításokkal szemben hoz egy ítéletet. Kérdésként merül fel, hogy ezekben az esetekben a feleket pénzbírsággal kellene büntetni a valótlan tényállítás miatt? Álláspontom szerint erre a kérdésre nemleges a válasz, hiszen épp eléggé súlyos jogkövetkezmény az a fél számára, hogy az adott peres eljárásban peresztes fél lesz, és így olyan magatartást kell tanúsítania, amelyre önmagától nem lett volna hajlandó. Azonban ezen állítástól függetlenül, ha csak és kizárólag az alapelv megvalósulását vizsgáljuk, akkor annak megsértése megvalósul, de ez a sértés nem olyan fokú, hogy azt a bíróság részéről joghátrány kilátásba helyezésével kellene megszüntetnie.

Az igazmondási kötelezettséggel szemben a bizonyítékok, illetve a szükséges bizonyítási indítványok – egy szóval az eljárástámogatási kötelezettség - körében már sokkal inkább lehetősége van a bíróságnak arra, hogy a feleket joghátrány kilátásba helyezésével²⁹⁴ a megfelelő magatartás tanúsítására szorítsa. A felektől elvárható az, hogy minden releváns és jogszerű²⁹⁵ bizonyítékot a bíróság rendelkezésére bocsássák²⁹⁶, amelynek köszönhetően a tényállításokból és a bizonyítékokból olyan következtetést tud levonni, amely megalapozza azt, hogy az eljárás befejezésekor jogszabályoknak, valamint saját meggyőződésének is megfelelő döntést hozzon. Ezt az elvárást a bíróság a gyakorlatban úgy valósítja meg, hogy a feleket tájékoztatja²⁹⁷ a bizonyítási érdekről és annak megfelelően kiosztja a felekre azt, hogy kinek kell az adott eljárásban egyes tényeket alátámasztania.²⁹⁸ Ez azért fontos, mert a bíróság döntésének meg kell felelnie az ítélet teljessége elvének²⁹⁹, amely alapján nem lehet, hogy a peres eljárásban felmerült kérdésben ne döntsön. A bíróság azonban csak abban az esetben tud

²⁹⁴ Pp. 183. § (5) és (6) bek.: „Azt a felet, aki perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során perfelvételi iratban vagy tárgyaláson korábban lehetősége volt, a bíróság pénzbírsággal sújtja. Ha a fél valamely perfelvételi nyilatkozatot a bíróság anyagi pervezetése ellenére nem vagy nem teljeskörűen terjeszt elő, a bíróság a fél perfelvételi nyilatkozatait hiányos tartalma szerint, a rendelkezésre álló peranyag alapján bírálja el.”

²⁹⁵ Megjegyzés: A Pp.269. § alapján van helye a jogsértő bizonyítási eszköz felhasználására, amennyiben a törvényben meghatározott feltételeknek annak felhasználása megfelel. A régi Pp. hatálya alatt is – a gyakorlat szerint – volt arra lehetőség, hogy a jogsértő bizonyítási eszközöket a felek felhasználják. Erre példa a BH.2015.38.

²⁹⁶ Fővárosi Törvényszék P.23.186/2018/10. számú ítélete

²⁹⁷ BH.2013.123., BH.2017.350.

²⁹⁸ BH.2017.57., BH.2017.122., BH.2017.237., BH.2014.56., BH.2018.196.

²⁹⁹ Az ítélet teljességének elve: Az ítéletnek a kereseti és viszontkereseti kérelmen túl, ki kell terjednie az ellenkérelemre, beszámítási, illetve más kifogásra, de azokra a kérdésekre is, amelyek tekintetében a bíróságnak hivatalból (lásd a [Pp. 215. §-ához](#) fűzött magyarázatot) kell rendelkeznie.

Az ítélet rendelkező részében foglalt döntésnek ki kell terjednie a perben érvényesített valamennyi kereseti kérelemre. A keresetről és a viszontkeresetről tehát a bíróságnak az ítélet rendelkező részében kell döntenie, jogszabálysértő, ha azokat részben vagy egészben az indokolásban utasítja el. A beszámítási vagy egyéb kifogásra azonban, mint ahogy az ellenkérelemre is, csak az indokolásban kell kitérni.

az elé tárt kérdésben dönteni, ha az ahhoz szükséges adatokat a felek a rendelkezésére bocsátják és így a teljes tényállást fel tudja a bíróság deríteni. Amennyiben ennek a tényállásfeltárási kötelezettségnek nem tesz eleget, úgy a döntése jogszerűtlen lesz.³⁰⁰

Ezzel szemben nem ritka az az eset, amikor a felek a bizonyítékokat nem bocsátják a bíróság rendelkezésére, hiszen ha ezt megtennék, akkor lehetséges, hogy a per kimenetele szempontjából hátrányos helyzetbe kerülnének, amelyet csak úgy tudnak elkerülni, ha a bizonyítékkal kapcsolatban semmifajta perbeli magatartást nem tanúsítanak. Ezen helyzet, illetve gyakorlat megszüntetése érdekében a jogalkotó a Pp.-ben szabályozta a bizonyítási szükséghelyzet³⁰¹ intézményét, amelynek lényege, hogy a felek között fennálló bizonyítási érdek megfordul.³⁰² Véleményem szerint ezen jogintézménnyel a felek eljárástámogatási kötelezettségének megfelelő magatartások kikényszeríthetőek és ezzel egyidejűleg a perkoncentráció elve – amely véleményem szerint, nem egy elv, hanem célkitűzés³⁰³ – is megvalósítható, illetve elérhető.

4. A tényállítás relevanciája az ügy érdemét tekintve a peranyagszolgáltatással kapcsolatban

A Pp. a korábbi tanulmányokra alapítva állapította meg az igazmondási kötelezettség tartalmát. Egy tanulmány szerint „az igazmondási kötelezettségnek - összhangban a per azon felfogásával,

³⁰⁰ BH2016.37.

³⁰¹ Pp. 265.§: (1) Törvény eltérő rendelkezése hiányában a perben jelentős tényeket annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valósnak fogadja el (a továbbiakban: bizonyítási érdek), továbbá a bizonyítás elmaradásának vagy sikertelenségének a következményeit is ez a fél viseli.

(2) A fél bizonyítási szükséghelyzetben van, ha valószínűsíti, hogy

a) a bizonyítási indítványához nélkülözhetetlen adatokkal kizárólag az ellenérdekű fél rendelkezik, és igazolja, hogy az ezek megszerzéséhez szükséges intézkedéseket megtette,

b) a tényállítás bizonyítása számára nem lehetséges, de az ellenérdekű féltől elvárható az állított tények fenn nem állásának a bizonyítása, vagy

c) a bizonyítás sikerességét az ellenérdekű fél neki felróhatóan hiúsította meg, és az ellenérdekű fél nem valószínűsíti az a)-c) pontban foglaltak ellenkezőjét.

(3) Bizonyítási szükséghelyzet fennállása esetén a szükséghelyzetben lévő fél által bizonyítandó tényt a bíróság valósnak fogadhatja el, ha annak tekintetében kételye nem merül fel.

³⁰² A bizonyítási szükséghelyzetre vonatkozó példa: Munkavállaló a munkáltatójával szemben elmaradt munkabér és egyéb díj megfizetése érdekében munkajogi pert indít a volt munkáltatójával szemben. Ebben az esetben a munkavállalónak kell azt bizonyítani, hogy a jelenléti íven szereplő munkaóramennyiséggel szemben valójában hány órát dolgozott, hiszen a jelenléti ívet, annak átvételekor aláírta. Esetünkben a munkáltató telephelyén kártyás beléptetőkapu van, amely alapján percre pontosan meg lehet határozni, hogy mely munkavállaló mettől meddig dolgozott a telephelyen, azonban ezen adatokat a munkáltató nem bocsátja a bíróság rendelkezésére, mondván, hogy az adatok tárolására semmifajta jogszabály nem kötelezi, így azok már nem állnak rendelkezésére. Ebben az esetben lehetséges az a Pp. alapján, hogy a bíróság kimondja, hogy a munkavállaló állítását fogadja el valószínűsítéssel és az azzal ellentétes állítást a munkáltatónak kell bizonyítania, tehát ebben az esetben a bizonyítási érdek a bíróság megfordítja.

³⁰³ Megjegyzés: A perkoncentráció elvével kapcsolatos álláspontomat „a perkoncentráció elve” című fejezetben kívánom előadni.

miszerint a jogvita alapját a jogállításon és jogtagadáson túl a tényállítások és azok tagadása konstituálja - a felek minden tényállítására ki kell terjednie. Így igazmondási kötelezettség alá esik mind az aktív tényállítás, mind a passzív tényállítás (tagadás).”³⁰⁴ Ezen állítás a perbeli igazmondás kötelezettségével kapcsolatban azonban nem egy új tartalom a magyar jogirodalom számára, hiszen a Plósz-féle Pp. – igaz perbeli hazugság tilalom fogalmát – használta az igazmondási kötelezettség tartalmát. Magyary Géza szerint: „A törvény igen erős közreműködésre szorítja a feleket is az igazság kiderítése körül. E célból mindenekelőtt kimondja reájuk nézve az igazmondás köteleességét, s azt, aki ez ellen vét, büntetéssel rendeli sújtani. (...) Nekem, valamint perjogunk érdemes reformálójának mindig az volt az álláspontunk, hogy az igazmondás a perben a legelemibb köteleesség, amely fennáll, ha a törvény világosan nem mondja is ki. Most azonban ez is megtörtént, s így a kétkedők szava el fog némulni.”³⁰⁵

Az igazmondási kötelezettség aktív és passzív alakzatokra terjed ki, tehát a régi Pp. korábbi szabályozás alapján meghatározott jelentős tény elhallgatásával kapcsolatos szankciót³⁰⁶ mellőzi a Pp. A Pp. a felek nyilatkozatával és az ahhoz kapcsolódó igazmondási kötelezettséggel összefüggésben meghatározza azt, hogy jelentős tények vonatkozásában áll fenn ezen kötelezettség.³⁰⁷ A jelentős tény, mint kifejezés és mind a bíróság szankcionálási lehetőségének egyik korlátja meghatározza azt, hogy melyek azok a tények, amelyek állítása vagy tagadása megvalósítja az igazmondási kötelezettség megszegését.

Egy a bírósági gyakorlat által meghozott döntés alapján a bíróság végzésével a felperes részére teljes személyes költségmentességet engedélyezett, majd egy későbbi végzésével a felperest további személyek perbevonására és a keresetleveléhez már csatolt költségmentességi nyomtatvány hiányainak pótlására, a jövedelmére vonatkozó további nyilatkozatok megtételére, okiratok csatolására hívta fel jogkövetkezmények terhe mellett. Miután ennek a végzésnek a felperes nem tett eleget, az elsőfokú bíróság végzésével a felperes részére engedélyezett személyes költségmentességet megvonta és a pert megszüntette.³⁰⁸

Az adott kérdéssel kapcsolatosan a bíróság szerint a Pp. rendelkezései a per elhúzására irányuló, feleslegesen többletköltségeket okozó magatartások mellett az igazmondási

³⁰⁴ Éless Tamás - Döme Attila: Alapvetések a polgári per szerkezetéhez. In: Németh János - Varga István (szerk.): Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC, Budapest, 2014, 63. old

³⁰⁵ Magyary Géza: Magyar perjogi reformmozgalmak. Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből. I. köt., MTA kiadása, Budapest, 1942, 18. old

³⁰⁶ régi Pp. 8. § (3) bek. b.) pont

³⁰⁷ Pp. 4. § (4) bek.

³⁰⁸ BH 2011.46.

kötelezettség megsértését tekinti a pénzbírság kiszabását megalapozó, rosszhiszemű magatartásnak.³⁰⁹ A régi Pp. nem általában a valótlan tényállítások megtételét, vagy valós tények tagadását kívánja pénzbírsággal szankcionálni, hanem csak az ügyre vonatkozó valótlan tényállításokat és csak az ügyre tartozó való tények tagadását. A régi Pp. nem bármilyen, hanem csak a per eldöntése szempontjából jelentőséggel bíró tény elhallgatásának tulajdonít a pénzbírság kiszabása szempontjából jelentőséget.

A költségmentesség engedélyezése céljából tett tényállítás nem minősül a régi Pp. szerint „ügyre vonatkozó” - „ügyre tartozó” - tényállításnak.³¹⁰ A valótlan nyilatkozatnak esetleg büntetőjogi következménye lehet, figyelemmel a 2/1968. (I. 24.) IM rendelet³¹¹ 2. számú mellékletében írtakra.³¹²

Ahogy azt látjuk a hivatkozott bírósági határozatból, a tényállításnak nem egyszerűen az eljárás alatt kell megtörténnie, ez nem elégséges feltétel ahhoz, hogy a régi Pp. alapján a féllel szemben jogkövetkezményt alkalmazzunk, hanem szükséges az is, hogy az adott tényállítás az eljárás szempontjából nézve kifejezetten az ügy tárgyára irányuljon, tehát azok a tényállítások, illetve nyilatkozatok - amelyek esetleges, járulékos kérdésekre vonatkoznak - nem tartoznak a régi Pp. 8. § (3) bekezdésének hatálya alá.³¹³

A bíróság egy másik eseti döntése során - amely irányadó a gyakorlat számára – egy társaság végelszámolási eljárásával kapcsolatos jogszabálysértés miatt járt el. A tényállás alapján a társaság végelszámolási eljárásának megindítását a cégbíróság a cégközlönyben tette közzé. Ezt követően a cégbíróság figyelemmel arra, hogy a végelszámolás kezdetétől számított egy év eltelt, felhívta a végelszámolót, hogy ha a végelszámolás befejeződött, az ezzel kapcsolatos iratokat a cégbírósághoz nyújtsa be, és kérje a cég törlését, amennyiben nem fejeződött be, úgy az 1991. évi XLIX. törvény (Továbbiakban: Cstv.) 73. § (4) bekezdésében³¹⁴ írt tájékoztatási kötelezettségének tegyen eleget.³¹⁵

A bíróság figyelmeztette a végelszámolót, hogy amennyiben a fenti felhívásnak 15 napon belül nem tesz eleget, és a késedelmét elfogadható indokkal nem tudja kimenteni, a cégbíróság

³⁰⁹ BH. 2011.46.

³¹⁰ A Pp. sem változtat ezen felfogáson, hiszen kizárólag a jelentős tények esetén mondja ki a szankcionálási lehetőséget a bíróság számára.

³¹¹ Jelen tanulmány megírásakor a 2/1968. (I. 24.) IM rendelet már nem volt hatályos, azt az 26/2017 (XII.27.) IM Rendelet hatályon kívül helyezte.

³¹² BH. 2011.46.

³¹³ BDT.2004.987.

³¹⁴ A 2006. évi V. törvény hatályon kívül helyezte a Cstv. 71-79 §.-t.

³¹⁵ BDT.2004.987.

az 1997. évi CXLV. törvény³¹⁶ (Továbbiakban: Ctv.) szerint jár el. A végelszámoló a felhívásban foglaltaknak nem tett eleget, ezért a cégbíróság pénzbírsággal sújtotta a végelszámolót. A végzés indokolása szerint a végelszámoló a cégbíróság felhívására nem tett bejelentést a végelszámolás befejezéséről vagy annak akadályáról.³¹⁷

A bíróság szerint a Cstv. alapján a végelszámolás kezdetét követő egy év elteltével a végelszámolónak tájékoztatót kell készítenie, melyben be kell mutatnia a végelszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet helyzetét, annak indokolását, hogy az eljárás befejezésére miért nem került sor, továbbá tájékoztatást kell adni az eljárás befejezésének várható időpontjáról.³¹⁸

A Cstv. szerint a végelszámolás a cégbíróság hatáskörébe tartozó nemperes eljárás. A Cstv. szerint azokra az eljárási kérdésekre, amelyeket e törvény külön nem szabályoz a régi Pp.³¹⁹ rendelkezései a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel megfelelően irányadóak. Mindebből következik, hogy a végelszámolási eljárásban a Ctv. nem alkalmazható.³²⁰

A régi Pp. szerint a bíróság a feleket a perbeli jogok jóhiszemű gyakorlására figyelmeztetni köteles. Ez a figyelmeztetési kötelezettség *expressis verbis* nem található meg a Pp.-ben, azonban a kialakult gyakorlat töretlen ezen bírói kötelezettség fenntartásában, így ha a bíróság a tájékoztatási kötelezettségének nem tesz eleget, úgy a szankcionálás sem lehetséges. A figyelmeztetésnek ki kell terjednie a rosszhiszemű pervitel következményeire is. Ez alapján pénzbírság kiszabására akkor kerülhet sor, ha a bíróság előzetesen és konkrétan felhívja az érintetteket a kötelezettségeik teljesítésére, pontosan megjelöli, hogy milyen adatokat, mely határ-időre kell szolgáltatniuk, és egyúttal figyelmezteti mulasztásuknak jogkövetkezményeire is. Az elsőfokú bíróság végzése tájékoztatta a végelszámolót arról, hogy milyen tájékoztatót kell elkészítenie, a tájékoztató benyújtására megfelelő határidőt biztosított, a végzés azonban nem tartalmazta azt, hogy a határidő elmulasztása esetén a végelszámolóval szemben pénzbírság kiszabásának van helye.³²¹

Mint ahogy ez a hivatkozott bírósági döntés és az abban foglalt bírói gyakorlat is mutatja, a bíróságnak tájékoztatási kötelezettsége van a féllel szemben az esetleges jogkövetkezmények

³¹⁶ Az értekezés megírásakor a cégeljárásra a 2006. évi V. törvény az irányadó, így a bírósági döntésben hivatkozott és az értekezés tartalmában fellelhető jogszabály hatálytalan.

³¹⁷ BDT.2004.987.

³¹⁸ BDT.2004.987.

³¹⁹ A tanulmány megírásakor már a Pp. rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni, hiszen a Polgári perrendtartás a Cstv. háttérjogszabálya a továbbiakban is a Cstv. 6. § (3) bek. szerint.

³²⁰ BDT.2004.987.

³²¹ BDT.2004.987.

alkalmazása tekintetében és amennyiben ezt nem teszi meg, úgy az általa hozott döntés eljárási hibában szenved és így a kötelezett félnek lehetősége adódik, hogy a döntést megfellebbezze. Véleményem szerint a másik fontos levonandó következtetés ezen bírói döntésből az, hogy a régi Pp. hatálya alatt az esetleges hallgatás is megvalósította az igazmondási kötelezettség megszegését, amelyre vonatkozó konkrét jogszabályi rendelkezés a Pp.-ben nem található meg.³²² Ebből adódóan a feleknek talán több lehetőségük van arra, hogy az eljárásban releváns tényeket, információkat elhallgassanak és így a bíróság számára releváns adatokat ne közöljenek, amelynek esetleges következménye, hogy a bíróság nem képes kellően alátámasztott ítéletet hozni. Ettől függetlenül azonban – csatlakozva Varga István véleményéhez – abszurditás lenne elvárni a felektől azt, hogy olyan tényeket tárjanak a bíróság elé, amelyek a pervesztességük vagy nagyobb arányú pervesztességük okozója lehetne.³²³

5. *Az indokolatlan késedelem esete a peranyagszolgáltatás során*

Az igazmondási kötelezettséggel rokonkapcsolatot mutat az indokolatlan késedelem, amely valójában a perelhúzás kategóriájába és így a perkoncentráció elvének megsértéséhez tartozik. A perkoncentráció elvének megvalósulását azonban a hatékony peranyagszolgáltatás segítheti³²⁴, így az indokolatlan késedelem a peranyagszolgáltatás elvének megsértését valósítja meg, tehát jelen fejezetben annak kifejtése indokolt. Az indokolatlan késlekedés fogalma alatt a szándékosság mellett a gondatlanságra visszavezethető mulasztások is e körbe sorolhatók. A késedelem akkor indokolatlan, ha a fél előzetesen nem jelzi a bíróság felé a határidő betartását akadályozó körülményeket, illetve, ha a késedelmét utóbb sem menti ki. A késedelem kimentésénél a félnek azt kell megfelelően valószínűsíteni, hogy a késedelem rajta kívül álló okból következett be. A per befejezésének késleltetése az a bekövetkezett hátrány, amely a pénzbírság kiszabásának feltétele. Ha a hátrány nem következett be, e rendelkezés alkalmazásával pénzbírság kiszabására nem kerülhet sor.³²⁵ Az indokolatlan késedelem egyik, ha nem a legfontosabb mozgatórugója a felek és képviselőik által alkalmazott pertaktika.³²⁶

A BDT.2005.1252. számú döntés szerint: „Az elsőfokú bíróság felhívta az alperest és képviselőjét egy meghatározott okirat becsatolására. A felhívásban foglaltaknak az alperes csak

³²² (Szerk) Wopera: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2019., 46. old

³²³ (Szerk) Varga István: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018., 31. old

³²⁴ Gáspárdy László: A polgári per idődimenziója, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989., 25. old

³²⁵ Régi Pp. 8. § (4) bekezdés indokolása

³²⁶ Sztás Benedek: A perbeli taktika fogalmi elemei, Magyar Jog, XXVII. évf. 1980., 817. old

késedelmesen tett eleget, azonban ekkor is hiányosan, mert a bíróság részéről kért okirat mellékletét képező az okirat egy meghatározott pontjában hivatkozott mellékleteket nem csatolta. Az okirat szövegéből megállapítható, hogy a mellékletek azoknak az eszközöknek a felsorolását tartalmazzák, melyeket a történeti tényállás alapján az adott ügyben relevánsak. A hiányolt mellékletek nélkül az okiratot az eljáró bíróság nem tudta értelmezni. Ezen indokokra figyelemmel helyesen hívta fel a bíróság ismételtén az alperesi képviselőt pénzbírság terhe mellett a mellékletek csatolására. Az alperesi képviselő a felhívást átvette, az abban foglaltaknak sem a megadott határidőn belül, sem a pénzbírság kiszabását megelőzően nem tett eleget, a mellékleteket csak a fellebbezéssel az alapeljárást követően csatolta. Az alperes képviselője a fellebbezésében arra hivatkozott, hogy az általa képviselt társaság szervezeti átalakítása miatt húzódott el az iratok beszerzése és ezen indokok miatt nem tudott eleget tenni a bíróság felhívásának. A bíróság a három hónapot meghaladó késedelem kimentésére ezt a hivatkozást nem találta alaposnak. Az iratokból az állapítható meg, hogy a bíróság felhívásának kiadását követően az alperesi képviselő egyetlen alkalommal sem kérte a határidő meghosszabbítását az akadályok közlésével, holott erre lehetősége lett volna a hatályos szabályozás alapján. Késedelme a per mielőbbi befejezését késleltette, a régi Pp. alapján³²⁷ tehát helye volt a bírság kiszabásának, függetlenül attól, hogy a késleltetés érdekében állt-e vagy sem.”³²⁸

A bíróságnak joga van arra, hogy a fél által elkésetten benyújtott bizonyítékot vagy bizonyítási indítványt az eljárás során mellőzze. Ennek egyik feltétele, hogy a fél felróható okból nyújtotta be bizonyítékait elkésetten.³²⁹ Az elkésettség a peranyagszolgáltatás és a jóhiszemű pervitel elvét is sérti. Késedelmet valósít meg a fél akkor is, ha bizonyítási indítványát ugyan időben megteszi, de annak elrendelésével kapcsolatos – a bíróság által meghatározott – feltételeket nem teljesíti.³³⁰ Ennek jogkövetkezménye azonban nem pénzbírság kiszabása lesz, hanem a bizonyítatlanság terhét kell viselnie a félnek, amennyiben erről tájékoztatta³³¹ a bíróság.

Álláspontom szerint a bírósági gyakorlat a pénzbírság kiszabásával kapcsolatosan egy fontos jogelvet alakított ki, illetve tisztázott. Ez alapján, ha a fél az eljárás mihamarabbi lefolyását bármilyen cselekményével vagy mulasztásával akadályozza, úgy a peranyagszolgáltatás elvét sérti és így vele szemben pénzbírságot lehet kiszabni. Ez alapján megállapítható, hogy nem

³²⁷ régi Pp. 8. § (4) bek.

³²⁸ BDT.2005.1252.

³²⁹ BH2013.18.

³³⁰ BH2015.47.

³³¹ BH2015.107.

szükséges a fél szándékos magatartása vagy az, hogy az adott eredmény elérése érdekében állt avagy sem, egyszerűen a peranyagszolgáltatás elmaradásából eredő késedelem megalapozza ezt.

6. Összegzés

Általánosságban elmondhatjuk, hogy az alapelvek magas fokú absztrahálása, illetve az, hogy az igazmondási kötelezettséget a felek eljárástámogatási kötelezettségével kötötték össze a nyugat-európai iránynak megfelel és az alapján lett kimunkálva. Ezzel szemben azonban a vannak olyan vélemények amelyek szerint, a jóhiszemű eljárás elvével szorosabb az igazmondási kötelezettség kapcsolata, és nem választották volna szét e két elvet, de a jogalkotó célja, illetve az általa alkotott alapelvi kapcsolat is igen erőteljesen alátámasztható azzal, hogy a felekre irányadó igazmondási kötelezettség külön nevesítése szükséges, hiszen a tanúkra vonatkozik a hamis tanúzás joghátránya, ezzel szemben a felekre kifejezett külön szankció nincs kilátásba helyezve.

A jogalkotói megoldás a továbbiakban azzal is alátámasztható, hogy a felek eljárástámogatási kötelezettsége, illetve az igazmondási kötelezettsége csak és kizárólag a felek eljárására vonatkozó alapelv és így azok egymásra kihatással vannak, valamint felesleges olyan alapelvvvel jelen alapelveket összevonni, amelyek nem csak a felekre, hanem az eljárás egyéb szereplőire is kiterjed, mint például a jóhiszemű eljárás elve³³².

Összeségében tehát el kell ismernem azt, hogy a jogalkotó által létrehozott alapelvi kapcsolat előremutató és így az eljárás sikeres és gyors lefolyását segíti, továbbá az egyéb a polgári peres eljárás részévé tett jogintézmények – állítási szükséghelyzet, bizonyítási szükséghelyzet³³³, osztott perszerkezet – mind ezen elvekből, illetve kötelezettségekből fakadó magatartások jogszabálynak való megfeleléséget pozitív irányba képes befolyásolni.

V. A bíróság közrehatási kötelezettsége

1. A bíróság közrehatási kötelezettségének tartalma

A korábbiakban már említettem, hogy a Pp. sok esetben a Plósz-féle Pp.-re alapítja megoldásait, illetve a legújabb európai polgári perrendekre. A Plósz-féle Pp. erős hatalmat adott a bíró

³³² Ezen elvnek véleményem szerint a tanú, a szakértő, tolmács és az eljárás egyéb személyeinek is meg kell felelniük

³³³ Ennek gyakorlatban való, még a korábbi Pp. hatálya alatti eljárásokban történő megvalósulását a BH 2015.232. alapján volt hely.

kezébe a peranyag alakításával kapcsolatban, mivel az nem csak az anyagi pervezetés gyakorlásában merült ki, hanem a bíró széles körű jogosítványokat kapott az igazság kiderítésére is. Ez a bírói szerepkör mind a német, mind az osztrák polgári perrendtartás által biztosítottnál szélesebb körű felhatalmazást jelentett, ezért saját korában is egyedülálló volt.³³⁴

A Pp. nem követi ezt a fajta korábbi kissé a nyomozati elvhez közelebb álló bírói hatalmat, hanem annál kevesebb bírói közrehatási opciót biztosít, azonban a régi Pp.-hez képest még mindig sokkal több lehetősége van a törvény szerint a bíróságnak.

Az anyagi pervezetés a német és az osztrák polgári perrendtartásokban is megtalálható volt, illetve jelenleg is az. A dZPO 2001. évi novellája állapított meg konkrét kötelezettségeket a bíró számára az anyagi pervezetés (*Materielle Prozessleitung*) tekintetében.³³⁵ Ez alapján „a bíróság – amennyiben szükséges – a tény- és jogviszonyt ténybeli és jogi szempontból megtárgyalja a felekkel és kérdéseket tesz fel. A bíróság közrehat annak érdekében, hogy a felek minden lényeges tényről időben és teljeskörűen nyilatkozzanak, különösen a hivatkozott tényekre vonatkozó elégtelen adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközöket jelöljék meg és a célszerű kérelmeket terjesszék elő.” A dZPO idézett rendelkezései biztosítják, hogy a 139. § (2) bekezdésében rögzített tilalomnak megfelelően ne születhessenek „meglepetés-ítéletek”.³³⁶

A bíróság közrehatási kötelezettségét az Európa Tanács³³⁷ proaktív bírósági magatartásnak nevezi. A bíróság közrehatási kötelezettsége, amely valójában az anyagi pervezetés, az meghatározza azokat az eszközöket, bírói cselekményeket, amellyel a bíróság közvetlen vagy közvetett hatást gyakorolhat a peranyagra. A felek perfelvételi nyilatkozatai ellentmondásosságának, hiányosságának vagy következtelenségének bírói észlelését, és ennek tisztázására irányuló bírói cselekvést jelenti a bírósági közrehatás.³³⁸ A jogirodalomban is egyező az álláspont azzal kapcsolatban, hogy a bírói aktivitásának – közrehatásnak – célja a felek érdekérvényesítésének elősegítése.³³⁹

A Pp. a miniszteri indokolás szerint a felek rendelkezési elvére épülő szabályozást alakított ki, amelyet azonban behatárol a bíróság közrehatási kötelezettsége, hiszen a korábbiakban említett felek és bíróság közötti konvergenciát – arany középutat – nem szükséges megbontani. A

³³⁴ Magyary Géza: Korunk igazságszolgáltatásának vezéreszméi. Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből, I. kötet, MTA kiadása, Budapest, 1942. 35–39.

³³⁵ dZPO 139. § (1) bekezdés

³³⁶ Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai, Jogtudományi Közlöny, 2017., 4. szám, 156. old

³³⁷ European Commission for the Efficiency of Justice ajánlása

³³⁸ Zsitva Ágnes: A Pp. 237. §-ához fűzött magyarázat, In: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata (szerk.: Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017.

³³⁹ Éless Tamás, Döme Attila: Alapvetések a polgári per szerkezetéhez, In: Egy új polgári perrendtartás alapjai (szerk.: Németh János, Varga István) HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2014. 62.

közrehatási kötelezettséggel kapcsolatban kijelenthető az, hogy a szakirodalomban ezen alapelv megnyilvánulásának tartalmi kereteivel összefüggésben nincs egységes álláspont. A szakirodalomban ismert az az álláspont, hogy a közrehatási kötelezettség egyenlő a bíróság anyagi pervezetésével, míg a másik álláspont szerint a közrehatási kötelezettség több, illetve tágabb kategória, mint maga az anyagi pervezetés.³⁴⁰ A témakört vizsgáló szerzők kiemelték, hogy „a bírói pártatlanságnak nem a közömbösségben és a passzivitásban kell megnyilvánulnia, hanem a felek előnyben részesítésének és hátrányba hozásának tilalmában. E feladat megvalósításának eszközei a felekkel való együttműködés (közreműködés) keretében például: a fél jogérvényesítési szándékának befolyásmentes feltárása, a fél szükséges tájékoztatással ellátása (a bírói gondoskodás kereteihez igazodóan), a feleket egymással szemben is terhelő perjogi kötelezettségek (például időszerűség, jóhiszeműség) érvényesítése, elmulasztásuk szankcionálása.”³⁴¹

A felek fokozott eljárási felelősségével párhuzamosan a Pp. a perkoncentráció³⁴² érvényesülése érdekében meghatározza a bíróság feladatait is a jogvita kereteinek tisztázásában, alapelvi szinten megjelenítve a Pp. 6. §-ban a bíróság közrehatási tevékenységét, mely a per folyamán a bíróság anyagi pervezetési tevékenységében nyilvánul meg. A miniszteri indokolás is egyértelművé teszi azt, hogy a jogalkotó célja az volt, hogy a bíróság közrehatási kötelezettsége az egyben az anyagi pervezetést is jelentse. Mondhatjuk azt is, hogy egy konkrét eljárásjogi intézményt alapelvi szinten is szabályozott a jogalkotó.

Ezzel szemben a bírósági gyakorlatból és elvi élel kimondott megoldásból álláspontom szerint az olvasható ki, hogy az anyagi pervezetésnél tágabb kategória a bíróság közrehatási kötelezettsége. A CKOT 2018. június 20-21. 11. számú állásfoglalásában megfogalmazott kérdésben találhatjuk erre a választ, hiszen a kérdés szerint a bíróságnak van-e arra lehetősége, hogy „az anyagi pervezetés körében” közrehasson. Ezt követően a későbbiekben megállapították azt, hogy a keresetlevél beérkezését követően nincs lehetőség az anyagi pervezetésre, hiszen az a perfelvételi és az érdemi tárgyaláson alkalmazandó eszköz, viszont a

³⁴⁰ Wopera Zsuzsa: A felek és a bíróság közötti szereposztás a keresetindítás során, Miskolci Jogi Szemle, 15. évf., 1. különszám, 2020., 360. old

³⁴¹ Éless Tamás, Döme Attila i.m. 62. old

³⁴² BDT2008.1811.: „A per észszerű időn belül történő befejezéshez való jog sérelmére alapított méltányos elégtételt biztosító kártérítési igény elbírálásánál az egész eljárás időtartamát kell vizsgálni annak megítélésakor, hogy sérült-e az észszerű időn belüli befejezéshez való jog.” Látható, hogy az észszerű időn belül történő befejezés, ami valójában véleményem szerint a perkoncentráció elvében található meg jelenleg, összekapcsolódik a közrehatási kötelezettséggel, mint cél és a bíróságnak esetlegesen felelősséget kell vállalnia, amennyiben a közrehatási kötelezettségének megszegése miatt illetve annak nem megfelelő használata során kárt okoz a jogkereső félnek.

bíróság hiánypótlásra felhívhatja a felet.³⁴³ Ezzel az állásponttal szemben mondja ki azt Wopera Zsuzsa, hogy „Az idézett CKOT állásfoglalással kapcsolatban azonban elsősorban a Pp. alapelveivel való összeegyeztethetlenségre kívánok rámutatni. Az állásfoglalás szerint, ha a bíróság azt tapasztalja, hogy a keresetlevélben a felperes előadta kereseti kérelmét, megtette jogállítást, de a bíróság „értelmezési problémát” észlel ezzel kapcsolatban, akkor a Pp. 6. §-ára hivatkozva hiánypótlásra kell felhívnia a felperest, és, ha a hiányt a felperes nem pótolja a bíróság szerinti helyes értelmezésnek megfelelően, akkor a bíróság a Pp. 176. § (2) bekezdése alapján a keresetlevelét visszautasítja.

Az állásfoglalásnak ez a megállapítása azt sugallja, hogy a bíróságnak a keresetlevél érdemi része tekintetében előértékelést kell végeznie az abban előadottak megfelelősége, alapossága tekintetében. Ez teljes félreértése a Pp. vonatkozó szabályainak, így különösen a Pp. 176. § (1) bek. j) pontjában foglaltaknak. Hangsúlyoznunk kell, hogy a keresetlevél tartalmi követelményeinek teljesítése annyiban formális, hogy, ha azokat a fél teljesíti –függetlenül azok tartalmi helyességétől, következetességétől, vagy kompatibilitásától –akkor a keresetlevél visszautasításának helye nincs, a keresetlevelet perfelvételre alkalmasnak kell tekinteni, azt be kell fogadni. Ezt támasztja alá több szakirodalmi álláspont is a keresetlevél hiányossága, mint visszautasítási ok értelmezésével összefüggésben.”³⁴⁴

Álláspontom Wopera Zsuzsa által megfogalmazottakkal cseng egybe, mivel az anyagi pervezetés az, ami valójában megtestesíti a bíróság közrehatási kötelezettségét. Mások által állított közös bírói attitűd, amely alapján az egyes tevékenységeket³⁴⁵, mint a bírói közrehatás megnyilvánulásait lehet tekinteni részemről nem elfogadható. Ezek a tevékenységek, kivéve az egyezségi kísérlet nem a peres eljárás érdemi eldöntésének irányát meghatározó bírói tevékenységek, hiszen nem a felek rendelkezési jogának jogszerű használatát segítik elő, hanem egyes formai és egyéb jogi követelményekről szóló tájékoztatás ez a bíróság részére. Ezen tájékoztatási kötelezettség és bírói tevékenység véleményem szerint egy előfeltétel a megfelelő felek általi jogalkalmazásra, hiszen például a perorvoslati kioktatás alapján ismeri meg az érdekelt eljárási jogait, ha a jogban nem járatos, azonban annak a per előre vitelének megfelelő alkalmazásában, irányainak meghatározásában nem segít, ami valójában a bírói közrehatás célja.

³⁴³ CKOT 2018. június 20-21. 11. állásfoglalása

³⁴⁴ Wopera Zsuzsa: A felek és a bíróság közötti szereposztás a keresetindítás során, Miskolci Jogi Szemle, 15. évf., 1. különszám, 2020., 361. old

³⁴⁵ Mint például: hiánypótlási felhívás, perorvoslatról való kioktatás, jogi képviseltről való tájékoztatás, egyezség létrehozásának megkísérlése

2. *Az anyagi pervezetés*

Az anyagi pervezetés, mint jogintézmény nem új a magyar polgári perjog számára³⁴⁶, azonban a régi Pp. szabályozásához képest kiemeltebb szerepet kap. Ez annak is köszönhető, hogy a jogalkotó általi cél, illetve a bíróságok számára egyfajta kötelezettség, hogy az eljárás során aktívabban közreműködjenek és az eljárás előrehaladását jobban segítsék. Az anyagi pervezetés törvényes, célszerű és időszerű alkalmazása kiemelten fontos, hiszen a régi Pp. által kialakított joggyakorlat³⁴⁷³⁴⁸, miszerint a kérelemhez kötöttség nem jelent jogcímhez kötöttséget megváltozott. Ezt a megállapítást a Pp. 170. § és 342. § rendelkezéseire alapozom, hiszen az eljárásban részt vevő felek kérelmeihez kötve van a bíróság, továbbá a felperesnek kereseti jogalapját meg kell jelölni, amitől a bíróság nem térhet el, más jogalapot nem vizsgálhat. Véleményem szerint ez a cél támogatandó, hiszen amennyiben a felperes például elbirtoklás jogcímén kéri tulajdonjogának megállapítását, akkor a bíróság nem teheti meg, hogy elbirtoklás jogcíme ugyan nem áll fenn, de ráépítés vagy túlépítés alapján igen és így a felperes kérelmét megalapozottnak találná. Ezen „meglepetés ítéletek” fennmaradása nem támogatható és álláspontom szerint súlyosan sértik a felek rendelkezési jogát továbbá a bíróság ebben az esetben prejudikálna.

Az anyagi pervezetés szoros kapcsolatban áll a bíróság közrehatási kötelezettségével, amely egy újfajta alapelv polgári perrendünkben. A Pp. 6. § - amely a bíróság közrehatásának alapelvét tartalmazza – az alábbiakat mondja ki: „*A bíróság a perkonzentráció érvényesülése érdekében az e törvényben meghatározott módon és eszközökkel hozzájárul ahhoz, hogy a felek eljárási kötelezettségeiket teljesíthessék.*” A bírói közrehatás tevékenységének van egy szűkebb és van egy tágabb értelmezése. Szűkebb értelmezés szerint az anyagi pervezetés egyenlő a bíróság közrehatási tevékenységével, míg a tágabb értelmezés szerint a bíróság tájékoztatási kötelezettsége, hiánypótlási szabályok alkalmazása vagy például az egyezség létrehozásának megkísérlése is a bíróság közrehatási tevékenységének minősül.³⁴⁹ A Pp. ezen alapelve által megkívánt aktív magatartást elváró törvényi kötelezettségnek – véleményem szerint – kizárólag az anyagi pervezetés megfelelő alkalmazásával tud eleget tenni a bíróság. Az anyagi pervezetés

³⁴⁶ Udvary Sándor (szerk): Polgári Eljárásjog, Patrocínium, Budapest, 2016., 234.

³⁴⁷ BH1997.530.

³⁴⁸ EBH2004.1143.

³⁴⁹ Wopera Zsuzsa (Szerk): Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, 2019., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 648. old.

az ügy kimerítő tárgyalását jelenti, úgy, hogy a bíróság lehetőleg egy tárgyalás alatt, megszakítás nélkül a jogvitát nyugvópontra helyezze.³⁵⁰

Az anyagi pervezetés, mint a közrehatási kötelezettség megvalósulása szoros kapcsolatban áll a tisztességes eljárás és az észszerű időn belül történő befejezés³⁵¹ elvével, hiszen amennyiben a bíróság ezeket a célokat és elveket megsérti, úgy a sérelmet szenvedett fél az igényét e nem megfelelő jogalkalmazás miatt érvényesítheti. Fontos azonban megjegyezni, hogy ezt csak akkor teheti meg, ha a bíróság a jogvitát érdemben, jogerős határozattal befejezte.³⁵²

3. *Az anyagi pervezetés hazai szabályozásának európai alapjai és funkciói*

A dZPO 2001. évi novellája állapította meg konkrét kötelezettségeket a bíró számára az anyagi pervezetés körében, amelynek célja a bíróság feladatainak kihangsúlyozása a joganyag ténybeli és jogi megvitatásával kapcsolatban. A 2001. évi német reform kulcsszava volt a bíróság „útmutatási és közrehatási” kötelezettsége. A dZPO 139. § (1) bekezdése szerint „a bíróság – amennyiben szükséges – a tény- és jogviszonyt ténybeli és jogi szempontból megtárgyalja a felekkel és kérdéseket tesz fel. A bíróság közrehat annak érdekében, hogy a felek minden lényeges tényről időben és teljes körűen nyilatkozzanak, különösen a hivatkozott tényekre vonatkozó elégtelen adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközöket jelöljék meg és a célszerű kérelmeket terjesszék elő.” Ezt megelőzően már a német Pp. 1976. évi novellája is előírt újabb kötelezettségeket a bíró számára. Az előkészítő intézkedéseket a bíróságnak kellő időben kell megtennie, és az eljárás során mindvégig oda kell hatnia, hogy a felek is kellő időben és a szükséges terjedelemben tegyék meg nyilatkozataikat.³⁵³ Az osztrák Pp. 182. §-a szerint „az elnöknek a tárgyaláson a kérdéseivel vagy más módon oda kell hatnia, hogy a felek a döntés szempontjából lényeges ténybeli közléseiket megtegyék, vagy hiányzó adatokat pótoljanak, vagy a bizonyítási eszközeiket megjelöljék, a felajánlott bizonyítékaikat egészítsék, és általában minden olyan felvilágosítást megadjanak, amelyek a valós tényállás megállapításához szükségesek.” A svájci polgári perrendtartás 56. §-a, a „Bíróság feltárási - tisztázási - kötelezettsége” cím alatt előírja, hogy „ha a fél kérelme homályos, ellentmondásos, vagy nyilvánvalóan hiányos, a bíróság megfelelő kérdések félhez történő intézésével lehetőséget ad a félnek a kérelem tisztázására, vagy kiegészítésére”.³⁵⁴

³⁵⁰ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 113.

³⁵¹ Megjegyzés: A hatályos Pp.-ben ez a perkoncentráció elvének részét képezi álláspontom szerint

³⁵² BDT2017.3704.

³⁵³ Kengyel: i.m. 141.

³⁵⁴ Wopera Zsuzsa: Az új Polgári Perrendtartás karakterét adó egyes megoldások európai összehasonlításban, In *Advocat* különszám, 2017., Miskolc, 3.

Ahogy már említettem a bíróság a közrehatási kötelezettségének a megfelelő anyagi pervezetéssel tud eleget tenni. Fontos kiemelni, hogy a peres eljárás során a szükségszerű és célszerű anyagi pervezetés határait igen nehéz megtalálni, hiszen az eljáró bíróságnak egyensúlyozni kell aközött, hogy ne prejudikáljon azonban az anyagi pervezetés körében a feleket megfelelően tájékoztassa. Amennyiben valamelyik irányban a bíróság átlépi a képzeletbeli határvonalat, az megalapozhatja a döntés szabályszerűtlenségét. A jogirodalom az anyagi pervezetést funkciói szerint három csoportra bontotta fel a német eljárásjogi előzmények alapján.

Az első az úgynevezett tisztázó funkció, amely által a fél nyilatkozatának pontos jelentése, tartalma meghatározható. Ez vonatkozik mind a tényállításokra, mind a kereseti és egyéb eljárási kérelmekre, azok pontosítását, világosabbá, érthetőbbé tételét, a szóbeli és írásbeli nyilatkozatok közötti eltérés tisztázását jelentik. A tisztázó funkció körébe tartozik a fél által használt jogi fogalmak valódi tartalmának megállapítása is. A felek gyakran használnak olyan jogi kifejezéseket, minősítéseket, amelyek ténybeli alapjait nem adják elő sem szóban, sem pedig írásban. A tisztázási funkcióhoz kapcsolódik a második csoport, amely valójában következménye a tisztázó funkciónak. Ez a csoport a transzformációs funkció, amely azzal írható le, hogy a bíróság a fél nyilatkozatait az anyagi pervezetés eszközeivel vezeti át a laikus szférából az eljárás szakszerű világába, például a szakszerű kérelem előterjesztésére való ösztönzéssel. A bíróság aziránt gondoskodik, hogy a fél által nem a jogász fogalomvilágnak megfelelő szóhasználatot áttranszplantálja és az így megfogalmazott akarata a félnek szakszerű-perszerű kifejezést kapjon. Ehhez a funkcióhoz kapcsolódik az értelmezési-megértési funkciója. Ez a funkció abból ered, hogy a bíróságnak kötelessége a felekkel a jogvitát tényállásbeli és jogi szempontból megvitatni és kérdéseket intézni, amennyiben ez egyébként a tisztázási kötelezettségből nem is következett volna. Ezáltal a per korai szakaszában tisztázható a bíróság és a felek közt, hogy a perben mi az, ami jelentőséggel bír.³⁵⁵

4. A keresetlevél és más perbeli nyilatkozatok ellentmondásai

Az anyagi pervezetés egy szükségszerű cselekvési kötelezettség a bíróság számára. Ez azt jelenti, hogy nem saját „önös” elhatározásából dönt a bíróság az anyagi pervezetés egyes eszközeinek alkalmazása felől, hanem akkor amennyiben az adott helyzetben ez szükséges. A bíróság az anyagi pervezetést a felperes és az alperes nyilatkozatainak korlátai között teszi meg,

³⁵⁵ Ébner Vilmos: Az anyagi pervezetés és az eljárási alapelvek kapcsolata, 2015., Székesfehérvár, Kézirat, 9-10.

amennyiben az egyes jogilag releváns perbeli cselekmények hiányosak, nem kellően részletezettek vagy ellentmondásosak.³⁵⁶ Az anyagi pervezetés körében a bíróság a feleket kérdezheti, nyilatkozattételre felhívhatja őket, illetve tájékoztatást³⁵⁷ adhat a részükre. Ez a meghatározás azonban nem taxatív jellegű felsorolás, hanem példálózó jellegű. Az anyagi pervezetés „protokollja” nincs meghatározva, az mindig az adott ügy sajátosságaihoz viszonyul.³⁵⁸

Az anyagi pervezetéssel kapcsolatban több kérdés, illetve gyakorlati probléma is felmerült, amelyekre a CKOT és az új Pp. Konzultációs Testület is kereste a választ. Az egyik ilyen problémakör, amikor a fél és jogi képviselőjének nyilatkozatai ellentétesek egymással. Ekkor merül fel az a kérdés, hogy szükséges-e a felet a bíróságnak tájékoztatni avagy sem. Az első megválaszolendő kérdés az, hogy vajon a bíróság már a keresetlevéllel kapcsolatban is élhet az anyagi pervezetés eszközével. Erre a válasz nemleges, hiszen az anyagi pervezetés eszközét a perfelvételi szakban és az érdemi tárgyalási szakban lehet alkalmazni, tehát a perindítás szakaszában nem.³⁵⁹

A keresetlevél hiányossága azonban nem marad elintézés nélkül, hiszen a hiányosságok jellegére nézve külön-külön lehetőségek illetik meg a bíróságot, hogy a keresetlevél perfelvételre alkalmas legyen. Amennyiben a keresetlevél valamilyen kötelező tartalmi elemet nem foglal magába, úgy visszautasításnak, amennyiben tartalmaz ugyan mindent, de nem teljeskörűek úgy hiánypótlásnak van helye. Anyagi pervezetés abban az esetben alkalmazható, ha a keresetlevél perfelvételre alkalmas, azt megküldi a bíróság az alperes részére³⁶⁰, de az nem teljeskörű vagy a törvény követelményeknek nem megfelelő esetlegesen ellentmondás található. Ezen hibák feloldása érdekében a bíróság közrehat, hogy a felperes megfelelő tény- és jogállításait meg tudja tenni.³⁶¹ A bíróság anyagi pervezetése alapján a felperes a perfelvételt lezáró végzés meghozataláig megváltoztathatja a keresetet. Az anyagi pervezetés hiánya miatt az ellentmondó keresetlevélre tekintettel lesz pervesztes a fél, akkor ez megalapozza a fellebbezés lehetőségét. Ebben az esetben a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését megváltoztathatja, vagy hatályon kívül helyezheti. Indoka ennek a döntésnek az, hogy a bíróság

³⁵⁶ Pp. 237. § (1) bek.

³⁵⁷ EBH2007.1612.

³⁵⁸ Wopera Zsuzsa (Szerk): i.m. 649.

³⁵⁹ CKOT 2018. június 20-21. 11. számú állásfoglalása

³⁶⁰ BDT2020. 4235. Ha a bíróság a keresetlevelet közli az alperessel, azzal azt a jogi álláspontját juttatja kifejezésre, hogy perfelvételre alkalmasnak találta, ezért utóbb a keresetlevél annak hiányai miatt már nem utasítható vissza és a per sem szüntethető meg. Ilyen esetben az esetleges hiányokat az eljárás során az anyagi pervezetéssel kell pótolni.

³⁶¹ CKOT 2017. július 7. 10. számú állásfoglalás

az ellentmondások kiküszöbölése érdekében a megfelelő iránymutatást nem adta meg a peres fél számára.³⁶²

A bíróságnak közrehatási kötelezettsége áll fenn a megállapításra irányuló kereseti kérelem következtetlenségével kapcsolatban, mennyiben a határozott kérelem nincs összhangban a keresetlevél 170. § (2) bekezdés *b)-d)* pontjai szerinti elemek valamelyikével. A bíróságnak a következtetlenséggel kapcsolatos tájékoztatást úgy kell megadnia, hogy annak alapján a fél a nyilatkozatot pontosítani tudja. A tájékoztatás nem terjedhet ki arra, hogy a bíróság megítélése szerint az ügyben milyen más jogszabályok lennének alkalmazandóak. Az anyagi pervezetés nem jelenti az ügy érdemében való állásfoglalást.³⁶³ Ez az állítás alátámasztható azzal, hogy amennyiben a fél keresetlevele tartalmazza a tényállítást, jogállítást, petitumot és ezen részek között kapcsolat fennáll, de a jogi érvelés hiányos, akkor ez sem a visszautasítást, sem az anyagi pervezetést nem alapozza meg, hiszen ebben az esetben a fél magát fosztja meg attól, hogy a bíróság a fél által nem meghatározott összefüggéseket, értelmezési irányokat megismerje.³⁶⁴

A keresetlevéllel kapcsolatos ellentmondások további példáját szolgáltatja a vagylagos vagy eshetőleges kereseti fajták fél általi benyújtása. A fél által előterjesztett vagylagos kereset tartalma szerint eshetőleges kereset lenne, akkor a bíróságnak fel kell hívnia a felet hiánypótlás során a helyes sorrend megjelölésére. A hiánypótlás abban az esetben alkalmazható, ha a kereset nem tartalmazta egyáltalán a kereseti kérelmek sorrendjét. Ez ebben az esetben nem minősül anyagi pervezetésnek. Abban az esetben, ha a felperes megjelölte a kereseti kérelmek sorrendjét, de azt a bíróság szerint hibásan tette meg, úgy a bíróság anyagi pervezetés eszközével élhet, majd ez által a fél eldöntheti, hogy a bíróság anyagi pervezetése alapján módosítja-e a keresetet avagy sem.³⁶⁵

A fentebb leírt ellentmondások nem csak a keresetlevélben találhatóak meg, lehetséges az is, hogy a későbbi eljárás során a fél és képviselője nyilatkozatai állnak egymással szemben. Kérdésként merült fel, hogy, hogyan is tehet eleget a bíróság az anyagi pervezetés követelményének, amennyiben ilyen ellentmondás figyelhető meg a fél és képviselője között. Erre a válasz az, hogy a Pp. 237. § (1) bekezdésének megfelelő anyagi pervezetéssel meg kell kísérelni a bíróságnak feloldani az ellentétet. Ehhez az adott ügy sajátosságaihoz igazodva mind a kérdésfeltevés, mind a figyelemfelhívás, illetve tájékoztatás alkalmas eszköz lehet. Érdemes

³⁶² BDT2020. 4233.

³⁶³ CKOT 2019. november 28-29. 19. számú állásfoglalása

³⁶⁴ BDT2019. 4109.

³⁶⁵ Új Pp. Konzultációs Testület 4. számú állásfoglalása

lehet rákérdezni arra, hogy az egymással kizáró viszonyban nem álló régi és új tényállítások közül melyikre kíván elsődlegesen hivatkozni a fél, illetve jogi képviselője.³⁶⁶

5. *Az elsőfokú eljárás során alkalmazott anyagi pervezetés*

Az anyagi pervezetéssel kapcsolatban fontos kitétel, hogy ne terjedjen túl olyan kérdésekre, amelyek már az anyagi jogi jogosultságokat³⁶⁷ érintik, mivel ha ezt megtenné a bíróság, akkor valójában a fegyveregyenlőség elvét sértené meg és így az eljárás során prejudikálna, de minden ügy egyedi, így az anyagi pervezetés egyes eszközeit is az egyedi ügy sajátosságaihoz³⁶⁸³⁶⁹ kell a bíróságnak igazítania.³⁷⁰ Ezen álláspontot támasztja alá, hogy az anyagi pervezetésnek nem feladata valamennyi lehetséges, de nem érvényesített igény felderítése, az ehhez szükséges bizonyítékok felkutatása. A bíróság aktivitása nem terjedhet ki elő nem terjesztett igényekről való tájékoztatásra, új tények, új szempontok perbe vezetésére. Az anyagi pervezetés nem jelent általános tájékoztatási kötelezettséget, szerepe csupán arra korlátozódik, hogy a felek tényállításait, nyilatkozatait tisztázza és konkretizálja, adott esetben alkalmat adjon a kiegészítésre.³⁷¹ Ezek az anyagi pervezetésnek a korlátai a rendelkezési jog tiszteletben tartása végett, azonban van egy „negatív” korlát, miszerint a bíróságnak olyan tájékoztatást kell nyújtani az eljárási szabályokról, hogy a fél anyagi jogi igényének érvényesítését az esetleges eljárásjogi ismeretek hiánya ne gátolja.³⁷² Az anyagi pervezetés a perkoncentráció elvének tisztességes eljárás keretében történő érvényesülésének, nem pedig a fél pernyertesség előmozdításának eszköze.³⁷³ Általánosságban tehát elmondható, hogy a bíróság kötelezettsége az ügy kimerítő tárgyalása³⁷⁴, valamint amennyiben ez szükséges a felek kitanítása is.³⁷⁵

A Pp. 237. § (3) bekezdésének a.) pontja rendezi azt az esetet, amikor a bíróság az adott jogszabályt eltérően értelmezi a felektől. Ezt az eltérést itt nem a jogi képviselő és fél közötti jogértelmezési különbségnek kell tekinteni, hanem az ellenérdekű felek közötti és a felek,

³⁶⁶ Pécsi Ítéltábla összegzése, 2019. november 4.

³⁶⁷ BH2005.74.

³⁶⁸ BH2007.123.

³⁶⁹ BH2011.312.

³⁷⁰ BH2004.431.: „A jogi képviselő nélkül eljáró, különösen a beteg és vagyoni szempontból nyilvánvalóan hátrányos helyzetben lévő fél jogérvényesítő képessége biztosításához a bíróságot segítségnyújtási és tájékoztatási kötelezettség terheli.”

³⁷¹ PJD2019. 32.

³⁷² EBH2011.2351.

³⁷³ Debreceni Ítéltábla Pf.20.035/2019/4. szám alatti ítélete

³⁷⁴ Laukannen, Sakkari: Die Entwicklung des finnischen Zivilprozessrecht ind die Veränderung der Rolle des Richters, 1997, 238., In Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 314.

³⁷⁵ Matsumoto, Hiroyuki: Zur Struktur des japanischen Zivilprozesses nach der Zivilprozessordnung, 1997., 357-358., In Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 314.

valamint a bíróság közötti jogértelmezési problémának kell tekinteni. A legélesebben tehát az a kérdés vetődik fel, hogy téves jogalap – jogcím - megjelölése esetén van-e egyáltalán anyagi pervezetési feladata a bírónak. A jogi képviselővel eljáró fél esetén a régi Pp., illetve a Pp. alapelvei, szemlélete sem az irányba mutat, hogy a bíróságnak kötelessége lenne a fél eljárásban elkövetett anyagi jogszabályokkal kapcsolatos hibáit kijavítani. A Pp. – álláspontom szerint – erősíteni kívánta a felek felelősségét a peres eljárásban megtett nyilatkozataikkal³⁷⁶ kapcsolatban, azonban ha a bíróság az anyagi pervezetés során a felek által elkövetett hibákra rámutat, úgy valójában a „felek kezét megfogva” vezeti őket és így semmifajta felelősségük nem lesz a feleknek, hiszen a bíróság az esetleges hibáikat kijavítja az anyagi pervezetés során. A megfelelő jogcímre nem vezetheti rá tehát a bíróság a felet, azt azonban jelezheti számára, hogy az előadott tény és jogállítás szerint az általa megjelölt jogcím alapján a jogvitát nem lehet eldönteni.³⁷⁷ Álláspontom szerint ez elfogadható és támogatható, hiszen amennyiben ezt a fajta közrehatást nem tenné meg a bíróság az újabb és újabb peres eljárásokat eredményezni, mivel amennyiben a jogcímet megváltoztatja a fél, úgy a jogazonosság nem állapítható meg és így a korábbi ítélet nem eredményezné „res iudicata” tárgyát.

A legfontosabb követelmény az, hogy a fél tisztában legyen az összes körülménnyel, amely a perbeli követelés érdemi vizsgálatát akadályozza. Ezt követően lehetősége legyen nyilatkozatait pontosítani, kiegészíteni, helyes jogi formába önteni. A bíróság tehát alapvetően a kereseti kérelem és ellenkérelem alapján a vonatkozó releváns tényállítások és az igény megfelelő előadásához, nem pedig a jogi szempontból legmegfelelőbb jogi érveléshez segíti a feleket.³⁷⁸

A keresetlevéllel szemben az alperes ellenkérelme a perfelvételi szak része, tehát ebben az esetben nem csak visszautasításnak, illetve hiánypótlásnak, hanem anyagi pervezetésnek is helye lehet az ellenkérelem beérkezését követően. Az EJEB gyakorlata és az Alaptörvény 28. cikke alapján a Pp.-ben írt eljárásjogi követelmények teljesülését akként kell értelmezni, hogy az alperesi ellenkérelemnek csak azon hiánya, illetve hibája vezethet a beadvány visszautasításához, amely az eljárás lefolytatását és az érdemi döntés meghozatalát ténylegesen meggátolja. A jogvita érdemi elintézését gátolja, ha a hiánypótlást követően is fennálló alaki hiányosság áll fenn, ha a védekezési formák mindegyike hiányzik vagy, ha a megfelelő szintet nem éri el a csak általános szintű védekezés. Az általános védekezés szintjét meghaladó, és a Pp.-ben írt legalább egyik védekezési eszközt tartalmazó érdemi ellenkérelem hibáinak

³⁷⁶ Például: kereset, ellenkérelem, válaszirat, viszontválasz

³⁷⁷ Wopera (Szerk): i.m. 658.

³⁷⁸ Wopera (Szerk): i.m. 658.

hiányosságai esetén a bíróságnak az anyagi pervezetés eszközét kell alkalmaznia és az ellenkérelem nem utasítható vissza. A különösen szigorúan értelmezett eljárási szabályok megfoszthatják a feleket a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogtól, amely döntés így már Alaptörvény ellenes is lenne.³⁷⁹

A Pp. nem szakít azzal a korábbi törvényen alapuló gyakorlattal, miszerint a bíróság kétség esetén tájékoztatni köteles a feleket arról, hogy adott tény tekintetében a bizonyítási kötelezettség melyiküké. Ezenfelül a bíróságnak közölnie kell a bizonyíték rendelkezésre bocsátásának vagy az indítványozás elmulasztásának következményét.³⁸⁰ A bíróságnak a szakértővel kapcsolatban is teljesítenie kell az anyagi pervezetését, mégpedig úgy, hogy az a per előrevitelét szolgálja. „A bíróságnak meg kell követelnie, hogy a szakértő ismertesse mindazokat az adatokat és a tényeket, amelyeknek jelentőségük volt a szakértői vélemény meghozatalánál, és amelyek szükségesek a szakértő vélemény helyességének ellenőrzéséhez.”

³⁸¹Ez a követelmény elengedhetetlen ahhoz, hogy a jogvita érdemében jogszerű és igazságos döntés születhessen.

A bíróság az anyagi pervezetés során tájékoztatja a felet, ha szükséges szakértő igénybevétele. Abban az esetben, ha a fél indítványozza szakértő kirendelését és a törvény szerint ennek feltételei fennállnak, akkor a bíróság nem tekinthet el a szakértő kirendelésétől.³⁸² Ez azt jelenti, hogy a bíróság valójában, ekkor már kényszerhelyzetben van és az anyagi pervezetés eszközének alkalmazásával végül a fél olyan helyzetet teremthet, hogy a bíróságnak nincs mérlegelési lehetősége a kirendelés kérdésében. Akkor azonban, ha a fél nem indítványozza a szakértő kirendelését vagy a szükséges díjelőleget nem fizeti meg, esetlegesen a szakértőhöz intézett kérdéseket nem ismerteti a bírósággal, akkor a bíróság eltekinthet a szakértő kirendelésétől és ezt a fél terhére veszi majd figyelembe.³⁸³ Ez véleményem szerint a fél

³⁷⁹ BDT2020. 4148.

³⁸⁰ BH2010.134.: A bíróság köteles tájékoztatni a feleket a bizonyításra szoruló tényekről, bizonyítási teherről, a bizonyítás sikertelenségének következményeiről és a szakértői véleménnyel kapcsolatos fogyatékoságok kiküszöbölése érdekében szükséges intézkedéseket is foganatosítani kell.

³⁸¹ BH2010.134.

³⁸² BH.2010.169.

³⁸³ BH.2015.47.: Az elsőfokú bíróság kellő módon tájékoztatta a felperest, határidőt biztosított számára mind a bizonyítási indítványai megtételére, kérdések feltételére, mind pedig a szakértődíj-előleg letétbe helyezésére. A felhívásokban a bíróság jogkövetkezményeket is fűzött a határidő elmulasztásához, melyről a felperes tudott. A felperes - a számára biztosított jogvesztő határidőben - a szakértődíj-előleget nem helyezte letétbe, a szakértőhöz intézendő kérdéseit nem nyújtotta be, ezzel megakadályozta a szakértő perbe történő kirendelését, szakkérdésben a bizonyítási eljárás lefolytatását. A Pp. 3. § (3) bekezdése alapján a bizonyításra köteles fél terhére kell értékelni, ha az állításait nem tudja bizonyítani. Mivel az elsőfokú bíróság köteles gondoskodni arról, hogy az eljárás észszerű határidőn belül befejeződjön, a felek jogaitak jóhízeműen gyakorolják [Pp. 2. § (1) bek.], ezért az elsőfokú bíróságnak nem kellett további haladékot adnia a felperesnek, a megfelelő figyelmeztetés és a kellő határidő biztosítása mellett törvényesen alkalmazta a mulasztás jogkövetkezményeit, és róta a bizonyítás elmaradását a felperes terhére.

rendelkezési jogának tiszteletben tartását jelenti és a bíróság közrehatási kötelezettségének határát, hiszen a bíróság felhívással élt, de a fél azt figyelmen kívül hagyta, amelyet a rendelkezési jog alapján megtehet, de a bíróság – ha figyelmeztette a jogkövetkezményekre – az érdemi döntés során erre tekintettel lehet.

A korábbi szabályozáshoz képest többletkövetelmény, hogy a bíróság arról is köteles a felet tájékoztatni, ha a perfelvételi nyilatkozat valamely releváns tény vonatkozásában nem tartalmaz bizonyítékmegjelölést. A 237. § (2) bekezdése alapján a felet a bíróságnak arról kell tájékoztatnia, hogy a felajánlott bizonyítékok körét nem tartja elegendőnek, mert az egy vagy több releváns tényre nem terjed ki, és a mulasztás jogkövetkezményének terhével kell felhívnia e hiány pótlására. A Pp.-ben szereplő jogszabályi rendelkezés alapján tájékoztatja a bíróság a pervezetés körében a felet a szakértő igénybevételének szükségességéről vagy, ha a bíróság számára nyilvánvalóvá válik, hogy a fél nincs tisztában azzal a szabállyal, miszerint tényelődása nem minősül bizonyítéknak, vagy ha a fél olyan okirati bizonyítékot szolgáltat, amelynek tartalmát tekintve egyértelműen tévedésben van.³⁸⁴ A bíróságnak a felajánlott szakértői bizonyítékkal kapcsolatban is felhívási kötelezettsége van a fél felé, miszerint a bíróság álláspontja szerint a szakértői vélemény aggályos.³⁸⁵ Amennyiben ezt nem teszi meg a bíróság, úgy az anyagi pervezetés szabályait megszegi és a döntését erre tekintettel a másodfokú bíróság akár meg is változtathatja.

Az utólagos bizonyítás szabályai is fontosak az elsőfokú eljárással kapcsolatban, hiszen ha a perfelvétel nem volt teljeskörű, úgy az elsőfokú döntés hatályon kívül helyezése indokolt lehet. Az eljárás során előfordulhat, hogy a fél az adott tényt nem tartja lényegesnek, vagy azt gondolja, hogy nem kell, vagy nem neki kell bizonyítani. Nem mellőzhető a bíróság részéről az, hogy a feleket tájékoztassa azon tényekről, amelyek bizonyításra szorulnak és ennek megfelelően a bizonyítási terhet is ki kell osztania. Előfordulhat, hogy már az érdemi tárgyalási szakban a bíróság anyagi pervezetése miatt válik szükségessé bizonyítási indítvány megtétele.³⁸⁶ Ebben az esetben az utólagos bizonyítás szabályait kell alkalmazni és a bíróságnak lehetőséget kell adnia a bizonyítási indítvány megtételére, hiszen a perfelvétel és a jogvita kereteinek meghatározása csak így lehet teljes.³⁸⁷ Az utólagos bizonyítás szabályait kell

³⁸⁴ (Szerk) WOPERA: i.m. 655-656.

³⁸⁵ BDT.2019. 4047.

³⁸⁶ Pp. 220. § (1) bek d.) pontja

³⁸⁷ Új Pp. Konzultációs Testület 79. számú véleménye

alkalmazni és a tárgyalást 15 napra el kell halasztani, ha az anyagi pervezetés miatt kellene bizonyítási indítványt megtennie a félnek, de azt rögtön nem tudja megtenni.³⁸⁸

6. A másodfokú eljárás során alkalmazott anyagi pervezetés

A Pp. rendelkezik a bíróság felülbírálati jogköréről, amely alapján a fellebbező félnek kell azt eldöntenie és lehatárolnia, hogy a bíróság milyen körben vizsgálhatja felül az elsőfokú döntést. A fél hivatkozhat eljárásjogi, anyagi jogi és anyagi pervezetési hibára is fellebbezése során. Az anyagi pervezetési felülbírálati lehetőség azonban kizárólag az anyagi jogi hibával kapcsolatosan állhat fenn.³⁸⁹ A bíróságot általánosságban nem terheli a bizonyítandó tényekre vonatkozó tájékoztatási kötelezettség. A Pp. ilyen kötelezettséget egyrészt arra az esetre ró a bíróságra, ha a fél önként nem jelöl meg bizonyítékot egy releváns, általa bizonyítandó tényre, ebből ugyanis arra kell következtetnie a bíróságnak, hogy a fél nincs tisztában a bizonyítandó ténnyel, vagy azzal, hogy a bizonyítás az ő érdekében áll. Másrészt akkor merül fel a bíróság tájékoztatási kötelezettsége az anyagi pervezetés körében, ha a felek közt vita van abban, hogy valamely - az ügy eldöntése szempontjából jelentős - tény tekintetében kit terhel a bizonyítás. Azonban, ha ilyen esetben nem teszi meg a szükséges anyagi pervezetést, úgy eljárásjogi hibát vét a bíróság és ez megalapozhatja az elsőfokú döntés hatályon kívül helyezését vagy megváltoztatását.³⁹⁰

A Pp. szerint, ha másodfokú bíróság az ügygel kapcsolatos, az elsőfokú bíróságtól eltérő anyagi jogi álláspontjának következményeként azt állapítja meg, hogy az elsőfokú bíróság által végzett anyagi pervezetés az érintett kérdéshez kapcsolódóan nem volt megfelelő, ezt a felek tudomására hozza és a fellebbező fél kérelmére veszi figyelembe.³⁹¹ A bírói gyakorlat szerint a felülbírálati jogkör megjelölése körében a fellebbező félnek pontosan meg kell határoznia, hogy az elsőfokú ítéletet vagy eljárást milyen szempontból tartja sérelmesnek, melyek azok a kérdések, amelyekben a másodfokú bíróságtól jogvédelmet kér, ehhez kapcsolódóan részletes indokolást is elő kell terjesztenie.³⁹²³⁹³ Fontos azonban kiemelni, hogy a Pp. szabálya nem azt jelenti, hogy nem képzelhető el, hogy eljárásjogi hibára tekintettel lehessen az anyagi pervezetés hibájára hivatkozni.

³⁸⁸ CKOT 2019. április 15. 20. számú állásfoglalása

³⁸⁹ Pp. 369. § (4) bek.

³⁹⁰ BDT2019. 4084

³⁹¹ Pp. 370. §

³⁹² Új Pp. Konzultációs Testület 20. számú véleménye

³⁹³ BDT2021. 4292.

A Pp. 370. §-val kapcsolatos kérdés az, hogy a másodfokú bíróságnak minden észlelt hibáról tájékoztatnia kell-e a feleket. Ennek azért van jelentősége, mert a (4) bekezdés a 370. § (1) bekezdés rendelkezéséhez képest – mely szerint a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét a fő szabály alapján a fellebbezési kérelem, a csatlakozó fellebbezés és a fellebbezési ellenkérelem korlátai között gyakorolja - kivételt jelent. Ez felveti azt a kérdést, hogy az elsőfokú eljárásban elkövetett, a felülbírálati jogkörön egyébként túlmutató minden, a másodfokú bíróság által észlelt anyagi pervezetési hibáról tájékoztatnia kell-e a feleket vagy sem. A másodfokú bíróságnak a Pp. 370. § (4) bekezdéséből fakadó kötelessége, hogy a saját anyagi jogi álláspontját akár a fellebbező fél anyagi jogi hivatkozásain túl is érvényre juttassa a 369. § (4) bekezdése szerint. Ez csak akkor lehetséges, ha az anyagi pervezetés szükségessége az elsőfokú eljárásban a Pp. 237. § valamelyik rendelkezése folytán előállt. Ennek hiányában hibás anyagi pervezetésről sem beszélhetünk. Így hiába nem ért egyet a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság anyagi jogi minősítésével vagy a bizonyítás eredményének a Pp. 279. § szerinti mérlegelésével, ezeket a hibákat erre irányuló fellebbezés hiányában a Pp. 370. § (1) bekezdéséből eredő korlát miatt nem veheti figyelembe, tehát a saját anyagi pervezetését sem végezheti el. Ha viszont az anyagi pervezetés elmaradt, holott helye lett volna, vagy azt nem megfelelően gyakorolta az elsőfokú bíróság, a Pp. 370. § (1) bekezdésének korlátjával szemben a (4) bekezdésből fakadó „hivatalbóltság” akkor is érvényesül, ha a fél például eljárási szabálysértésre hivatkozott a fellebbezésében. Meg kell jegyeznünk még azt, hogy fontos „szem előtt tartania” a másodfokú bíróságnak azt a „kívánalmat, miszerint a figyelemfelhívása ne terjedjen túl az ügy eldöntése szempontjából releváns tényekhez, az ezekhez kapcsolódó jogállításhoz - jogi érveléshez - az érvényesített igényhez fűződő anyagi pervezetési hiba észlelésén.³⁹⁴

A másodfokú bíróság felülbírálati jogkörével kapcsolatos további kérdés, hogy amennyiben az elsőfokú bíróság nem megfelelő anyagi pervezetését észleli, akkor ennek a hibának mi lesz a jogi sorsa. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság döntését hatályon kívül helyezi vagy saját eljárásban az anyagi pervezetést lefolytatja és annak megfelelően hoz új döntést. A válaszhoz a Pp. 384.§-ának a rendelkezéseit kell megvizsgálni. A fő szabály az, hogy az anyagi pervezetési hiba kiküszöbölésével érdemi döntés meghozatalára kerül sor a Pp. 384.§ (1) bekezdése és a (2) bekezdés a.) pontja alapján. A régi Pp. 3.§ (3) bekezdéséhez kapcsolódóan az 1/2014 (VI.30.) PK vélemény, valamint a Pécsi Ítéltábla Gf.IV.007/2019/8. szám alatt meghozott ítélete alapján azonban elvi lehetőség van arra, hogy a bíróság a megváltoztatás mellett másfajta

³⁹⁴ Pécsi Ítéltábla összegzése, 2019. november 4.

döntést hozzon. Ez utóbbiban a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet a fél fellebbezése alapján az anyagi pervezetés helyességének szempontjából is felülbírálta, és bár a per tárgyát képező egyik szerződés kapcsán a Pp. 237.§ (2) bekezdése alapján a bizonyítás tárgyában adott tájékoztatása az elsőfokú bíróságnak részben téves volt, ez mégsem hatott ki az ügy érdemére. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét fellebbezett részében helybenhagyta.

A PK Vélemény, illetve a bírósági döntés alapján kijelenthető hogy kivételesen, de sor kerülhet az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére is a Pp. 384.§ (2) bekezdés b.) pontja szerint, amelynek esetköre alapvetően a Pp. 381.§-ban írt feltételek fennálltával egyezik meg.³⁹⁵ Ezt az álláspontot támasztja alá az a gyakorlat is, miszerint ha az elsőfokú bíróság elmulasztja az anyagi pervezetés körében felhívni a fél figyelmét arra, hogy a tényállításának alátámasztása szakértői bizonyítás útján lehetséges, majd a másodfokú bíróság pótolja az elsőfokú bíróság eljárásának ezt a hiányát. Ennek eredményeként a fél indítványozza a szakértői bizonyítás lefolytatását, úgy a másodfokú bíróság annak ellenére hatályon kívül helyezheti az elsőfokú ítéletet, hogy a fellebbezés csak az ítélet megváltoztatását kérte.³⁹⁶

A másodfokú eljárás során a bíróság nem csak saját anyagi pervezetésével vagy annak hiányával tud jogszerűtlen állapotot előidézni, hanem véleményem szerint azzal is, ha egyszerűen a félnek nem adja meg a lehetőséget arra, hogy az ellenérdekű fél nyilatkozataira választ adjon. Súlyos eljárási szabálysértést valósít meg a bíróság akkor, ha a fellebbezési tárgyalás berekesztését megelőzően előadott elévülési kifogásra az ellenérdekű fél nem kap lehetőséget érdemi nyilatkozata megtételére, az azzal kapcsolatos bizonyítási indítványai előterjesztésére, a másodfokú bíróság pedig a keresetet a követelés elévülésére tekintettel utasítja el.³⁹⁷ Ez véleményem szerint egy olyan fokú korlátozása a rendelkezési jognak, amely valójában abból adódik, hogy a bíróság közrehatási kötelezettségének nem tesz eleget, hiszen nem adja meg a lehetőséget a fél számára a védekezésre, illetve nem tájékoztatja, nem szólítja fel saját álláspontjának bemutatására.

VI. Jóhiszemű pervitel

A jóhiszemű eljárás, mint alapelv a felek, illetve a bíróság jogait és kötelezettségeit általánosságban meghatározó, korlátozó jogintézmény. Az eljárási alapelvekkel összefüggésben legszorosabb kapcsolata az igazmondási kötelezettséggel van, azonban annál tágabb körű és túlmutatóbb alapelv. Az igazmondási kötelezettség alapján a felek nem

³⁹⁵ Pécsi Ítélet tábla összegzése, 2019. november 4.

³⁹⁶ BDT2020. 4123.

³⁹⁷ BH.2013.273.

állíthatnak olyan tényeket, amelynek valótlanságáról tudnak, továbbá nem vitathatnak olyan tényeket, amelyek valóságtartalmában biztosak.³⁹⁸ A jóhiszemű joggyakorlás elve tárgyát tekintve nem kizárólagosan a nyilatkozatokra, hanem a felek valamennyi perbeli cselekményére kiterjed. Az igazmondási kötelezettség, valamint a jóhiszemű joggyakorlás követelményének megsértése hasonló következményekkel jár, hiszen pénzbírság vagy egyes perbeli cselekmények figyelmen kívül hagyása, mint szankció alkalmazására kerül sor.

1. A jóhiszeműség elvének alapjai

A liberális polgári per során a jóhiszemű pervitel, mint követelmény nem jelent meg. Ezen felfogás alapján a jogvitát a felek magánügyének tekintették, ahol a „jogért folytatott küzdelem” zajlott³⁹⁹, így ezen alapelvek alkalmazhatóságára nem volt lehetőség. Ugyanakkor a liberális polgári per elvei alapján készült 1877. évi német polgári perrendtartás is épített be biztosítékokat a felek magatartásával szemben.⁴⁰⁰ Ilyen biztosíték volt például, hogy a bíróság az alperes védekezését figyelmen kívül hagyhatta, ha azt nagyfokú gondatlanság miatt nem időben tette meg az alperes.⁴⁰¹ A szociális per eszméje alapján készült 1895. évi osztrák polgári perrendtartás már tartalmazta az igazmondási kötelezettséget, mint alapelvet. Az alapelv bevezetése szorosan kapcsolódott azon tényhez, miszerint a bíróságnak a jogvédelmet nemcsak az ítélet révén, hanem az egész eljárásban kell biztosítania.⁴⁰² Ez alapján a felek nem valós tényállításai során közre kellett hatnia és a pert megfelelő mederben kellett tartania a bíróságnak. Az igazmondási kötelezettség a Plósz-féle Pp.-ben is megjelent, hiszen a törvény a német és az osztrák polgári perjogot tekintette alapjának. A törvény alapján pénzbírsággal lehetett marasztalni azt a felet, aki nyilvánvalóan valótlant állított vagy tagadott legjobb tudomása ellenére.⁴⁰³

A szocialista polgári per alapján megalkotott régi Pp. az igazmondási kötelezettségen túlmutatva és azt magába olvasztva, már tartalmazta a jóhiszemű eljárás alapelvét.⁴⁰⁴ A jóhiszemű eljárás elvének tartalmi köre szélesebb, hiszen minden olyan cselekményt vagy

³⁹⁸ Varga István, Éless Tamás: Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC Kft., Budapest, 2016., 41. old

³⁹⁹ Jhering, Rudolf: Das Kampf ums recht, Wien, 1873., 34. old

⁴⁰⁰ Habscheid, Walther: Richtermacht oder Parteifreiheit? Über Entwicklungstendenzen des modernen Zivilprozessrechts, Zeitschrift für Zivilprozess, 1968, 179. old

⁴⁰¹ Kengyel Miklós: A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben, ELTE-ÁJK, Budapest, 1989., 15. old

⁴⁰² Klein, Franz: Zeit- und Geistesströmungen in Prozesse, Dresden 1901., Frankfurt, 1943., 28. old

⁴⁰³ Kengyel Miklós: i.m., 54. old

⁴⁰⁴ régi Pp. 5. §

magatartást magában foglal, amely alkalmas a per elhúzására⁴⁰⁵ vagy a tisztességes eljárás lefolytatását megghiúsítja.

A jóhiszemű eljárás elve egyfajta biztosíték, mivel az egyes más eljárási alapelvek által biztosított jogok visszaélésszerű használat megakadályozásának eszköze.⁴⁰⁶ Ezen alapelv megsértésének következménye közvetlen, illetve közvetett jellegűek lehetnek.⁴⁰⁷ Közvetlen jellegű következmény a rosszhiszemű magatartás miatt kiszabott pénzbírság vagy egyes nyilatkozatok megtételének kizártsága. Közvetett következmény a rosszhiszeműen okozott felesleges perköltség viselésének kötelezettsége pernyertesség esetére is, amelyre példa lehet a bírósági meghagyással szembeni ellentmondás illetékének viselése. A Pp. a korábbi szabályozáshoz képest absztrahál, továbbá példálózó jelleggel sem határoz meg magatartásokat, amelyek a jóhiszemű pervitel szabályaival ellentétesek. Ezen jogalkotói döntéstől függetlenül a kialakult bírói gyakorlat a továbbiakban is követendő.

2. A jóhiszemű pervitelről általánosságban

A bíróság köteles biztosítani, hogy a felek és a per többi résztvevője jogaikat rendeltetésszerűen gyakorolják és perbeli kötelelességeiknek eleget tegyenek. Ez egyben megalapozhatja a tisztességes eljárás követelményének teljesülését is.⁴⁰⁸ A bíróság köteles megakadályozni minden olyan eljárást, cselekményt, vagy egyéb magatartást, amely a jóhiszemű joggyakorlás követelményeivel ellentétes, így azt, amely a per elhúzására irányul, vagy erre vezethet. Ki kell emelnünk azt a tényt, miszerint a jóhiszeműség - *principle of good faith* - a magánjogban olyan objektív követelmény, mely az eljárási jogok gyakorlása és a perbeli kötelezettségek teljesítése tekintetében is objektív zsinórmértéket jelent. Az objektivitás alatt azt értjük, hogy a jóhiszemű eljárással ellentétes magatartások, cselekmények megállapíthatósága független a jogalany szubjektív tudatától, annak megítélése körében a magatartás szubjektív oldalának nincs relevanciája.⁴⁰⁹

A bíróság a feleket a perbeli jogok jóhiszemű gyakorlására figyelmeztetni köteles. A figyelmeztetésnek ki kell terjednie a rosszhiszemű pervitel következményeire is. A bíróság

⁴⁰⁵ Bacsó Ferenc, (Szerk) Beck Salamon, Móra Mihály, (Szerk) Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., 83. old

⁴⁰⁶ Szerk.: Beck Salamon, Névai László: i.m., 84. old

⁴⁰⁷ Névai László, Szilbereky Jenő: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977., 80. old

⁴⁰⁸ Kiss Daisy: A fair eljárás. In: Papp Zsuzsanna (szerk): A magyar polgári eljárásjog és az EU jogharmonizáció a kilencvenes években. Dr. Németh János egyetemi tanár tiszteletére, Budapest, ELTE, Eötvös Kiadó, 2003., 117-140. old

⁴⁰⁹ Gáspárdy László: Alapvető elvek, in: Polgári eljárásjog - Kommentár a gyakorlat számára (szerk: Petrik Ferenc), HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1994., 21. old

pénzbírsággal sújtja azt a felet vagy képviselőt, aki akár a tárgyaláson, akár valamely periratban jobb tudomása ellenére vagy nagyfokú gondatlanságból:

- az ügyre vonatkozó olyan tényt állított, amelyről bebizonyult, hogy valótlan, vagy az ügyre tartozó olyan tényt tagadott, amelyről bebizonyult, hogy igaz,
- olyan tényt elhallgatott, amelyről tudnia kellett, hogy a per eldöntése szempontjából jelentős, vagy
- nyilvánvalóan alaptalanul hivatkozott valamely bizonyítékra.

A bíróság pénzbírsággal sújtja azt a felet, aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg és ezáltal a per befejezését késlelteti. A bíróság azt a felet, aki egyes perbeli cselekményekkel indokolatlanul késedelmeskedik, valamely határidőt, vagy határnapot mulaszt, vagy más módon felesleges költségeket okoz, a törvény értelmében a költségek megtérítésére való kötelezésen felül - pernyertességre, pervesztességre való tekintet nélkül - pénzbírság megfizetésére kötelezi, továbbá a feleket a törvényben meghatározott más jogkövetkezményekkel sújtja. A Pp. az eljárásbeli jogok rendeltetésellenes gyakorlásának valamennyi lehetséges esetét átfogja és megszabja a visszaélészerű joggyakorlás következményeit is, amelyet az adott ügyben eljáró bíróságnak kell alkalmazni. Ezeknek az eljárási jogi jogkövetkezményeknek alkalmazására külön perben nincs lehetőség, a Ptk. 5. §-a pedig nem a rosszhiszemű pervitel jogkövetkezményeinek megalapozására szolgál.⁴¹⁰

3. A kereset benyújtása és kiterjesztése

A jóhiszemű pervitel kérdése a perindításkor is felmerül. Elképzelhető véleményem szerint az, hogy egy „notórius” perlővel szemben, akár pénzbírságot is kiszabjon a bíróság, amennyiben a perindítás egyértelműen megalapozatlan és csak az ellenérdekű fél zavarására használják. Általánosságban azonban a magánjogi jogviszonyokban kialakult érdemi vita, konfliktus kezelésének jogállami eszköze a perindítás. A perindítás önmagában nem alapoz meg személyiségvédelmet az ellenérdekű fél javára akkor sem, ha a jogosnak vélt igény alaptalannak bizonyul.⁴¹¹ Amennyiben a jogkereső állampolgár peres eljárást indít jogosnak vélt érdekeinek védelme érdekében, majd később pervesztes lesz, úgy ez nem alapozhatja meg a jóhiszemű pervitel megsértését, illetve ezen okból kifolyólag vele szemben nem lehet peres eljárást indítani. Nem érhet senkit hátrány amiatt, ha az általa jogosnak vélt, szerződészegés miatt

⁴¹⁰ Kúria Pfv. 20.367/2015/6.

⁴¹¹ BDT2017. 3691.

fennálló követelését peres eljárásban, rendeltetésszerű joggyakorlás mellett érvényesíti, még ha az alaptalannak is bizonyul.⁴¹²

A fent tett megállapításomat a kialakult bírói gyakorlat is megerősíti, miszerint a rosszhiszemű perlekedést az állam nem támogatja. A bírói úthoz való alapvető jogból – amely a felek nyilvánvaló joga⁴¹³ - nem következik, hogy az államnak a rosszhiszemű perlekedést és ennek kibontakozását is támogatnia kell.⁴¹⁴ A költségmentességgel kapcsolatos rendelkezések célja az, hogy a rosszhiszemű követelések érvényesítéséhez a fél ne kapjon külön segítséget azáltal, hogy a bíróság a költségeknek az állam által való viselését megkönnyíti. A rosszhiszemű, visszaélészerű pereskedés esetén a felet költségmentességben részesíteni nem lehet akkor sem, ha egyébként annak feltételei fennállnának, illetve a már engedélyezett személyes költségmentességet meg kell vonni.⁴¹⁵

Nem az elsőfokú eljáráshoz kapcsolódik szervesen, azonban itt kell megemlíteni a jogorvoslathoz való jogot, ami azonban véleményem szerint kapcsolódik a bírói úthoz való alapvető joghoz. A jogorvoslathoz való jog az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésén alapuló alapvető jog. A jogorvoslat joga mindenkit megillet, az Alaptörvény szerinti alapvető jog gyakorlása kártérítési igényt nem alapozhat meg, így a fél nem alapozhat kárigényt arra a tényre, hogy más a jogorvoslati jogával élt.⁴¹⁶

A bíróság köteles megakadályozni minden olyan eljárási cselekményt, vagy egyéb magatartást, amely a jóhiszemű joggyakorlás követelményével ellentétes. Amennyiben az adott ügyben rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy a notórius pereskedő felperes rendszeresen visszaél a számára jövedelmi és vagyoni viszonyai alapján engedélyezett személyes költségmentesség kedvezményével, és az ennek keretében részére biztosított pártfogó ügyvéd kirendelésének lehetőségével.⁴¹⁷ A felperes effajta magatartása az eljárás indokolatlan elhúzódásához és fölösleges költségek okozásához vezet. A személyes költségmentesség jogintézményét a jogalkotó az arra rászorulóknak számára történő jogi

⁴¹² EBD2014. P.12. elvi határozat

⁴¹³ Andrews Neil: Principles of Civil Procedure, Sweet&Maxwell, London, 1994., 37. old

⁴¹⁴ Alkotmánybíróság 539/AB/1997. számú ügyben hozott határozata

⁴¹⁵ BDT2009. 2014.: A fentiekből következően a felperes által a keresetben érvényesített kár nem az I. rendű alperes mulasztásával vagy magatartásával áll okozati összefüggésben, hanem annak következménye, hogy a bíróság jogerősen elrendelte a felperes felszámolását. A fizetéseképtelenség megállapítására, a felszámolás elrendelésére pedig a felperes magatartása adott okot, mivel a jogerős határozat meghozataláig a fizetéseképtelenség megállapítása alapjául szolgáló nem vitatott tartozását nem egyenlítette ki.

⁴¹⁶ Pécsi Ítéletábla Gf. 40.027/2017/5.

⁴¹⁷ Megjegyzés: A felperes a bíróságokkal rendszeres levelezésben áll, egy eljárás tartama alatt többször is előterjeszt alaptalan elfogultsági kifogást, ugyanakkor hangsúlyozva azt, hogy számára szükséges a pártfogó ügyvéd jogi segítsége, a bíróságok által kirendelt pártfogó ügyvédekkel rendre nem veszi fel a kapcsolatot.

segítségnyújtás keretében kívánta megteremteni, nem pedig azért, hogy a peres eljárások számát indokolatlanul megnövelje. A törvényalkotó szabályozta azokat az eseteket, amikor a felet nem lehet költségmentességben részesíteni, noha egyébként annak feltételei fennállnának. Ezzel a rendelkezéssel a rosszhiszemű, vagy teljesen eredménytelen pereskedést kívánja megakadályozni a jogalkotó.⁴¹⁸

A keresetkiterjesztéssel kapcsolatban a Pp. kötelezően előírja a pénzbírság kiszabását, ha a fél a per befejezését késlelteti.⁴¹⁹ Amennyiben a fél eljárási jogait nem jóhiszeműen gyakorolva azért terjeszt elő keresetkiterjesztést, hogy ezáltal a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező, illetve a kijelölt bíróság eljárását ellehetetlenítse, a kizárás tárgyában határozó bíróságnak minden eszközt igénybe kell venni ahhoz, hogy - az eljárás észszerű határidőn belül történő befejezéséhez való alapjog biztosítása érdekében - a feleket eljárási jogaik jóhiszemű gyakorlására szorítsa.⁴²⁰

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei szerint a bíróságoknak szükséges az eljárásjog adta lehetőségekkel élni és azt a felet, aki maga is nagymértékben hozzájárul az eljárások elhúzódsához pénzbírsággal sújtani vagy egyéb eljárásjogi következményeket vele szemben alkalmazni. A felperes azon magatartása, hogy a kereset kiterjesztésével elérje, hogy a jogvitát ne a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság, illetve ne a kijelölt bíróság, hanem másik bíróság bírálja el, kimeríti a visszaélészerű joggyakorlás kritériumait.⁴²¹

A Pp. által előírt tájékoztatási kötelezettség célja annak biztosítása, hogy a fél a bizonyítási indítványait a jóhiszemű és célszerű pervitel követelményeinek megfelelően előterjeszthesse. A tájékoztatásnak az adott tényállításokra vonatkozóan egyediesítettnek és teljes körűnek, valamennyi elbírálásra kerülő kérelemre kiterjedőnek kell lennie. A tájékoztatási kötelezettség nem teljesíthető csupán általános tájékoztatással.⁴²² A tájékoztatási kötelezettség a bíróság oldalán felmerülő olyan kötelezettség, amely feltétele annak, hogy a későbbiekben rosszhiszeműen eljáró féllel szemben a bíróság meghatározott jogkövetkezményeket tudjon

⁴¹⁸ BH 1986. 422.: Az ítéletábra álláspontja szerint a felperes magatartása egyértelműen rosszhiszeműnek, a személyes költségmentesség és annak egyik részjogosítványa - a pártfogó ügyvéd kirendelése iránti igény - visszaélészerű gyakorlásának minősíthető. Az Alkotmánybíróság 539/AB/1997. számú ügyben hozott határozata is kimondta, hogy a bírói úthoz való alapvető jogból az nem következik, hogy az államnak támogatnia kell még a rosszhiszeműnek látszó pereskedést és ennek kibontakozását is. Az Alkotmány 57. § (1) bekezdése szempontjából elégséges, ha az ilyen pereskedést az általános szabályok szerint, de külön gazdasági-pénzügyi támogatás nélkül engedik kibontakozni. A költségmentességgel kapcsolatos rendelkezések célja az, hogy a rosszhiszemű követelések érvényesítéséhez a fél ne kapjon a bíróságtól külön segítséget azáltal, hogy azzal a bíróság a költségeknek az állam által való viselését megkönnyíti.

⁴¹⁹ (Szerk) Nagy Adrienn - Wopera Zsuzsa, Polgári eljárásjog I., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2017., 109. old

⁴²⁰ BDT2007. 1677.

⁴²¹ BDT2007. 1677.

⁴²² 1/2009. (VI. 24.) PK vélemény

alkalmazni. Ez a fajta tájékoztatósi, kitanítási kötelezettség nem korlátlan, hiszen a bíróság nem válhat az egyik fél „tanácsadójává”.⁴²³

4. Perbeli nyilatkozatok relevanciája

A jóhiszemű pervitellel kapcsolatos egyik részterület a felek nyilatkozata, az azokban közölt tények valóságtartalma. Amennyiben a fél valótlan tényt közöl vagy valós általa ismert tényt tagad, akkor ezen esetekben helye lehet vele szemben pénzbírság kiszabásának. Kérdésként merül fel azonban, hogy mely nyilatkozatok minősülnek az ügygel összefüggő nyilatkozatoknak, amelyek valójában a per kimenetelét, illetve annak idejét befolyásolják.

A Pp. a per elhúzására irányuló, feleslegesen többletköltségeket okozó magatartások mellett az igazmondási kötelezettség megsértését tekinti a pénzbírság kiszabását megalapozó, rosszhiszemű magatartásnak. A Pp. azonban nem általában a valótlan tényállítások megtételét, vagy valós tények tagadását kívánja pénzbírsággal szankcionálni, hanem csak az ügyre vonatkozó valótlan tényállításokat és csak az ügyre tartozó való tények tagadását. A Pp. nem bármilyen, hanem csak a per eldöntése szempontjából jelentőséggel bíró tény elhallgatásának tulajdonít a pénzbírság kiszabása szempontjából jelentőséget.

A félnek a költségmentesség engedélyezése iránti kérelmében a vagyoni, jövedelmi viszonyaira vonatkozó valótlan nyilatkozata nem minősül „az ügyre vonatkozó valótlan tényállításnak”, ezért emiatt vele szemben pénzbírság kiszabása nem alkalmazható. A valótlan adatok közlésének büntetőjogi következményei lehetnek. Az egyes peres eljárásokban az a körülmény, hogy a felperes a költségmentesség engedélyezése iránti kérelmében jövedelmi viszonyaira vonatkozóan esetleg valótlan tényállítást tett, nem érintette, nem érinthette az ügy érdemi elbírálását, annak az adott ügyben a költségmentesség megvonása szempontjából van jelentősége.⁴²⁴

A Pp. által meghatározott nyolc-, illetőleg háromnapos tárgyalási időköz hiánya esetén a tárgyalás megtartásának nincs akadálya, ha az alperes megjelent, és a tárgyalás elhalasztását nem kéri. Ha azonban az alperes a tárgyalás elhalasztását kéri, a tárgyalási időköz hiánya alap lehet a halasztásra, de ebben a vonatkozásban is irányadó, hogy a felek perbeli jogait jóhiszeműen kötelesek gyakorolni. Ha a halasztást kérő fél nem jelent meg, a tárgyalási időköz hiánya esetén a tárgyalást megtartani nem lehet.⁴²⁵

⁴²³ Rechberger Walter: Kommentar zur ZPO. 2. Aufl., Wien, 2000., 1161-1162. old

⁴²⁴ BH2011. 46.

⁴²⁵ PK 169. szám

5. *Bíróság tájékoztatása és az általa meghatározott kötelezettség teljesítése*

A Pp. jóhiszemű joggyakorlás követelményét fogalmazza meg és az ezzel ellentétes perbeli magatartásokat szankcionálja. A Pp. szerint az a fél vagy képviselő, valamint más perbeli személy sújtható pénzbírsággal, aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg, és ezáltal a per befejezését késlelteti. A pénzbírság alkalmazásának tehát két együttes feltétele van, a szankciót csak mindkét feltétel megléte esetén lehet alkalmazni.⁴²⁶

Ha a bíróság a felet határidő tüzésével okirat becsatolására hívja fel, a felhívást csak akkor lehet teljesítettnek tekinteni, ha a fél azokat a mellékleteket is becsatolja, amelyekre magában az okiratban utalás történt és amelyek nélkül az okirat tartalmát nem lehet értelmezni. A bíróság köteles biztosítani, hogy a felek és a per többi résztvevője jogait rendeltetésszerűen gyakorolják, és perbeli kötelezettségeiknek eleget tegyenek. A bíróság köteles megakadályozni minden olyan eljárási cselekményt, vagy egyéb magatartást, amely a jóhiszemű joggyakorlás követelményével ellentétes, így azt, amely a per elhúzására irányul, vagy arra vezethet. A bíróság pénzbírsággal sújtja azt a felet, valamint más perbeli személyt, aki valamely nyilatkozatot indokolatlanul késedelmesen tesz meg, vagy azt felhívás ellenére sem teszi meg, és ezáltal a per befejezését késlelteti.⁴²⁷

Az eljárási törvény az indokolatlan késedelmet rendeli szankcionálni. A késedelem akkor indokolatlan, ha a fél előzetesen nem jelzi a bíróság felé a határidő betartását akadályozó körülményeket. Ha az indokolatlan késedelem miatt a tárgyalási határnapot el kell halasztani, megvalósul a szankció kiszabásának másik feltétele, a per befejezésének késedelme. A szankció alkalmazásának ezen feltételek megléte esetén is csak akkor van helye, ha a bíróság előzetesen figyelmeztette a felet a rosszhiszemű pervitel következményeire. A per befejezésének késleltetése megvalósul, ha a tárgyalási határnapot a bíróságnak hivatalból el kell halasztania.⁴²⁸

A bíróság tájékoztatási kötelezettsége a Pp. alapján a pártfogó ügyvédi képviselet lehetőségére is kiterjed. A tájékoztatást az adott eset és a peres fél konkrét körülményeihez képest, részletesen és teljes körűen, a peres eljárásban akár többször is meg kell adni. Súlyos eljárási szabálysértés, ha a tájékoztatás, és ennek következtében a jogi képviselet mellőzése miatt a peres fél igényérvényesítése csorbát szenved⁴²⁹

⁴²⁶ Pécsi Ítéletábrla Cgf. V. 30.086/2006/2.

⁴²⁷ BDT2005. 1252.

⁴²⁸ BDT2006. 1392.

⁴²⁹ BH2014. 184.

A fél tájékoztatásával kapcsolatos fontos követelmény, hogy annak egyediesítettnek kell lenni, az adott helyzethez kell igazodnia. Amennyiben a tájékoztatásokat a fél „láthatólag” nem értette meg, úgy a bíróságnak közre kell hatnia és a tájékoztatást olyan formában kell megtenni, amelyet a fél megért. A bíróság tájékoztatási kötelezettsége az adott helyzethez képest szükséges tájékoztatásra vonatkozik. Ez a fajta tájékoztatás lehet akár szóbeli, akár írásbeli tájékoztatás.⁴³⁰

A bíróság a Pp. által előírt tájékoztatási kötelezettséget az igény felmerülésekor - az eljárás folyamán akár több alkalommal is - teljesíteni köteles. Az első tárgyalásra szóló idézés toldatában, általánosságban megfogalmazott tájékoztatás az adott esetben, amikor több alkalommal is felvetődik, hogy a fél nincsen tisztában az őt illető jogokkal és érvényesítésük módjával, nem elegendő. Így a perben eljáró bíróság nem tesz eleget a Pp.-ben megfogalmazott tájékoztatási kötelezettségének, ha a fél számára általánosságban ad tájékoztatást.⁴³¹

A bíróság által meghatározott kötelezettségekkel kapcsolatosan érdekes kérdés az, ha a bíróság fejt ki olyan tevékenységet, amely miatt az eljárás elhúzódik. ebben az esetben függetlenül a bíróság által meghatározott kötelezettségtől lehet-e a felet „büntetni” a perköltség viselésével avagy sem. Véleményem szerint erre nincs lehetőség, hiszen a perköltség leszállítását nem alapozza meg az, hogy az elsőfokú bíróság a részítélet elhúzódó meghozatalával indokolatlan többletköltséget okozott. Ezt a fél hátrányára nem lehet figyelembe venni. A perköltség a Pp. szerint a felek célszerű és jóhiszemű pervitelével kapcsolatban felmerült költség. Amennyiben a fél a bíróság felhívásainak eleget tett, a tárgyalásokon idézés alapján részt vett, perceselexményei elősegítik a per céljának megvalósítását, felmerült költségeinek megtérítésére - pernyertessége esetén - igényt tarthat, függetlenül attól, hogy a bíróság részéről a felhívás, idézés, egyéb eljárási cselexmény szükséges és indokolt volt-e. Ha a bíróság feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és észszerű időn belül történő befejezéshez való jogát megsérti, ennek jogkövetkezménye a Pp. szerinti külön perben érvényesíthető, mivel az ebből eredő költségek nem tartoznak a Pp. szerinti költségek körébe.⁴³²

6. *A jóhiszemű pervitel alapelvének érvényesülése nemperes eljárásokban*

A jóhiszemű pervitel vagy jóhiszemű joggyakorlás követelménye nem kizárólagosan a polgári perekben érvényesülő alapelv, hanem minden egyes nemperes eljárásban⁴³³ is figyelemmel kell

⁴³⁰ BH2014. 184.

⁴³¹ BH2014. 184.

⁴³² Pécsi Ítéletábla Gf. 40.015/2014/5.

⁴³³ Például: Fizetési meghagyásos eljárás, hagyatéki eljárás, felszámolási eljárás, csődeljárás, cégeljárás

rá lenni, amelynek háttérjogszabálya a Pp. A jóhiszemű pervitel követelményével kapcsolatban azonban nem kizárólag a Pp. szabályaira kell figyelemmel lenni, hanem az adott eljárás szabályaiból eredő eltérésekre is és így ezeknek megfelelően, méltányosan kell alkalmaznia az eljáró bíróságoknak az egyes rendelkezéseikre álló jogkövetkezményeket.

A cégeljárásban benyújtott változásbejegyzési eljárásban a Pp. alapján nem lehet pénzbírságot kiszabni, mert annak egyik feltétele - az eljárás befejezésének késleltetése - a szigorú törvényi határidőkre tekintettel nem következhet be.⁴³⁴ A cégeljárások során a törvény által meghatározott határidő be nem tartása a kérelem elutasítását vonja maga után, az eljárásban érdekelt félnek nincsenek olyan lehetőségei, mint egy peres eljárásban, így nincs meg az a lehetősége sem, hogy az eljárást elhúzza.

A cég képviselőjét terheli felelősség a cégbejegyzési kérelem határidőben történő benyújtásáért. Ezért a késedelmes benyújtás miatt nem a jogi képviselővel, hanem a cég képviselőjével szemben van helye pénzbírság kiszabásának. A jogi képviselővel szemben a cégbejegyzési eljárásban általában csak a Pp. szabályainak alkalmazásával van helye pénzbírság kiszabásának, és csak a cégbejegyzési eljárás folyamatban léte alatt elkövetett mulasztásai, késedelmei miatt.⁴³⁵ A változásbejegyzési kérelem késedelmes benyújtása miatt tehát csak a cég vezető tisztségviselőjével szemben, a cégbejegyzési eljárásra vonatkozó jogszabály alapján van helye pénzbírság kiszabásának.

Ugyanúgy, mint a cégeljárások során a végelszámolási eljárásban is felmerül a vezető tisztségviselő felelőssége. A végelszámolási eljárásban a végelszámolót a mulasztása miatt - a törvény különös rendelkezése hiányában - a Pp. szerint lehet bírsággal sújtani, ám csak a mulasztás jogkövetkezményeire történt előzetes figyelmeztetés eredménytelensége esetén. Fontos azt megjegyezni, hogy a bírság a végelszámoló szervezettel, és nem a nevében eljáró természetes személlyel szemben szabható ki.⁴³⁶ Amennyiben a bíróság nem figyelmezteti a végelszámolót a jóhiszemű joggyakorlás követelményére, valamint annak megszegésének következményeire, úgy vele szemben pénzbírság kiszabásának nincsen helye.

Ahogy a fentebb már megfogalmaztam a szankcionálás akkor lehetséges, ha a fél magatartása az eljárás elhúzódásához vezet és az indokolatlan volt. Amennyiben a hitelezői igények teljesebb körű kielégítésére lehetőség látszik, a felszámolási eljárás befejezésére előírt kétéves határidő meghosszabbodhat. A felszámolónak azonban ilyen esetben is kötelessége, hogy

⁴³⁴ BDT2006. 1405.

⁴³⁵ Legfelsőbb Bíróság Cgf. II. 31.002/1998/2. számú határozata

⁴³⁶ BDT2013. 3018.

felhívásra közölje a bírósággal, ha a végzésben előírtak teljesítésének bármilyen akadálya van. Ennek elmulasztása esetén helye van pénzbírság kiszabásának.⁴³⁷ A Csődtv. szerint a felszámolási eljárás befejezésére meghatározott kétéves időtartam betartatása is a bíróság feladata, bár a kialakult bírósági gyakorlat nem követeli meg ennek a törvényi előírásnak a merev kikényszerítését.⁴³⁸

A Csődtv. utaló szabálya szerint a felek jóhiszeműen kötelesek gyakorolni eljárési jogaikat, elősegítve azt, hogy az eljárás észszerű időn belül befejeződjön. A hitelezők méltányolható érdekei indokoltá tehetik azt, hogy a Csődtv.-ben meghatározott határidő leteltét követően mégse nyújtson be záróanyagot a felszámoló az elsőfokú bírósághoz. Ebben az esetben azonban a Csődtv. szerint újabb közbenső mérleget kell a felszámolónak előterjesztenie. Ha a felszámoló ezen bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget és késlekedésének indokait a pénzbírság kiszabását megelőzően nem közli az elsőfokú bírósággal, akkor a bíróság jogszerűen sújthatja a felszámolót pénzbírsággal.⁴³⁹

A Ptk. 1:3-5. §-ainak megsértése - a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, az elvárható magatartásnak, a joggal való visszaélés tilalmának a sérelme - nem állapítható meg, amennyiben a fél polgári igényt kíván érvényesíteni egy másik féllel szemben. „Helyesen fejtették ki az eljáró bíróságok, hogy sem a felszámolás iránti kérelem előterjesztése, sem a kérelemtől elálló nyilatkozat megtételének elmaradása, sem pedig az egyezség elleni fellebbezés nem ad alapot erre. A másodfokú bíróság helyes indokolása szerint a Cstv. 26. § (3a) bekezdése a felszámolási kérelemtől való elállással kapcsolatban csak azt fogalmazza meg, hogy a felszámolás kezdő időpontjáig nem szükséges hozzá az ellenérdekű fél hozzájárulása, de nem tartalmaz kötelezettséget az elállásra vonatkozóan. Amint a másodfokú bíróság ugyancsak helyesen rámutatott, ez azért sem volt elvárható az I. rendű alperestől, mert a felperessel szemben nem csak nem vitatott, hanem vitatott követelése is volt, a felperes pedig csak a nem vitatott követelésnek megfelelő összeget utalta át a fizetéseképtelenség megállapítását követően, a vitatott követelésrészt nem, és a vitatott követelés tekintetében a felszámolási ügyben eljáró bíróság a hitelezői igényt a Cstv. 57. § megfelelő pontjainak megfelelő hitelezői csoportba besorolta a felszámolás elrendelésekor. Semmilyen jogszabályból - ideértve a Ptk. 6:519. §-át is - nem vonható le olyan következtetés, hogy a hitelező a nem teljesített követelése által megalapozott igényét ne érvényesíthetné megfelelő

⁴³⁷ BDT2015. 3259.

⁴³⁸ Szegedi Ítéletábrának a Gf. I. 30 012/2011/3. határozata

⁴³⁹ BDT2015. 3259.

jogi eljárás keretében és az ezzel ellentétes magatartása felróható lenne. Az I. rendű alperes igényérvényesítésre irányuló, felperes által sérelmezett valamennyi jogcselekménye megfelel az elvárható magatartásnak, nem sérti sem a jóhíszeműséget, sem a tisztességet és nem minősül joggal való visszaélésnek. Az I. rendű alperes jogszerű magatartást tanúsított, az nem róható fel, ezért a Ptk. 6:519. §-ában foglalt törvényi feltételek együttes fennállásának hiányában a felperes kártérítési követelése alaptalan.”⁴⁴⁰

7. *A jóhíszemű pervitel követelménye a bizonyítással kapcsolatban*

A Pp. által az I. Fejezetben szabályozott alapelvek a polgári peres eljárások valamennyi szakára, illetve valamennyi különleges pertípusra irányadóak. Ez alapján a bizonyítási eljárással kapcsolatban is fontos szerephez jut a jóhíszemű pervitel, hiszen az új szabályozás által a jogi képviselők számára a pertaktikai megoldások száma csökken. A régi Pp. sem támogatta az indokolatlan késlekedést a bizonyítási eljárásokkal kapcsolatban, azonban véleményem szerint a Pp. alapján még szigorúbban kell a felek bizonyítási indítványait és cselekményeit felügyelni.

A másodfokú eljárás során felmerülhet a kérdés, hogy a bíróság a tárgyalás megtartásával összefüggésben megsértheti-e a fél tisztességes eljárás lefolytatásához való jogát, azzal hogy a személyes nyilatkozat megtételének lehetetlenné teszi. A Pp. értelmében ugyanis a fellebbezési tárgyalásra szabályszerűen megidézettnek, vagy valamelyiküknek az elmaradása a tárgyalás megtartását és a fellebbezés elintézését nem gátolja. A Pp. szerint a fellebbezésben szükséges teljes körűen megjelölni, hogy a fél a határozat megváltoztatását mennyiben és milyen okból kívánja, továbbá a fellebbezésben új tény állítására, illetve új bizonyíték előadására főszabály szerint nem kerülhet sor. Ezen szabályok együttes értelmezéséből következik, hogy a fél tárgyalásról való távolmaradása melletti ítélethozatal a fél perbeli jogait és a tárgyalás tisztességes lefolytatásához fűződő jogát nem sérti.⁴⁴¹

Abban az esetben, ha a fél a jóhíszemű pervittel össze nem egyeztethető módon terjesztette elő bizonyítási indítványát, akkor-e tekintetében egyértelmű eljárásjogi parancsként írja elő a Pp. a bizonyíték, illetve bizonyítási indítvány mellőzését. Erre figyelemmel a rosszhíszemű pervitel, mint feltétel bekövetkezése után a bíróságnak nincs mérlegelési joga a felajánlott bizonyítást illetően, azt mellőznie kell. Ezért nincs ilyen esetekben jelentősége annak sem, hogy ezt követően a per tárgyalása folytatódott-e.

⁴⁴⁰ Kúria Pfv. 20.634/2018/10.

⁴⁴¹ Kúria Pfv. 21.008/2015/6.

A másodfokú eljárásban alkalmazott szabályokkal együtt alkalmazandó jóhiszemű pervitel elve, amely a bíróság és rajta keresztül nevesítetten „a felek és a per többi résztvevője” - ezáltal a fél jogi képviselője - számára is egyértelmű eljárásjogi kötelezettségként írja elő a rendeltetészerű joggyakorlást és a perbeli kötelezettségek teljesítését. Ehhez kapcsolódó preklúziót tartalmaz a Pp., amely szerint a fél köteles a tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait - a per állása szerint - a gondos és az eljárást elősegítő pervitelnek megfelelő időben előadni és előterjeszteni.

Abban az esetben, ha a fél rendelkezésére álló magánszakértői véleményt nem csatolja hosszú időn keresztül, holott erre lehetősége lenne és erre nem is hivatkozott már a jóhiszemű pervitel elvének határát igencsak súroló magatartás. Amennyiben a magánszakértői véleményt csupán a kirendelt szakértőnek a tárgyalásról történt távozását követően terjeszti elő, semmiképpen nem egyeztethető össze a „per állása szerint”, és a „megfelelő időben” történő előterjesztés kötelezettségével. A fél által hivatkozott „pertaktikai ok” mint indok nem fogadható el egy ilyen perelhúzást célzó cselekménysorozat esetében. Következetes a bírói gyakorlat⁴⁴² abban, hogy jogszabálysértés nélkül mellőzi a bíróság a bizonyítási indítvány folytán a további bizonyítás elrendelését, ha a fél azt a jóhiszemű pervittel össze nem egyeztethető módon terjesztette elő.⁴⁴³

A régi Pp. alapelve az, hogy a bíróságnak egyértelműen, világosan - félreérthetőséget elkerülve - kell megfogalmaznia a határozatait. Ez az alapelv véleményem szerint jelenleg is irányadó. A bíróság eljárása nem jogszabálysértő, hiszen az anyagi jogi jogosultság hiánya nem érinti az eljárási jogok gyakorlását. Amennyiben a fél nyilatkozatot tesz a bíróság felhívására és azzal szemben nyilatkozata megtétele előtt pontosítást nem kér, úgy véleményem szerint az eljáró bíróság tájékoztatási kötelezettségének maradéktalanul eleget tett.⁴⁴⁴

Abban az esetben, ha a fél a bíróság tájékoztatása ellenére bizonyítási indítványt nem terjeszt elő és kizárólag a korábban csatolt iratok tartalmával kívánja igazolni keresete jogalapját,

⁴⁴² Kúria Pfv. 21.982/2016/5.

⁴⁴³ BH2013.18.

⁴⁴⁴ Kúria Pfv. 22.407/2017/9.: „Alperes álláspontja szerint az elsőfokú bíróság végzései nem voltak világosak, mivel az 52. sorszámú végzés a következő felhívást tartalmazta: „... a 2016. december 13. napján kézbesített alperesi előkészítő iratra és annak mellékleteire 5 napon belül nyilatkozzon...”. A bíróság 2016. december 13-án az alperes szakértői véleménnyel kapcsolatos észrevételeit kézbesítette, így a beadványában erre reagált. A jogutódlással kapcsolatos konkrét nyilatkozattételre felhívást nem kapott. A mellékletekkel kapcsolatos észrevételezésre felhívás félreérthető volt. Válasziratában az alperes szakértői véleményre tett észrevételeire adott korábbi nyilatkozatait tartotta fenn, tehát láthatóan nem akként értelmezte a mellékleteket, ahogyan az elsőfokú bíróság szerette volna értelmezni. Félrevezető volt a bíróság azon eljárása, hogy jöllehet 2016. október 19-e óta rendelkezésére állt a per iratai között az engedményezési szerződés, mégis nyilatkozatra hívta fel a szakértőt és a feleket. Annak ellenére, hogy az engedményezési szerződés ismeretében kérdéses volt a személye, illetve eljárási jogosultsága, őt is megidézte a tárgyalásra.”

összecszerűségét, akkor utóbb nem hivatkozhat arra, hogy bizonyítási indítványainak megtételére nem volt lehetősége, hiszen a bíróság korábban erre felhívta, azonban saját döntése által nem élt azzal a lehetőséggel, hogy bizonyítási indítványt tegyen.⁴⁴⁵

A fél rosszhiszemű pervitelének, a való tényekkel ellentétes előadásának a nem vagyoni kártérítés összegére nincsen kihatása, annak szankcionálására a Pp. 8. §-ában meghatározott módon van lehetőség, amennyiben a jóhiszemű pervitel követelményére és a rosszhiszemű pervitel következményeire a bíróság a felet előzetesen tájékoztatta.⁴⁴⁶ Ez alapján megállapítható, hogy a rosszhiszemű bizonyítási cselekmény nem hat ki a per egészére úgy, hogy az alapján a kár vagy annak nagysága megállapítható vagy módosítható lenne. Ezen magatartásnak kizárólag eljárásjogi következményei lehetnek.

VII. Perkoncentráció elve

1. A perkoncentráció, mint alapelv, vagy mint elvárás megjelenése a polgári perben

A perkoncentráció, mint célkitűzés az egyes „hagyományos” eljárési alapelveket követve később jelent meg. Ez azzal magyarázható, hogy az eljárásjognak van egyfajta fejlődési íve és a korábbi célok és alapelvek részbeni letisztulását követően, megerősödött az igény a nemcsak jogszerű és igazságos, hanem egyben gyors és hatékony eljárás lefolytatására. A *Code de procédure civile* a liberális permodell megvalósítója hozta el a nyilvánosság, szóbeliség, közvetlenség, szabad bizonyítás elveinek használatot a polgári eljárásjogba és ezen törvénykönyv valódi sikerét ezen alapelvek használatának köszönheti.⁴⁴⁷ A ZPO, mint a liberális permodell következő mintája sem tartalmazta kifejezetten a perkoncentrációt, mint célkitűzést, azonban a bíróság számára biztosított jogintézményt arra vonatkozóan, hogy a felek perelhúzását megakadályozza.⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ Pécsi Ítéletábrla Gf. 40.027/2017/5.

⁴⁴⁶ Pécsi Ítéletábrla Pf. 20.043/2015/4.: „Téves az alperesnek az a fellebbezési hivatkozása, hogy a felperest ért hátrányok jellegének, mértékének megítélésénél az elsőfokú bíróság figyelmen kívül hagyta a tanúvallomásokat. A felperes nem vitásan azt állította, hogy a káresemény hatásai, elsősorban az önértékelési és párkapcsolati problémák a peres eljárás időszakában is fennálltak. A perben kihallgatott tanúvallomások alapján azonban az elsőfokú bíróság a felperes előadásával szemben tényként fogadta el, hogy a felperes párkapcsolati problémái rendeződtek, átmeneti megszakadást követően barátnőjével a kapcsolat helyreállt, pszichés problémái és önértékelési panaszai pedig ugyan átmenetiek voltak, a határozat meghozatalának időpontjában azok már nem álltak fenn. A sérülések és hátrányok tartóssága (évekig, esetlegesen évtizedekig való fennállása) pedig az elsőfokú döntésben is kifejezésre jutó bírói gyakorlat szerint a nem vagyoni kártérítésnek nem feltétele.”

⁴⁴⁷ Maczonkai Mihály: A polgári eljárás és a politikai filozófiák alapelveinek kapcsolódási pontjai, Kézirat, Pécs, 1992., 19-20 old.

⁴⁴⁸ Kengyel: i.m. 66. old

A perkoncentráció, mint célkitűzés – véleményem szerint – először az öZPO-ban jelent meg, de a törvényben való megjelenést megelőzte a jogirodalmi álláspont a „gyorsasággal” kapcsolatban, hiszen Zeiler az 1811. évi Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch megalkotója is kijelentésével ezen kívánalmat jelenítette meg.⁴⁴⁹ A perkoncentráció, mint célkitűzés⁴⁵⁰ az alapelvek esetén az első helyre kerülhet, mivel valójában az nem is egy alapelv, hanem ahogy az előbbi fogalomhasználat is mutatta egy célkitűzés, mely a többi alapelven, illetve a konkrét eljárási szabályokon keresztül érvényesülhet. Az osztrák reformtörekvések mozgatórugója lett ez a célkitűzés, amely a gyors, olcsó és egyszerű eljárás iránti igényt testesítette meg.⁴⁵¹ Az osztrák polgári eljárásjogban a perkoncentrációt megvalósító egyes intézmények például: a bíróság kitanítási kötelezettsége, novációs tilalom a fellebbezési eljárásban, a megnövekedett bírói pervezetési funkciók. A perkoncentráció elvével kapcsolatban voltak kételkedők, akik feltették a kérdést, hogy vajon a gyorsaság nem megy-e az alaposság rovására? Azonban ezt a kérdést az igazságügyi statisztikák megválaszolták, ami alapján egyértelművé vált, hogy az osztrák szociális perrend és a német liberális perrend között az alaposságot tekintve számottevő különbség nem volt felfedezhető. Ez alapján azt a megállapítást lehetett tenni, hogy alapvetően a gyorsaság nem lehet az alaposság ellenpárja és azt nem veszélyezteti.⁴⁵²

Az angol „adversary system” oldaláról nézve az osztrák polgári perrend egy inkvizitórius eljárási rendszernek tűnt.⁴⁵³ Ez abból a nézőpontból is alátámasztható, hogy az adversary system volt az a rendszer, ahol a tárgyalási elv a legtisztábban érvényesült. Ezen rendszer reformja a kilencvenes években igazán megerősödött, ami szerint „semmiképpen sem teheti meg azt, hogy a székében hátradőlve hallgatja végig, ahogyan az ügyvédek elhúzzák az ügyet. Ők ezalatt a zsebüket tömik meg. Az igazságszolgáltatás érdeke azonban előbbre való.”⁴⁵⁴ Ez a kijelentés a bírókra vonatkozott és egyértelműen afelé hatott, hogy a felek hatalmát korlátozzák, a bíróság perbeni részvételét erősítsék és így a perkoncentráció magasztos célját elérjék. Az adversary system perelhúzóadásának okait azonban nem mindenki látta így. Elismerte Griffith, hogy lehetséges a per elhúzóadása a bíró passzivitása miatt, azonban ez nem valószínű, mivel „az ügyvédeknek mindkét oldalon nagy gyakorlatuk van a releváns bizonyítékok kiválasztásában és nem kockáztatják azt, hogy untassák a bírót és az esküdteket

⁴⁴⁹ Sprung Rainer: Die Grundlagen der österreichischen Zivilprozeßrechts, ZZP, 90. Band, 380-394. old

⁴⁵⁰ Ezt a fogalomhasználatot láthatjuk Kengyel Miklós A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben című műben.

⁴⁵¹ Kengyel i.m. 107. old

⁴⁵² Kengyel i.m. 117-118. old

⁴⁵³ Gottwald Peter: Die österreichische Zivilprozeßordnung aus deutscher Sicht, In Mayer G. Peter: 100 Jahre österreichische Zivilprozeßgesetze, Verlag Österreich, Wien, 1998., 193. old

⁴⁵⁴ Andrews Neil: Principles of Civil Procedure, Sweet&Maxwell, London, 1994., 45. old

az idejük pazarlásával. A legnagyobb késedelmek általában akkor fordulnak elő, amikor a felek személyesen jelennek meg.”⁴⁵⁵ Ezen állítás szerint nem a bírói passzivitás az oka a perek elhúzódásának, hanem a felek magatartása és így a késedelem sem valószínű, amely alapvetően nem problémája e rendszernek.

A dZPO 1976. évi novellája megteremtette a felek kötelezettségét az eljárás előrevitele érdekében és az azt támogató kötelezettséget írt elő a feleknek.⁴⁵⁶ Az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása érdekében nemcsak a felekre hárult nagyobb felelősség, hanem a bíróságok számára is újabb kötelezettségek keletkeztek. A bíróságnak oda kellett hatnia, hogy a felek kellő időben tegyék meg nyilatkozataikat és ha ezt nem tették meg, akkor a preklúziós szabályokat kellett alkalmazniuk.⁴⁵⁷ A dZPO 1976. évi novellájának két célkitűzésének a megvalósulását kétségbe vonták. Találó kifejezéssel élve a bírónak feleslegesen vannak új lehetőségei a perkoncentráció elérése érdekében, ha „az új cipőben is a régi módon fog poroszkálni”.⁴⁵⁸ A polgári per célkitűzéseinek megreformálása ezzel nem állt le, hanem azt megreformálták⁴⁵⁹ és egy újabb novella követte 2001-ben. A célkitűzés az eljárás gyorsítása volt, úgy hogy a felek azt elfogadják és így a jogbiztonság növekedjen, valamint, hogy a bíróság számára további lehetőségeket biztosítsanak a hatékonyabb eljárás lefolytatása érdekében.⁴⁶⁰

A nemzeti jogszabályokon kívül a perkoncentráció, mint célkitűzés megvalósítását az EJEE is tartalmazza miszerint, „mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja”.⁴⁶¹ Az egyezményben található észszerű időn belül történő⁴⁶² perbefejezés feleltethető meg a Pp. perkoncentrációs elvárásával, hiszen ez jelenti egyben a hatékonyságot és időszűrés elvárását is

⁴⁵⁵ Gifford Donald, Salter John: Understanding the English Legal System, Cavendish, London, 1997.,70. old

⁴⁵⁶ Schneider Egon: Beiträge zum neuen Zivilprozessrecht. MDR, 794-796. old

⁴⁵⁷ Kallweit Uwe: Die Prozessförderungspflicht der Parteien und die Präklusion verspäteter Vorbringens im Zivilprozeß nach der Vereinfachungs-Novelle vom 3.12.1976., Europäische Hochschulschriften, Reihe II Band 355., Frankfurt am Main, 1983., 36-39 old

⁴⁵⁸ Franzki Harald: Die Vereinfachungs-Novelle und ihre bisherige Bewährung in der Verfahrenswirklichkeit, NJW, 32. Jahrg, 14. old

⁴⁵⁹ Däubler-Gmelin Herta: Justizreform, ZRP, 33. Jahrg., 457-462. old

⁴⁶⁰ Kengyel i.m. 144. old

⁴⁶¹ Emberi Jogok Európai Egyezmény 6. cikk

⁴⁶² A régi Pp. 2. § (1) bekezdése az „észszerű időn belül történő befejezés” fogalmat használta, szemben a jelenleg hatályos Pp. perkoncentráció elvével.

2. *A perkoncentráció, mint célkitűzés*

A peres eljárás célja, hogy egy adott polgári jogi igényről a véglegesség hatásával döntsön. A bíróság ha helyt ad a keresetnek, akkor jogot érvényesít, ha azt elutasítja, akkor jogvédelmet nyújt, úgy hogy az eljárásra vonatkozó határidők maradéktalan betartása mellett ügyel a perbeli cselekmények elvégzésére.⁴⁶³ A perkoncentráció, mint célkitűzés, ahogy a fentebbi részben olvashattuk a szociális permodellel jelent meg a törvényekben. Ez a célkitűzés – ahogy haladtunk a jelenlegi szabályozásig – egyre hangsúlyosabb lett, sőt mondhatjuk azt, hogy ez a célkitűzés hatja át a modern eljárásjog egészét. A tisztességes eljárásról, mint a demokratikus jogállamokban működő igazságszolgáltatás alappilléreéről felesleges rendelkezni a Pp.-ben, hiszen Magyarország Alaptörvénye ezt már megteszi, így valójában ha rendelkezni rólunk egy duplikálást valósítanánk meg, úgy hogy egy magasabb szintű jogforrás is rendelkezik ezen követelményről.⁴⁶⁴

Nem csak a hazai szabályozásban, hanem a korábbiakban említett EJEE-ben, valamint a CEPEJ 2006-os jelentésében is a perkoncentrációról, mint egy célkitűzésről írnak, nem pedig egy alapelvről. Király Lilla a perkoncentrációval kapcsolatban alapelvi jellegről értekezik, azonban használja az alappillért, illetve a cél kifejezést is a perkoncentrációval kapcsolatban.⁴⁶⁵ Álláspontom szerint a perkoncentráció nem alapelvi jellegű szabály, hanem polgári perrendünket átható célkitűzés, amely egyes jogintézményekben manifesztálódik, így ezen célkitűzésnek alapelvi jellegét tulajdonítani nem célszerű.⁴⁶⁶ Ahogy Czoboly Gergely fogalmaz „a gyors, olcsó és egyszerű per a jogalkotó számára állandó cél, a jogkereső számára természetes kíváncsi.”⁴⁶⁷ A perkoncentráció alapelvi jellegét hangsúlyozva ugyan, de más szerző is kimondja, hogy a perkoncentráció, mint célkitűzés perszerkezeti megoldásokkal hat arra, hogy a bíróság és a felek közötti munkamegosztás megfelelő legyen.⁴⁶⁸ A perkoncentráció megvalósítása egy szigorú perfelvételi eljárással és az ahhoz kapcsolódó percezurával előmozdítható, hiszen így a jogvita keretei rögzülnek és így a későbbiekben az érdemi tárgyalási

⁴⁶³ Szabó Imre: Perhatékonyság és percselekmények időszerűségének elve In Varga István (szerk): Codificatio processualis civilis, Studia in Honorem Németh JánosII., ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013., 368., 373. old

⁴⁶⁴ Magyarország Alaptörvényének XXVIII. cikk (1) bekezdése

⁴⁶⁵ Király Lilla: Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb?, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2019., 143. old

⁴⁶⁶ Megjegyzés: Ilyen intézmény például az osztott perszerkezet, a bíróság anyagi pervezetése, percezúra, nováció tilalma fellebbezési eljárásban

⁴⁶⁷ Czoboly Gergely, A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei, Pécs, 2013., 5. old

⁴⁶⁸ Király Lilla i.m. 143. old

szakban a bíróságnak „csak” a bizonyítási eljárást kell lefolytatnia, illetve az alapján érdemi döntést hoznia.⁴⁶⁹

A perkoncentráció elve nem idegen és nem új fogalom, elvárás, cél a polgári perrendtartásunkkal szemben. A régi Pp. is rendelkezett róla, mivel kimondta azt, hogy a bíróságnak kötelezettsége az észszerű időn belül a peres eljárást befejezni.⁴⁷⁰ A per befejezésének észszerű időtartama a jogvita tárgyát és természetét, valamint az eljárás lefolytatásának egyedi körülményeit is figyelembe véve határozható meg. Ezzel kapcsolatban a régi Pp. kimondta, hogy ezen bírói kötelezettség megsértésére nem hivatkozhatott az a fél, aki közrehatott a per elhúzódásában.⁴⁷¹ A régi Pp. a jelenlegivel szemben sokkal részletesebben fogalmazta meg a konkrét jogkövetkezményt a bírósággal szemben egy esetleges perelhúzódás esetére.⁴⁷² Ezzel kapcsolatban Király Lilla szerint egyfajta visszalépés figyelhető meg, hiszen a bíróságok régi Pp. szerinti szankcionálása kimaradt a Pp.-ből és így megszűnt egy jogorvoslati lehetőség a fél számára. Véleménye szerint az alkotmányjogi panasz nem megfelelő jogorvoslati lehetőség, valamint az eljárás elhúzódása miatti kifogás⁴⁷³ sem nyújt hatékony jogvédelmet a fél számára.⁴⁷⁴ A Ptk. jelenleg is megjeleníti az igény lehetőségét a fél számára, amennyiben a bíróság vagy más hatóság eljárása során a részére kárt okoz.⁴⁷⁵ Álláspontom szerint az új Pp. által végrehajtott dereguláció, egyszerűsítés nem valósítja meg azt, hogy a fél igényét ne tudná megfelelően érvényesíteni a bírósággal szemben. Elősorban az a tény,

⁴⁶⁹ Juhász Zvolenszki Anikó: A Pp. I. fejezetének múltja, jelene, jövője avagy a törvény célja és alapelvei a kodifikációk tükrében In Gellén Klára, Görög Márta: *Leges et Fide*, Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára, Iurisperitus, Szeged, 2016., 273. old

⁴⁷⁰ régi Pp. 2. § (1) bek.

⁴⁷¹ régi Pp. 2. § (2) bek.

⁴⁷² régi Pp. 2. § (3) és (3a) bek.: Az (1) bekezdésben foglaltak teljesítésének elmulasztása esetén a fél - az alapvető jogait ért sérelemre hivatkozással - sérelemdíjra tarthat igényt, feltéve hogy a sérelem a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható. Ha az (1) bekezdésben foglaltak teljesítésének elmulasztásából eredően a fél kárt is szenved és az a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható, a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését. A sérelemdíj iránti igény, illetve a kárigény elbírálása során a bíróság soron kívül jár el. A sérelemdíj, illetve a kártérítés megítélését nem zárja ki, ha a bíróság nevében eljáró személynek az okozott jogsértés közvetlenül nem volt felróható.

(3a) * A (3) bekezdésben foglalt szankciókat a bírósággal szemben kell érvényesíteni. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, az igényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja.

⁴⁷³ Pp. 157. §

⁴⁷⁴ Király Lilla i.m. 146. old

⁴⁷⁵ Ptk. 6:549. §: (1) A bírósági és az ügyészségi jogkörben okozott kárért való felelősségre a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni, azzal, hogy a kárigényt bírósági jogkörben okozott kár esetén a bírósággal, ügyészségi jogkörben okozott kár esetén a Legfőbb Ügyészséggel szemben kell érvényesíteni. Ha az eljáró bíróság nem jogi személy, a kárigényt azzal a bírósággal szemben kell érvényesíteni, amelynek elnöke a nem jogi személy bíróság bírái tekintetében az általános munkáltatói jogkört gyakorolja. A kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése.

(2) A közjegyzői és a végrehajtói jogkörben okozott kárért való felelősségre a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni. A kártérítési keresetnek előfeltétele a rendes jogorvoslat kimerítése.

miszerint külön rendelkezés nincs a perkoncentráció megsértésével kapcsolatban, nem jelenti azt, hogy azzal szemben igényünket ne tudnánk előterjeszteni. Ez alapján nem osztom Király Lilla azon véleményét, miszerint ez egyfajta visszalépésnek tekinthető. Másodsorban pedig a kifogás intézményének ezen igénnyel kapcsolatos megjelenítése nem indokolt, hiszen ez egy olyan eljárásjogi intézmény, amely arra szolgál, hogy egy elmaradt intézkedést, perbeli cselekményt a fél igénye alapján az adott eljárásban pótoljanak.⁴⁷⁶ Ez nem egyenlő azzal, hogy a fél esetleges kárigényét érvényesíti egy más eljárásban. Álláspontom szerint két külön igényről van szó, az egyik egy anyagi jogi igény, a másik pedig egy eljárásjogi jogosultság kimerítése.

A Pp. szerint „a bíróságnak és a feleknek törekedniük kell arra, hogy az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték olyan időpontban álljon rendelkezésre, hogy a jogvita lehetőleg egy tárgyaláson elbírálható legyen.”⁴⁷⁷ Véleményem szerint a Pp. szóhasználata is arra enged következtetni, hogy a perkoncentráció egy cél, nem pedig egy alapelv, hiszen az eljárásban résztvevő bíróság és a felek részére azt írja elő, hogy törekedjenek az egy tárgyaláson történő elbírálásra. „A perkoncentráció a Pp. egyik kiemelt jogalkotói célkitűzése. Azt célozza, hogy a felek közötti jogvita mibenléte minél korábban tisztázódjon, és a bíróság számára az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon, azaz a jogvita anyagi jogi és eljárásjogi keretei minél korábban rögzüljenek. Ez az elvárás mind a bíróságtól, mind a felektől a korábbiaktól részben eltérő szerepfelfogást kíván, és bár a törvény mind alapelvi szinten, mind tételesjogi szabályai körében is kifejezésre juttatja ezeket az elvárásokat, a perkoncentráció elvét annak fontossága és újszerűsége miatt a törvényalkotó indokoltnak látta önálló alapelvként megjeleníteni.”⁴⁷⁸ Az idézett műben is láthatjuk, hogy a perkoncentrációval kapcsolatban a szerzők célkitűzés, elvárás, alapelv fogalmakat használják. Az alapelv szóhasználatával azonban csak azért találkozhatunk, mert azt a törvényalkotó indokoltnak találta. Ezzel szemben a korábbiakban hangoztatott véleményemet fenntartom, miszerint a perkoncentráció nem alapelv, hanem helyesen célkitűzés.

Kengyel Miklós monográfiájában is a perkoncentráció, illetve annak rokonfogalmaival – mint például hatékonyság, gyorsaság, olcsóság – kapcsolatosan is a célkitűzés fogalmat használja⁴⁷⁹,

⁴⁷⁶ Pp. 158. §

⁴⁷⁷ Pp. 3. §

⁴⁷⁸ (szerk) Wopera Zsuzsa: Kommentár a polgári perrendtartáshoz, 39. old.

⁴⁷⁹ Kengyel Miklós i.m. 9., 95., 130., 268. és 286. old: A polgári per céljának és alapvető elveinek a tisztázása megnyitotta az utat a kutatómunka legfontosabb célkitűzésének a megvalósításához: a modern polgári eljárásjog

hiszen ezek valójában jogpolitikai célok, amelynek elérése érdekében, ehhez igazítva alkotja meg a jogalkotó az egyes törvényi módosításait, új törvényeit. A perkoncentrációval, mint célkitűzéssel kapcsolatban fontos rámutatnom arra a tényre, hogy azt valójában a többi alapelv, illetve a törvény egyes konkrét rendelkezései valósítják meg és azoknak nem vagy nem megfelelő használata, bíróság és a felek eljárásbeli magatartása hiúsíthatja meg maradéktalan érvényesülését az egyes egyedi ügyekben.

3. A perkoncentrációt gátló tényező, a perelhúzás

3.1. Optimális pertartalom

Az optimális pertartalom fogalmával Czoboly Gergely foglalkozott, aki a per elhúzóásával kapcsolatban határozta meg az optimális pertartalom fogalmát. Az optimális szó használata, mint fogalom a polgári peres eljárással összefüggésben azt jelenti, hogy mi a legjobb, leghatékonyabb erőforrásfelhasználás. Ezt az optimális jelzőt használhatjuk a bíróság, felek, egyéb résztvevők, a bírósági szervezet és az eljárási szabályok oldaláról nézve.

A pertartam optimalitását először a bíróság magatartásának oldaláról, a *ceteris paribus elve*⁴⁸⁰ alapján lehet értelmezni. Ez a megközelítés abból indul ki, hogy az igazságszolgáltatásnak a fennálló környezetben kell működnie, amely mind a jogszabályok, mind a személyi es tárgyi erőforrások tekintetében behatárolt. Ebben az értelemben a pertartam akkor optimális, ha a bíróság a jogszabály adta keretek között – ide értve a per céljának való megfelelést is –, a fennálló személyi es tárgyi erőforrások megfelelő allokációja mellett a lehető leggyorsabban fejezi be az eljárást. Eszerint az „optimális” alatt azt értjük, hogy a fennálló körülmények között legjobb felhasználás valósul meg. Ebben az értelmezésben különösen akkor beszélhetünk perelhúzódról, ha a bíróság nem használja ki megfelelően a polgári eljárásjog által biztosított pervezetési eszközöket, nem készíti elő megfelelően a tárgyalást vagy – amennyiben arra lehetősége lenne – nem akadályozza meg a felek perelhúzását.⁴⁸¹

fejlődési ívének a megrajzolásához. Az alapelvek közül a perkoncentráció kívánkozik az élre, amely a szociális polgári per egyik legfontosabb célkitűzését, a gyors, olcsó és lehetőleg egyszerű eljárás iránti igényt fejezi ki., A polgári pernek a polgárokhoz közelebb állónak, hatékonyabbnak és átláthatóbbnak kell lennie., A korszak legfontosabb célkitűzése – a szocialista demokrácia továbbfejlesztése – az eljárás hatékonyságának a fokozására irányuló törekvésekben testesült meg. A hatékonyság mellett az eljárás korszerűsítése is az alapvető célkitűzések között szerepel.”

⁴⁸⁰ Ceteris paribus elvét elsősorban a közgazdaságtan alkalmazza, jelentése: minden egyéb változatlansága mellett.

⁴⁸¹ Czoboly Gergely i.m. 15. old

Czoboly Gergely szerint „optimális pertartamról akkor beszélünk, ha az elméletileg „legjobb” eljárásjogi szabályokat a bíróságok a legteljesebben kihasználják. *Perelhúzódról* pedig akkor, ha vagy nem a „legjobb” megoldások vannak hatályban, vagy bár a meglevőkön a szabályozás szintjén nem lehetne javítani, de azokat a bíróságok megsem alkalmazzák megfelelően.”⁴⁸² Ez a fogalom meghatározás álláspontom szerint kellően pontos és egyben egyszerű, ahhoz, hogy az optimális pertartam fogalmát használhassuk.

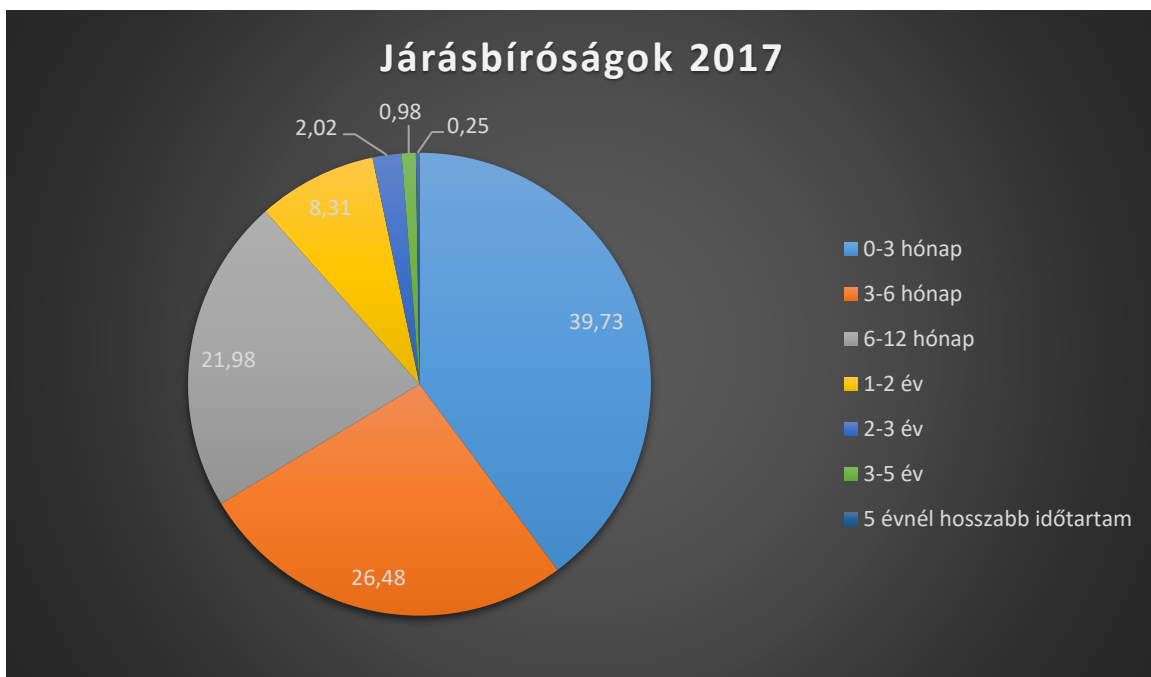
3.2. *A perkoncentráció eddigi megvalósulása a gyakorlatban*

A perkoncentráció, mint célkitűzés az optimális pertartamot tartalmazó cél. A Pp.-vel kapcsolatban kifejezett kíváncsóság volt az, hogy az eljárások gyorsabbak, egyszerűbbek, hatékonyabbak legyenek. A perkoncentráció a Javaslat egyik kiemelt jogalkotói célkitűzése. Azt célozza, hogy a felek közötti jogvita mibenléte minél korábban tisztázódjon, és a bíróság számára az ítélet meghozatalához szükséges valamennyi tény és bizonyíték a lehető legkorábban rendelkezésre álljon, azaz a jogvita anyagi jogi és eljárásjogi keretei minél korábban rögzüljenek.⁴⁸³ A Javaslat továbbá kiemeli, hogy nem csak hogy gyorsabbnak kell lennie az eljárásnak, de hatékonyabbnak is és ezért az egyes alapelvek átfedésben vannak egymással.

A Pp. hatálybalépése óta eltelt 3 év alatt az eljárások hossza nemhogy rövidült volna, hanem ha csekély mértékben is, de növekedett.

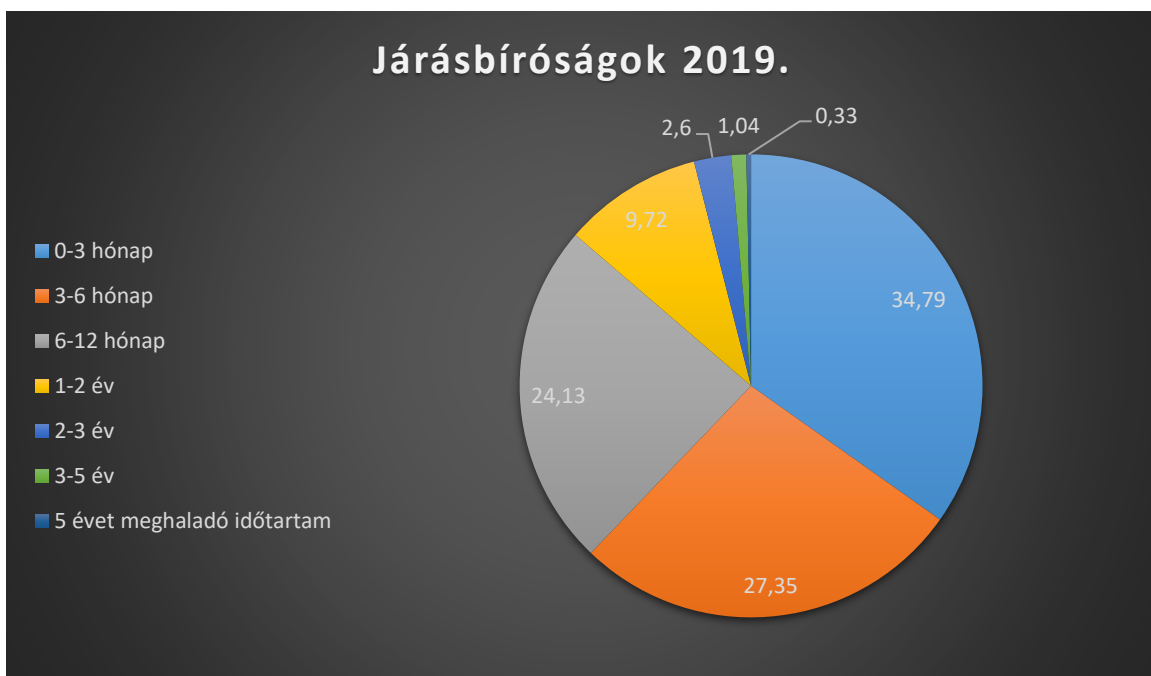
⁴⁸² Czoboly Gergely i.m. 15. old

⁴⁸³ T/11900 törvényjavaslat, 241. old

484

A Pp. hatálybalépését megelőzően a járásbíróságok előtti ügyekben az összes ügghöz mérten 3,25% volt azon ügyek száma, amelyek a 2 éves időtartamot meghaladták. A CEPEJ jelentés arra mutat rá, hogy a legtöbb esetben az átlagos ügyeknél a két év észszerűnek minősül. Ez alapján kijelenthető, hogy ezen időtartamot viszonylag ritkán lépik, illetve lépték át a magyar bíróságok.

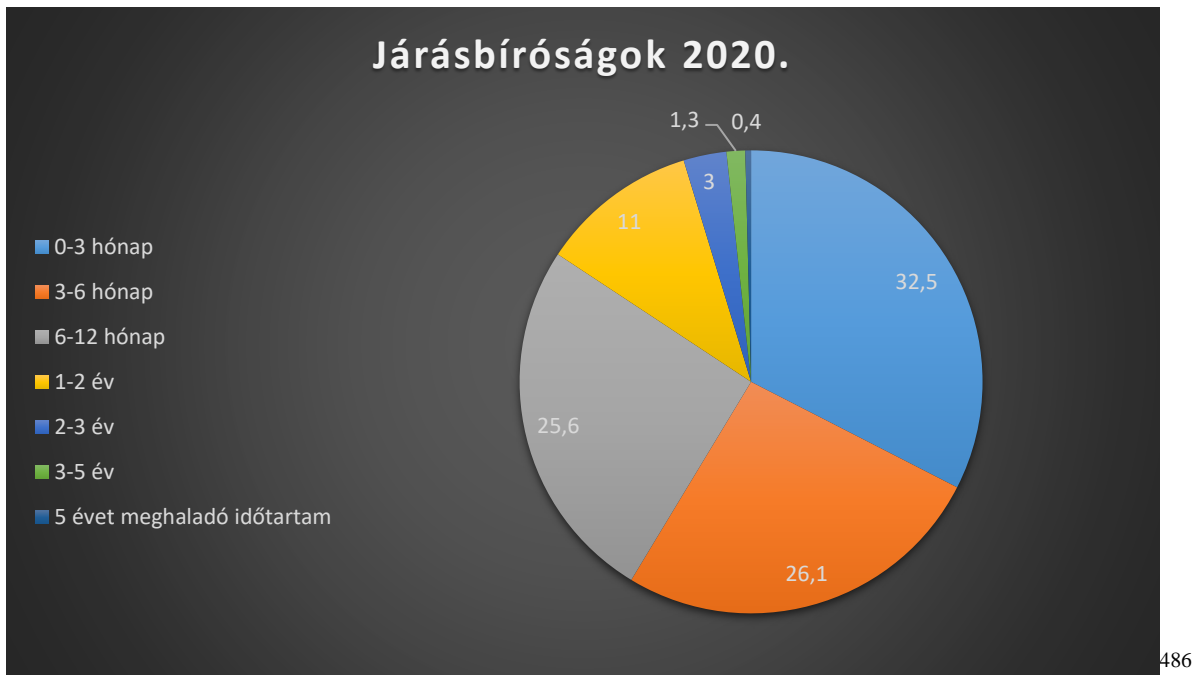

485

⁴⁸⁴ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

⁴⁸⁵ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

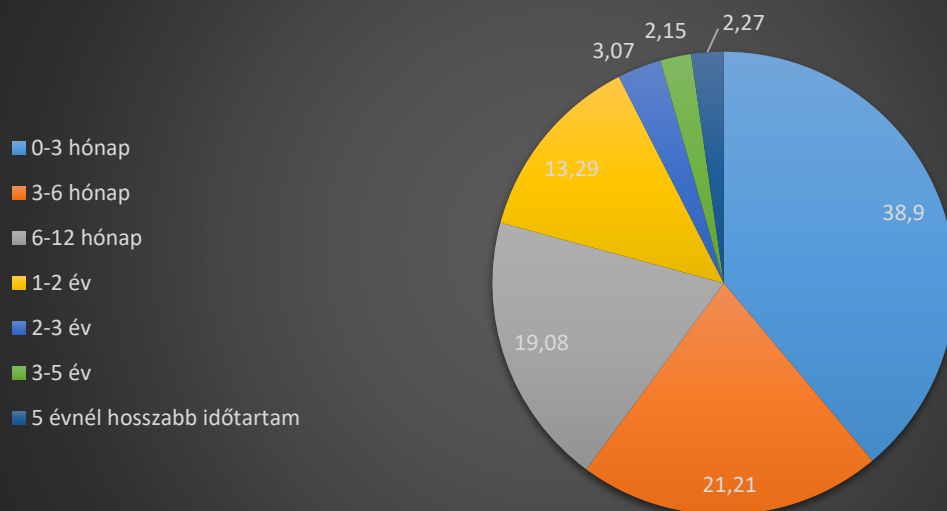
A Pp. hatálybalépését követően látható egyfajta visszaesés az ügyek befejezésével összefüggésben, hiszen a 2019-es ügyforgalomhoz viszonyítva az ügyek 3,97%-ban haladták meg a bíróságok a 2 éves időtartamot.

A 2020-as években pedig már 4,7%-ban haladták meg a járásbíróságok a kívánt eljárási idő utolsó időpontjának dátumát. Véleményem szerint a Pp. hosszútávú hatása a későbbiekben lesz majd kimutatható, mivel ez a növekedés nem jelentős, valamint az új jogszabály körüli jogalkalmazói bizonytalanságnak, illetve nem megfelelő alkalmazásának lehet tulajdonítani a növekedést. Amennyiben a későbbiekben sem fordul meg az elmúlt két évben tapasztalható növekedés, úgy a Pp.-t szükséges lenne felülvizsgálni a perek gyorsítása érdekében. Törvényszékek esetében is az eljárási idők hosszabbodását lehet megfigyelni.

⁴⁸⁶ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

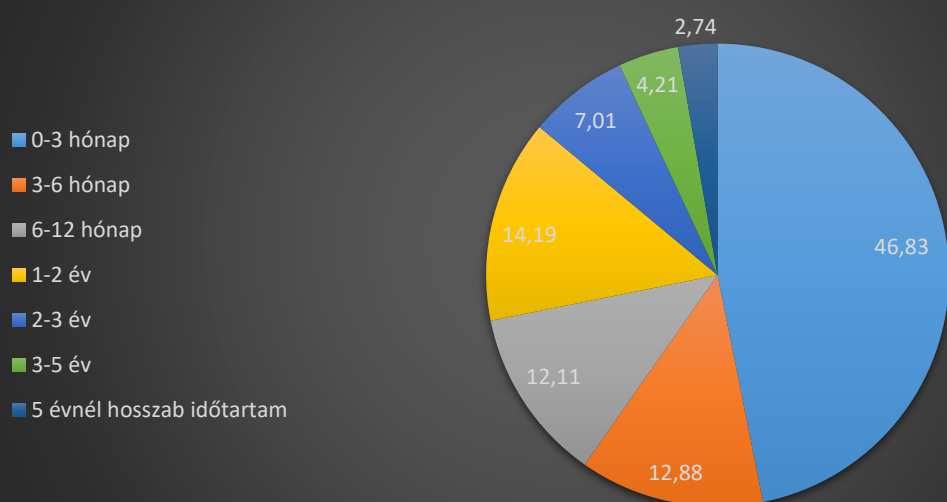
Törvényszék 2017.

487

A törvényszékek esetében a régi Pp. utolsó évében a bíróságok az összes befejezett ügyhöz viszonyítva 7,49%-ban haladták meg a 2 éves időtartamot. Ezzel szemben az új Pp. alkalmazása jelentős időbeli növekedést mutat ki Törvényszékek esetében a 2019-es évben, hiszen ekkor már 13,96%-ban haladták ezt meg, amely 6,47%-os növekedést jelent, ami majdnem a korábbiak kétszerese.

Törvényszék 2019.

488

⁴⁸⁷ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

⁴⁸⁸ <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.

Látható, hogy törvénytörések esetében 6,47%-os növekedés figyelhető meg a perek 2 évnél hosszabb lefolyását illetően 2017 és 2019 között. Ezzel szemben 2019 és 2020 között egy kisebbfajta csökkenés tapasztalható, azonban még messze elmaradunk a 2017-es értékektől.

3.3. A peres eljárások társadalmi megítélése

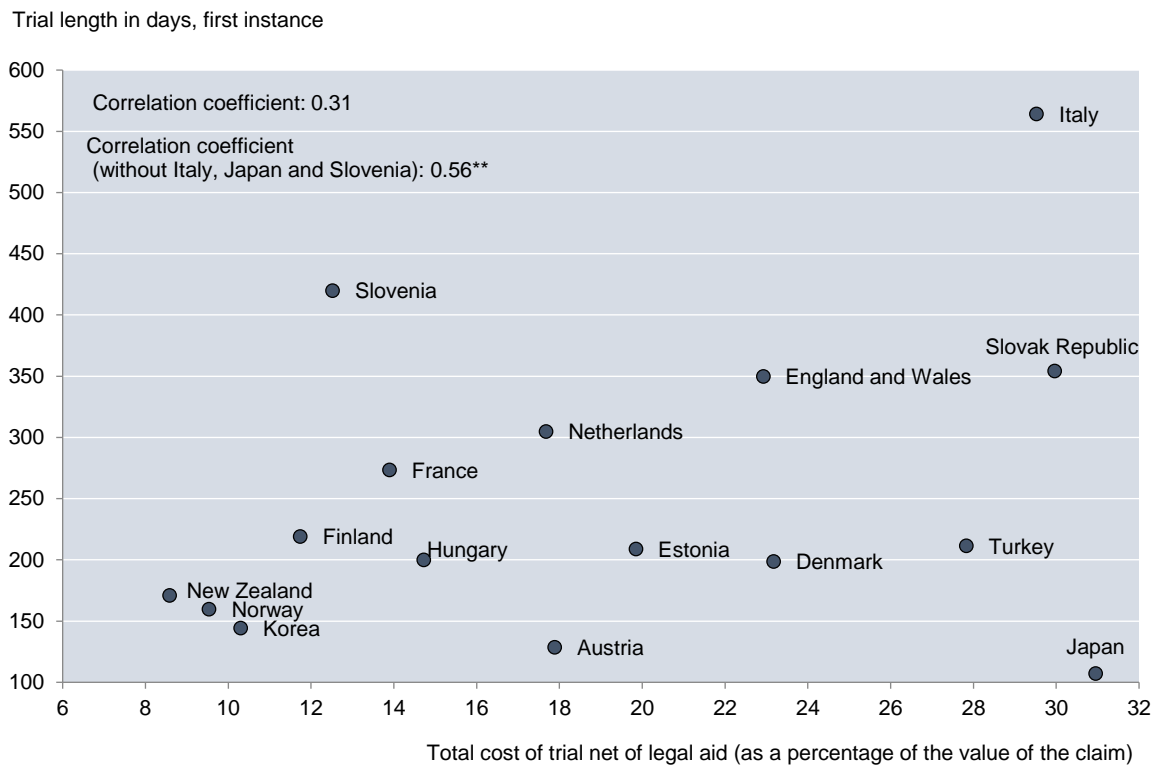
A peres eljárásokkal kapcsolatban kijelenthető az a tény, hogy a társadalom nagy része negatívabban látja az eljárások menetét és időtartamát, mint az a valóságban van. Ez tulajdonítható annak, hogy csak azon ügyek kapnak nagyobb figyelmet, amelyek elhúzódnak, társadalmi jelentősége kiemelkedő, médiaértéke nagy stb. Az a tény, hogy még most is az ügyek körülbelül 80%-a kevesebb, mint egy év alatt befejeződik nem kap figyelmet, hiszen alapvetően ez a természetes, hogy ezen eljárások megfelelően vannak koordinálva. Ezzel kapcsolatban *Oberhammer* állapítja meg, hogy „a perelhúzóadás miatti elégedetlenség univerzálisan jelen van, szinte függetlenül az aktuális helyzettől”.⁴⁸⁹

Nemzetközi szinten a magyar eljárások nem minősülnek hosszúnak, Közép-Kelet Európában pedig kifejezetten gyorsnak minősül a magyar bírósági eljárás. *Czoboly Gergely* megjegyzi a nemzetközi adatokkal összefüggésben, hogy azok valóságtartalmát sok esetben fenntartással kell kezelni, hiszen a változó adatok nem találhatóak bennük, illetve túlságosan konstansak az adatok.⁴⁹⁰ Ezen tényről eltekintve, azonban az megállapítható, hogy nemzetközi viszonylatban

⁴⁸⁹ Paul Oberhammer - Tanja Domej: Improving the Efficiency of Civil Justice: Some Remarks from an Austrian Perspective. In C. H. van Rhee - Alan Uzelac (Eds.): Civil Justice between Efficiency and Quality. From Ius Commune to the CEPEJ, Intersentia, Antwerp, 2008, 61. old

⁴⁹⁰ Czoboly Gergely i.m. 20. old

a magyar eljárás nem tekinthető hosszúnak, így a társadalmi megítélés és a valóság között nagy a különbség.

491

4. *Perelhúzás okai*⁴⁹²

A polgári per befejezésének időpontja szempontjából általánosságban kijelenthető, hogy a felek érdekeit szokták hangsúlyozni, mint akik az eljárás lefolyásában érdekeltek. „Azt tartják, és sokszor ez így is van, hogy a felperesek általában a gyors, az alperesek általában a lassú perbefejezésben érdekeltek. Talán helyesebb ezt kissé bonyolultabban úgy fogalmazni, hogy a pernyerésre nagyobb esélyt érző fél sürgeti, a kisebb esélyt érző fél lassítja a perbefejezést.”⁴⁹³

A perelhúzás okait elsősorban a felek érdekei között kell keresni, megvizsgálni. A per elvesztésétől tartó alperes a polgári per elhúzódásában akkor érdekelt, ha arra számít, hogy egy későbbi időpontban jobban tud teljesíteni, vagy csak egyszerűen az elvesztett per kedvezőtlen hatásait későbbre akarja tolni. További indoka lehet az alperesnek, hogy a pereszteség miatt

⁴⁹¹ <https://ideas.repec.org/p/oec/ecoaab/5-en.html>, Letöltve: 2021. április 23.

⁴⁹² Czoboly Gergely i.m.

⁴⁹³ Kiss Daisy: Az ügyvédek nagy kézikönyve. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2010., 347. o

keletkezett kötelezettségei fedezetét kívánja elvonni, akképpen, hogy ingatlanaitól, nagy értékű ingóságaitól, valamint számlán kezelt pénzüsszegeitől megváltik, azokat eltünteti és így a későbbi végrehajtási eljárás során lefoglalható vagyonalapot csökkenti.

A fentebb megfogalmazottak alapján egyértelmű, hogy a fél csak időt kíván húzni az eljárásban. Habscheid ezt úgy írta le, hogy „ha a félnek már eleve, vagy a per folyamán a per elvesztésével kell számolnia, abban az esetben emberileg megérthető, ha a fél az eljárás késedelmes befejezésén és a fenyegető végrehajtás elodázásán fáradozik.”⁴⁹⁴ Az adós ekkor tulajdonképpen a pert olyan hitelnek tekinti, amelynek a tartama alatt nem kell törlesztenie a hitelezőjének. Az előbbi esetkörtől meg kell különböztetni azt, amikor a gazdaságilag erősebb fél azért kívánja a per elhúzódását, hogy rá nézve kedvezőbb alku tudjon kötni a gazdaságilag gyengébb ellenfelével, aki rendszerint nem engedheti meg magának a hosszan tartó eljárást. Ilyen esetben az, aki anyagilag rászorul, inkább belemegy egy számára kedvezőtlenebb alkuba is, minthogy kivárja a hosszú éveken át tartó per végét. Emellett egy elhúzódó eljárásban a felmerülő perköltés is az alku megkötésére ösztönözheti a felet, ilyen esetben ugyanis a költségek előre kalkulálhatatlanokká válnak és a szintjük gyakran eléri, vagy meghaladja a követelt összeg mértékét.⁴⁹⁵ Ezzel összefüggésben Chiarloni hívja fel a figyelmet arra a jelenségre, hogy Olaszországban a biztosító társaságok gyakran azért törekszenek a perek elhúzására, hogy tisztességtelen perbeli alkut köthessenek a károsultakkal, akik nem képesek kivárni a több évig elhúzódó eljárásokat.⁴⁹⁶

A polgári perek elhúzódása és az ennek eredményeként felmerülő aránytalanul magas költségek így ahhoz vezetnek, hogy a gazdaságilag gyengébb helyzetben levő felek inkább elfogadják a számukra kedvezőtlenebb ajánlatot is. Ezekben az esetekben a perelhúzást alkalmazó fél magatartását racionálisnak tekinthetjük, hiszen az általa elérni kívánt helyzetet kedvezőbbnek ítéli meg annál, mint a perelhúzó taktikák alkalmazása nélkül lenne. Ilyenkor a fél – a rendelkezésre álló adatok, tények, valamint saját várakozásai alapján – kalkulál az elérhető előnyökkel és az ennek elérése során felmerülő kockázatokkal. Mindezek alapján pedig döntést hoz arról, hogy milyen perbeli taktikát kövessen. Ez a mérlegelés a különböző helyzetben lévő felek esetében rendkívül eltérő lehet. Egy likviditási gondokkal küzdő alperes, aki csak időt kíván nyerni a teljesítésre valószínűleg sokkal egyszerűbb módon mérlegel, mint egy biztosító

⁴⁹⁴ Walther J. Habscheid: A polgári per koncentrációját célzó újabb irányzatok az NSzK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban, fordította: Schelnitz György, Jogtudományi Közöny, 26/1971, 27. old

⁴⁹⁵ Czoboly i.m.

⁴⁹⁶ Sergio Chiarloni: Civil Justice and its Paradoxes: An Italian Perspective. In Adrian Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure. Oxford University Press, New York, 1999., 276. old

társaság, akinek az alkalmazásában magasan kvalifikált közgazdászok végeznek kockázatelemzéseket, valószínűleg az ilyen eshetőségekre vonatkozóan is. Ezekről élesen el kell különítenünk a feleknek azokat az érdekeit, amelyek – az előbbi összefüggés szempontjából – nem racionális megfontolásokból fakadnak. Ilyenek lehetnek a különböző érzelmek, mint a harag, vagy a bosszú. Míg ugyanis az első csoport esetében a bíróság által kiszabható szankciók olyan kockázatnak minősülnek, amellyel a felek számolnak, addig a második esetében ilyenről nem beszélhetünk és így azok esetében a szankciók preventív hatása nem állapítható meg.⁴⁹⁷

A perelhúzás okai között említhetjük a jogi képviselők magatartását, amikor nem az ügyfelek, hanem azok jogi képviselőinek érdekében áll a per elhúzódnása. Ezek az esetek leginkább a bevételek növelése érdekében következnek be, azonban nem csak ez az egy ok, amely kiváltja a jogi képviselők perelhúzó magatartását.

Amennyiben az ügyvédi érdekeket csoportosítanánk, úgy három csoportot tudunk megkülönböztetni. Az első csoportba tartoznak az ügyvéd szakmai érdekei. Például azt az esetet sorolhatjuk ide, amikor az ügyvéd a rá bízott ügyben szakmailag kifogástalanul kívánja képviselni ügyfelét, amely adott esetben a perek elhúzódnásához is vezethet. Megállapítható, hogy az ügyvédek gyakran a polgári perbeli szerepük megfelelő teljesítése érdekében húzzák el a peres eljárásokat. Álláspontja szerint „saját érdekük nem csak a fizetségük maximalizálásában merül ki, de arra is kiterjed, hogy biztosítsák a helyzetüket egy esetleges kártérítési perekben. Annak érdekében ugyanis, hogy minimalizálni tudják a gondatlanságból fakadó felelősségüket, az ügyvédek természetesen hajlamosak követni valamennyi eljárási utat, amely nyitva áll előttük”, ez pedig a perek elhúzódnásához vezethet.⁴⁹⁸ Gyakran ezzel magyarázható az is, hogy az ügyvédek visszatartják az információkat és azokat az eljárás megfelelő szakaszában adják csak elő, amely meghatározott eljárásjogi környezetben a fellebbezési eljárást jelenti, illetve az ellenérdekű felek közötti esetleges egyezségkötési szándékot csökkentheti. A megfelelően időzített bizonyíték sokkal nagyobb hatást tud gyakorolni a bíróság tagjaira és képes egy per menetét teljes egészében megfordítani.^{499, 500}

⁴⁹⁷ Czoboly Gergely i.m. 152-154. old

⁴⁹⁸ A.A.S. Zuckerman: Reform in the Shadow of Lawyers' Interests. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995., 65. old

⁴⁹⁹ Ez az állítás az 1952. évi III. törvényre igaz volt, azonban a 2016. évi CXXX. törvény osztott perszerkezete miatt a továbbiakban nincs mód arra, hogy a jogi képviselő a bizonyítékokat az eljárás alatt „csepegtesse” a bíróság számára.

⁵⁰⁰ Czoboly Gergely i.m. 154. old

Második csoportba sorolhatók az ügyvéd nem jogszerű érdekei, amelyek hatására az ügyvédek büntetőjogilag fenyegetett cselekményeket valósítanak meg. Ilyen lehet például, ha az ügyvéd az ellenérdekű féltől vagy más harmadik személytől pénzt fogad el, amelyet azért kap az ügyvéd, hogy elveszítsen egy pert. Ritkábban, de ilyen érdekek is vezethetnek egy ügyvédet perelhúzó taktikák alkalmazására. Álláspontom szerint ez az ügyvédek részéről nem gyakori magatartás, hiszen saját egzisztenciáját veszítené el azáltal, hogy saját ügyfelei peresztesek lesznek, amelynek lehetséges következménye, hogy ügyfelei az adott ügyvéd szakmai hozzá nemértését fogják más személyek részére továbbítani.

A harmadik csoportba az ügyvéd azon érdekei sorolhatók, amelyek nem tekinthetők ugyan jogszerűtlennek, ugyanakkor nem is tartoznak a szakmailag elfogadott, kívánatos érdekei közé. Verkijk erre az ügyvédi munkadíjat hozza fel példaként, amely bár jogszerű érdek, de nem kapcsolódik közvetlenül a szakmaisághoz.⁵⁰¹ Zuckerman is megállapítja, hogy a feleken kívül az ügyvédeknek is vannak saját, a felektől elkülönülő érdekeik, így különösen a díjazásuk. Ezzel kapcsolatban állapítja meg, hogy „csoda lenne, ha nem létezne kapcsolat az ügyvédek anyagi érdeke és a pereskedési gyakorlat között” akkor, amikor az eljárási szabályok megfelelő pertaktikai lehetőségeket biztosítanak ehhez és az ügyfelek részéről sincs ezzel szemben ellenállás.⁵⁰²

A perelhúzó taktikák alkalmazása szempontjából tehát alapvetően két érdekcsoportot azonosíthatunk, így egyfelől a felek érdekeit, másfelől pedig az ügyvédek saját érdekeit. Ezek jellemzően az ügyvéd személyénél találkoznak, akinél az érdekek felerősíthetők, vagy akár ki is olthatják egymást. A későbbi ítélelhozatalban érdekelt ügyfél érdekeit az ügyvédje szem előtt tarthatja és olyan eljárásjogi eszközöket vehet igénybe, amelyek a perek elhúzódsához vezetnek. Ezt továbbá erősíthetik az ügyvédeknek a saját érdekei is⁵⁰³, akiknek ügyfeleik érdekeitől függetlenül is szándékában állhat az eljárás késleltetése. Ugyanakkor ezek gyengíthetők, illetőleg szélsőséges esetben akár ki is olthatják egymást. A fentiekből továbbá azt is láthatjuk, hogy a perelhúzó taktikák alkalmazására legtöbb esetben racionális érdekek sarkallják a feleket és az ügyvédeiket is.⁵⁰⁴

⁵⁰¹ Richard Verkijk: Beyond Winning: Judicial Case Management and the Role of Lawyers in the Principles of Transnational Civil Procedure. In C.H. van Rhee (Ed.): Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation, Intersentia, Antwerp, 2008, 72. old

⁵⁰² Czoboly Gergely i.m. 155. old

⁵⁰³ Dicső István: "Húsbavágó kérdés", avagy az ügyvédi munkadíj, Ügyvédek Lapja, 2/2005, 34. old

⁵⁰⁴ Czoboly Gergely i.m. 156. old

Ezen okokból is megállapítható, hogy az alapelvek és a részletszabályok hatékony alkalmazása, illetve véleményem szerint az osztott perszerkezet alkalmas lehet arra, hogy a felek időhúzó pertaktikáját visszaszorítsa és így az eljárások időtartamát csökkentse. Amennyiben a felek tartózkodnak a perelhúzó magatartástól, úgy egyenes arányban a jóhiszemű eljárás elvének, illetve a felek eljárástámogatási kötelezettségének megfelelő magatartások aránya is növekedni fog álláspontom szerint.

5. *A perkoncentráció elvének megvalósulása a polgári perben*

A perkoncentráció célkitűzésének megvalósulása, mint ahogy láthatjuk a későbbiekben is, egyes más alapelveken – anyagi pervezetés, jóhiszemű pervitel, peranyagszolgáltatási kötelezettség – illetve konkrét jogszabályokon nyugszik. Önmagában egy célkitűzés vagy egy alapelv nem képes az eljárást helyes irányba terelni, azonban egy ilyen „anyagjog” az egész rendszer képes egy egészbe foglalni.

A régi Pp. rögzítette a bírósághoz fordulás jogát, a tisztesség eljáráshoz,⁵⁰⁵ valamint az észszerű időn belüli elbíráláshoz való jogot. Ezek közül a Pp.-ben jelenleg kifejezetten csak az észszerű időn belüli elbírálást találjuk, hiszen a másik két alapelvet⁵⁰⁶ – bírói út, tisztességes eljárás⁵⁰⁷ – az Alaptörvény tartalmazza. Ezen okból kifolyólag a Pp.-ben még egyszer feltüntetni, szabályozni felesleges.

A régi Pp.-be, a fél jogának érvényesítését a perek tisztességes lefolytatásához, és észszerű időn belül történő befejezéséhez a VIII. Ppn. vezette be, mégpedig úgy, hogy azok érvényesítését a jogalkotó a bíróság feladatává tette. A jogalkotó a per észszerű időn belül történő befejezését alapvetően megfelelő határidők törvénybe iktatásával, és jogkövetkezmények kilátásba helyezésével kívánja biztosítani. Az EJEE betartása felett őrködő nemzetközi bírói fórum, az Emberi Jogok Európai Bírósága különösen nagy figyelmet fordít⁵⁰⁸ a perek észszerű időn belül történő befejezésére.⁵⁰⁹

⁵⁰⁵ „A tisztességes eljárás fogalma az amerikai jogi gondolkodás eredménye” – Varga Ádám, Igazságosság kontra igazságosság? *Iustum Aequum Salutare*, 2015., XI. évf., 131-139. old

⁵⁰⁶ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bek.

⁵⁰⁷ 6/1998. (III. 11.) AB határozat

⁵⁰⁸ *Neumeister v. Austria* (1936/63. sz.) - 1968. június 27.-en kihirdetve, *Konig v. Germany* (6232/73. sz.) - 1978. június 28.-an kihirdetve

⁵⁰⁹ Gáspárdy László, Gátos György, Gyekiczky Tamás, Horváth Jenő, Juhász László, Kapa Mátyás, Kengyel Miklós, Kiss Daisy, Kormos Erzsébet, Légrádi István, Lőrincz György, Makai Katalin, Mernyei Ákos, Németh János, Pozsgai Nóra, Sallós István, Sántha Ágnes, Szabó Imre, T. Nagy Erzsébet, Varga István, Vida István: *Nagykommentár a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013., 41. old.

A gyakorlatban egy polgári per időtartamát számos tényező befolyásolja, mint például a jogvita elbírálásának egyedi körülményei, a perben szükséges fennálló bizonyítási eljárás terjedelme, összetettsége, időigényessége, a felek pervitele, továbbá a jogvitát eldöntő bíróság személyi és tárgyi feltételei is meghatározóak lehetnek. Amennyiben a bíróság nem észszerű időn belül zárja le a jogvitát, úgy vele szemben kárigény terjeszthető elő.⁵¹⁰ A per elhúzódása miatt érvényesített kárigény szempontjából releváns pertartamként csak a keresetlevél benyújtásától a jogerős ítélet meghozataláig terjedő időtartam⁵¹¹ vehető figyelembe.⁵¹²

„A régi Pp. 2. § (1) bekezdése értelmében a bíróságnak az a feladata, hogy a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához, észszerű időn belül befejezéshez való jogát érvényesítse. A (2) bekezdés szerint a per befejezésének észszerű időtartama a jogvita tárgyát és természetét, valamint az eljárás lefolytatásának egyedi körülményeit is figyelembe véve határozható meg. Nem hivatkozhat a per észszerű időn belül történő befejezésének követelményére az a fél, aki magatartásával, illetve mulasztásával a per elhúzódásához maga is hozzájárult. A (3) bekezdés szerint az (1) bekezdésben foglaltak teljesítésének elmulasztása esetén a fél - az alapvető jogait ért sérelemre hivatkozással - méltányos elégtételt biztosító kártérítésre tarthat igényt feltéve, hogy a jogorvoslati eljárásban nem orvosolható. Az igény elbírálása során a bíróság soron kívül jár el. A kártérítés megállapítását nem zárja ki, ha a bíróság nevében eljár személynek az okozott jogsérelem közvetlenül nem felróható.”⁵¹³ A hivatkozott eseti döntésből is látható, hogy a régi Pp. hatálya alatt, ezen jogsértéssel összefüggésben a bíróságok kialakították azt a gyakorlatot, amely alapján mind általában, mind pedig egyediesítve is meg lehet állapítani azt, hogy mi az észszerű idő, így most a Pp. esetében mi az az időtartam, ami a perkoncentrációt, mint célkitűzést sért. Az igazságszolgáltatás során előállított végtermék⁵¹⁴, azaz az ítélet szükséges, hogy a lehető legrövidebb határidőn belül a felek rendelkezésére álljon, a jogvita nyugvópontra kerülése érdekében.

Amennyiben a fél a magatartásával maga is hozzájárult, úgy nem hivatkozhat arra, hogy az eljárás nem fejeződött be észszerű időn belül. Ezt a gyakorlatot erősíti a bíróság döntésének indokolása miszerint „a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása - ha törvény eltérően nem rendelkezik - a feleket terheli. A bizonyítás indítványozása

⁵¹⁰ Kúria Pfv. 22.259/2017/11.

⁵¹¹ BDT2008. 1811. I. A per észszerű időn belül történő befejezéséhez való jog sérelmére alapított méltányos elégtételt biztosító kártérítési igény elbírálásánál az egész eljárás időtartamát kell vizsgálni annak megítélésékor, hogy sérült-e az észszerű időn belüli befejezéshez való jog.

⁵¹² BH2013. 45.

⁵¹³ Kúria Pfv. 21.123/2017/5.

⁵¹⁴ Stefan Trechsel: Why Must Trials be Fair?, Israel Law Review, 1997/Winter-Summer, 107. old

elmulasztásának, illetve a bizonyítási indítvány elkésett voltának jogkövetkezményei, valamint a bizonyítás esetleges sikertelensége törvény eltérő rendelkezése hiányában a bizonyításra kötelezett felet terheli. A bíróság köteles a jogvita eldöntése érdekében a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségének következményeiről a feleket előzetesen tájékoztatni.”⁵¹⁵

A perkoncentráció elve a peranyagszolgáltatással és az anyagi pervezetéssel is szoros kapcsolatban áll, mivel amennyiben a fél a peranyagszolgáltatási kötelezettségének nem tesz eleget, úgy egyben a perkoncentráció célkitűzését is megghiúsítja, hiszen az eljárás biztosan nem lesz lefolytatható egy tárgyalási napon. A bíróság szerint „konkrét tények előadása és bizonyítása a felperest terhelte. Az alperes védekezésére tekintettel a bíróságnak elsősorban arról kellett döntenie, hogy a felperes által előadott tények - valóságuk esetén - alkalmasak-e a törvényi feltételek megvalósítására, és a rendelkezésre bocsátott bizonyítékok alkalmasak, illetve elegendőek-e e tények bizonyítására. A felek által tett, illetve a bíróság felhívásaira előterjesztett perfelvételi nyilatkozatok alapján megállapítható, hogy a felperes tisztában volt ezzel, ezért a bíróságnak további, a Pp. 237. §-a szerinti anyagi pervezetési feladata nem volt, a konkrét tényállítások adekvátsága, a bizonyítékok értékelése pedig az ítélet indoklására tartozó kérdés.”⁵¹⁶ Amennyiben a bíróság az anyagi pervezetés körében a felet megfelelően tájékoztatta vagy ilyen kötelezettsége nem volt és a fél bizonyítékait vagy indítványait nem terjeszti elő, úgy véleményem szerint a perkoncentráció elvével szemben cselekszik, így a bíróság alappal alkalmazhatja vele szemben a preklúzió intézményét.

A perkoncentráció, mint célkitűzés az 1993. évi XXXI. törvénnyel vált a magyar eljárásjog részévé. Ezután azt jelenthetjük ki, hogy ez a célkitűzés vált a jogalkotás legfőbb mozgatórugójává. Az Emberi Jogok Európai Bírósága elvárja az államoktól, hogy a bíróságok képesek legyenek megnövekedett ügyteher mellett is észszerű időn belül befejezni az ügyeiket.⁵¹⁷

Ennek a célkitűzésnek kívánt eleget tenni a magyar jogalkotó a Pp. elfogadásával, azonban az eddigi statisztikai adatok nem támasztják alá a törekvés sikerét. Ez magyarázható a hatálybalépéstől számított rövid idővel, azonban ha a perek időtartama a következő 5 évben nem fog csökkenni, úgy a Pp. érdemi felülvizsgálata álláspontom szerint elkerülhetetlen lesz.

⁵¹⁵ Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság K. 27.509/2017/31.

⁵¹⁶ Székesfehérvári Törvényszék G. 40.049/2018/15.

⁵¹⁷ Bán Tamás: Az európai emberi jogi egyezmény várható hatása a magyar bíróságok ítélezésére, Bírósági Határozatok 1992/3., 226-227. old.

VIII. A Polgári Törvénykönyv hatálya

A Ptk. hatályát megelőzően röviden szót kell ejtenem a magánjogi jogszabályok hatályosságáról és érvényességéről. A hatályosság előfeltétele, hogy az adott jogszabályt a jogalkotó a jogalkotásról szóló törvény⁵¹⁸ szabályai szerint fogadja el, hiszen ebben az esetben lesz az adott jogforrás érvényes.⁵¹⁹ Az adott jogszabály hatályával összefüggésben beszélhetünk annak, tárgyi, időbeli, személyi hatályáról. Ezekkel kapcsolatban jelen fejezetben kizárólag a hatály fogalom alatt, annak tárgyi és személyi hatályával foglalkozom, illetve az ebben belefoglalt magánjogi alapvetésekkel.

A jogszabályok hatályossága alapvetően nem a polgári jog tárgya⁵²⁰, hiszen az leginkább alkotmányjogi kérdés. Ezen tényről függetlenül a Ptk. bevezető rendelkezései között található „törvény hatálya” kifejezés sokkal több, mint egyszerűen az időbeli, területi hatály meghatározása. Ezen fogalom alatt valójában olyan alapvetéseket találhatunk, mint a mellérendeltség elve, az egyenjogúság követelménye, továbbá a törvény tárgyi hatályának meghatározása.

A Ptk. 1:1. § szerint „*E törvény a mellérendeltség és egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait.*” A mellérendeltség és egyenjogúság kimondásával a törvény világosan elválasztja egymástól a magánjogi jogviszonyt és a közigazgatási jogviszonyt.⁵²¹

A Javaslát a régi Ptk.-hoz hasonlóan fogalmazza meg e törvény célját. Ez a rendelkezés elsősorban a jogalkalmazó szervezeteknek, mindenekelőtt a bíróságoknak ad iránymutatást, de egyúttal a jogalanyok számára is kijelöli a polgári jogi jogvédelem határait. A törvény céljának meghatározásából következik, hogy a polgári jogi viszonyok alanyainak – meghatározott jellegű – vagyoni és személyhez fűződő jogai e törvény védelme alatt állnak.⁵²²

A törvény a személyek alapvető vagyoni és személyi viszonyait szabályozza.⁵²³ Ez a megállapítás a bíróság részéről megegyezik a jogirodalmi állásponttal, hiszen a Ptk. célja, hogy a magánjogi jogvédelmet biztosítsa a Ptk. alanyai számára a hatálya alá tartozó jogviszonyokkal

⁵¹⁸ 2010. évi CXXX. törvény

⁵¹⁹ Bíró György, Lenkovics Barnabás: Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006., 132. old

⁵²⁰ Asztalos László: Magyar Polgári Jog I. Általános rész, ELTE sokszorosítóüzem, Budapest, 1980., 59. old

⁵²¹ Szalma József: A polgári és kereskedelmi jog kapcsolata az új Ptk. fényében, Jogtudományi Közlöny, LXIX évf. 10. szám, 2014., 455. old

⁵²² T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 375. old

⁵²³ Pécsi Ítéltábla Gf. 40.039/2016/5.

összefüggésben.⁵²⁴ A Ptk. hatályát megállapító rendelkezés középpontjában a magánjog egyik - Szladits Károly kifejezésével - „irányító eszméje” áll: a mellérendeltség és egyenjogúság elve. Ez az elv a törvény céljának kifejezése mellett megvonja a törvény személyi és tárgyi hatályának a határait.⁵²⁵

A Ptk. rendelkezései az indokolás szerint „elsősorban a jogalkalmazó szerveknek, mindenekelőtt a bíróságoknak ad iránymutatást, de egyúttal a jogalanyok számára is kijelöli a polgári jogi jogvédelem határait. A törvény céljának meghatározásából következik, hogy a polgári jogi viszonyok alanyainak - meghatározott jellegű - vagyoni és személyhez fűződő jogai e törvény védelme alatt állnak. A cél meghatározásából kitűnik, hogy a kódex a polgári jogi viszonyok alanyainak teljes körét átfogja, azaz mind az ember, mind a jogi személyek polgári jogi viszonyainak általános kódexe kíván lenni.”⁵²⁶ A Ptk. 1:1 § meghatározza egyben a törvény célját, a tárgyi és személyi hatályát, továbbá definiálja a polgári jog fogalmát⁵²⁷, meghatározza annak kereteit.

A Kúria a BH2020. 39. szám alatt közzétett eseti döntésében irányadónak tekintette és kifejtette, hogy a peres felek magánjogi szerződéses jogviszonyában a Ptk. 1:1. § rendelkezése értelmében a mellérendeltség és egyenjogúság érvényesül, a szabályozás jellemzően diszpozitív, míg az általános forgalmi adózás szabályai kógens közjogi normák.⁵²⁸ Az általános forgalmi adó utólagos jogszabályváltozás következtében történő csökkenése miatt bírói szerződésmódosításnak nincs helye és jogalap nélküli gazdagodás címén sem lehet igényt érvényesíteni. Az adókulcs csökkentésével az állam mond le költségvetési bevétele egy részéről, a szerződő felek jogviszonyában azonban a szerződésben kikötött vételár az irányadó, vagyis az áfaváltozás kockázatát az a fél viseli, akinek a terhére esik: emelkedés esetén az eladó, csökkenés esetén a vevő.⁵²⁹ Ezen hivatkozott gyakorlati szabály alapján jól látható, hogy a magánjogi és a közjogi szabályozást, illetve azok alapján fennálló kötelezettséget nemcsak a törvény, hanem a jogalkalmazó is használja.

⁵²⁴ Benke József i.m. 85. old

⁵²⁵ Csehi Zoltán, Faludi Gábor, Gárdos István, Gárdos Péter, Grafl Fülöp Gyöngyi, Kemenes István, Kisfaludi András, Lábady Tamás, Lenkovics Barnabás, Menyhárd Attila, Orosz Árpád, Parlagi Mátyás, Szeibert Orsolya, Székely László, Tőkey Balázs, Vékás Lajos: Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Wolters Kluwer Kft, Budapest, 2020., 52. old.

⁵²⁶ Ptk. indokolása

⁵²⁷ Polgári jog az a jogág, ami a mellérendeltség és az egyenjogúság elve szerint szabályozza a személyek vagyoni és személyi viszonyait.

⁵²⁸ Kúria Pfv. 20.482/2019/4.

⁵²⁹ BH.2020. 39.

A Ptk. a régi Ptk.-hoz viszonyítva tágabb körben határozza meg a személyek viszonyait, hiszen a régi Ptk. kimondta, hogy a „személyek vagyoni és egyes személyi viszonyait”⁵³⁰ szabályozza. A Ptk. már a családi jogviszonyokat is tartalmazza, így szükséges volt egy szemléletváltás is. A korábbi törvény a szabályozási területét szinte kizárólag az áruviszonyokban határozta meg.⁵³¹ Az alapvető vagyoni viszonyok mellett egyenrangú területként jelennek meg az alapvető személyi viszonyok a Ptk.-ban.⁵³² A tárgyi hatály viszonyai között három csoportot állíthatunk fel. A Ptk. szabályozza a tisztán vagyoni viszonyok csoportját, a tisztán személyi viszonyok csoportját, illetve a vegyes vagyoni és személyi viszonyok csoportját. A vagyoni viszonyok között különbséget tehetünk a piaci viszonyok⁵³³ és a nem piaci jellegű viszonyok⁵³⁴ között, azonban az egyenértékűség elve irányadó szempont mindkét esetben.⁵³⁵

Általánosan elfogadott, hogy a polgári jog eszközei mindenekelőtt az autonóm szereplők, a jogilag mellérendeltségi helyzetben lévő, egymástól független, azaz a tulajdonos jogalanyok vagyoni viszonyainak rendezésére alkalmasak. Ennek megfelelően a Ptk. is elsősorban a zömükben árujellegű vagyoni viszonyokat vonja szabályozási körébe. A törvény hatályának a meghatározásánál kiemeli a polgári jogi szabályozás legfőbb módszertani jellegzetességét: a jogalanyok mellérendeltségét és egyenjogúságát.⁵³⁶ Ez a mellérendeltség és egyenjogúság azonban bizonyos esetekben eltolódhat, hiszen ismert az, hogy vannak gazdaságilag erősebb és gyengébb szereplők a polgári jog világában. Ezen megfontolás mellett a fogyasztókra⁵³⁷ bizonyos esetekben kedvezőbb szabályok⁵³⁸ érvényesek az általános főszabály szerint mindenkire kiterjedő szabályoknál.

A törvény személyi hatályának meghatározásából kitűnik, hogy a kódex a polgári jogi viszonyok alanyainak teljes körét átfogja, azaz mind az ember, mind valamennyi jogi személy polgári jogi viszonyainak általános kódexe kíván lenni. A méhmagzat eset speciális, hiszen nem minősül embernek, azonban jogi védelem alatt áll⁵³⁹ A 64/1991. (XII. 17.) AB határozatban

⁵³⁰ régi Pp. 1. § (1) bek

⁵³¹ Schadt György: A szocialista jogalanyiség a társaságok tekintetében, Jogelméleti Szemle, 2010., 11. évf 4. szám

⁵³² Benke József i.m. 86. old

⁵³³ Farkas Zoltán: A piaci és a teljes társadalmi viszonyok In: Társadalomkutatás, 2014., 32. évf 2. szám, 99-116. old.

⁵³⁴ Kónyáné Simics Zsuzsanna: A polgári jog személyiségvédelem fejlődésének rövid áttekintése, In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 1993., 215-240. old

⁵³⁵ Benke József i.m. 86-87. old

⁵³⁶ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 52. old

⁵³⁷ Ptk. 8:1. § 3. pont

⁵³⁸ Ptk. 5:90. §, 5:126. § (3) bek., 5:128. §, 6:79. §, 6:85. § (2) bek., 6:86. § (2) bek., 6:98. § (2), 6:99. §, 6:100. §, 6:101. §, 6:114. § (2) bek., 6:131. §, 6:157. § (2) bek., 6:158. §, 6:162. § (2) bek., 6:163. § (2) bek., 6:167. § (1) bek., 6:168. § (1) bek., 6:169. § (1) bek., 6:219. §, 6:220. § (1) bek., 6:430. §, 6:438. §, 6:444. §

⁵³⁹ Alaptörvény II. cikk

szereplő indokolás közelebb áll a tradicionalista szemlélethez: lényegében az fogalmazódott meg, hogy a magzat a fogamzásától kezdve jogelméletileg is törvényesen tekinthető személynek: „A magzat életének védelme, annak megfogamzásától kezdve állami kötelesség, tehát a terhesség kezdeti szakaszában sem lehet egyedül az önrendelkezési jog az irányadó. Az állam objektív kötelezettségéből az élet védelmére következik, hogy nem engedhető meg az indok nélküli abortusz.”⁵⁴⁰ A Ptk. rendelkezéseiből egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a magzat a magyar jog szerint nem jogalany, ugyanakkor gondoskodik a megszületendő gyermek érdekeiről, és ezt úgy oldja meg, hogy a magzat jogképességét az élveszületés feltételéhez köti.⁵⁴¹ A törvény személyi hatályával összefüggésben a társasházakra is ki kell térni, mint kvázi – relatív – jogalanyok. Ez a jogalanyiség a peres eljárásokra is kihat, hiszen azokban a dologi jogi tárgyú perekben, amelyek a társasházi közös tulajdon tulajdoni helyzetét, ingatlan-nyilvántartási bejegyzését érintik, nem mellőzhető minden egyes tulajdonostársnak és a bejegyzett jogok jogosultjainak perben állása, így a társasháznak is perben kell állnia.⁵⁴²

Az állam, mint jogi személy csak, mint a vagyoni jogviszonyok alanya lehet polgári jogi szerződés, polgári jogviszony részese. A felek mellérendeltségéből, egyenrangúságából következően reá ugyanúgy kihatnak az állam közigazgatási, közjogi funkciójából fakadó eljárásai, intézkedései, esetleges mulasztásai, mint a jogviszony többi alanyára.⁵⁴³

A törvény hatálya, mint kvázi alapelv, több mint egyszerűen a hatály és annak fogalma, tekintettel arra, hogy a magánjog vezéreszméit, mint az egyenjogúság és mellérendeltség elve tartalmazza. Álláspontom szerint a törvény hatályának a Ptk. bevezető rendelkezései között történő elhelyezése ezen tartalmi elemekre tekintettel indokolt. Amennyiben kizárólag csak a törvény hatályáról rendelkeztek volna, úgy azon fogalomnak külön történő elhelyezése lett volna alátámasztható.

IX. Értelmezési alapelv

1. A jogszabályértelmezéssel kapcsolatos általános megállapítások

A jogviszonyokkal kapcsolatos alapvető követelmény a jogbiztonság, amely egyfajta állandóságot feltételez és követel meg. Ezzel szemben az élethelyzetek, amelyeket a jog eszközeivel kívánunk szabályozni folyamatosan változnak, hol kisebb hol nagyobb mértékben.

⁵⁴⁰ 64/1991 (XII. 17.) AB határozat

⁵⁴¹ http://epa.oszk.hu/03000/03010/00002/pdf/EPA03010_jap_2016-02_135-149.pdf, Letöltve: 2021. április 30.

⁵⁴² https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/vegleges_es_javitott_tarsashazi_joggyak_osszefoglalo.pdf, Letöltve, 2021. április 30., BH 2006. 252., EBH 2008. 1783., BH 2011. 41.

⁵⁴³ BH2002. 235.

Erre tekintettel a jognak kellően rugalmasnak is kell lenni, hiszen a római közmondás – *summum ius summa iniuria* – jelentése alapján, a merev jogalkalmazás jogtalanságokhoz vezet⁵⁴⁴.

Elképzelhető az, hogy a jogalkotó által létrehozott jogszabály évtizedekig vagy akár egy egész évszázadon keresztül hatályban maradjon. Ez egyik oldalról nézve dicséret a jogalkotó számára, hiszen az opus időtállóan bizonyult, azonban a jogviszonyok oldaláról nehézséget is okoz, hiszen az életviszonyok folyamatosan változnak. Ehhez a változáshoz és annak a jog általi lekövetéséhez adhat segítséget a jogértelmezés. A jogértelmezéssel, mint alapelvvel szemben az első követelmény, hogy az adott szabályozással kapcsolatos egységességet – jogbiztonságot – elősegítse, másodlagosan azonban a jogértelmezéssel az adott jogszabályt fejleszteni, modernizálni is lehet.⁵⁴⁵

A Ptk. 1:2. § (1) és (2) bekezdése szerint: *E törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni. A polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat e törvénnyel összhangban kell értelmezni.* A Ptk. korszerűen újrafogalmazza a törvény rendelkezéseinek értelmezésére a régi Ptk.-ban meghatározott elvi tételt. A Ptk. nem tartja feladatának, hogy a normaértelmezés módszereire - nyelvtani, teleologikus, rendszertani, történeti - adjon eligazítást.⁵⁴⁶ Ez a felfogás a régi Ptk.-ban is meg volt, hiszen az sem tekintette az értelmezési alapelv tárgyának az egyes értelmezési módszereket. Fontos kiemelni, hogy a Ptk. tudatosan kerüli az értelmezési szempontok kimerítő felsorolását. A régi Ptk. miniszteri indokolása szerint az értelmezési alapelv „kötelezően előírja, hogy a rendelkezéseket a jogalkalmazó ne szemlélje elszigetelten attól a valóságtól, amelynek szabályozásáról van szó, és ne vonatkoztassa el azoktól a céloktól, amelyek elérést a szabályozás előmozdítani hivatott. Ez ugyanis olyan kérdés, amelyben a törvényhozó utasítást adhat a jogalkalmazónak avégből, hogy a legalapvetőbb törvényhozói célok megvalósulását biztosítsa és elejét vegye annak, hogy az egyes rendelkezések értelmezése szembe forduljon azzal a rendeltetéssel, amelyet a törvénynek be kell töltenie.”⁵⁴⁷ Ez a régi Ptk.-hoz fűzött miniszteri indokolás az időből és a társadalmi berendezkedésből kiszakítva is időtálló véleményem szerint, hiszen az ebben

⁵⁴⁴ Ehhez bővebben lásd Nótári T.: *Summum ius summa iniuria*. Magyar Jog 2004. 7. 385-393; Megjegyzések egy jogértelmezési maxima történeti háttéréhez. Jogtudományi Közlöny 2004. 7-8. 221-229. old

⁵⁴⁵ Bíró György, Lenkovics Barnabás: Magyar Polgári jog. Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006., 76-77. old

⁵⁴⁶ Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi Közlöny, 1994. 49. évf. 3. szám, 115. old

⁵⁴⁷ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása, Budapest, 1959., 23. old

belefoglalt követelmény, hogy a törvény rendeltetésének megfelelően és attól ne eltávolodva értelmezzük azt minden kortól és társadalmi berendezkedéstől függetlenül követendő.

Ahogy fentebb ezt már említettem az értelmezési alapelv egyfajta rugalmasságot biztosít a jogszabálynak, másik oldalról pedig határt szab annak, hiszen az adott jogszabállyal, annak céljával, miniszteri indokolásával szembeni értelmezése nem megengedett.⁵⁴⁸ Az értelmezési alapelv továbbá biztosítja azt a követelményt, hogy az Alaptörvénnyel össze nem férő értelmezést meggátolja.⁵⁴⁹

A magyar doktrínában - az amerikai, a francia és a német jogirodalomban megjelent ellentétes nézetek alapján - vita bontakozott ki az alkotmányos alapjogoknak a polgári jogi viszonyokra kifejtett hatásáról és annak jellegéről.⁵⁵⁰ Ezzel összefüggésben mondta ki az Alkotmánybíróság, hogy „Az a vita, hogy az alapjogok és az államcélok a magánjogra hatással vannak-e, ma már csak arról folyik, hogyan van hatással az alkotmány a magánjogi viszonyokra. Vagyis a behatás módszerei és intenzitása a vita tárgya. A közvetett hatály tana értelmében az alkotmány-törvény érvényesülésével együtt a polgári jogviszonyok azonban továbbra is polgáriak maradnak. Az Alaptörvényben foglalt jogok a magánjog generálklauzuláin keresztül képesek beszűrődni a magánjog rendszerébe. Ahol tehát még generálklauzula alkalmazására sincs lehetőség, ott az alkotmányi jogok sem képesek közvetlenül hatni a magánjogban.”⁵⁵¹

A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.⁵⁵²

⁵⁴⁸ Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések. A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Budapest, 1992., 1. kötet, 26. old

⁵⁴⁹ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 54. old.

⁵⁵⁰ Gárdos-Orosz Fruzsina: Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011; Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. HVG-ORAC, Budapest, 2001, 136-168. o.

⁵⁵¹ 8/2014. (III. 20.) AB határozat 56. pont

⁵⁵² Alaptörvény 28. cikke: A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.

2. Az Alkotmánybíróság jogértelmezése

Az Alkotmánybíróság kifejezetten bátorította a bírákat az autentikus alaptörvény-értelmezésre abban az esetben, ha azt ő maga még nem tette meg. A követendő módszerbe természetesen beletartozik, hogy ez nem vezethet a jogszabályok félretételéhez, és az is, az erga omnes hatály folytán, hogy amennyiben létezik alkotmánybírósági értelmezés, akkor azt a rendes bíróságoknak követniük kell.⁵⁵³ Ahogy arra Zódi Zsolt is rámutatott, a kontinentális jog hagyománya szerint „a jogalkalmazás folyamatában a jogszabályok szövegével semmilyen módon nem lehetséges szembenemenni. Azokat lehet értelmezni, de félretolni sosem”.⁵⁵⁴

A bírósági joggyakorlat egységének biztosítása sem az Alkotmánybíróság, hanem a bíróságok, kiemelten pedig a Kúria feladata⁵⁵⁵, ezt az Alkotmánybíróság a jogbiztonságra és az alapjogokra figyelemmel sem vonhatja magához. A jogszabályokat a bíróságok értelmezik, az Alkotmánybíróság csak az értelmezési tartomány alkotmányos kereteit jelölheti ki. Ez a jogkör azonban nem teremthet alapot arra, hogy minden olyan esetben beavatkozzon a bíróságok tevékenységébe, amikor olyan jogszabálysértő jogalkalmazásra került sor, mely egyéb jogorvoslati eszközzel már nem orvosolható. Sem a jogállamiság elvont elve, sem a tisztességes eljárás alapjoga, sem a diszkrimináció tilalma nem teremthet alapot arra, hogy az Alkotmánybíróság a bírósági szervezet feletti „szuperbíróság” szerepébe lépjen, és hagyományos jogorvoslati fórumként járjon el.⁵⁵⁶

Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség⁵⁵⁷, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés esetén fogadja be. Az Alkotmánybíróságnak kizárólag a bírói döntés alkotmányossági szempontú felülvizsgálatára van jogköre, amelynek célja a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség kiküszöbölése.⁵⁵⁸ Az Alaptörvény 28. cikke a bíróságok jogértelmezésére irányadó szabály, amely nem ad lehetőséget a perben vitás jogosultságokra, kötelezettségekre közvetlenül irányadó tételes jogi normák alkalmazásának mellőzésére, a rendelkezésből konkrét jogosultság nem vezethető le. Az alaptörvényi rendelkezés - ahogyan

⁵⁵³ Szigeti Krisztina: A bírói jogértelmezés és a hetedik alaptörvény-módosítás, *Eljárásjogi Szemle*, 2018. évf. 4. szám, 11. old

⁵⁵⁴ ZÓDI Zsolt: *A korábbi esetekre történő hivatkozások mintázatai a magyar bíróságok ítéleteiben*. MTA Law Working Papers, Budapest 2014/01 55. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_01_Zodi_Zsolt.pdf, Letöltve: 2021. május 6.

⁵⁵⁵ Alaptörvény 28. cikk, 2011. évi CLXI. törvény III. fejezete

⁵⁵⁶ 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés

⁵⁵⁷ 2011. CLI. törvény 29. §

⁵⁵⁸ 3231/2014. (IX. 22.) AB végzés

arra a Kúria a BH2013.278. számon közzétett eseti döntésben korábban rámutatott - a jogszabályok értelmezésével kapcsolatosan ad eligazítást, iránymutatást. A jogvitákat mindig az adott jogviszony elbírálására irányadó anyagi jogszabály szövegéből kiindulva kell eldönteni.⁵⁵⁹

Az Alkotmánybíróság a bírói jégértelmezéssel kapcsolatban kimondta egy döntésében, miszerint „Az Alkotmánybíróság mindezek alapján arra a megállapításra jutott, hogy az eljáró bíróságok az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe ütköző módon visszamenőleges hatályt tulajdonítottak az eljárásuk során alkalmazott jogszabálynak, figyelmen kívül hagyva az Alaptörvény 28. cikkében a bíróságokra vonatkozóan megfogalmazott azon kötelezettséget, miszerint a jogalkalmazás során a jogszabályok szövege elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezendő.”⁵⁶⁰ Ezzel a döntéssel is megerősítette a bírói gyakorlat azt a jogalkalmazói kötelezettséget, hogy a jogszabályokat – így a Ptk.-t és az egyéb polgári jogi jogviszonyokat szabályozó normákat is – az Alaptörvénnyel, illetve az adott jogszabály által meghatározott céllal egyezően kell értelmezni.⁵⁶¹

3. A „rendes” bíróságok jogértelmezésével kapcsolatos megállapítások

A Ptk. értelmében a felek által kötött adásvételi szerződésre a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni. Az érintett viszonyokat szabályozó más jogszabályokat, adott esetben egy bírósági peres eljárásban a felek által hivatkozott adószabályokat pedig a Ptk.-val összhangban, a törvény rendelkezéseire figyelemmel kell értelmezni. Egy bírósági eljárásban a bíróság a Ptk.-ra hivatkozott, amikor kimondta, hogy „a Ptk. az egyébként tévesen megjelölt és a perbeli jogviszonyra nem alkalmazható adójogszabálynak nem biztosít prioritást, ellenkezőleg „a juttatás” érvényességének megítélése szempontjából a Ptk. rendelkezéseinek biztosít elsőbbséget. Ebből eredően a Legfelsőbb Bíróság, mint felülvizsgálati bíróság az alperesi jogi indokokat súlytalannak és a jogvita mikénti elbírálása szempontjából irrelevánsnak ítélte meg.”⁵⁶² Ezen döntésből is megerősíthető, az a jogalkotói álláspont és elvárás, hogy a Ptk.-val

⁵⁵⁹ Kúria Mfv. 10.272/2015/4.

⁵⁶⁰ Kúria Kpk.IV.39.570/2021/3., Kúria Pfv. 20.990/2020/4.

⁵⁶¹ Lásd bővebben: Szigeti Krisztina i.m. 15. old: „A Hetedik Alaptörvény-módosítás kibővítette a bíróságok kötelező jogértelmezési módszereit azzal, hogy meghatározta, a jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambuláját, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Emellett változatlan az alapkonstrukció, azaz a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban kell értelmezni. Ez pedig egy primer megközelítésben azt jelenti, hogy a törvény szövegének bármiféle elemzésekor az alapjogok esetében mindenképpen, más területen pedig alapjogi érintettség nélkül is – így jelző nélkül – a teleológiai értelmezést kell előnyben részesíteni.”

⁵⁶² BH2000. 24.

összhangban kell értelmezni azon szabályokat, amelyek a magánjogi jogviszonyokat szabályozzák. Ebből eredően a Ptk.-ban megtalálható értelmezési alapelv – illetve a bevezető rendelkezésben található alapelvek – az egész magánjogra kihatnak.⁵⁶³

A közérdekű adat, illetve a közérdekből nyilvános adat kiadása iránti perben is érvényesülnek a Ptk. alapelvei. Joggal való visszaélésnek minősül személyes motivációval, mintegy vélt konfliktus miatti retorzióként igényelni speciális információkat, amelyeknek érdemi közérdekű adattartalmuk alig van. Az ilyen motivációjú, személyes érdek által vezérelt joggyakorlás nem felel meg az alanyi jog társadalmi rendeltetésének.⁵⁶⁴ Ez a döntés is alátámasztja a polgári jog alapelveinek egész magánjogra kivetíthető hatását, alkalmazásának kötelezettségét.

Fontos kihangsúlyozni azt, hogy az értelmezési alapelv második eleme nemcsak a jogalkalmazás számára jelent iránytűt, hanem ki kell hasson a jogalkotásra is. A polgári jogi viszonyokat rendező törvények fogalomtárának, jogdogmatikai megoldásainak a Ptk.-val fennálló összhangját biztosítani kell a külön törvények megalkotása során.⁵⁶⁵

A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (Továbbiakban: Földforgalmi törvény) rendelkezései a Ptk.-hoz képest *lex specialis*-nak minősülnek. A Földforgalmi törvény alkalmazására és értelmezésére is vonatkozik a Ptk.-ban található értelmezési alapelv, amely szerint a polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat a Ptk.-val összhangban kell értelmezni. Ezzel nem egyeztethető össze olyan jogértelmezés, amely a Ptk.-ban világos tartalommal meghatározott jogintézménynek más joghatást tulajdonít. Ugyanaz a jogintézmény a jogalkalmazási gyakorlatban nem érvényesülhet két alapvetően eltérő tartalommal. Egy *lex specialis*-nak minősülő jogszabályi rendelkezés értelmezése nem vezethet a Ptk.-ban szabályozott polgári jogi jogintézmény lényeges tartalmától eltérő eredményre. Az elővásárlási jog megsértésének a szankciója ugyanaz kell, hogy legyen minden

⁵⁶³ BH1998. 498.: „A Ptk. 1. §-ának (2) bekezdése értelmében a törvény rendelkezéseit a Magyar Köztársaság gazdasági és társadalmi rendjével összhangban kell értelmezni. Ennek megfelelően az Lt. 40. §-ának (1) bekezdése biztosítja a vállalkozó természetes jogutódjának a helyiségbérleti jogviszony folytatását, ha az az 1990. évi V. tv. 13. §-ának (2) bekezdésében meghatározott személy. Ennélfogva a perbeli felperest is megillette ez a jog, függetlenül attól, hogy ezt a tevékenységet édesapja halálát követően önálló vállalkozói igazolvánnyal folytatta. Az alperest mint bérbeadót az Lt. általa is hivatkozott 36. §-ának (1), és 16. §-ának (3) bekezdése alapján kétségtelenül megillették az épület bővítésével, korszerűsítésével kapcsolatos jogok. Ezért helyesen járt el akkor, midőn e joga érvényesítését bírói úton próbálta a jogelőddel szemben kikényszeríteni. Tévedett viszont, amikor ezt a pert a jogutód (jelen per felperese) perbe vonásával nem folytatta. Ezáltal a még fennálló bérleti jogviszony alatt tilos önhatalommal élt a felperessel szemben, s ezzel okozati összefüggésben a felperes károsodását okozta. Az alperes tehát nem a tőle elvárható módon járt el, amikor figyelmen kívül hagyta a Ptk. 7. §-ának (1) bekezdésében írt követelményt, amely szerint a törvényben biztosított jogok érvényesítése - ha a törvény másként nem rendelkezik - bírósági útra tartozik.”

⁵⁶⁴ EBH2013. P.16.

⁵⁶⁵ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 55. old

esetben, azaz a relatív hatálytalanság lesz a szankció. A Tanácsadó Testület álláspontja szerint ezért a Ptk. alapján a Földforgalmi törvény szerinti⁵⁶⁶ „szerződésbe való belépés” a Ptk.-ban meghatározott⁵⁶⁷ relatív hatálytalansági tényállásként értelmezendő.⁵⁶⁸

Összességében elmondható a Ptk. által meghatározott értelmezési alapelvvel kapcsolatban, hogy annak tartalma a régi Ptk.-hoz viszonyítva jelentősen nem változott. A korábbi gyakorlat alapján is a Ptk. alapelvei az egész jogágra, így a magánjogot szabályozó egyes egyéb jogforrásokra hatással voltak és ez az új Ptk. hatálybalépésével sem változott. Az értelmezési alapelv a Ptk. által a „bevezető rendelkezések” alatt található alapelvek alapköve, hiszen ezen értelmezési elv szerint van arra lehetőség, hogy a Ptk. alapelvei más – alapvetően nem a Ptk. által szabályozott – jogviszonyokban is érvényesíthetők legyenek.

X. Jóhizeműség elve

1. A jóhizeműség és tisztesség elve, mint objektív zsinórmérték

A jóhizeműség és tisztesség elve, mint követelmény egy etikai megalapozottságú elvárás a jog világában, hiszen ezen elvárásnak megfelelő magatartás tanúsítása elsősorban a társadalom részéről elvárás. A jog az erkölcsi normákból⁵⁶⁹ merít és sokszor megegyezik azokkal, azonban vannak olyan etikai (erkölcsi) megalapozottságú elvárások, amelyeknek jogi jelentéstartalma kissé eltér az erkölcsi normarendszer jelentéstartalmától. A két normarendszer között - az egyes szabályok tartalmában, az átvett etikai fogalmak jelentésváltozásában, a normák személyi hatályában, a betartásuk érdekében alkalmazott jogkövetkezmények differenciáltságában abban van az igazi különbség, hogy ki működik közre a szabályok betartásában, betartatásában. Az etikai normák betartását a szűkebb-tágabb közösség értékítélete biztosítja. A jog közhatalmi eszközöket is felhasznál a jogi normák kikényszerítése érdekében.⁵⁷⁰

A jogi és erkölcsi normák közötti legnagyobb különbség az állami eszközökkel való kikényszeríthetőségének lehetősége vagy annak teljes, illetve részleges hiánya. A társadalom életét szabályozó normák többségét nem azért tartják be a jog alanyai, mert félnek a szankcióktól és az állami szervek fellépésétől. A jogkövetés mögött legtöbbször – ami egyben

⁵⁶⁶ 2013. évi CXXII. törvény 22. § (2) bek.

⁵⁶⁷ Ptk. 6:223. § (1) bek

⁵⁶⁸ Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye

⁵⁶⁹ Az erkölcs alatt a közerkölcsöt értem, amely összefoglalja a társadalom által tudomásul vett etikai normák összességét

⁵⁷⁰ Csáki-Hantalovics Éva, Ercsey Zsombor, Miskolczi-Bodnár Péter, (Szerk) Szuchy Róbert: Az üzleti jog egyes modern kihívásai, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017., 23. old

helyeslendő - meghúzódik a jogszabállyal rokon erkölcsi norma önkéntes követése. Alapvetően kijelenthető egy adott jogrendszerrel vagy egyes jogszabályokkal összefüggésben, hogy hosszú távon nem tartható fenn egy olyan jogrendszer, illetve olyan jogszabály, amely nélkülözi a társadalmi elfogadottságot.⁵⁷¹

Ahogy azt már feljebb említettem, a jogszabályok és az erkölcsi normarendszer között van egyfajta átfedés, illetve egymásból történő merítés. Általánosságban a jog használja fel az etikai tartalmú normákat és építi azt a saját rendszerébe, de az is elképzelhető, hogy a jogalkotó vagy a jogalkalmazó által alkotott szabályok etikai szabályokká is válnak. A tisztességtelenség, mint fogalom egy etikai mérce, amelyet a jóhiszeműség és tisztesség elv deklarálásával magáévá tesz a jogtudomány. A tisztességtelen magatartás tanúsítását a Ptk.-n kívül egyéb jogszabályok is tiltják. A kereskedelmi életben az 1996. évi LVII. törvény (Továbbiakban: Tpv.) mondja ki, hogy azdasági tevékenységet tisztességtelenül - különösen a megrendelők, vevők, igénybevevők és felhasználók (a továbbiakban együtt: üzletfelek), illetve a versenytársak törvényes érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközően – folytatni tilos.⁵⁷² A fogyasztókkal kapcsolatos jogszabály⁵⁷³ is tiltja a tisztességtelen magatartást, továbbá meghatározza azt, hogy mely magatartás minősül fogyasztóval szemben tisztességtelenné⁵⁷⁴. A korábbi fejezetekben szó volt a polgári eljárásjogról is, amely szintén tiltja a jóhiszeműség elvével szembeni magatartás tanúsítását az eljárás során. Ezen példák alapján mondhatjuk, hogy a jóhiszeműség és tisztesség elve az egész civilisztikát áthatja és annak egyes konkrét szabályai megjelennek a civilisztika területein.

A jóhiszeműség és tisztesség elvével összefüggésben szót kell ejtenem arról, hogy ezen alapelv nem egyenlő a jóhiszeműséggel, mint szubjektív tudati követelménnyel. A polgári jogi jogviszony alanya eljárása során a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, mint objektív zsinórmértéknek megfelelően köteles eljárni. Ezzel szemben a „jóhiszeműen járt el” megfogalmazás az adott jogalany tudatára vonatkozik, amely szerint tisztában kell lennie a

⁵⁷¹ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 23. old

⁵⁷² Tpv. 2. §

⁵⁷³ 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról (továbbiakban: Fttv.)

⁵⁷⁴ Fttv. 3. § (2) bekezdése szerint: Tisztességtelen az a kereskedelmi gyakorlat,

a) amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója nem az észszerűen elvárható szintű szakismerettel, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően elvárható gondossággal jár el (a továbbiakban: szakmai gondosság követelménye), és

b) amely érzékelhetően rontja azon fogyasztó lehetőségét az áruval kapcsolatos, a szükséges információk birtokában meghozott tájékozott döntésre, akivel kapcsolatban alkalmazzák, illetve akihez eljut, vagy aki a címzettje, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készteti, amelyet egyébként nem hozott volna meg (a továbbiakban: a fogyasztói magatartás torzítása), vagy erre alkalmas.

valósággal vagy legalábbis tudnia kellene azt, hogy a valósnak vélt állapot nem felel meg a tényhelyzetnek. Ennek a jóhiszeműségnek az ellenpárja a rosszhiszeműség, míg a jóhiszeműség és tisztesség elvének ellenpárja a tisztességtelen magatartás.⁵⁷⁵

A jóhiszeműség és tisztesség követelménye egy olyan kódexbe foglalt vezérelve a magánjognak amely az *ulpianusi örökérvényű* általános erkölcsi és jogi parancs – „*Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere*” - korunkra is adaptálható iránymutatását is fenntartja. Miként ezt a jogirodalom is alátámasztja a magánautonómia elismerésével szoros kapcsolatban álló olyan princípiumról van szó, amely szolgálja a felek közötti kölcsönös bizalom fenntartását, segítségével eredményesebben lehet megakadályozni a diszpozitivitás nyújtotta visszaéléseket, de ösztönözni lehet a jogi normák által célzott joghatások elérését is.⁵⁷⁶

Szoros kapcsolatban áll az elvárható magatartás követelményének és a joggal való visszaélés tilalmának magánjogi alapelveivel. Tapasztalható a bírói ítéletekben, hogy mintegy kiegészítő támasztékként sokszor úgy is hivatkozás történik ezen alapelvekre, hogy a tanúsított magatartás inkább valósítja meg az elvárható magatartás elvének megsértését, avagy a joggal való visszaélést. A jóhiszeműség és tisztesség alapelvét az elvárható magatartás és a joggal való visszaélés polgári jogi generálklauzulájától mindenképpen megkülönbözteti az, hogy a követelményben az erkölcsi-etikai mozzanatok erőteljesebben és közvetlenebbül tételeződnek, mint a jogiak. Nochta Tibor szerint leginkább ezen alapelv mutatja meg és gazdagítja a magánjog értékeit.⁵⁷⁷

A jóhiszeműség és tisztesség elvét már az 1928-as Magánjogi törvényjavaslata (Továbbiakban: Mjt.) is tartalmazta. Az Mjt. szerint „a jogok gyakorlásában s a kötelezettségek teljesítésében a jóhiszeműségnek és a tisztességnek megfelelően kell eljárni”⁵⁷⁸. A régi Ptk.-ba az 1991. évi XIV. törvény iktatta be a jóhiszeműség és tisztesség elvét. Az alapelv etikai megalapozottságú általános és objektív zsinórmértéket fogalmaz meg a polgári jogi viszonyokban követendő eljáráshoz, és egyben a felek kölcsönös bizalmának garanciáját jelenti.⁵⁷⁹

Az alapelv mint nyitott hipotézisű norma (generálklauzula) tartalmi kitöltéséhez és gyakorlati alkalmazásához egyebek mellett az általános forgalmi szokások és az adott felek közötti üzleti

⁵⁷⁵ Benke József (a) i.m. 111. old.

⁵⁷⁶ Nochta Tibor: A jóhiszeműség és tisztesség elvének érvényesüléséről a társasági jogviszonyokban, *Gazdaság és Jog*, 2017. XXV évf. 2. szám., 3. old

⁵⁷⁷ Nochta Tibor i.m. 3. old

⁵⁷⁸ Mjt. 2. §

⁵⁷⁹ Földi András: A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig, ELTE ÁJK, Budapest, 2001., 116. old

szokások nyújtanak támpontot. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye, a magánautonómia, a szabad joggyakorlás határainak megvonásához nyújt segítséget, szükséges viszont a jóhiszeműség és tisztesség követelményének is észszerű korlátokat állítani. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye sem bonthatja meg például „a mellérendeltség és egyenjogúság kölcsönös függőségi viszonyát”.⁵⁸⁰

2. A jóhiszeműség és tisztesség elvének kialakulása, története

A tisztességtelenség, mint jogi követelmény szabályozása egészen Rómáig nyúlik vissza, hiszen már ebben az időben is ismert volt annak tartalma. A jóhiszeműség és tisztesség, mint fogalom azonban az egyes korokban más és más jelentéstartalommal bírt.

Ezen fogalom a Kr. e. III. században tett szert jelentőségre a mai fogalmaink szerinti eljárásjogban. A praetor peregrinus a bona fidesre hivatkozva lehetővé tette, hogy a peregrinusok - akik a szigorú jog alapján érvényesíthető kötelezettséget nem vállalhattak – szerződesei jogilag kikényszeríthetők legyenek.⁵⁸¹

Ahogy azt már említettem kétféle jóhiszeműségről beszélhetünk, amely jogi kategóriákat a német terminológia választotta el először egymástól, hiszen az általam tárgyalt objektív jóhiszeműség és tisztesség elvét a „Treu und Glauben” fogalmával illették, míg a szubjektív jóhiszeműséget a „guter Glaube” fogalommal jelölték a német jogtudósok. Az 1811-ben kihirdetett ABGB nem használja a „Treu und Glauben” fogalmat. Az 1916-os novella a ráutaló magatartásokra nézve előírta, hogy azok értelmezése során a „tisztességes forgalomban” érvényesülő szokásokat kell figyelembe venni.⁵⁸² Ezzel szemben a német BGB használja a „Treu und Glauben” fogalmat, amit feltehetően az 1863. évi szász polgári törvénykönyvből vett át. A „Treu und Glauben” a BGB generálklauzulái közé tartozik, a jó erkölcsökbe ütköző ügylet semmisségére vonatkozó szabállyal⁵⁸³ és a jó erkölcsökbe ütköző módon szándékosan okozott károkért való felelősség szabályával⁵⁸⁴ együtt. Az elv a szerződések értelmezésére és az adóst terhelő kötelezettségek teljesítésére vonatkozott.

⁵⁸⁰ Benke (a) i.m. 118. old

⁵⁸¹ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 32. old

⁵⁸² ABGB 863. § (2) bek.

⁵⁸³ BGB 138. §

⁵⁸⁴ BGB 826. §

Az 1907-ben kihirdetett svájci polgári törvénykönyv a BGB-nél is előkelőbb szerepet juttatott a „Treu und Glauben” elvének, tekintettel arra, hogy a törvénykönyv élére helyezte azt.⁵⁸⁵ A svájci törvény két, egymással szorosan összefüggő szabályt mond ki. Az 1. bekezdés szerint jogait és kötelezettségeit mindenki a „Treu und Glauben” vagyis az objektív jóhiszemőség szabályai szerint köteles gyakorolni. A 2. bekezdés értelmében pedig a törvény nem védi a joggal való nyilvánvaló visszaélést.⁵⁸⁶ A „Treu und Glauben” elv svájci megfogalmazása, nem csupán az adóst terhelő kötelezettségek teljesítésére vonatkozik, hanem a jogok gyakorlására is.⁵⁸⁷

A jóhiszemőség és tisztesség elvét a gyakorlatban leginkább Németországban kezdték használni, ott is az I. világháborút követően. Ezen tény alapján mondhatjuk azt, hogy a jóhiszemőség és tisztesség elve a gyakorlatban és a jogirodalomban is legteljesebben Németországban lelhető fel. A jelenlegi magyar szabályozásban fellelhető jóhiszemőség és tisztesség elve – az általános vélekedéssel szemben – nem a német „Treu und Glauben” elvével mutat legszorosabban rokoni kapcsolatokat, hanem a svájci szabályozásban található ugyanezen elvvel. Ezt a kijelentést azzal tudom alátámasztani, hogy a magyar és a svájci alapelv az egész törvénykönyvre hat ki, míg a német alapelv annak csak egy részére.⁵⁸⁸

A régi Ptk. szerint a polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszemőség és tisztesség követelményének megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.⁵⁸⁹ Ezen alapelvi megfogalmazás során a jóhiszemőség és tisztesség elve egy másik – ma már nem annak tekintendő – alapelvvel volt együtt szabályozva, amely az együttműködési kötelezettség volt. A Ptk. ebben a tekintetben egy koncepciót változtatást hajtott végre, hiszen az együttműködési kötelezettséget, mint az egész törvénykönyvet átható alapelvet megszüntette és azt a kötelmi jogra vonatkozó tételekben helyezte el. Ez a változtatás véleményem szerint megalapozott volt, hiszen a felek közötti együttműködés egy kötelmi jogviszony során elvárható, azonban például a dologi jogviszonyok esetében ez nem feltétel.

A régi Ptk. megalkotásakor az együttműködésre vonatkozó rendelkezésekkel a jóhiszemőség „bizonytalan értelmű” és „önkényes bírói jogalkotásra” alkalmasnak tartott kategóriáját

⁵⁸⁵ Székely Katalin: Néhány megjegyzés a jóhiszemőség és a tisztesség szerepéhez a polgári jogban, különös tekintettel a svájci jogrendszerre. Jogtudományi Közlöny 1993., 457. old

⁵⁸⁶ Földi András: A jóhiszemőség és tisztesség elve – Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig. Bibliotheca Iuridica ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2001. 48. old.

⁵⁸⁷ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 35. old

⁵⁸⁸ (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 38. old

⁵⁸⁹ régi Ptk. 4. § (1) bek

terveztek felváltani.⁵⁹⁰ A régi Ptk. 1991-es módosítását követően ezzel ellentétes felfogás alakult ki, miszerint a jóhiszeműség és tisztesség „elnyeli” az együttműködést.⁵⁹¹ Az együttműködési elv alapvető szabályozásának megszüntetése és ennek a folyamatnak a lezárása a Ptk. hatályba lépésével valósult meg.

A Ptk. nem szól a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményéről, és nem tekinti általános követelménynek az együttműködés elvét sem. Az együttműködésre vonatkozó szabály leválasztását és egy új bekezdés beillesztését – venire contra factum primum - leszámítva az alapelv szövege lényegében változatlan.⁵⁹²

3. A jóhiszeműség és tisztesség elve a Ptk.-ban

A jóhiszeműség a tisztesség elve napjainkban már univerzális, nemzetek feletti, általánosan elismert elvnek tekinthető.⁵⁹³ A jóhiszeműség és tisztesség elvét az új Ptk. két külön rendelkezésben szabályozza. A Ptk. szerint: „(1) A jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni. (2) A jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.”⁵⁹⁴

A Javaslat fenntartotta a régi Ptk.-nak a jóhiszeműség és tisztesség követelményét megfogalmazó alapvető tételét, amely számos nemzeti kódexben és jogegységesítő tervezetben is elismert magatartási mérce. Ez az alapelv, etikai megalapozottságú általános és objektív zsinórmértéket fogalmaz meg a polgári jogi viszonyokban követendő eljáráshoz, és egyben a felek kölcsönös bizalmának garanciáját jelenti. A javaslat szerint ezen alapelvnek fontos szerepe van a piacgazdaságban érvényesülő magánautonómia szociális szempontokból történő korlátozásánál is. A döntési és cselekvési szabadságot biztosító magánautonómia a kölcsönös bizalom elvével kapja meg kiegyensúlyozott tartalmát. A magánautonómia széleskörű elismerése és a jóhiszeműség és tisztesség követelménye szorosan összetartoznak tehát, és a Javaslat egyik alappillért képezi.⁵⁹⁵

⁵⁹⁰ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása. KJK, Bp., 1959., 25. old

⁵⁹¹ Menyhard Attila: Az új Polgári Törvénykönyv bevezető rendelkezései. Polgári jogi kodifikáció, 2002/2., 30. old

⁵⁹² (Szerk) Szuchy Róbert i.m. 50. old

⁵⁹³ I. Werner Lorenz: „Rechtsvergleichung als Methode zur Konkretisierung der allgemeinen Grundsätze des Rechts.” Juristenzeitung 1962. 264-275. old

⁵⁹⁴ Ptk. 1:3. §

⁵⁹⁵ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, 376. old

A korábbi szabályozással szemben a hatályos Ptk. nyelvtani elemzése alapján is állíthatjuk azt, hogy a jóhiszeműség és a tisztesség mint két különálló fogalom, valójában egy fogalmat alkot és azok egymástól nem elválaszthatóak. Az alapelv mint nyitott hipotézisű norma tartalmi kitöltéséhez és gyakorlati alkalmazásához egyebek mellett az általános forgalmi szokások és az adott felek közötti üzleti szokások nyújtanak támpontot. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye, a magánautonómia, a szabad joggyakorlás határainak megvonásához nyújt segítséget, szükséges viszont a jóhiszeműség és tisztesség követelményének is észszerű korlátokat állítani. A jóhiszeműség és tisztesség követelménye sem bonthatja meg például „a mellérendeltség és egyenjogúság kölcsönös függőségi viszonyát”.⁵⁹⁶

4. *A venire contra factum proprium megjelenése*

A jóhiszeműség és tisztesség elvének szabályozásnak legnagyobb újdonsága a „venire contra factum proprium” elv törvényi szintre emelése és annak megjelenítése a Ptk.-ban.

A jóhiszeműség és tisztesség elvének még sem a 2008. évi Szakértői Javaslatban, sem a hatályba nem lépett 2009. évi CXX. tv.-ben meg nem jelenő (2) bekezdése szerint: „A jóhiszeműség és tisztesség követelményét sérti az is, akinek joggyakorlása szemben áll olyan korábbi magatartásával, amelyben a másik fél okkal bízhatott.” Vékás Lajos álláspontja szerint az új magyar Ptk.-ban kodifikált norma – ilyenként unikális módon – a jóhiszeműség és tisztesség követelménye körében helyezendő el, mivel a tényállásban megfogalmazott magatartás voltaképpen ezt az alapelvet sérti, nem pedig a joggal való visszaélés tilalmának elvét, amely mint a tiltott joggyakorlás sajátos formája egyébként ugyancsak különállóan szabályozandó.⁵⁹⁷

A régi Ptk.-ban megtalálható jóhiszeműség és tisztesség elvét is sértette a Ptk 1:3. § (2) bekezdésében meghatározott konkrét eset és annak tilalma, azzal hogy az külön nem volt nevesítve a törvényben, de annak megsértését a gyakorlat ismerte.⁵⁹⁸ Ezen tilalommal kapcsolatosan meg kell állapítanunk azt, hogy az egyik fél magatartása a másik felet olyan magatartásra indukálja, amely miatt őt – saját eljárása következményeként – kár vagy hátrányos helyzet éri. A magatartását azért tanúsítja, mert a másik fél korábbi magatartásából kiindulva

⁵⁹⁶ Benke (a) i.m. 118. old

⁵⁹⁷ Benke József: A „venire contra factum propriu” általános magánjogi tilalma egy indukcióval kialakított középkori jogelven alapuló 21. századi magánjogi tilalom dedukció útján megállapítható alkalmazási lehetőségeiről, Állam és Jogtudomány LIX. évf. 4. szám, 4. old

⁵⁹⁸ Fővárosi Ítéletábla Gf.40.072/2015/7.

okkal bízhatott egy meghatározott magatartásban, amellyel szemben végül a hátrányt okozó fél más magatartást tanúsított.

A Ptk. 1:3. § (2) bekezdés egy olyan általános jelentésű tényállás, amely egy alapelvhez képest mégis csak konkrét, így erre alapozva igényünk érvényesíthető. Ebben az esetben azonban felmerül a kérdés, hogy vajon milyen szankció alkalmazandó azzal szemben, aki ezen jogszabályhelyben foglalt kötelezettségét nem teljesíti. Benke József szerint két dolog következik a tényállásból. „Egyfelől az általános jelentőségű, konkrét tényállás megvalósítására, szemben a pusztán alapelvet sértő magatartással, konkrét igény alapítható, másfelől nevesített jogkövetkezmény hiányában csak az e magatartással megsértett alapelv természetéből folyó jogkövetkezmény vonható le. Eszerint a Ptk. 1:3. § (2) bekezdésébe ütköző magatartás szankciójaként a jóhiszeműség és tisztesség elvébe ütköző magatartásra irányadó jogkövetkezmény alkalmazása jöhet szóba. Eszerint a venire contra factum proprium elvébe ütköző magatartásával a fél – ha e magatartásának célja egyáltalán megismerhető – nem érhet célt, vagyis egyrészt az előidézni kívánt jogváltozás sem a saját, sem más jogi helyzetében nem valósul meg, másrészt az elkerülni kívánt jogváltozás a saját vagy más jogi helyzetében megvalósul.”⁵⁹⁹

5. A jóhiszeműség és tisztesség elve a gyakorlatban

A jóhiszeműség és tisztesség elvének fontos szerepe van abban, hogy a jogviszonyok fennállása és teljesítése során a felek bizodalommal legyenek egymással szemben. Ebben a körben vizsgálnunk kell azt, hogy vajon ezen elvet miként alkalmazzák a bírói gyakorlatban. Az új Ptk. Tanácsadó Testületének bérleti és lakásbérleti szerződés felmondásával kapcsolatos véleménye szerint a rendes felmondás körében a felek a szerződési szabadság általános korlátainak a keretei között szabályozhatják a másik fél szerződésszegéséhez nem kötött felmondási jog gyakorlásának feltételeit és szabályait, ideértve a felmondási jog gyakorlásának időbeli korlátozását is, például azzal, hogy a felek a rendes felmondás jogának gyakorlását csak a szerződés megkötését követő meghatározott idő elteltével teszik lehetővé. A határozatlan időre létesített lakás- és helyiségbérleti jogviszonyok jellemzően tartós jogviszonynak minősülnek, amelyek esetében a felmondási jog kizárása semmis. A felek eltérhetnek a rendes felmondási jog gyakorlásának a törvényben meghatározott szabályaitól is. Ennek megfelelően a bérleti szerződésben a szerződési szabadság általános korlátainak a szigorú figyelembevételével akár

⁵⁹⁹ Benke (b) i.m. 19. old

azonnali hatályú, indokolás nélkül gyakorolható felmondási jog is kiköthető lakásbérleti jogviszony esetén is. Ha a felmondás teljesítéséhez kapcsolódó előnyök és hátrányok kirívóan aránytalanná válnak, az a jóhiszeműség és tisztesség követelményének a megsértését eredményezi. A jóhiszeműség és tisztesség követelményének vizsgálata során figyelembe kell venni, hogy míg a helyiségbérleti jogviszonyok a szabad vállalkozás körébe tartoznak, addig a lakásbérleti jogviszonyok nem állami vagy önkormányzati tulajdonú lakások esetében is jellemzően alapvető létszükséglet biztosítása érdekében jönnek létre, a felek alkupozíciói is – a piaci viszonyok függvényében - jelentős eltérést mutathatnak, és a lakásbérleti jogviszonyok egyre nagyobb számban jönnek létre fogyasztói szerződésként.⁶⁰⁰

A Ptk. szerint a polgári jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kölcsönösen, együttműködve kötelesek eljárni. E rendelkezés a személyek magatartására etikai mércét állapít meg, és általános elvként - tehát eltérő szabály hiányában - az adott helyzetben általában elvárható magatartás tanúsítását kívánja meg polgári jogunk. Az együttműködési kötelezettség körébe tartozik - a kialakult bírói gyakorlat szerint - a jogszabály által direkt módon elő nem írt közlési és tájékoztatási kötelezettség is.⁶⁰¹ Ezen bírói döntés is azt a felfogást tette megáévá, hogy a jóhiszeműség egy etikai mérce, amely független a személyek tudatállapotától, hiszen ez egy elvárás. A meghivatkozott bírói döntés azon megállapításai, amik az együttműködési kötelezettségről rendelkeznek, már nem képezi a jóhiszeműség elvének tárgyát a Ptk. alapján. Ezt az elválasztást véleményem szerint támogatni lehet, hiszen – ahogy azt korábban is kifejtettem – az együttműködési elv nem minden polgári jogi jogviszonyban várható el a féltől.

A jóhiszeműség és tisztesség elvével kapcsolatban az egyik, ha nem a legismertebb esetkör a pénzügyintézetek magatartása a fogyasztókkal szemben. Ismert, hogy a 2008-as éveket követő gazdasági világválságot követően a fogyasztók nagyszáma nem tudta a pénzügyintézetektől felvett kölcsönösszeget visszafizetni, amelynek egyik okozója volt csak a társadalom felelőtlensége. A másik ok pedig a pénzügyintézetek tisztességtelen magatartása volt a fogyasztókkal szemben, amellyel kapcsolatban nem volt kiforrott bírói gyakorlat a kezdetekkor. Ezt követően a sok ellentétes ítélet miatt is a Kúria foglalkozott a pénzügyintézetek gyakorlatával és pontosan meghatározta azt, hogy mely esetekben minősül az adott gyakorlat tisztességtelennek.

⁶⁰⁰ <https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?page=2>, Letöltve: 2021. június 1.

⁶⁰¹ BDT1999. 1.

Semmis a kikötés akkor is, ha jogszabályba ugyan nem ütközik, de az egyoldalú szerződésmódosításra okot adó egy vagy több feltétel - tartalmát tekintve - a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével indokolatlanul és egyoldalúan előnyös a pénzügyi intézmény, illetve hátrányos a fogyasztó számára.⁶⁰² Az olyan feltétel tisztességtelensége, amelynek tartalmát jogszabály kimerítően (taxatív) határozza meg bíróság által nem vizsgálható. Ha a kógens keretszabályt a felek rendelkezési joga tölti meg tartalommal, vagy ha a felek a diszpozitív jogszabályi rendelkezésektől eltérnek, az ilyen feltétel tisztességtelensége vizsgálható.⁶⁰³

A pénzügyi intézmény egyoldalú szerződésmódosítási jogosultsága nem a kölcsönügylet főszolgáltatását megállapító, illetve a szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési kikötés. Ezért a Ptk. 209. § (5) bekezdése nem zárja ki az ilyen kikötés tisztességtelenségének a vizsgálatát.

Tisztességtelen az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó olyan kikötés, amely a fogyasztóval szerződő pénzügyi intézmény számára - a fogyasztó hátrányára - indokolatlan és egyoldalú előnyt nyújt. Az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés különösen akkor tisztességtelen - feltéve, hogy nem ütközik jogszabályba -, ha:

- a) tartalma a fogyasztó számára nem világos, nem érthető (egyértelmű és érthető megfogalmazás elve);
- b) az egyoldalú szerződésmódosítás feltételei nem tételesen meghatározottak, vagyis az ok-lista hiányzik, vagy van ok-lista, de az csak példálózó jellegű felsorolást tartalmaz (tételes meghatározás elve);
- c) az egyoldalú módosítás feltételei nem objektív jellegűek, vagyis a fogyasztóval szerződő félnek módja van a feltétel bekövetkeztét előidézni, abban közrehatni, a módosításra okot adó változás mértékét befolyásolni (objektivitás elve);
- d) az ok-listában meghatározott körülmények ténylegesen nem, vagy nem a körülmények változásának mértékében hatnak a kamatra, költségre, illetve díjra (ténylegesség és arányosság elve);
- e) a fogyasztó nem láthatta előre, hogy milyen feltételek teljesülése esetén és milyen mértékben kerülhet sor további terhek rá történő áthárítására (átláthatóság elve);

⁶⁰² BDT2011. 2571.

⁶⁰³ 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény

- f) a szerződésmódosítás bekövetkezése esetére nem biztosítja a fogyasztó számára a felmondás jogát (felmondhatóság elve).
- g) kizárja, hogy a fogyasztó javára bekövetkező feltétel változás hatása a fogyasztó javára érvényesítésre kerüljön (szimmetria elve).⁶⁰⁴

Véleményem szerint ez a legteljesebb bírói dokumentum, amely a jóhiszeműség és tisztesség elvét a gyakorlat számára kimunkálja. A Kúriai vélemény azonban álláspontom szerint túlságosan is megengedő a pénzintézetekkel szemben. A fogyasztók – ahogy azt a vélemény is magába foglalja – hátrányosabb helyzetben vannak, mint a pénzintézetek. Ebből kifolyólag a tisztességtelen magatartás körét nem csak az egyes szerződési kikötésekre, hanem magára a szerződés tárgyára is kiterjeszteném. Alapvetően a fogyasztóknak arra van joguk, hogy az általános szerződési feltételeket tartalmazó szerződést aláírják avagy sem, így a szerződéseket egyediesíteni nem lehet. Álláspontom szerint az állami beavatkozás a hitelezés folyamatába jogi eszközökkel indokolható lenne, legfőképpen a fogyasztók védelme érdekében, valamint a tisztességes eljárás követelményének elérése céljából.

A jóhiszeműség és tisztesség elvével kapcsolódik össze a szerződési szabadság és annak egyes korlátainak alkalmazása. Ismert, hogy adás-vételi szerződések esetében csereelem beiktatásával kívánják az adás-vételi szerződés tárgyára nézve elővásárlási joggal rendelkező személy e jogát kijátszani. Abban az esetben, ha megállapítható, hogy csak e jogot kívánták kijátszani a szerződő felek és a jóhiszeműség és tisztesség követelményét megsértették, akkor az elővásárlási jogosult kérheti a bíróságtól, hogy az eladó és közte jöjjön létre a szerződés.⁶⁰⁵ Egy korábbi elvi döntés fogalmazta meg a legtömörebben és a legprecízebben a jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértését, amely szerint „a tulajdonostárs elővásárlási jogával terhelt dolog tulajdonának kívülálló harmadik személy részére történő átruházásánál az ellenszolgáltatás mikénti meghatározása a jóhiszeműség és tisztesség elvét akkor sérti, ha az a tulajdonostárs elővásárlási jogának kijátszását célozza”.⁶⁰⁶ Látható, hogy a célzat az, amely megalapozza a jóhiszeműség és tisztesség elvébe való ütközést. Álláspontom szerint azonban a célzat megállapítása igen nehéz egy peres eljárásban, így véleményem szerint az erre való hivatkozás az esetek többségében eredménytelen marad.

⁶⁰⁴ 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény

⁶⁰⁵ EBH2010. 2133.

⁶⁰⁶ EBH2007. 1686.

A szerződésekkel kapcsolatban fontos tudnunk azt, hogy konkrét állapotváltozást nem okozhat egy alapelv megsértése. A Ptk. bevezető rendelkezései között szabályozott alapelvek, így a jóhiszeműség és tisztesség követelménye és a joggal való visszaélés tilalma nem érvénytelenségi okok, azok esetleges sérelme jogszabályba ütközésre hivatkozással nem eredményezi a szerződés érvénytelenségét sem. A szerződés felmondása azonban - mint jogszabályban, illetve szerződésben meghatározott alanyi jog gyakorlása - bizonyos körülmények között joggal való visszaélésnek minősülhet.⁶⁰⁷

A szavatossági jogok gyakorlása során a kötelezett érdekeire is figyelemmel kell lennie a jogosultnak. A szavatossági jogok esetében az ún. lépcsős rendszert kell alkalmazni, amely során a jogosult választja meg a szavatossági jogot a kötelezettel szemben, de nem választhat olyat, amelyhez képest van olyan szavatossági jog, amely enyhébb „szankciónak” tekinthető a kötelezett oldaláról nézve. Ez azt jelenti, hogy jelentéktelen hiba esetén nem választhatjuk a végső elállási jogot, hanem amennyiben erre van lehetőség a szolgáltatás kicserélését, kijavítását követelhetjük és amennyiben ezeket nem vállalja a kötelezett, úgy az egyéb szavatossági jogunkat alkalmazhatjuk. Ez egyfajta arányosság és fokozatosság, amelyet megtalálhatunk például a végrehajtási eljárás során az adós értékeinek értékesítése során. A szavatossági jogok gyakorlása során a jóhiszeműség és tisztesség követelményének is érvényesülnie kell. A jogosult ezért eredményesen nem érvényesíthet olyan szavatossági igényt, amelynek teljesítése a kötelezett számára más szavatossági igény teljesítéséhez képest méltánytalan hátrányt vagy aránytalan többletköltséget eredményezne.⁶⁰⁸

A jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértése, mint alapelv szubszidiárius jogforrás és mint ilyen egymagában nem alapozhatja meg szankció alkalmazását az azt megsértővel szemben. Ebben a relációban különbség van az anyagi jogi jóhiszeműség és tisztesség, valamint az eljárásjogi jóhiszeműség között, hiszen az eljárás során a jóhiszemű elvárásnak nem megfelelő magatartás közvetlen szankció alkalmazását is megalapozhatja. A jóhiszeműség és tisztesség elvébe ütköző magatartás csak akkor vonhat maga után kártérítési szankciót, ha a kártérítési felelősség valamennyi feltétele fennáll.⁶⁰⁹ Látható, hogy nem elég az etikai mérce megsértése, hanem annak olyan magatartásnak kell lennie, amely kárt okoz és a kár és a magatartás között

⁶⁰⁷ BDT2014. 3101.

⁶⁰⁸ BH2013. 122.

⁶⁰⁹ BH2003. 195.

okozatossági kapcsolat van. Amennyiben a nem megengedett magatartás nem okoz kárt, úgy a jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértése következménnyel nem jár.

A Ptk. 1:3. § (1) bekezdése a magánautonómia korlátozásaként alapelvi szinten fogalmazza meg a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelményét, a jogviszonyban részt vevő személyek számára állapít meg etikai mércét, eltérő rendelkezés hiányában az adott helyzetben elvárható magatartás tanúsításának a követelményét. Ezen rendelkezés megsértéséhez ugyanakkor a törvény nem fűzi a semmisség jogkövetkezményét⁶¹⁰. A generálklauzula tartalmát, alkalmazását egyebek mellett az általános forgalmi szokások adják. A meghatalmazás - a megbízási szerződéshez hasonlóan - elsődlegesen bizalmi jellegű. A meghatalmazó olyan meghatalmazottat választhat, aki az ő elképzeléseinek, akaratának, jogi és gazdasági álláspontjának megfelelően jár el, ezért a Ptk. 1:3. § (1) bekezdésének sérelme nem állapítható meg.⁶¹¹

A jóhiszeműség és tisztesség elve a felek egymás közötti jogviszonyára irányadó, és nem a felülvizsgálati kérelemmel támadott ítélettel szemben támasztható követelmény.⁶¹² Fontos megállapítanunk azt, hogy a jóhiszeműség és tisztesség elve és a jóhiszeműség polgári eljárásjogi alapelve között van egyfajta azonosság, de nem azonos fogalmak és nem azonos tartalommal bírnak. Véleményem szerint a jóhiszeműség és tisztesség elve, valamint a jóhiszemű pervitel elve is egyfajta objektív elvárás a személyektől, de közös tartalmuk körülbelül eddig tart. Az anyagi jogi alapelv esetében fontos, hogy az elvnek nem megfelelő magatartás egy másik – károsult – személy számára negatív következményekkel járjon, míg az eljárásjogi alapelv esetében annak megvalósulása, függetlenül következményeitől is szankcionálható. Az anyagi jogi alapelv a társadalmi megítélését és elvárást vetíti ki, míg az eljárásjogi alapelv a bíróság és a jogalkalmazó társadalmi réteg elvárását.

XI. Az elvárható magatartás elve

1. Az elvárható magatartás elve a magánjogban

Az elvárható magatartás elve a magánjogban ún. *lex generalissima*. Ez azt jelenti, hogy ezen elvárás a jog valamennyi jogalanyára és valamennyi magatartására vonatkozik. A Ptk. 1.4. § (1) bekezdése szerint: *„Ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi*

⁶¹⁰ EBH2009. 1972.

⁶¹¹ PJD2020. 13.

⁶¹² Kúria Pfv. 22.634/2017/6.

viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.” A Ptk. a régi Ptk. által már alkalmazott „elvárható magatartás” elvét megtartotta, azzal kapcsolatban kisebb változtatásokat eszközölt. A régi Ptk.-ba az 1977. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1977-es Novella) vezette be ezt az alapelvet. Az 1977-es Novella előtti magyar polgári jogtudományban az „elvárható magatartás” jogi fogalmának közvetlen történeti előzménye nincsen, így a történeti összehasonlítás mellőzendő.⁶¹³ Az elvárható magatartás – ugyanúgy, mint a jóhiszeműség elve – egy objektív elvárás a jogalanyok felé, hiszen úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ezen alapelv is egy tág kategória, így kijelenthető ezzel összefüggésben is az, hogy a tág jelentéstartalom miatt szinte minden magatartást fel tud ölelni, még a sokszor előre nem láthatóakat is, azonban szabályozási szerepe ezzel csökken, hiszen a jogalkotó az elv helyébe pragmatikus-partikuláris törvényeket alkot.⁶¹⁴

A Ptk. Szerkesztőbizottsága a 2002. évi Koncepció kiadásakor Zilinszky János szerint szakítani kívánt az addig kialakult gyakorlattal és a Marton Géza féle kárfelelősségi tannak megfelelő fogalomhasználatot akarta meghonosítani, ami szerint a jogellenesen okozott kárért való felelősség alóli kimentés csak szociális méltányosság esetében megengedett.⁶¹⁵ Ezzel az állásponttal azonban a kialakult bírói gyakorlat nem értett egyet, így a korábban már kikristályosodott felfogás maradt meg.⁶¹⁶ Ez az álláspont Zilinszky szerint azt jelenti: *„Nyilván azt, hogy elképzelhető magánjogi elbírálás alá eső élethelyzet, amikor nem várható el a jogkövető magatartás a társadalmi, gazdasági életben részt vevő jogalanytól, amikor a jogellenesség és az ezzel okozott kár elfogadandó, azt a sértett mintegy természeti csapásként tűrni tartozik. Magyarán, jogállamban bizonyos helyzetekben a jogkövető magatartás nem kötelező, nem várható el, túlzottan magas mércét jelent. Létezik engedett, tűrt, de legalábbis nem szankcionált jogellenesség!”*⁶¹⁷ Álláspontom szerint Zilinszky aggodalma és állítása nem valós, hiszen az egyes alapelvek arra valók, hogy a lehető legnagyobb terjedelemben szubszumálják a tényállásokat. Ezt követően, azonban lehetőség van arra, hogy az egyes élethelyzetekre a jogalkotó konkrét, egyediesített szabályt alkosson és így a jogrendszert egy zárt rendszerré tegye.

⁶¹³ Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire. In: Jogtudományi Közlöny, 49/3, 1994. 108-118. old

⁶¹⁴ Szalma József: Alanyi és tárgyi felelősség. A vétkesség és a felróhatóság kérdéskörének lehetséges szempontjairól, különös tekintettel a magyar Ptk. vonatkozó rendelkezéseire és ezek rekodifikációjára, Jogtudományi Közlöny, 2003., LVIII. évf. 3. szám., 119. old

⁶¹⁵ Marton Géza: A polgári jogi felelősség, Triorg Kft., Budapest, 1992.

⁶¹⁶ Zilinszky János: Elvárhatóság a magánjogban, Polgári Jogi Kodifikáció, 2003., V. évf. 4. szám.,

⁶¹⁷ Zilinszky i.m. 27. old

2. *Az elvárható magatartás „jelentése”*

Az alapelv nyelvtani értelmezése alapján az alábbi részekből tevődik össze:

- a.) A Ptk. nem támaszt eltérő követelményt
- b.) polgári jogviszonyokban
- c.) úgy kell eljárni
- d.) ahogy az adott helyzetben
- e.) általában elvárható.

A nyelvtani értelmezés alapján a Ptk. 1:4. § (1) bekezdésben meghatározott magatartástól csak akkor lehet eltérni, ha ahhoz a Ptk. felhatalmazást ad. Az eltérés lehet enyhébb vagy súlyosabb. Benke szerint ez a fajta fogalomhasználat nem megfelelő, mivel álláspontja szerint Eörsi féle univerzális magatartási kánonnak megfelelően a „konkrétabb”, „specifikált” és a „nem specifikált” fogalomhasználat megfelelőbb lenne.⁶¹⁸ Álláspontom szerint a mostani fogalomhasználat (súlyosabb, illetve enyhébb) egyszerűbb, mint Benke által javallott fogalomhasználat, így én ezen fogalomhasználatot támogatom. Az elvárható magatartás követelménye a deliktuális károkozás körében merül fel, hiszen a Ptk. a deliktuális és kontraktuális felelősségi rendszert kettéosztja. A deliktuális károkozás körében a veszélyes üzemi felelősség, az állattartók felelőssége súlyosabb, az általában elvárhatóhoz képest, míg például a közhatalommal okozott károkozás esetén azt figyelhetjük meg, hogy a károkozás során felmerülő felelősséget a jogalkalmazás csökkenti, szűkíti. A felelősség alapja egy adott elképzelt, a társadalom által elvárt magatartás, amelytől való eltérés jogkövetkezményt generál, felelősséget alapoz meg.

Láthatjuk azt, hogy a felróhatóság „zsinórmértéke” általában, a magánfelek közötti jogviszonyban mit jelent, és így azt képzelhetjük, hogy a közhatalommal felruházott szervvel szembeni magasabb szintű elvárhatóság következne. Ezzel szemben a gyakorlat a súlyos jogsértés doktrína⁶¹⁹ alkalmazásával – az immunitás felé mutató módon – következetesen és jelentősen leszűkíti a felelősség deklaráltóságát.⁶²⁰ A gyakorlat alakította elvek alapján egymagában az a körülmény, hogy a bíróság határozata utóbb tévesnek bizonyul, nem vezethet annak megállapítására, hogy a bíróság vétkesen járt el, így felróhatóság hiányában a

⁶¹⁸ Benke i.m. 124. old

⁶¹⁹ LB Pf.III.21.102/1987/3., LB: Pfv.V.23.970/1997., LB Pf.V.23.940/1998/3., BH 2009. 15., BH 1986. 417., BH 1996. 362., Kúria Pfv. 21.070/2016/7.

⁶²⁰ Rainer Lilla: A felróhatóság megítélése a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény elbírálása során, Jogtudományi Közlöny, LXXI. évf. 11. szám, 568. old

kárfelelősség nem áll meg.⁶²¹ Az immunitást áttörő példa és így jogellenes és felróható mulasztás a bíróság részéről, ha az előzetes bizonyítás keretében az eljáró bíró csak másfél év múlva határoz a szakértő kirendeléséről.⁶²² Továbbá a bíróság felróhatóságát megalapozza ha az eltérő jogalkalmazás kiküszöbölésére a Kúria jogegységi határozatot alkot, az ezt követően hozott törvénysértő intézkedés miatt indított kártérítési perben a bíróság nem hivatkozhat a felróhatóság kimentése érdekében arra, hogy a jogegységi határozattal ellentétes jogalkalmazása nem volt kirívóan téves.⁶²³

„Más az elvárhatóság a laikussal⁶²⁴ és a szakemberrel⁶²⁵, az egyéni vállalkozással és a multinacionális óriásvállalkozással szemben”⁶²⁶, azaz a társadalmi elvárhatóság mércéje alanyok szerint különböző. Az adott helyzetben általában elvárható magatartás fogalmába kétségkívül beépülnek a szakmai szabályok, így ha a tényállásban a foglalkozás releváns, akkor az ideáltipikus, az adott helyzetben észszerűen eljáró orvos, ügyvéd stb. magatartása lesz a mérce.⁶²⁷

Darák szerint a bírák felkészültsége, szaktudásuk folyamatos gyarapítása nem csupán az ügyek gyorsabb befejezését szolgálja, hanem egyben a bírói függetlenség garanciáit is jelenti, segítve a közös európai igazságügyi kultúra és identitás megerősödését. A bírák alapos, széleskörű felkészültsége, szociális érzékenysége pedig erősíti az állampolgárok igazságszolgáltatásba vetett hitét.⁶²⁸

⁶²¹ BH 2000. 55., BH 1994. 311., BH 1982. 140., BH 1992. 103.

⁶²² BH2003. 152.

⁶²³ BDT2020. 4130.

⁶²⁴ BDT2019. 4075.: Élő állat találása esetén a találással való tulajdonszerzésnek nem feltétele, hogy a találó az állatot beszovalgáltassa a települési önkormányzat jegyzőjének. Az 1959-es Ptk. hatálya alá tartozó esetben az élő állat tulajdonjoga találással való megszerzésének törvényi feltétele megvalósul, ha a találó mindent megtett, ami az adott helyzetben általában elvárható annak érdekében, hogy az állatot annak tulajdonosa visszakaphassa.

⁶²⁵ PJD2017. 17.: Az orvos Ptk. 1:4. § (1) bekezdése szerinti általában elvárható magatartására az Eütv.-ben foglalt gondossági mérce az irányadó., BH2006. 58.: Mezőgazdasági termékértékesítési szerződés teljesítése során is a feleknek kölcsönösen együttműködve úgy kell eljárniuk, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Az általában elvárható magatartás körébe tartozik, hogy a termelő az általános szakmai szokásokból szükségszerűen következő öntözési kötelezettségének akkor is eleget tegyen, ha a termelőt a szerződés részét képező speciális öntözési rendre vonatkozó utasítás átadását elmulasztotta.

⁶²⁶ Lábady Tamás. In: Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz (szerk.: Vékás Lajos-Gárdos Péter). Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 2236. old

⁶²⁷ Reiner i.m. 571. old

⁶²⁸ Darák Péter: A magyar közigazgatási bíráskodás európai integrációja. A Doktori Értekezés Tézisei, Pécs, 2007., 12. old <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/darak-peter/darak-peter-vedes-tezisek.pdf> (Letöltve: 2021. augusztus 26.)

3. *Az állami kárfelelősség az elvárható magatartás alapján*

Az állami kárfelelősséggel kapcsolatban is értekezhetünk az elvárható magatartás elvárásáról. Az állami immunitás „megszűnése”, és az állam, mint gazdasági élet szereplőjeként történő megjelenése az állami immunitást részben megszüntette. Az állami kárfelelősség azonban nemcsak a gazdasági életben szereplő államot kötelezi, hanem a közhatalmat gyakorló államot is, ha ezen jogkörében eljárva kárt okoz másnak. Az állami kárfelelősség körébe tartozik magának az államnak, központi költségvetési szerveknek, jegyzőnek vagy például a kormányhivatalnak a jogszabálysértése is. Az Európai Unió tagjaként amennyiben a Magyar állam a jogharmonizációs kötelezettségeinek nem tesz eleget, úgy nem csak a közösségi jog szabályai és gyakorlata alapján okoz kárt, hanem a kialakult magyar bírósági gyakorlat szerint is. Az állam jogharmonizációs kötelezettségéből eredő kárfelelőssége akkor áll fenn, ha a megsértett közösségi jogszabály a magánszemélyek számára biztosít jogokat, a jogsértés elég komoly, valamint közvetlen okozati összefüggés áll fenn a jogsértés és a károsult által elszenvedett kár között.⁶²⁹ A jogharmonizáción túl az uniós jog nemzeti jogba való átültetésének elmulasztása, nem megfelelő implementációja is megalapozza az állam kárfelelősségét, hiszen nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben tőle elvárható lenne, mivel egy uniós kötelezettségének nem tett eleget és így másoknak ezzel kárt okoz. Az implementációs kötelezettség megszegése a tagállamokban közvetlenül hatályosuló, a tagállam működésére vonatkozó tételes uniós jogi norma megszegése, ezáltal jogellenes magatartás. Az implementációs kötelezettség megszegésével okozott károkért a tagállam felelőssége áll fenn, nem a jogalkotásra feljogosított, illetve az uniós jog átültetésére köteles állami szervé.⁶³⁰ Amennyiben a közösségi jogot az eljáró bíróság döntése sérti és ebből eredően keletkezik a kár, úgy ezen esetben is köteles a tagállam az okozott kárt megtéríteni.⁶³¹

Az államigazgatási jogkörben okozott károkkal összefüggésben érdekes kérdést vet fel a jegyző felelőssége. Amennyiben a jegyző okoz kárt harmadik személynek, úgy ki köteles az ebből eredő károkért a felelősséget vállalni. A jegyző által okozott károk esetében a kárért az illetékes polgármesteri hivatal tartozik felelősséggel. A jegyző által államigazgatási jogkörben okozott károkért való felelősség tekintetében a Ptk. lényegében semmilyen változást nem hozott, mert továbbra is szabályozatlan, hogy a jegyző károkozásáért ki felel. Az azonban nem kétséges, hogy bár jogi státusza a 2011. évi CLXXXIX. törvényben (Továbbiakban: Möt.) is

⁶²⁹ PJD. 2018. 28.

⁶³⁰ PJD 2018. 24.

⁶³¹ PJD. 2017. 6.

bizonytalan, de egyrészt a jegyző továbbra sem jogi személy, másrészt pedig eljárása során közhatalmi jogkört gyakorol minden olyan esetben, amikor az Möt. 81. § (3) bekezdése alapján az adott ügyet a jogszabály a hatáskörébe utalja. Ebből az következik, hogy a jegyző által okozott kár közigazgatási jogkörben okozott kár, de azért a jegyző - jogi személyiség hiányában - a Ptk. 6:548. § (2) bekezdésére tekintettel nem saját személyében felelős. Helyette az a jogi személyiséggel rendelkező közigazgatási szerv tartozik felelősséggel, amelynek keretében működik.⁶³²

4. Az elvárható magatartás hatályos jelentése az elméletben és a gyakorlatban

A magánjog jogviszonyok összessége szabályozott – jogokból és kötelezettségekből álló – társadalmi viszony. Ezzel összefüggésben Benke szerint az elv nem csak a jogok gyakorlására és kötelezettségek teljesítésére vonatkozik, hanem kiterjed a magánjogi jogviszonyokban tanúsított valamennyi eljárásra.⁶³³ Álláspontom szerint Benke által körülírt magatartások jogilag releváns tények, illetve cselekvések és így ezek mindig valamilyen jogot keletkeztetnek, kötelezettséget teljesítenek, érvényesítenek vagy szegnek meg.

Az „adott helyzet” fogalommal a jogalkotó megteremti annak lehetőségét, hogy a jogalkalmazás során a jogalkalmazók az éppen aktuális társadalmi felfogásnak megfelelően ítélkezzenek és annak megfelelően határozzák meg a jogkereső személyek felelősségét. Az általános elvárások érvényesülési keretét „az adott helyzet” alapvetően határozza meg.⁶³⁴

A fordulat első része azt juttatja kifejezésre, hogy nem a logikai „általános” szintjén támasztott, de nem is a konkrét egyedre mért elvárásról van szó. Az általánosított követelményszint az élethelyzetek megannyi egyedi esetéhez igazodó rugalmas értékelést tesz lehetővé a bíróság számára. A fordulat második része az elvárás objektivizált voltát fejezi ki. Természetes személyeknél e követelmény pszichikai határát a vétőképeség jelenti, és a szakképzettség magasabb szintje rendszerint megnövelt követelmények elvárását vonhatja maga után. Jogi személyeknél hasonlóképpen a szervezettség és az adott szakterületéhez való magasabb képzettségi szintje növelheti a követelmények szintjét.⁶³⁵⁶³⁶ A jogi személyekkel kapcsolatban

⁶³² PJD. 2018. 27.

⁶³³ Megjegyzés: Benke ide sorolja a tevőleges és nem tevőleges magatartásokat, célzatos és nem célzatos magatartásokat, képviselőként vagy természetes személyként tanúsított eljárások, jogi személy eljárása, betudás fikciója.

⁶³⁴ Benke i.m. 127. old

⁶³⁵ Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések. In: Eörsi Gyula - Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK, Budapest, 1981, 31-77. old

⁶³⁶ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 60. old

azonban a természetes személy elvárható magatartását górcső alá véve elvárható egy jogi személy tagjától az, hogy a Ptk. 1:4. § (1) bekezdésének megfelelően a társaság életében aktívan részt vegyen.⁶³⁷

Az Eörsi által megalapozott és ma is érvényes paradigma szerint az elvárható magatartás egyfajta társadalmi elvárás⁶³⁸ testesít meg az egyéni és szervezeti magatartásokkal szemben, amelyek határa a vétőképesség. „Az adott helyzetben általában” formula a „forgalmi viszonyok ruhájára szabott, tipizált és differenciált megfogalmazás”.⁶³⁹ Az Eörsi féle fogalommeghatározással szemben Fuglinszky differenciál az egyes felróhatósági mércék között.⁶⁴⁰ Benke osztja Eörsi által megfogalmazottakat és álláspontja szerint is „helyesebb eltérő gondossági mércéknek nevezni, amelyek az egyetlen elvárhatósági formulán belül érvényesülnek”.⁶⁴¹ Álláspontom szerint a megfelelő fogalomhasználat Eörsi által megfogalmazottaknak felel meg, miszerint van az „elvárható magatartás”, mint alapelv és ezen belül differenciálunk az egyes elvárhatósági fokok között. Az elvárható magatartással kapcsolatban emeli ki Benke, hogy Fuglinszky álláspontja⁶⁴² a felróhatósággal kapcsolatban helyes, mivel az a körülmény, hogy mennyiben, hogyan és milyen mértékben tér el a jogsértő a társadalmi elvárástól, az általában irreleváns.⁶⁴³

A gyakorlat során az elvárható magatartás alapján megállapítható felróhatóság és jogellenesség kapcsolata és elválasztása kiemelten fontos, kifejezetten orvosi műhibák esetén. Ezt támasztja alá az alábbi bírósági döntés miszerint „A károkért való felelősség szempontjából jogellenes minden olyan magatartás, ami károsodásra vezet, kivéve, ha a károkozó magatartás jogellenességét kizáró ok áll fenn. Az orvosi beavatkozás az esetek jelentős részében testi sértést valósít meg, ahol a jogellenességet a beteg beleegyezése zárja ki. A beteg eleget tesz bizonyítási kötelezettségének, ha igazolja, hogy az őt ért hátrány - amelyre beleegyezése nem terjedt ki - az egészségügyi intézmény által végzett kezelés alatt, az orvos által végzett

⁶³⁷ PJD 2020. 9.

⁶³⁸ A társadalmi elvárás a bírósági gyakorlatban is megjelenik. A BDT.2007. 1513. szerint: A kárért felelős a társadalmi elvárásoknak is megfelelő síremlék költségeit köteles megtéríteni, amely az illő eltemetéshez tartozik. Közismert szokás, hogy a tragikus körülmények között elhalt gyermekek emlékének megőrzésére a szokásosnál drágább kivitelű, díszesebb síremléket állítanak, ezzel is kifejezésre juttatva a veszteség rendkívüliségét. Ezt az elhalt gyermek szülőjétől a környezete is elvárja. Mivel a felperes által állított síremlék anyagánál és kivitelénél fogva e körülményekhez képest is kirívóan drága, az elsőfokú bíróság nem tévedett akkor, amikor belátása szerint állapította meg mérlegeléssel azt a költséget, amely a károkozóra áthárítható.

⁶³⁹ Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések 54-55. old

⁶⁴⁰ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, HVG-ORAC Kft., Budapest, 2015., 284-294. old

⁶⁴¹ Benke i.m. 129. old

⁶⁴² Fuglinszky Kártérítési jog 286. old

⁶⁴³ Benke i.m. 131. old

beavatkozásokkal összefüggésben keletkezett. Az egészségügyi, orvosi szakmai szabályok megszegésének nem a jogellenesség, hanem a felróhatóság körében van jelentősége.”⁶⁴⁴ Ezen esetben maga a nem megfelelő magatartás a felróhatóság körében bír relevanciával⁶⁴⁵, hiszen a jogellenesség a páciensnek okozott vagyoni, illetve nemvagyoni sérelem alapján következik be.

Az elvárható magatartással összefüggésben fontos az oksági láncolat meghatározása is. A károkozónak nem kell előre látnia a kár bekövetkezéséhez vezető teljes oksági folyamatot, csupán azt kell felismernie, hogy az adott magatartás, mulasztás milyen jellegű és nagyságrendű kárt okozhat. E körben nem a konkrét károkozó tudattartalma vizsgálendő, hanem az, hogy egy kellő gondossággal eljáró személynek mit kell előre látnia. A kártérítési felelősség akkor áll fent, ha egy átlagosan gondos személynek - tekintettel annak valószínűségére - ezen kockázattal számolnia kell.⁶⁴⁶ A bírósági döntés indokolása szerint „a jogalkotó - a Ptk.-hoz fűzött indokolás szerint - a Ptk. 6:521. §-ában írt előreláthatósági korlát törvénybe foglalásával az oksági lánc „elvágasával” kívánta kizárni a károkozó felelősségét az olyan károkért, melyeket nem látott előre és nem is kellett előre látnia. Nem kívánta ugyanakkor szűkíteni a károkozó felelősségét, csupán a korábban is megkívánt okozatossági lánc meglétének megállapításához kívánt szempontot nyújtani.” A jogesetben is megfogalmazódik az a tétel, miszerint a felróhatóság körében nem az az irányadó, hogy az adott személy tudattartalma mire terjedt ki, hanem az, hogy megfelelő gondosság – társadalom által elvárt – esetében előre kellett volna-e látnia a kárt vagy nem.

Véleményem szerint az elvárható magatartással kapcsolatban egy rövid jogesettel összefüggésben ki kell térjek a deliktuális és a kontraktuális kárfelelősségre és azok elválasztására. A Ptk. ezen két kárfelelősségi alakzatot elválasztotta egymástól, azonban arra nincs lehetőség, hogy ezeket el is különítsük, hiszen az egyes élethelyzetek okozhatnak olyan esetet, amikor ezek egyszerre alkalmazandóak. Ilyen eset az, amikor a szerződés megerősítése céljából a felek jogvesztést kötnek ki a szerződésbe. Ebben az esetben azonban az előny elvesztése a jogvesztési kikötés alapján nem objektíve a szerződés megszegése alapján történhet meg, hanem akkor, ha a fél felróhatóan járt el. A szerződésszegő félnek lehetősége van arra, hogy bizonyítsa úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Jelen esetben tehát

⁶⁴⁴ BDT2007. 1689.

⁶⁴⁵ BDT2005. 1261.: A gyógyító tevékenység során a szakmai előírásoknak megfelelő magatartásnak nem a jogellenesség, hanem a felróhatóság vizsgálata körében van jelentősége. A betegellátás során akkor jár el az orvos megfelelően, ha az általában elvárható legnagyobb gondosságot tanúsítja, a szakmai és etikai szabályokat és irányelveket betartja.

⁶⁴⁶ PJD2018. 22.

egy kontraktuális kötelezettségről van szó, de annak egyik kikötése esetén nem a kontraktuális, hanem a deliktuális felelősségi alakzatot alkalmazzuk.⁶⁴⁷

A károkozónak kell bizonyítani azt, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Az általános szinthez képest azonban a felróhatóság körében is vannak súlyosabb mércék, mint például a veszélyes üzemi felelősség. Ebben az esetben az indirekt vagy másnéven exulpációs bizonyítási rendszert alkalmazzuk, amely azt jelenti, hogy a felróhatóság hiányát, azaz a vétlenséget a károkozónak kell bizonyítania.⁶⁴⁸ Személyiségi jogsértés esetén is a jogsértő személynek kell azt bizonyítania, hogy a magatartása tanúsítása során őt felelősség nem terheli.⁶⁴⁹

Ezen alapelvvel összefüggésben a Ptk. indokolása is kimondja, hogy a konkrét szankciót nem az alapelv, hanem konkrét norma határozza meg. Ez alapján azt állíthatjuk, hogy ezen általános követelményszint megsértése esetén „lex specialis” fogja meghatározni azt, hogy a jogsértővel szemben milyen szankciót alkalmazunk. A legtipikusabb szankció a kártérítési felelősség. Ezzel szemben fejt ki véleményét – amely álláspontom szerint helyes – Benke, miszerint magából az alapelvből is levezethető egyes szankció alkalmazása.

Az elvárható magatartás elvébe ütközés mindenképpen azzal a következménnyel jár, hogy az illető magatartással előnyt nem lehet elérni. Általános jelleggel is megállapítható, hogy felróható magatartás alapján „a célzott eredmény nem következhet be, az elkerülni kívánt körülmény viszont bekövetkezik”.⁶⁵⁰ Ezen szankció alkalmazása azonban véleményem szerint a gyakorlatban nem található meg, hiszen az eljáró bíróságok minden esetben keresnek egy konkrét jogszabályi hivatkozást, amelyre alapozva meghozhatják a döntést. Ez alapján Benke által meghatározott és elviekben valós és alkalmazható szankció a gyakorlatban – álláspontom szerint – nem található meg, az egyes bírói döntésekben az nem mutatható ki.

Általánosságban kijelenthetjük, hogy a jogalanyok magatartását az egyedi helyzetben megfelelően tanúsítandó általános/elvárható magatartás szerint kell minősíteni. Az egyedi és az általánosan elvárt magatartás „találkozik” az adott helyzetben és ezek összevetése alapján lehet azt megállapítani, hogy az adott magatartás sérti-e az „elvárható magatartás” követelményét, avagy sem.⁶⁵¹ Asztalos László példájánál maradva, az adott helyzetben másképp cselekedik egy

⁶⁴⁷ BDT.2016. 3528.

⁶⁴⁸ BDT.2001. 400., BDT2002. 683.

⁶⁴⁹ BH2018. 13.

⁶⁵⁰ Benke i.m. 132. old

⁶⁵¹ Asztalos László: Magyar Polgári Jog. Általános rész, kiadó: Schmidt Péter, Budapest, 1980., 40. old

orvos és egy laikus, de másképp cselekedik az orvos a műtőben és egy utcai baleset során vagy például egy homályos, idejétmúlt műtőben és egy modern, minden igényt kielégítő helyiségben.⁶⁵² Ezen összegzéssel nagyon hasonló fogalom meghatározást találunk, miszerint a tipikus magatartás az egyedi és az általános között, a különös szintjén megszabott mérték.⁶⁵³

5. *Nemo suam turpitudinem allegans auditur elve*

A bírói gyakorlatban bevált, ezért a Ptk. is a Bevezető rendelkezések között mondja ki - az elvárható magatartás követelményéhez kapcsolódó - *nemo suam turpitudinem allegans auditur* tételét. Ezen alapvető a régi Ptk. miniszteri indokolása⁶⁵⁴ is tartalmazta. Ezen kimunkált elv szerint saját felróható magatartására: mulasztására, késedelmére, egyéb szerződésszegésére stb. előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat. A széles körben előforduló, eltérő tényállású gyakorlati esetek azt mutatják, hogy a bírói gyakorlat az „előny” fogalmát tágan értelmezi.⁶⁵⁵ A szabály megsértésének következményeként elsődlegesen megállapítható, hogy felróható magatartás alapján „a célzott eredmény nem következhet be, az elkerülni kívánt körülmény viszont bekövetkezik”.⁶⁵⁶

Alapvető kérdés az, hogy mit minősítünk „előny-nek”. A Ptk. 1:4. § (2) bekezdésében megfogalmazott tétel, miszerint „Felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat”, egy célzatos magatartási forma. Az ezen magatartási követelményt megsértő személy saját magának kíván előnyt szerezni vagy másnak hátrányt okozni, olyan magatartással, amelyet a jog tilt. A józan észszerűség alapján nem vethető fel az, hogy valaki azért hivatkozna saját felróható magatartására, hogy azzal másnak előnyt szerezzen vagy saját magának hátrányt okozzon.⁶⁵⁷

A saját felróható magatartásra történő hivatkozás tilalmának megsértését a törvény úgy szankcionálja, hogy a kívánt előnyt a jogsértő személy nem éri el, illetve az elkerülni kívánt következmény viszont megvalósul. Az alapvető rendelkezései tisztán anyagi jogi értelemben jogviszonyt nem keletkeztetnek, nem szüntetik meg és nem módosítanak, felelősséget vagy

⁶⁵² Asztalos i.m. 41. old

⁶⁵³ Bíró György, Lenkovich Barnabás: Magyar Polgári Jog. Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006., 99. old

⁶⁵⁴ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény Miniszteri Indokolása, Budapest, 1959.

⁶⁵⁵ Vékás Lajos, Gárdos Péter (szerk) i.m. 61. old

⁶⁵⁶ Benke i.m. 153. old

⁶⁵⁷ Benke i.m. 151-152. old

helytállási kötelezettséget nem szüntet meg vagy hoz létre, csak abban az esetben ha azt egy jogszabály konkrétan előírja.⁶⁵⁸ Ez alapján kijelenthető, hogy a felróható magatartás tilalmába ütköző magatartásra a jogosult félnek hivatkozni kell, hogy az eljáró bíróság a tények és bizonyítékok figyelembevételére, mérlegelése során meg tudja azt állapítani, hogy ezen anyagi jogi követelményt a másik fél megsértette vagy sem.

Fontos azt kiemelni, hogy az önhiba csak felróható magatartás lehet, amelynek okozati összefüggésben kell állnia a bekövetkezett kárral. A károkozó magatartásával összefüggésben lehet meghatározni, hogy a károsult milyen mértékben okozta a kárt és így lehet azt megállapítani, hogy szankció alkalmazása szükségszerű-e.⁶⁵⁹ Ha a károkozó magatartás előidézésében, a kár bekövetkeztében, a kár súlyosbodásában az elvárható magatartást elmulasztó károsult is közrehatott, magatartásának következményeit a károsult maga viseli. Nem terheli kártérítési felelősség a károkozót a kárnak azért a részéért, amely abból származott, hogy a károsult nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A károsulttól elvárható magatartás elmulasztása kifejezésre juthat a kármegelőzés elhanyagolásában, a károkozás során tanúsított felróható magatartásban, a kárenyhítési kötelezettség elmulasztásában.⁶⁶⁰

Benke József általi felosztást nagyrészt követve a felróható magatartás ezen alpontjának bírói gyakorlatát a következőkben szeretném bemutatni, azzal, hogy a magánjog és így ezen alapelv homályosulási területének tekintem a munkajogot. A közigazgatási joggal összefüggésben egy bírói döntést vizsgáltam meg, amely véleményem szerint pontosan megmutatja azt, hogy az adott igényt milyen úton kell érvényesíteni.

5.1. *Munkajog*

A munkajog esetében, amennyiben a vizsgálóbiztos fegyelmi elbocsátásra irányuló javaslatának tudatában a munkavállaló, aki közalkalmazotti jogviszonya munkáltatói felmentéssel történő megszüntetését kezdeményezte, nem igényelhet jogvédelmet arra tekintettel, hogy a munkáltató a felettes szakszervezeti szervet az intézkedéséről nem értesítette.⁶⁶¹ Látható, hogy a munkavállaló saját felróható magatartására nem tud hivatkozni ezen jogeset esetében sem.

⁶⁵⁸ Benke i.m. 153. old

⁶⁵⁹ BH2017. 264.

⁶⁶⁰ PK 36. szám

⁶⁶¹ EBH2013. M.6.

Abban az esetben, ha az adott személy bizonyos könnyített munkakörökben foglalkoztatható lenne, együttesen értékelendő az orvosi, foglalkozási és szociális rehabilitációra vonatkozó komplex véleménnyel. Amennyiben a munkavállaló munkavégzésére, a körülményeire - életkor, mobilitás, terhelhetőség, képezhetőség - figyelemmel csak aránytalan erőfeszítés mellett lenne lehetőség, úgy tőle ez kárenyhítési kötelezettsége körében sem várható el. E jogintézmény célja nem a károkozó munkáltató fizetési kötelezettségének mérséklése a károsult hátrányára.⁶⁶² Ebben az esetben a munkáltató nem hivatkozhat arra, hogy a munkavállaló képes lehetne arra, hogy a bekövetkezett hátrány súlyát csökkentse, úgy hogy a hátrány okozása a munkáltató érdekkörében merült fel.

5.2. *Közigazgatási jog*

Az ingatlan-nyilvántartási bejegyzési ügyben, mint közigazgatási ügygel összefüggésében nem merülhet fel a jogalap nélküli gazdagodás, illetőleg a felróhatóság bizonyítása sem, mert e kérdések polgári jogvita tárgyai lehetnek. A Kúria gyakorlata alapján igaz az, hogy saját felróható magatartására előnyök megszerzése érdekében közigazgatási ügyben sem hivatkozhat senki, azonban magának a felróhatóságnak a vitatása, amennyiben tehát maga a körülmény vitás, az a tulajdonjogi megszerzés összefüggésében fölmerülő, és nem ingatlan-nyilvántartási bejegyzési, azaz nem közigazgatási kérdés. Az ilyen igény érvényesítését tehát nem közigazgatási eljárással összefüggő jogorvoslati eljárásban kell megkísérelni.⁶⁶³

5.3. *Ajánlat közlésének kötelezettsége*

Ha az elővásárlási jog jogosultja részére a vételi ajánlat közlése nem szabályszerűen történt, hanem arról más módon szerzett tudomást, ez a körülmény nem akadályozza annak megállapítását, hogy a jogosult nem élt az elővásárlási jogával.⁶⁶⁴

Az elővásárlásra jogosult társtulajdonos csak akkor alapíthat jogot a vételi ajánlat közlésének elmaradására, ha addigi eljárása jóhiszemű volt. Nem tekinthető a jogosult eljárása jóhiszeműnek, ha - a lakcímváltozás bejelentésének elmaradása miatt sikertelen volt a közlés - , más forrásból tudomást szerezve a szerződésről nem adta jelét vételi szándékának, s csak

⁶⁶² BH2021. 143.

⁶⁶³ BH2020. 223.

⁶⁶⁴ EBH2006. 1408., BH.2005. 320

hosszabb idő eltelte után, a megnövekedett forgalmi érték ismeretében kívánta a jogát gyakorolni.⁶⁶⁵

5.4. *Az ajándék visszakövetelése*

Nincs helye ajándék visszakövetelésének, ha az ajándékozó létfenntartása azért nem biztosított, mert a hátrányos élethelyzetét önhibájából maga idézte elő.⁶⁶⁶

Ha az ajándékozónak létfenntartása érdekében szüksége van az ajándékra és annak visszaadása a megajándékozott létfenntartását sem veszélyezteti, az ajándék visszakövetelése iránti igényét felróható magatartására hivatkozással csak akkor lehet elutasítani, ha szándékosan hozta magát a létfenntartását veszélyeztető vagy legalább annak látszatát keltő helyzetbe.⁶⁶⁷

5.5. *Az adásvétel*

Az adásvételi szerződés feltűnően nagy értékkülönbségre alapított megtámadásának határideje nem számítható attól az időponttól, amikor az eladó birtokbaadási kötelezettségének a szerződésben foglaltakkal szemben csak a vele szemben indított végrehajtási eljárás következtében tesz eleget.⁶⁶⁸

5.6. *A dologi jog*

Nem szerezhetsz tulajdonjogot ráépítéssel, aki az állami tulajdonú ingatlanon annak kezelőjével jogszabályba ütköző szerződés alapján építkezett, mert rosszhiszemű, felróható magatartásából vagyoni előnyre nem tehet szert.⁶⁶⁹

Ha az ingatlan tulajdonosa elfogadja, hogy melyik az az építési mód, ami a környék lakosságának csak a szükséges zavarást okozza, és ennek megvalósítását vállalja, később nem hivatkozhat alappal arra, hogy a megállapodástól eltérő építési mód alkalmazásával létrejött felépítmény sem valósít meg szükségtelen zavarást.⁶⁷⁰

⁶⁶⁵ BDT2005. 1219.

⁶⁶⁶ BH2018. 46.

⁶⁶⁷ BH2014. 367.

⁶⁶⁸ BH2009. 45.

⁶⁶⁹ BH2009. 278.

⁶⁷⁰ BDT2015. 3268.

6. *A felek kölcsönös felróhatóságára való hivatkozás lehetősége*

A Ptk. fenntartotta a régi Ptk.-ban is megtalálható elvet, miszerint ha az adott fél is felróhatóan járt el, de neki kára keletkezett, amelynek okozója részben a másik fél, úgy ezen esetben lehetősége van arra, hogy ezen fél felróhatóságára hivatkozzon. Ebben az esetben egy peres eljárás során a közrehatás aránya lesz a kérdés és így a kártérítés mértéke megállapításának alapja.

A Ptk. 1:4. § (3) bekezdés szerint: „*A másik fél felróható magatartására hivatkozhat az is, aki maga felróhatóan járt el.*” A felróható magatartás elvéhez kapcsolódó római jogi gyökerekkel rendelkező⁶⁷¹ elvről beszélünk, amelyet Benke általános jelentőségű konkrét tényállásnak tekint. Ez azt jelenti, hogy álláspontja szerint az elvárható magatartás elvéből származó külön elv ezen Ptk.-ban található bekezdés. Jelen értekezésemnek nem célja az, hogy külön alkategóriákat hozzak létre vagy azok jelentőségével, szükségszerűségével foglalkozzak, így ezen elvet is az elvárható magatartás elv részének tekintem.

Ezen elvvel összefüggésben Eörsi az 1970-es években kiemelte, hogy a kölcsönös hivatkozás joga a családjog területén megfelelő eredményekre vezetett.⁶⁷² Ez a különbségtétel ma már nem indokolt, hiszen a Ptk. a családjog szabályanyagát is tartalmazza, azt magába olvasztotta. Családjoggal összefüggő jogesetben a bíróság kimondta, hogy „alperes megszegte a gyermek láthatására vonatkozó szóbeli megállapodásukat, a felperes pedig a fiát az adott kapcsolattartási nap végeztével nem vitte vissza az alpereshez. Erre az alperes védekezése e körben eredménytelen volt.”⁶⁷³

A magánlakás megsértésének a tényén nem változtat az a körülmény, hogy a másik fél birtoksértő módon alakította ki a lakás külső határoló falát. Ezzel a magatartással szemben birtokvédelmi eljárás nyújt védelmet. Önmagában az a tény, hogy más magatartása felróható, az nem mentesítheti az alperest saját felróható magatartásának a következményei alól.⁶⁷⁴

A norma visszatartó ereje két okban keresendő: a) a kölcsönös felróhatóság nem zárja ki a felróhatóság szankcionálását, ill. b) a kölcsönös felróhatóság tekintetbe vétele is kétoldalú, hiszen egyes felróható magatartások éppen azt az igényt csökkentik, amelynek érvényesítése elől a norma különben nem zárja el azt a felet, aki a másik fél felróható magatartására

⁶⁷¹ Benke i.m. 158-159. old

⁶⁷² Eörsi, Bevezető rendelkezések 58. old

⁶⁷³ Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.874/2018/8.

⁶⁷⁴ Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.174/2017/4.

hivatkozik, jóllehet maga sem úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható. Az önhiba azon esetei, melyek felelősségcsökkentő joghatást eredményeznek, nem tartoznak e norma hatókörébe, mert azok leges speciales-on alapulnak.⁶⁷⁵ Ezen – Benke – által tett megállapítással egyetértek, miszerint a kölcsönös hivatkozás jogának visszatartó ereje az általa meghatározott két okban keresendő.

XII. A joggal való visszaélés tilalma

1. Az alapelv hazai forrásai, eddigi eredményei

A joggal való visszaéléssel kapcsolatban jelenleg hazai szakirodalom igen bő, hiszen ezen elvvel, mind elméleti, mind gyakorlati síkon is foglalkozik a hazai szakirodalom⁶⁷⁶. Tercsák Tamás az elmúlt másfél évtized joggal való visszaéléssel kapcsolatos bírói gyakorlatát bemutatta legutóbbi művében,⁶⁷⁷ de ezt megelőzően is behatóan foglalkozott a joggal való visszaélés szakirodalmával és gyakorlatával. Az utolsó áttekintést döntően a Kúria – korábban Legfelsőbb Bíróság – gyakorlatát elemezve végezte el. Ez a szűkítés a vizsgálni kívánt jogintézménynél azért kockázatos, mert az „élő” jogot nem kizárólag a Kúria gyakorlata által lehet megragadni. Szükséges az Ítéletábrák, illetve a Törvényszékek gyakorlatát is górcső alá venni, mert így tudunk teljes képet kapni a joggal való visszaéléssel kapcsolatos judikatúra elmúlt másfél évtizedben követett irányairól.

Tercsák Tamás kitért arra, hogy a későbbiekben az alsóbb fokú bíróságok joggyakorlatát is elemezni kívánja, azonban álláspontja szerint „a magyar ítélkezési gyakorlat irányaira vonatkozóan csak a Kúria ítéleteiből lehet általános következtetéseket levonni”. A Kúria előtt nincs annyi jogvita, mint például egy Ítéletábra vagy Törvényszék előtt, így a szerző állításával akár vitába is szállhatunk, mert ha általános következtetéseket szeretnénk levonni, úgy nem csupán a legmagasabb fokú bírói fórumot és annak gyakorlatát kell figyelembe venni, hanem a különböző fokú bíróságok praxisának vizsgálata is mellőzhetetlen. A magyar szakirodalomban – jelenleg – Benke József foglalkozott behatóbban, akinek álláspontja a joggal való visszaéléstről ellentétes a korábban hivatkozott szerzővel, hiszen Benke József ezen jogintézményt alapelvnek tekinti, míg Tercsák Tamás nem. Álláspontom szerint Benke József véleménye az, amelyet támogatni lehet a joggal való visszaélés dogmatikáját tekintve.

⁶⁷⁵ http://real-d.mtak.hu/1323/1/dc_1767_20_tezisek.pdf (Letöltve: 2021. szeptember 1.)

⁶⁷⁶ Tercsák Tamás: A joggal való visszaélés, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003.

⁶⁷⁷ Tercsák Tamás: A joggal való visszaélés, A joggal való visszaélés elmélete, bírói gyakorlata és munkajogi jelentősége, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019., Benke i.m.

A joggal való visszaélés kapcsolatát más eljárásjogi vagy anyagi jogi alapelvekkel nem lehet megvizsgálni, anélkül, hogy ne térnék ki arra, hogy a joggal való visszaélés valójában mi is, mit korlátoz, minek lehet az „ellenpárja”. Ezen tényre figyelemmel jelen fejezetben először az alanyi joggal foglalkozom, a teljesség igénye nélkül, hiszen vizsgálódási köröm középpontjában a joggal való visszaélés kapcsolatai állnak, más alapelvekkel.

2. Az alanyi jog, mint amit korlátoz a rosszhiszeműség elve

2.1. Az alanyi jog fogalma, annak meghatározása

Az alanyi jog fogalmával és kialakulásával kapcsolatban a római jogi gyökereket is meg kell említenünk. A római jogi gondolkodásban az alanyi jog kifejezés, intézmény nem szerepelt.⁶⁷⁸ Ezzel az állásponttal egyetért Benke József mivel a római jog nem ismerte az „alanyi jog” általános fogalmát.⁶⁷⁹ A római jogban a jogok és kötelezettségek megítélésénél nem az alanyi jog számított, hanem, a perbeli helyzete a félnek.

Az „actio” és a „ius” szétválasztását a glosszátorok végezték el, mivel náluk jelent meg először az, hogy az „actio”-k mögé egy-egy jogot állítottak.⁶⁸⁰ Ezt követően az alanyi jog – ma is meghatározó – helyzetét a pandektisták alapozták meg.⁶⁸¹ Ahogy a későbbiekben ezt látni fogjuk, vannak olyan nézetek, amelyek az anyagi jog elméletét tagadják. Ezt megelőzően azonban helyet kell adni az alanyi jog klasszikus meghatározásainak.

Az alanyi joggal összefüggésben két mereven elhatárolható elv volt egymással szemben. Az egyik az akarati elv, a másik pedig az érdekelvi meghatározás. Ezeket igyekezett „kibékíteni” a kombinációs elmélet. Az akaratelvi meghatározást Bernhard Windscheidhez szokták kötni⁶⁸², amely elvet osztotta Savigny és Puchta is. Windscheid szerint alanyi jog alatt az akaratnak a tárgyi jog által engedélyezett hatalmát értjük.

Az akaratelvi megközelítéssel szemben Jhering az érdekelvi megközelítést alkalmazta és kritizálta az akaratelvi megközelítést, mivel szerinte nem a jog van az akarat kedvéért, hanem az akarat a jog kedvéért.⁶⁸³ Jhering szerint az alanyi jog azonos a bíróság által védett, illetőleg

⁶⁷⁸ Coing Helmut: Zur Gesichte des Begriffs „subjektives Recht”, In: Das subjektive Recht und der Rechtsschutz des Persönlichkeit, Arbeiten zur Rechtsvergleichung, 5. kötet, Frankfurt, Berlin, Alfred Metzner Verlag, 1959., 11. old

⁶⁷⁹ Benke i.m. 134. old

⁶⁸⁰ Coing: i.m. 14. old

⁶⁸¹ Coing: i.m. 20. old

⁶⁸² Bernard Windscheid: Lehrbuch des Pandektenrechts, Stuttgart, 1879.

⁶⁸³ Rudolph von Jhering: Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung, I-III., 4. kiadás, Leipzig, Druck und Verlag von Breitkopf und Härtel, 1865., 327-331. old

a tárgyi jog által védett érdekekkel. Az igazi jogosult tehát az, aki a jog hasznát élvezi, nem pedig az, akinek akarnia szabad.⁶⁸⁴

A két elméletet – ahogy fentebb már említettem – a kombinációs elmélet kívánta magába olvasztani. A kombinációs elmélet meghatározó alakjai voltak Thur, Eneccerus, Lehmann, Nipperdey, Jellinek és Regelsberger.⁶⁸⁵ Thur szerint az alanyi jognak nem öncélja az akaraturalom, hanem azt teszi lehetővé, hogy az egyén érdekeit szabadon érvényesíthesse és védhesse meg.⁶⁸⁶ A kombinációs elmélet más képviselői pedig azt mondták, hogy az alanyi jogok célját a tárgyi jog céljával kell azonosítanunk.⁶⁸⁷ Álláspontom szerint Otto von Gierke elméletét a kombinációs elméletek közé célszerű sorolni, bár ezen álláspontommal ellentétesen Tercsák Tamás az összes elmélettől külön, egyediesítve foglalkozik ezen elmélettel. Otto von Gierke az alanyi jogot nem választotta el a kötelezettségektől, hanem azt összeségében vizsgálta és kezelte. Elmélete szerint a jog nem lehet kötelezettség nélkül.⁶⁸⁸

2.2. *Az alanyi jogot tagadó elméletek*

Az alanyi jog létezésével kapcsolatos elméletek ellenpárja azok, amelyek az alanyi jogot tagadják. Ezen elméletek közül ki kell emelni, Léon Duguit elméletét⁶⁸⁹, amely szerint az emberi közösség és az emberek együttéléséből adódó szociális norma az, amely korlátozza az egyén szabadságát. Álláspontja szerint szubjektív jog nincs, csak objektív jog, amely szociális funkciókkal van felruházva.

A tagadó elméletek közül ki kell emelnünk még Lundstedt elméletét. Duguit-tel ellentétben ő nem tagadta az alanyi jogot, mint társadalmi realitást, illetve azt nem kívánta funkciójában megváltoztatni. Lundstedt a jogtudományt irracionális, az okokat az okozattal felcserélő fogalmakkal bántó nézetek összeségének tartotta.⁶⁹⁰ Ezen elmélet szerint az alanyi jogtudományban használatos fogalmát egy összefüggéstelen képzetek halmazának tekintette és a gyakorlati következmények összefoglaló megjelölésére használható fogalomnak állította,⁶⁹¹ amely a gyakorlatban a szabályok rendszeres érvényesüléséből adódó védett pozíciót jelöl.⁶⁹²

⁶⁸⁴ Rudolph von Jhering: i.m. 336. old

⁶⁸⁵ Tercsák 2019. i.m. 38. old

⁶⁸⁶ Andreas von Thur: Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts, Verlag von Duncker & Humblot, Berlin, 1957., 96. old

⁶⁸⁷ Eneccerus.Nipperdey: Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts, Einleitung, Allgemeiner Teil, Mohr, Tübingen, 1959., 437. old

⁶⁸⁸ Otto von Gierke: Deutsches Privatrecht, Bd. I., Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot, 1895., 254-255. old.

⁶⁸⁹ Tercsák 2019 i.m. 41. old

⁶⁹⁰ Lundstedt Anders Vilhelm: Die Unwissenschaftlichkeit der Rechtswissenschaft, Die falschen Vorstellungen von objektivem recht und subjektiven Rechten, I. Band, Berlin-Grunewald, 1932., 20. old

⁶⁹¹ Lundstedt i.m. 138. old

⁶⁹² Lundstedt i.m. 175. old

Ezen álláspontot részletesebben és több Lundstedti állítást magába foglaló leírást tartalmaz Tercsák Tamás már idézett műve, amely alapján azt lehet állítani, hogy Lundstedt fogalma valójában a jogi fogalmak tudománytalanságáról szólnak javarészt.⁶⁹³

2.3. *A magyar szakirodalom az alanyi joggal összefüggésben*

Az alanyi jogokkal kapcsolatos nemzetközi elméletek és a két (valójában három) nagy csoportosítás felállítása után a magyar szakirodalom egyes szereplőinek az alanyi joggal kapcsolatos álláspontját mutatom be. Szászy-Schwarz Gusztáv az alanyi jogot a jogszabályi parancsból levezetett jogi helyzetek körében helyezte el és a jogosultságok, valamint kötelezettségek aktív részeként értekezett róla.⁶⁹⁴ Aktív jogi helyzetként értékelte Szászy-Schwarz a tárgyi védettséget, a hatalmasságot, a szabadosság és a váromány jogi helyzetét.⁶⁹⁵ Ezen jogi helyzeteknek passzív ellenpárjaiként a tárgyi kötöttség, az alávetettség, a védtelenség és a passzív várományosság felelt meg.⁶⁹⁶

„Akinek ugyanis alanyi joga van, az már jelenleg tárgyilag védve van egy javára szóló parancs vagy tilalom által, de ezenfelül már jelenleg várománya is van arra, hogy a parancs vagy tilalom megszegése esetére hatalmasságot vagy szabadosságot fog nyerni a jogsértés helyreütése céljából. Ez utóbbi körülmény által a parancs vagy tilalom megsértésének megtorlása a jogosított kezébe van adva: a védettség ez önmegtorlásra való várománnyal együtt teszi a jogosítottnak azt a helyzetét, melyet az ő - alanyi jogának - mondunk.”⁶⁹⁷ Elméletében mind az akaratelvi elméleteket, mind pedig az érdekelméleteket cáfolja és egy saját elméletet dolgoz ki, amelyet célvagyon elméletnek nevezünk. Ez az elmélet az európai jogtudományban is vitát váltott ki.⁶⁹⁸ A célelmélettel összefüggésben azt mondja, hogy a cél egy bizonyos személyt is joggal illethet, hiszen minden személynek vannak érdekei, amelyek kielégítésére szolgál a jog.⁶⁹⁹ Mind a szubjektív, mind pedig az objektív érdek is valami jövőbeni cél elérése érdekében biztosítja a jogot, tehát minden jog céljog és minden vagyon célvagyon.⁷⁰⁰ A célok száma határtalan lehet, ezért a jog nem minden célt ismer el.⁷⁰¹ A jogban csak azok a célok lehetnek legitimek, amiket az állam elismer, deklaráál és így ezekkel a jogalanyok élhetnek.⁷⁰²

⁶⁹³ Tercsák 2019 i.m. 43-45. old

⁶⁹⁴ Szászy-Schwarz Gusztáv: Parerga, Budapest, Atheneum, 1912., 392. old

⁶⁹⁵ Szászy-Schwarz i.m. 391-393. old

⁶⁹⁶ Szászy-Schwarz i.m. 395. old

⁶⁹⁷ Szászy-Schwarz i.m. 399. old

⁶⁹⁸ Tercsák Tamás 2019 i.m. 49. old

⁶⁹⁹ Szászy-Schwarz Gusztáv: A jogi személy magyarázata, Budapest, 1906., 97. old

⁷⁰⁰ Szászy-Schwarz: A jogi személy magyarázata 6. old

⁷⁰¹ Szászy-Schwarz: A jogi személy magyarázata 21. old

⁷⁰² Szászy-Schwarz Gusztáv: Új irányok a magánjogban, Atheneum, Budapest, 1911., 583. old

Moór Gyula is foglalkozott az alanyi jog témájával, azonban más magánjogi szerzőkhöz képest kutatása elméletibb volt, valamint indíttatása jogfilozófiai volt. Vizsgálódásának középpontjában az alanyi jog és tárgyi jog viszonya, a jog és kötelesség problémaköre állt. Az alanyi jog és tárgyi jog kapcsolatával összefüggésben a tárgyi jog elsőbbségét hirdette és azt a jogalkotói parancsokból származtatta.⁷⁰³ Elméletében a jogalkotói parancs közvetlen címzettjének nem az alanyi jogot, hanem az alanyi kötelezettséget tekinti⁷⁰⁴, így ebben a formátumban elmélete újdonságot hordozott a korábbi magánjogi fejtegetésekhez képest. A korábbiakban említett célelméletet⁷⁰⁵ és érdekelméletet⁷⁰⁶ is tagadta Moór Gyula.

Szladits Károly az alanyi jogokkal összefüggésben ugyanúgy, mint az elődök a jogi helyzetekből indul ki. A jogi helyzeteket két nagy csoportja osztja, miszerint vannak személyállapotok – jogképesség, cselekvőképesség – és a jogviszonyok, amelyben egymással kapcsolatba kerülnek egyes személyek.⁷⁰⁷ A jogviszonyokat három fő csoportra bontotta, amelyeket a korábbiakban kimunkált elvek mentén alkotott meg.⁷⁰⁸ Szladits szerint: „A tárgyi joggal szemben áll az alanyi jog. Amaz jogszabály, emez a szabály alapján az egyént megillető jogosultság.”⁷⁰⁹ Az általa megalkotott definíció az érdekelméleti definíciók közé sorolható, mivel a jogosult valamilyen magatartásra irányuló érdeke részesül jogi védelemben.⁷¹⁰ Azt is láthatjuk az alanyi jogi elméletével összefüggésben, hogy annak nem képezi részét az alanyi jogi kötelezettség.

⁷⁰³ Moór Gyula: A jogi személyek elmélete, magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának Kiadványsorozata, Budapest, 1931., 18. old

⁷⁰⁴ Moór Gyula i.m. 329. old: „A jogalany, mint alanyi kötelességek alanya tulajdonképpen összeesik a jogszabály címzettjével, mert hiszen a jogszabály címzettje az, akihez a jog szól, akire tehát a jogi parancs követésének a kötelessége hárul.”

⁷⁰⁵ Moór Gyula i.m. 255. old: „Még ha sikerült volna is szerzőnknek bizonyítani azt, hogy az alanyi jogosítványok, a vagyon aktívái, közvetlenül valamely céllal kapcsolódnak össze, a vagyon passzív oldaláról, s általában az alanyi kötelezettségekről nyilvánvaló volna az, hogy vagy egyáltalában nem, vagy pedig nem közvetlenül kapcsolódhatnak valamely célhoz, s hogy alanyra van szükségük.”

⁷⁰⁶ Moór Gyula i.m. 154. old: „Ha az alapítványi javak tulajdonosai mindazok, akik ezen javak hasznát nem is tényleg, hanem esetleg talán élvezhetik, akkor az egyéni vagyon tulajdonosául sem szabad azt a természetes személyt tekinteni, akit a formális jog tulajdonosnak tekint, hanem ezen vagyon „valóságos“ tulajdonosai mindazok, akiknek e vagyonból előnyük van vagy előnyük lehet. Ez a felfogás azt jelenti, hogy például annak a nagybirtoknak — amelynek „névleges“ és „látszólagos“ tulajdonosa szociális érzésű intézkedéseivel és mintaszerű gazdálkodásával az érdekeltek ezrei számára jólétet s a nemzeti közgazdaság számára felbecsülhetetlen értékeket teremt — a „valóságos“ tulajdonosai ezek az érdekeltek, esetleg az egész nemzet vagy az egész emberiség. Az alanyi jognak egyéni érdekként való felfogása nem állhat meg. Az imént elmondottak is például szolgálhatnak arra, hogy ez a felfogás milyen következményekre vezet. Ha az érdekelteket kell a jogok alanyainak tekinteni, úgy az emberi érdekek nagy szolidaritása folytán úgy szólván minden jog alanyául az érdekelteknek igen széleskörű és igen bizonytalan elhatárolású tömege jelentkezik.”

⁷⁰⁷ Szladits Károly: A magyar magánjog, Általános rész, Első rész, Grill Károly Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1941., 191. old

⁷⁰⁸ Szladits Károly i.m. 192-193. old

⁷⁰⁹ Szladits Károly i.m. 194. old

⁷¹⁰ Szladits Károly i.m. 195. old

A szocialista felfogást utolsóként megelőzte – a rendszerváltásig – Szászy István alanyi joggal kapcsolatos álláspontja. Szászy is az érdekelmélet talaján határozta meg alanyi jogi koncepcióját. Az alanyi jogot szervezeti szabályok által emberi érdekek védelme céljából meghatározott hatáskörként fogta fel.⁷¹¹ A tárgyi jog hatáskört biztosít a magánszemélyek számára, hogy más magánszemélyekre saját akaratát rákényszerítse.⁷¹² Összességében az alanyi jog hatalmat, akaratot jelent Szászy István szerint.

2.4. *Az alanyi jogok rendszere a szocialista időben és a rendszerváltást követően*

A rendszerváltást követő időszak előtt röviden a szocialista felfogásra is kell térjek. A szocialista felfogás szerint az alanyi jogok elmélete alapvetően a természetjog és az észjog talaján jött létre és egy idealista a valóságtól megfosztott szabad emberi akaratnak titulálta azt.⁷¹³ Az alanyi jogok elméletével szemben megjegyezték, hogy azok a jogokat és kötelezettségeket elszakították a társadalmi tartalmuktól és csak formállogikai elemzést adtak.⁷¹⁴ A szocialista felfogás tagadta azt, hogy az embernek veleszületett, természetes és elidegeníthetetlen jogai lennének.⁷¹⁵ Ezzel ellentétesen kimondta, hogy az embernek csak akkor lehetnek jogai, ha és amennyiben az állam azt jogszabályi formában kimondta és biztosította.⁷¹⁶

A jogokat és kötelezettségeket a szovjet szerzők összekötötték egymással és nemcsak azt hangsúlyozták hogy a jogokkal szemben kötelezettségek állnak, amelyek elválaszthatatlanok, hanem azt is, hogy a joggyakorlás egyben kötelezettség is.⁷¹⁷ Ezt a jogok és kötelezettségek összemosására irányuló akaratot láthatjuk abban is, hogy bizonyos jogágakból az alanyi jogot eltávolították. Ennek a felfogásnak legjelesebb magyar képviselője Eörsi Gyula volt, aki ezen elméletét a „kollektív struktúrájú jogviszonyok”-nak nevezzük. Ezekbe a jogágakba – például munkajog, családjog, termelőszövetkezeti jog – az alanyi jog nem interpretálható, mivel itt a jogok és kötelezettségek egybeesnek.⁷¹⁸

A szocialista jogtudomány először az alanyi jogok tanát teljes mértékben tagadta, majd végül ezt feladva „egy személy lehetséges magatartásának a törvény által elismert meghatározott

⁷¹¹ Tercsák Tamás 2019 i.m. 61. old.

⁷¹² Szászy István: A magyar magánjog általános része, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1947., 160-161. old

⁷¹³ Tercsák Tamás 2019 i.m. 68. old

⁷¹⁴ Peschka Vilmos: A jogviszonyelmélet alapvető kérdései, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960., 15. old

⁷¹⁵ Peschka Vilmos i.m. 16. old

⁷¹⁶ Peschka Vilmos i.m. 141. old

⁷¹⁷ Tercsák Tamás 2019 i.m. 81. old

⁷¹⁸ Eörsi Gyula: A szocialista polgári jog alapproblémái, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965., 179. old

mértékét” jelentette.⁷¹⁹ A szocialista magyar jogtudomány az alanyi jogokat célhoz kötötte, amellyel kapcsolatban Sárándi György fejtette ki, hogy a polgári jogban csak olyan jogosultságok léteznek, amelyek gazdasági, politikai, kulturális célkitűzéseket szolgálni képesek és azokat csak úgy szabad gyakorolni, hogy ezen célokat szolgálja.⁷²⁰ Eörsi Gyula számára pedig az alanyi jog a „rendeltetésszerű cselekvés államilag biztosított szabadságát vagy lehetőségét jelentette az autonóm struktúrájú viszonyokban a polgári jog minden alanya számára”.⁷²¹ A rendeltetésszerűség a szocialista társadalmi követelményeknek való megfelelést jelentette.⁷²²

A rendszerváltást követően az alanyi jog jelentősége megnőtt, sőt nem csak a polgári jogban, hanem az alkotmányjogban is bevett, használt fogalommá vált. Alanyi jog fogalom esetében így beszélhetünk alkotmányos alanyi jogról, illetve a magánjogi kategóriaként számon tartott alanyi jogról.

Az alkotmánybíróság határozataiban gyakran történik hivatkozás az alanyi jogokra. Ebben az értelemben alanyi jognak az alkotmányjogi értelemben vett alapjogokat értjük. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában alanyi jogként tekintünk az ember élethez és az emberi méltósághoz fűződő jogára⁷²³, a tulajdonjogra⁷²⁴, a szabad véleménynyilvánítás jogára⁷²⁵, a munkához való jogra⁷²⁶, a népszavazáshoz való jogra⁷²⁷ és például a bírósági eljáráshoz való jogra⁷²⁸ is. Kijelenthető, hogy az alkotmányjogi alanyi jogfogalom és a magánjogi fogalom nem fedik egymást, hiszen alkotmányjogi relációban az alanyi jogok az állami jogalkotásnak gátjai és az állam és szervei, valamint az állampolgárok viszonyában értelmezendő.⁷²⁹

Az alkotmányjogi kategóriával szemben a magánjogban az alanyi jog a mellérendelt jogalanyok között valósul meg, tartalmát tekintve a vagyoni viszonyok között helyezhető el és az alkotmányjogi kategóriához képest konkrétabb, körülhatároltabb fogalomról beszélhetünk. Lábady Miklós a szocialista jogtudomány előtti magyar jogirodalom képviselőinek tanára

⁷¹⁹ Tercsák Tamás 2019 i.m. 85. old, Világhy Miklós, Eörsi Gyula: Magyar polgári jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965., 2. kiadás, 180. old

⁷²⁰ Sárándi Imre: Visszaélés a joggal, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965., 175-176. old

⁷²¹ Eörsi Gyula A szocialista polgári jog alapproblémái, 209. old

⁷²² Tercsák Tamás 2019 i.m. 95. old

⁷²³ 23/1990. (X.31.) AB határozat

⁷²⁴ 64/1991. (XII.17.) AB határozat

⁷²⁵ 30/1992. (V.26.) AB határozat

⁷²⁶ 21/1994. (IV.16.) AB határozat

⁷²⁷ 52/1997. (X.14.) AB határozat

⁷²⁸ 9/1992. (I.30.) AB határozat

⁷²⁹ Vékás Lajos: A szerződési szabadság alkotmányos korlátai, Jogtudományi Közlöny, 1999., LIV. évf. 2. szám 56-57. old

tekint vissza és a magánjog szabályozási körébe vont élethelyzetekből vezeti le az alanyi jog fogalmát.⁷³⁰ Lábady szerint: „Az alanyi magánjog így nem más, mint a személy (természetes személy és (szervezet) autonómiájának, szabadságának és cselekvésének végső soron bírósági jogvédelemben is részesíthető vonatkozása. Az alanyi jog tehát nem egyéb, mint az egyéni és szervezeti szabadság megélésének végső fokon bírósági úton is kikényszeríthető módja.”⁷³¹

Az alanyi joggal kapcsolatosan a magyar szakirodalomra is hatással levő német jogtudomány képviselője Bucher szerint az alanyi jog által annak jogosultja felhatalmazást nyer arra, hogy kötelező magatartási szabályokat állítson fel mások számára.⁷³² Jürgen Schmidt szerint az alanyi jog egy felhatalmazás, amelynek kettős tartalma van. Egyrészt kizárólagos jogosultságot biztosít cselekvésre, másrészt vagyoni felhatalmazás vagyoni értékek igénybevételére.⁷³³ Larenz meg sem próbálja az alanyi jogot definiálni, hanem annak tartalmából indul ki és az alanyi jogra egyfajta keretfogalmat kíván létrehozni.⁷³⁴ Larenz szerint az alanyi jog azt jelenti, hogy valami valakinek jogosan jár, őt valami megilleti.⁷³⁵

Az alanyi jogok elméleteinek bemutatása és fejlődési ívének ismeretében a joggal való visszaélés intézményét is képesek vagyunk behatárolni, továbbá az azzal kapcsolatos hazai és nemzetközi elméleteket átfogni. A következő fejezetben a joggal való visszaélés fogalmáról, jellegéről, változásainak irányáról kívánok írni, amely megértése a fentebb felvázolt alanyi jogi elméletek ismeretének hiányában nem lenne lehetséges.

3. A joggal való visszaélés formái és jellege

A joggal való visszaéléssel kapcsolatban kijelenthető az – ahogy azt Tercsák Tamás is megfogalmazta – hogy nem létezik egységes szabály a joggal való visszaélésre. Vannak olyan jogrendszerek, ahol a joggal való visszaélés fogalma ismeretlen és vannak olyan jogrendszerek, amelyekben a joggal való visszaélés fogalmát ismerik, azonban annak meghatározása, körülírása eltérő, sőt az is elképzelhető, hogy magáról a jogintézményről egy jogrendszeren belül a jogalkotó, jogalkalmazó és a jogtudósi réteg felfogása is eltér.

⁷³⁰ Lábady Tamás: A magyar magánjog általános része, 248. old

⁷³¹ Lábady Tamás: A magánjog általános tana, Szent István Társulat, Budapest, 2017., 192. old

⁷³² Bucher: Das subjektive Recht als Normsetzungsbefugnis, 1965., 55. old

⁷³³ Jürgen Schmidt: Aktionsberechtigung und Vermögensberechtigung, Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 1969., 277-278. old

⁷³⁴ Karl Larenz: Lehrbuch des Schuldrechts, Bd. I., H.Becksche Verlagsbuchhandlung, München, 1987., 210 old.

⁷³⁵ Karl Larenz: Lehrbuch des Schuldrechts, 213 old.

3.1. A joggal való visszaélés alapvető formái

A kontinentális jogrendszerekben a joggal való visszaélés tilalmának három eltérő formáját tudjuk meghatározni. A három csoport meghatározása előtt azt mindenképp ki kell jelentenünk, hogy a csoportosításokban rejlő közös pont az, hogy mindegyik csoportosítás az adott nemzeti jogrendszerben megalkotott szabályhoz kötődik.

A joggal való visszaélés tilalmának első formájaként a sikántilalmat említhetjük meg. Ezen formát a római jogik vezethetjük vissza, mivel találhatóak olyan jogesetek, ahol a joggyakorlást tiltják, ha annak kizárólagos célja más megkárosítása.⁷³⁶ A sikántilalom alapvetően minden olyan jogrendszerben előfordul, ahol a joggal való visszaélés tilalma megtalálható.

A második csoport esetében azt jelenthetjük ki, hogy a joggal való visszaélést nem csak és kizárólag egy adott célzatos károkozó magatartásra értjük, hanem annak alapvető jelentőséget tulajdonítunk. Ennek legtisztább megjelenése a 1912-ben hatályba lépett Svájci Polgári Törvénykönyv (Továbbiakban: ZGB) 2. §-a. A magyar Ptk. szabályozása ezen formának felel meg, hiszen a magyar jogrendszerben a joggal való visszaélés tilalmára, mint alapelv tekintünk.

A harmadik csoportba a joggal való visszaélés olyan felfogása tehető, amely alapvetően az alanyi jogok ellentanaként jött létre, egyfajta ideologikus megjelenési forma ez. Ezt a formai megjelenést a szocialista és nemzetszocialista jogtudomány alkotta meg, amelynek célja az volt, hogy az alanyi jogokat, mint az egyén lehetőségét, társadalmi kontroll, azaz korlátok közé szorítsák.⁷³⁷

3.2. A joggal való visszaélés jellege

A joggal való visszaélés tilalmának jellegét a fentebb megfogalmazott hármas csoportosítás alapján lehet megadni. Ez alapján a következőkben a sikántilalom, az alapvető és az ideologikus jellegről kívánok értekezni.

3.2.1. A kizárólag károsító magatartás tilalma

A sikántilalom gyökereit, ahogy már fentebb említettem a római jogik vissza tudjuk vezetni. A jogtudósok egyetértenek abban, hogy a római jog a joggal való visszaélést, mint általános tilalmat nem ismerte. Ezt arra vezetik vissza, hogy a római jogi gondolkodás alapvetően eljárásjellegetű volt és így az akkori rendszer ezen tilalom általánosításán kívül elegendő lehetőséget biztosított a jogkereső személyek számára, hogy az esetleges joggal kapcsolatos

⁷³⁶ Tercsák Tamás 2019 i.m. 125. old

⁷³⁷ Tercsák Tamás 2019 i.m. 126. old

visszaélészerű magatartásokat megakadályozzák.⁷³⁸ Ez a kijelentés azonban nem jelenti azt, hogy a joggal való visszaéléseket tartalmazó magatartásokat tilalmazó esetsoportok ne lennének megtalálhatóak a római jogban.⁷³⁹

A jogirodalom egységes azzal kapcsolatban, hogy a sikántilalom jelenkori szabályainak követlen előzménye a középkori „Neidbau”⁷⁴⁰ és az „aemulatio”⁷⁴¹ intézményei. Ezt követően megemlíthetjük a német BGB-t, amely már tartalmazta a sikántilalmat teljes egészében.⁷⁴² Ezt követően a korábbi kodifikációknak is köszönhetően az OPTK-ba is bekerült a sikántilalom.⁷⁴³⁷⁴⁴ A sikántilalommal összefüggésben meg kell említenünk, hogy a Magánjogi Törvénytervezet is tartalmazta ezt, amely az alábbiakat mondta ki: „*Aki jogával él, az ebből másra háruló kárért nem felelős, kivéve ha nyilvánvalóan csak károsítás céljából teszi.*”⁷⁴⁵

A sikántilalom alapvetően egy jog által megengedett magatartás tilalmát jelenti, mivel annak jogosultja és egyben használója a jog eredeti rendeltetésével visszaél, hiszen azt valójában csak arra használja, hogy mást ezen magatartással bosszantson, megkárosítson. Ebből kifolyólag a sikántilalom rendszertani elhelyezése a kártérítési szabályok között indokolt, hiszen egyes szubjektív okokra tekintettel a „károsult” személy alanyi jogát nem tudja érvényesíteni, hiszen annak megvalósulása esetén maga a jog célja csorbulna. A hiányzó vagy elégtelen érdek már önmagában megalapozhatja annak gyanúját, hogy a jogosult a jog által megengedett jogosultságával visszaél, még akkor is, ha adott esetben a rosszindulat nem is bizonyítható.⁷⁴⁶

3.2.2. A joggal való visszaélés tilalma, mint generálklauzula

A joggal való visszaélés tilalmát, mint alapelvi jellegű szabályt először az 1907-ben elfogadott, majd a ZGB fogalmazta meg.⁷⁴⁷ A ZGB az alábbiakat mondta ki: (1) *Jedermann hat in der Ausübung seiner Rechte und in der Erfüllung seiner Pflichten nach Treu und Glauben zu handeln.* (2) *Der offenbare Missbrauch eines Rechtes findet keinen Rechtsschutz.* Ezen

⁷³⁸ Sárándi i.m. 35-36. old, Riezler Erwin: Rechtsmißbrauch und Schikane In: Rechtsvergleichendes Handwörterbuch, Verlag von Franz Vahlen, Berlin, 1938., 1. old

⁷³⁹ Mader Peter: Rechtsmisßbrauch und unzulässige Rechtsausübung, Orac Verlag, Wien, 1994., 25-64. old

⁷⁴⁰ Riezler: Rechtsmißbrauch und Schikane 1. old

⁷⁴¹ Merz Hans: Vom Schickanverbot zum Rechtsmißbrauch, Zeitschrift für Rechtsvergleichung, 1977., 162. old

⁷⁴² BGB 226. §: „Die Ausübung eines Rechts ist unzulässig, wenn sie nur den Zweck haben kann, einem anderen Schaden zuzufügen.”

⁷⁴³ Mader: Rechtsmisßbrauch und unzulässige Rechtsausübung, 160-166. old

⁷⁴⁴ OPTK. 1295. § (2) bekezdése: „Auch wer in einer gegen die guten Sitten verstoßenden Weise absichtlich Schaden zufügt, ist dafür verantwortlich, jedoch falls dies in Ausübung eines Rechtes geschah, nur dann, wenn die Ausübung des Rechtes offenbar den Zweck hatte, den anderen zu schädigen.”

⁷⁴⁵ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92800000.TVJ&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D52> 1711. §, Letöltve: 2021. november 26.

⁷⁴⁶ Sturm Fritz: A joggal való visszaélés a svájci jogban – Áttekintés a szövetségi bíróság újabb joggyakorlatáról, Magyar Jog, 1995. 42. évf. 10. szám, 619. old

⁷⁴⁷ Merz: Vom Schickanverbot zum Rechtsmißbrauch, 168-170. old

jogszabályi előírással a joggal való visszaélés tilalmának szabálya az általános érvényű generálklauzulák között helyet foglalt és effajta csoportosításának megjelenése a ZGB megjelenésétől származtató.

A generálklauzulaként felfogott joggal való visszaélés jóval szélesebb alkalmazási kört tesz lehetővé a jogalkalmazók számára, mint a sikántilalom, hiszen nem csak a károsító szándékú magatartások a tárgya, hanem a bíróra bízva azt, hogy annak alkalmazási területeit meghatározza. A generálklauzulaként felfogott joggal való visszaélés tilalma megnyitja az utat az előtt, hogy a szigorúan vett károsító magatartásokon túl más szubjektív és objektív körülményeket is figyelembe vegyen értékelése során a bíróság.⁷⁴⁸

3.2.3. A joggal való visszaélés tilalmának ideologikus jellege

A joggal való visszaélés tilalmának harmadik csoportjának eredőjét az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság 1922-es polgári törvénykönyvére vezethetjük vissza. Ezt a mintát nyilvánvalóan az erőszakos terjeszkedés és más államokban bevezetett diktatúrák miatt ezen államok átvették, így a magyar jogban is – értelemszerűen – ez a felfogás betüremkedett. A régi Ptk. 5. §-a a törvénykönyv közlönyállapotában az alábbi rendelkezést tartalmazta: „(1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést.

(2) Joggal való visszaélésnek minősül a jog gyakorlása, ha az a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, különösen ha a népgazdaság megkárosítására, az állampolgárok zaklatására, jogaik és törvényes érdekeik csorbítására vagy illetéktelen előnyök szerzésére vezetne.

(3) Ha a joggal való visszaélés jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában áll, és ez a magatartás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért, a bíróság a fél jognyilatkozatát ítéletével pótolhatja, feltéve hogy az érdeksérelem másképpen nem hárítható el. A jognyilatkozat pótlására különösen akkor kerülhet sor, ha a jognyilatkozat megtételét illetéktelen előny juttatásától tették függővé.”

A joggal való visszaélést áthatotta az ideológia, mivel a társadalmi rendeltetés tana – amely nem volt előzmény nélküli – alapján olyan magatartást kellett tanúsítani, ami nem csak hogy a másik fél érdekét, jogait nem sérti, hanem amely a társadalmi elvárásokkal is megegyezik. A

⁷⁴⁸ Tercsák Tamás 2019 i.m. 130. old

szocialista jogtudományban a joggal való visszaélés tilalmát a rendeltetés tana valójában magába olvasztotta.⁷⁴⁹

A joggal való visszaélés tilalmával összefüggésben az mondható el, hogy a szocialista jogtudomány újítása a korábbiakhoz képest az volt, hogy a jogon kívüli világból hozott be tényezőket, amelyek a jogi szabályozást átírták. Ezen tényezők jogba való behozatalával valójában a kommunista ideológia mentén kialakított célok elérését kívánták elérni.

3.3. *Változás iránya*

A joggal való visszaélés tilalmának jellege folyamatosan változott és ezt az egyes államok jogalkotásán és joggyakorlatán keresztül láthatjuk. A Codice Civile a szűken vett sikántilalmat sem ismerte.⁷⁵⁰ A Codice Civile hatályba lépését követően azonban a francia bírói gyakorlat olyan döntéseket hozott, amely arra utal, hogy a sikántilalmat mégiscsak elismerik.⁷⁵¹ Ez alapján kijelenthető, hogy a XIX. századra Franciaországban a sikántilalmat elismerték. A magánjogi reformjavaslatok ellenére azonban a francia jogtudomány a sikántilalom elismerésén túl nem merészkedett.

Az osztrák jogfejlődésben egészen a közelmúltig visszafogott jogfejlődés volt észrevehető a joggal való visszaélés tilalmával összefüggésben. Az osztrák bírói gyakorlat óvakodott attól, hogy a sikántilalmat kiszélesítse.⁷⁵² Az elmúlt egy-két évtizedben fedezhető fel az, hogy a sikántilalom lassú szélesítésétől nem zárkozik el a gyakorlat.⁷⁵³ Az osztrák jogban való effajta fejlődés megegyezik a német és a svájci jogban való változással.⁷⁵⁴

A német jogban figyelhető meg a sikántilalom alapvető változása. A kezdeti szűk alkalmazási lehetőség, mára kinyílt és az „*unzulässige Rechtsausübung*” magánjogi alapelvként definiálható. A változás két különböző okra vezethető vissza. Az egyik ok a germán közönséges jogban megtalálható „*exceptio doli*” intézménye, amely alá évszázados jogelvek sorolhatók. A másik elv pedig a nemzetszocialista jogtudomány alapján kimunkált „*unzulässige Rechtsausübung*” tana.⁷⁵⁵ Az „*exceptio doli*” alapvetően római jogi gyökerű jogintézmény,

⁷⁴⁹ Tercsák Tamás 2019 i.m. 132. old

⁷⁵⁰ Merz: Vom Schickanverbot zum Rechtsmißbrauch, 163. old

⁷⁵¹ Gambaro Antonio: Abuse of rights in civil law tradition, In: European Review of Private Law, 1955., 564-565. old

⁷⁵² Mader: Rechtsmisßbrauch und unzulässige Rechtsausübung, 18. old

⁷⁵³ Mader Peter: Neuere Judikatur zum Rechtsmißbrauch In: Juristische Blätter, 1998, 11 Heft, 678-679. old

⁷⁵⁴ Mader: Rechtsmisßbrauch und unzulässige Rechtsausübung, 19. old

⁷⁵⁵ Tercsák Tamás 2019 i.m. 137-138. old

amelynek két fajtáját különböztette meg a római jog.⁷⁵⁶ A középkori jogtudomány és a gyakorlat előszeretettel alkalmazta, így a német jog részévé vált.⁷⁵⁷ A BGB megalkotásakor a jogalkotó tudatosan mellőzte az „exceptio doli” törvénybe való felvételét, azonban ezen szándék ellenére is megjelent a gyakorlatban ezen jogintézmény alkalmazása.⁷⁵⁸ A másik fejlődési okozó pedig a nemzetszocialista ideológia mentén alakult ki, amely ugyancsak, mint a kommunista jogfelfogás meg akarta haladni az alanyi jog klasszikus fogalmán alapuló magánjog elméletet. A nemzetszocializmus oldaláról nézve az individuum képe a kollektivista nemzetszocialista képpel összeegyeztethetetlen volt.⁷⁵⁹ A hitleri gondolattal egybecsengve, ezen tan szerint az egyén jogaival együtt csak a közösség által és a közösség érdekében létezik. Az egyén védelme helyett a közösség szolgálatának kötelezettsége létezik.⁷⁶⁰ Az 1930-as években kidolgozott elméletet a második világháborút követően a jogállam követelményei szerint módosította és egyben fenn is tartotta.⁷⁶¹ A joggal való visszaélés fejlődése és „terjeszkedése” a német jogban a második világháborút követően nem állt meg, hanem az továbbfolytatódott. Az „unzulässige Rechtsausübung” magába foglalja a joggal való visszaélés klasszikus eseteit, valamint az alanyi jogok korlátozására is szolgál egyben.⁷⁶²

Összefoglalva a joggal való visszaélés tilalmának fejlődési útját azt a megállapítást tehetjük, hogy az egyszerű sikántilalomból kiindulva az alanyi jogok korlátjává nőtte ki magát a joggal való visszaélés tilalma. Széttagolt jogelveket olvaszt magába a joggal való visszaélés tilalma és így heterogén szabályegyttest tartalmaz.

4. *A joggal való visszaélés, mint alapelv*

A joggal való visszaélésre vonatkozó történeti és elméleti fejtegetések alapján kijelenthetjük azt, hogy a joggal való visszaélés szerepét a jogalkotók felismerték. Ezt követően később ezen intézmény elméleti és a gyakorlati fejlődését tekintve is az alapelvi szintre emelték. A joggal való visszaélés alapelvi szerepe azonban nem volt mindig megkérdőjelezhetetlen, sőt ahogy azt fentebb már írtam a joggal való visszaélés elvének, jogintézményének útja az alapelvi szintig

⁷⁵⁶ Megjegyzés: Az exceptio doli specialis azon eseteket ölelte fel, amikor a kötelelem jogosultja a jogosulttá váláskor járt el rosszhiszeműen, míg az exceptio doli generalis azon eseteket ölelte fel, amikor az igény érvényesítésekor volt rosszhiszemű a jogosult.

⁷⁵⁷ Rebe: Der Wandel des Mißbrauchs begriffs als Ausdruck eines veränderten Rechtsdenkens, Juristische Arbeitsblätter, 1977., 7. old

⁷⁵⁸ Tercsák Tamás 2019 i.m. 138-139. old

⁷⁵⁹ Rüthers Bernd: Die unbegrenzte Auslegung, C.F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1997., 119. old

⁷⁶⁰ Tercsák Tamás 2019 i.m. 140. old

⁷⁶¹ Soergel Kommentar zum BGB, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart und Köln, 1952., 8. Auflage, 590. old

⁷⁶² Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1994., 3. Auflage, 260. old.

igencsak hosszú volt, valamint vannak olyan jogrendszerek, ahol a joggal való visszaélés alapelvi szerepe nincs kimondva, elfogadva.

4.1. Alapelvi szerepek, funkciók

A Ptk. követi a régi Ptk. alapján kialakított joggal való visszaélés gyakorlatát. A régi Ptk. alapvetően a klasszikus magánjogi alapelveket ötvözte egyes szocialista saroktételekkel.⁷⁶³ A régi Ptk. alapvetően az Mtj. korábbi szabályozását vitte tovább, hiszen a joggal való visszaélés szabályozását ugyancsak alapelvi szintre delegálta.

A Ptk. indokolása szerint: „A törvény az alanyi jogok szabad gyakorlásának elvéből indul ki. Elvi korlátként - a Ptk.-hoz hasonlóan - az egész törvénykönyvön végighatározható közös elvként fogalmazza meg ugyanakkor a joggal való visszaélés tilalmára vonatkozó általános tételt. A joggal való visszaélés meggátolja az adott alanyi jog érvényesülését. A kontinentális jogrendszerek mintájára a törvény tudatosan vállalja ezt a megoldást, tisztában van ugyanakkor azzal, hogy az egyes alanyi jogok és a velük történő visszaélés módozatai jelentősen különböznek egymástól. Az alapvető kiindulópont változatlan: a joggal való visszaélés kivételes jelenség az alanyi jogok gyakorlásánál, az adott alanyi jog gyakorlásának a jog elvárásaival szembehelyezkedő módja valósítja meg a visszaélést.”

A Ptk. a korábbiakhoz képest a joggal való visszaélés tilalmának törvényi rendelkezéseit, annyiban változtatta meg, hogy a példálózó felsorolást⁷⁶⁴ elhagyta azon magatartásokkal kapcsolatban, amelyek megvalósítása a joggal való visszaélés tilalmába ütköztek.⁷⁶⁵ A joggal való visszaélés tilalmának alapelve egy elvi keretet ad a magánjogon belül alkalmazandó jogszabályokra vonatkozóan, ugyanúgy mint a többi magánjogi alapelv. Másrészt az alapelvek szerepe a joghézagok kitöltése során lehet segítségünkre, amikor olyan élethelyzetet kell eldönteni, amelyre vonatkozóan a tárgyi jog hallgat. Ebben az esetben az egyes vezéreszmék, alapelvek tudnak segítséget nyújtani a jogalkalmazók számára abban, hogy az adott esetben megfelelő döntés születhessen. Harmadrészt a joggal való visszaélés jogértelmezési funkciójáról is szót kell ejteni. Ezen felosztás a jogtudományban is elfogadott és ma is uralkodó tézisnek tekinthető.⁷⁶⁶

⁷⁶³ Kecskés: Polgári jogunk alapvető változásáról 2. old

⁷⁶⁴ Megjegyzés: Joggal való visszaélésnek minősült „a jog gyakorlása, ha az a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, különösen ha a nemzetgazdaság megkárosítására, személyek zaklatására, jogaik és törvényes érdekeik csorbítására, vagy illetéktelen előnyök szerzésére vezetne.”

⁷⁶⁵ chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.kuria.birosag.hu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fjoggyak%2Fa_joggal_valo_visszaeles_-_joggyakorlat_elemzo_csoport_vegso.pdf&clen=416349&chunk=true, Letöltve: 2021. november 30.

⁷⁶⁶ Eörsi Gyula: A szocialista polgári jog alapproblémái, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965., 69-74. old

4.2. *A joggal való visszaélés, mint elvi keret*

A joggal való visszaélés, mint alapelv a magánjogon belül alapelvnek tekinthető, és mint ilyen jogintézmény, az egész jogágazatra hatással van.⁷⁶⁷ A jogalkalmazás során figyelemmel kell lenni a joggal való visszaélés elvére a kereskedelmi jogban, munkajogban, családjogban is.

A régi Ptk.-ban is és a Ptk.-ban is találhatóak olyan jogszabályi előírások, amelyek bizonyos magatartásokat tiltanak és így, ezen tiltó szabályokra mondhatnánk azt, hogy ezek a joggal való visszaélés tilalmának részletezései. Ezzel szemben azonban van olyan álláspont, amely a joggal való visszaélés elvi keretjelleget tagadja.⁷⁶⁸

Álláspontom szerint sem az egyik, sem a másik állítás egymagában nem állja meg a helyét. Az alapelvek – mint ahogy nyelvtanilag tudjuk értelmezni – azért alapelv, mert az egész törvénykönyvre, jogágazatra hatással van, a lehető legnagyobb általánosítással szubszumálja a tényállásokat. Ezen szempontból nézve a joggal való visszaélés elvi keretnek tekinthető. A másik oldalról tekintve, azonban az egyes részletszabályokkal összefüggésben nem lehet azt állítani, hogy azok az adott alapelv részletszabályai lennének. Az alapelvek másodlagos szerepet töltenek be az egyes részletszabályok alkalmazását követően, azonban a teljes jogágot átfogva, annak elvi keretet nyújtanak véleményem szerint.

4.3. *A joghézag kitöltő szerep, mint reális elvárás egy alapelvtől?*

A joggal való visszaélés másodlagos jogforrási szerepéből adódik, hogy ezen funkciót nem tudja betölteni. A jogalkotó által megalkotott részletes jogszabályokat nem lehet helyettesíteni a joggal való visszaélés szabályaival. A joggal való visszaélés szabályanyaga nem arra való, hogy egy esetleges joghézagot kitöltsön. Amennyiben a joggal való visszaélés szabályait alkalmazzuk, akkor épphogy az adott rendelkezéssel ellentétes döntés fog születni, tekintettel arra, hogy a jog rendeltetése a részletszabály betű szerinti alkalmazásával veszélybe kerülne.

Ez alapján kijelenthető, hogy a joggal való visszaélés szabálya nem pótol esetleges hiányokat, hanem meglévő részletszabály alkalmazását lehetetleníti el. Ez alapján a joghézag kitöltő funkció a joggal való visszaélés intézményével összefüggésbe nem hozható, ilyen funkciója nincsen.

4.4. *Jogértelmezési funkció*

A jogértelmezési funkcióval kapcsolatban Tercsák Tamás megjegyzi, hogy ez „az egyetlen valódi alapelvi Jellegű funkciója” a joggal való visszaélésnek. A joggal való visszaélés nélkül

⁷⁶⁷ Világhy Miklós, Eörsi Gyula: Magyar polgári jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965., 2. kiadás, 27. old

⁷⁶⁸ Tercsák Tamás 2019 i.m. 204. old

a jogbiztonság „nagyobb” lenne, azonban az igazságosság elve sérülnie, hiszen amennyiben a jogszabály betűit semmi esetben sem lehetne áttörni, akkor sem, ha annak alkalmazása épp hogy jogellenességet okozna elméleti síkon.⁷⁶⁹

Tercsák Tamás véleménye alapján tehát azt mondhatjuk, hogy a hagyományos alapelvi funkciók közül csak a jogértelmezési funkciót tölti be a joggal való visszaélés. Ezzel szemben álláspontom szerint az elvi keretjelleg funkcióját is megvalósítja a joggal való visszaélés, ahogy azt fentebb már említettem.

5. A joggal való visszaélés bírói gyakorlata

5.1. A joggal való visszaélés gyakorlatáról általánosságban

A joggal való visszaélés bírói, azon belül a Kúria - korábban Legfelsőbb Bíróság – gyakorlatát részletesen elemezte Tercsák Tamás. Jelen fejezetben a teljesség igénye nélkül az általam legfontosabb egyes eseti döntéseket mutatom be. Mindazonáltal szükséges egy általános képet adnom a joggal való visszaélés bírói gyakorlatáról.

Általánosságban elmondható az a tény, hogy a magánjog világában a joggal való visszaélésre történő hivatkozás a jognyilatkozatok pótlására, annak elérésére irányul. Amennyiben az élethelyzetek alapján kívánjuk csoportosítani az egyes eseteket úgy azt látjuk, hogy:

- a legtöbb eset a tulajdonjoggal (ingatlan) kapcsolatos
- ezt követően a szerződéses viszonyok következnek,
- magánjogi szervezetekkel kapcsolatos jogesetek,
- végül az eljárási jellegű jogesetek.⁷⁷⁰

A joggal való visszaélés, mint magatartás a bírói gyakorlat szerint megvalósulhat aktív vagy passzív formában. Passzív magatartásról beszélhetünk, amikor az adott „jogosult” valamilyen jognyilatkozatot nem ad meg, míg aktív alakzatnak tekinthetjük azokat az eseteket, amikor az adott személy alanyi jogával, cselekvési lehetőségével visszaél.⁷⁷¹

⁷⁶⁹ Tercsák Tamás 2019 i.m. 206. old

⁷⁷⁰ Tercsák Tamás 2019 i.m. 294-295. old

⁷⁷¹ Badó Andrea: A joggal való visszaélés tilalmának értelmezési „dilemmái” az új Ptk. és a joggyakorlat tükrében, Jogelméleti Szemle, 2016., 2. szám, 7-10. old

Véleményem szerint általános elvű tétel az a töretlen bírói gyakorlatban, hogy a joggal való visszaélés tilalma általános érvényű, mindennemű joggyakorlásra irányadó. Az alapelveket nem lehet egyes esetekben kizárni, azokat minden jogviszonyban tiszteletben kell tartani.⁷⁷²

5.2. Magánjogi szervezetekkel kapcsolatos döntések

A magánjogi szervezetekkel kapcsolatosan az első kérdés az, hogy azoknak belső jogviszonyában, a tagok magatartása során van-e lehetőség arra, hogy a joggal való visszaélésre történő hivatkozással egyes tagok aktív vagy passzív magatartását megghiúsítsuk. A személyegyesítő és tőkeegyesítő jegyeket egyaránt felmutató korlátolt felelősségű társaság - melyben a tagok közötti konfliktusok időnként a végletekig fokozódnak - termékeny talajt biztosít egy ilyen gyakorlat kifejlődésének.⁷⁷³ A lehetőség felvetése mellesleg más nemzetközi példák, így a francia jog alapján sem tűnik különösebben erőltetettnek.⁷⁷⁴ Ez alapján a válaszuk az, hogy a joggal való visszaélés megvalósulhat természetesen – és a korábbiakban már kimondott tételhez csatlakozva – a magánjogi szervezetekkel kapcsolatosan is, nem zárjuk el annak lehetőségétől a személyeket, hogy a joggal való visszaélésre hivatkozzanak.

A joggal való visszaélésre történő hivatkozás lehetősége fennáll, azonban annak kimondásánál szűkítő jogértelmezést alkalmaz a bírói gyakorlat. Magánjogi szervezetek osztalékfizetésével kapcsolatosan a szavazati jog gyakorlása, illetve a többségi szavazati jog gyakorlása a tagot a törvény és ennek alapján a társaság létesítő okirata szerint megillető jog gyakorlásának minősül, és „*e körben a joggal való visszaélés (visszaélésszerű joggyakorlás) nem értelmezhető*”.⁷⁷⁵

A szavazati jog visszaélésszerű gyakorlását valósíthatja meg, ha a többségi tagok egyedüli célja a létesítő okirat módosításával a kisebbségi tag nyereségből való kirekesztése, és az ő részesedésére eső nyereség kisajátítása.⁷⁷⁶

Nem csak az egyes tagok valósíthatnak meg joggal való visszaélést, hanem maga a szervezet is. A szervezet (jogi személy) joggal való visszaélést valósít meg, ha a tagsági jogviszony felmondásakor tudomása van arról, hogy a tagsági jogviszony feltételei a felmondás hatályának

⁷⁷² Legfelsőbb Bíróság Pfv.I.20.716/1994/3.

⁷⁷³ Komáromi Gábor: A korlátolt felelősségű társaság szabályainak változása. *Gazdaság és Jog*, 2011/7-8. sz., 14. old.

⁷⁷⁴ Sobor Dávid: Lehet-e helye a joggal való visszaélés tilalmának a társasági jogban? *Pázmány Law Working Papers*, 2014/17. sz. Elérhető: <http://plwp.eu/evfolyamok/2014/23-2014-17>, Letöltve: 2021. december 2.

⁷⁷⁵ Fővárosi Ítéltábla Gf.40.434/2011/3. számú határozata.

⁷⁷⁶ Sobor Dávid: A gazdasági társaság fogalma és a Polgári Törvénykönyv alapján formálódó joggyakorlat - Tűnődések egy ítéltáblai határozat margójára, *Polgári Jog*, 1. évf. 10. szám

beállta előtt helyreállnak.⁷⁷⁷ Ebben az esetben a szervezet a taggal szemben tanúsít olyan magatartást, amely a joggal való visszaélést megvalósítja.

A feltétel fennállásáról való tudomás, mint olyan magatartás, amely megvalósítja a joggal való visszaélést, amelyet alátámaszt a PJD2019.11. számú döntés is. Ezen döntés szerint: „Az alperes joggyakorlása joggal való visszaélést valósított meg, mert tudomása volt arról is, hogy a felperes a vadászejegy és vadászlőfegyver-tartási engedély visszavonására vonatkozó ideiglenes hatályú határozat időtartamának lejártá után külön kérelem nélkül visszakapja a vadászejegyét, illetőleg a vadászlőfegyver-tartási engedélyét, így a jogszabályban megkívánt feltételeknek a határidő lejártát követően ismételtelen megfelel.”

5.3. *Jognyilatkozat pótlásának egyes esetei*

A Ptk. 1:5. § (2) bekezdése a jogszabály által megkívánt és visszaélésszerűen megtagadott jognyilatkozat ítélettel történő pótlását teszi lehetővé, míg a Ptk. 6:184. §-a alapján a szerződésszegő módon megtagadott jognyilatkozat bíróság általi pótlására kerülhet sor.⁷⁷⁸ A Ptk. szabályai, valamint kommentárjai és miniszteri indokolása a joggal való visszaélés, különösen a jognyilatkozat bírósági ítélettel való pótlása lehetőségének kivételességét hangsúlyozzák.⁷⁷⁹ A jogszabály által megkívánt jognyilatkozatot a bíróság ítéletével akkor pótolhatja, ha az adott érdeksérelem másképpen nem hárítható el.⁷⁸⁰

A joggal való visszaélés vizsgálatakor figyelemmel kell lenni a személyek érdekeire is. Amennyiben az adott személynek valóban nyomós érdeke fűződik ahhoz, hogy az adott ingatlant a tulajdoni hányadukat meghaladó mértékben továbbra is kizárólagosan használja, akkor nem valósít meg joggal való visszaélést. Ez az érdek azonban nem méltányolható akkor, ha a közös tulajdon megszüntetése révén szabadulna a másik fél a számára csak hátrányokat nyújtó jelenleg fennálló jogközösségből. Ebben az esetben a tulajdonközösség megszüntetése iránti igény tehát nem minősül visszaélésszerű joggyakorlásnak.⁷⁸¹

Egy perbeli esetben „a felperesek részére megküldött szerződési ajánlatnak azt a kikötését, amely a Ptk. 5. § (2) bekezdése szerinti joggal való visszaélést megvalósítja - azaz, amely a

⁷⁷⁷ PJD2019. 11.

⁷⁷⁸ PJD2016. 23.

⁷⁷⁹ Badó Andrea: A joggal való visszaélés tilalmának értelmezési „dilemmái” az új Ptk. és a joggyakorlat tükrében, Jogelméleti Szemle, 2016., 2. szám, 2. old

⁷⁸⁰ Sárándi Imre: A lakáscseréhez való tulajdonosi hozzájárulás és a joggal való visszaélés, Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, 1964.

⁷⁸¹ Pécsi Ítéltábla Pf. 20.287/2007/5.

vételár teljesítését a készpénz mellett az egyedileg meghatározott, a felperesek számára az I. r. alperes által tudottan meg nem szerzhető ingóság átadásához köti -, a felperesek figyelmen kívül hagyhatták, és jogosultak voltak elővásárlási jogukat oly módon gyakorolni, és az I. r. alperes ajánlatát a szerződés létrejöttét eredményezően oly módon elfogadni, hogy a kikötött vételárat teljes egészében készpénzben teljesítik.”⁷⁸² Egyedi körülmény, amely lehetetleníti a joggyakorlást és ez egyben rosszhiszemű magatartást valósít meg.

A peres eljárásokban sokszor szerződéses nyilatkozatot akar kikényszeríteni az egyik fél a másiktól. Egy esetben egy szerződéses jogviszony egyik fele azt kívánta, hogy a másik fél fennálló szerződéses jogviszonyban tegyen szerződéses nyilatkozatot a jelzálog kielégítésére, a teher megszüntetésére, vagy a teher áthelyezésére. A szerződéses jognyilatkozat pedig sem a régi Ptk. 5. § (3) bekezdése, sem a 295. § szerint nem pótolható.⁷⁸³ Szerződéses jognyilatkozat pótlásának nincs helye, így ezen megtagadás nem minősülhet joggal való visszaélésnek. Más bírói döntésre alapozva a szerződéskötés megtagadása sem minősülhet joggal való visszaélésnek⁷⁸⁴, hiszen alanyi jogunk az, hogy eldöntsük, kívánunk-e szerződést kötni vagy nem, ha igen kivel és milyen tartalommal.

A gazdasági társaságok számára előírt, a Ptk. rendelkezéseivel való összhang megteremtését célzó társasági szerződés módosítási kötelezettség nem jelenti azt, hogy az ehhez szükséges tagi jognyilatkozat bírósági ítélettel történő pótlására jogi lehetőség lenne.⁷⁸⁵ Szerződéskötési akaratot a bíróság ítélettel nem pótolhat. A szerződéskötési szabadságra további példa⁷⁸⁶ az, hogy amennyiben a tag a létesítő okirat módosítását nem írja alá, úgy az nem minősül joggal való visszaélésnek, hiszen elképzelhető az, hogy nem áll fenn az oldalán olyan érdek, amely megalapozná a szerződés aláírását és amennyiben ilyen érdek nincs, úgy tőle nem várható el az adott szerződés aláírása. A szerződéskötési szabadságra tekintettel nem minősül joggal való visszaélésnek, ha a felek az életjáradéki szerződésben abban állapodnak meg, hogy az életjáradék összege az inflációra tekintettel nem emelhető.⁷⁸⁷

Nem minősül a jogszabály által megkívánt nyilatkozat megtagadásában megvalósuló joggal való visszaélésnek, ha bérlőkiválasztási joggal rendelkező alperes nem adja meg a bérlakás

⁷⁸²Pécsi Ítéltábla Pf. 20.002/2009/5.

⁷⁸³Kúria Pfv. 21.640/2016/6., BH 1999.549., BH 2007.368., BH 2013.70.

⁷⁸⁴Kúria Pfv. 20.774/2018/38.

⁷⁸⁵BDT2016.3515.

⁷⁸⁶BH2017.268.

⁷⁸⁷BH2005.347.

elidegenítéséhez a hozzájárulását, mert ezáltal az őt megillető bérlőkiválasztási jogban megnyilvánuló érdek sérülne, az adott célra szolgáló bérlakások száma csökkenne.⁷⁸⁸

5.4. *A joggal való visszaélés egyéb esetei*

Megegyezés hiányában az elővásárlásra jogosult és a tulajdonos között csak akkor jön létre az adásvételi szerződés kizárólag arra a dologra nézve, amelyre az elővásárlási jog vonatkozik, ha a dologösszességként való értékesítés a joggal való visszaélés tilalmába ütközik.⁷⁸⁹ A dologösszességként történő értékesítés akkor ütközik a Ptk. 5. § (1) bekezdésébe, ha az elővásárlási jog gyakorlásának megghiúsítását célozza. Nem állapítható meg a joggal való visszaélés, ha a tulajdonosnak az értékesítés ezen módjához méltányolható jogos érdeke fűződik.⁷⁹⁰

Az alanyi jogok gyakorlása során a joggal való visszaélés - mint nem kívánt, az alanyi jog rendeltetésével ellentétben álló eredmény - tilalmát deklaráló rendelkezés nem önálló törvényi tényállás, önmagában nem jogosít, nem kötelez, azaz nem teremt önállóan érvényesíthető, kikényszeríthető alanyi jogot, kötelezettséget, a perbeli esetben nem alapoz meg kártérítési igényt sem. A joggal való visszaélés általános tilalma a bíróság számára a tilalomba ütköző joggyakorlás esetén a korrekció lehetőségét biztosítja, alapot adhat a magatartás, jogviszony másként (a visszaélésszerű jelleg figyelmen kívül hagyásával történő) minősítésére, megítélésére.⁷⁹¹

Joggal való visszaélés akkor állapítható meg, ha egy jog gyakorlása ugyan nem ütközik semmilyen más konkrét tilalomba, azonban a joggyakorlás jogellenessége azért mutatható ki, mert a jog gyakorlásának e módja nem felel meg rendeltetésének.⁷⁹²

A joggal való visszaélés nem csak „magánjog” területén következhet be, hanem a közjog által szabályozott élethelyzetekkel kapcsolatosan is, hiszen ezen esetekben is van magánjogi kapcsolat⁷⁹³. Megvalósítható úgy is, hogy egy közhatalmat gyakorló intézmény, szervezet a közfunkciók, közfeladatok ellátása során jár el visszaélésszerűen.⁷⁹⁴

⁷⁸⁸ BH2017.400.

⁷⁸⁹ 2/2009. (VI.24.) PK Vélemény

⁷⁹⁰ Kúria Pfv. 21.064/2016/6.

⁷⁹¹ BH2019.198.

⁷⁹² BH2018.347.

⁷⁹³ Megjegyzés: Amennyiben egy ingatlan vonatkozásában mindenfajta közjogi követelménynek eleget teszünk, úgy az még nem zárja ki a magánjogi sérelem megvalósulását. Például egy jogerős, jogszabályoknak megfelelő építési engedély alapján felhúzott épület még a szomszédjogokat sértheti és így abból egyik oldalt jogok a másik oldalt kötelezettségek keletkeznek.

⁷⁹⁴ BDT2019.3964

6. A joggal való visszaélés alapelvének kapcsolata más alapelv(ek)kel

6.1. A joggal való visszaélés kapcsolata a régi Ptk. idejében

Jelen fejezetben az egyes magyar jogtudósok véleményét, megfogalmazásait, álláspontját mutatom be, azzal, hogy jelen értekezés keretei nem teszik lehetővé számomra azt, hogy minden egyes jogtudós véleményét bemutassam. A joggal való visszaélés legfontosabb tárgyköreit kívánom kihangsúlyozni.

6.1.1. Eörsi Gyula megállapításai a joggal való visszaéléssel kapcsolatban

Eörsi által megfogalmazott alaptétellel kell kezdenem a joggal való visszaéléssel kapcsolatban, miszerint a burzsoá jogban a károkozás általános megengedettségével szemben a szocialista jog a károkozás általános tilalmát hangsúlyozza.⁷⁹⁵ Ez alapján Eörsi azt mondta, hogy a burzsoá jogban az alanyi jognak elviekben nincsen korlátja, ezzel ellentétben az általános tétel a szocialista jogban az, hogy az alanyi jog meghatározott célhoz van kötve.⁷⁹⁶⁷⁹⁷

Eörsi tanában a joggal való visszaélésnek „nem marad hely” tekintettel arra, hogy az valójában a károkozás megengedettsége alóli kivételt jelent és, mivel a magántulajdon a szocialista jogban megszűnik, így a joggal való visszaélés jogintézményére sincs szükség.⁷⁹⁸ A joggal való visszaélés tilalmának elve egyfajta kivételt képezett a károkozás megengedettsége alól és mivel a szocialista jog a rendeltetésszerű eljárás elvében ezt a kivételt főszabállyá emelte, így a joggal való visszaélésre nincs szükség. A joggal való visszaélés tilalmának nem tulajdonított önálló szerepet, az legfeljebb a rendeltetésszerű eljárás elvét pontosította.⁷⁹⁹

Eörsi szerint a rendeltetésszerű joggyakorlás elve szélesebb kategória a joggal való visszaélés elvéénél.⁸⁰⁰ Ezen álláspontját arra alapozta, hogy a joggal való visszaélést – véleménye szerint – kizárólag szándékos magatartással lehet megvalósítani, míg a rendeltetésszerű joggyakorlás elve egy objektív kategória és független a felróhatóságtól.⁸⁰¹

⁷⁹⁵ Eörsi Gyula: A jogi felelősség alapproblémái – A polgári jogi felelősség, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961., 312-319. old

⁷⁹⁶ Eörsi Gyula: Joggal való visszaélés – rendeltetésszerű joggyakorlás, Állam- és Jogtudomány, 1963. 3. szám, 289-290. old

⁷⁹⁷ Megjegyzés: Eörsi megjegyzi, hogy a monopolkapitalizmus időszaka is kikényszerített bizonyos változásokat és elérte az alanyi jog egyfajta korlátozását.

⁷⁹⁸ Eörsi: A szocialista polgári jog alapproblémái, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965., 137. old

⁷⁹⁹ Eörsi: A jogi felelősség alapproblémái – A polgári jogi felelősség, 316. old

⁸⁰⁰ Eörsi: A szocialista polgári jog alapproblémái, 140. old

⁸⁰¹ Eörsi: A szocialista polgári jog alapproblémái, 140. old

6.1.2. Sárándi Imre magyarázata

Sárándi Imre a korábbiakban említett Eörsi nézetétől némileg eltért. A joggal való visszaélés kifejezetten káros eredménnyel járó rendeltetésellenes joggyakorlást jelent. Eörsitől eltérően a joggal való visszaélés objektív tilalom és így nem szükséges az, hogy a tilalom megszegője tudatának át kellene fognia a káros eredmény bekövetkezésének lehetőségét.⁸⁰²

A jog társadalmi rendeltetésének nem megfelelő magatartásokat két csoportra osztotta. Az egyik csoportba azon esetek kerültek, amelyeknek következményeként káros esemény nem következett be, míg a másik esetben a joggyakorlás kifejezetten káros következménnyel jár. A joggal való visszaélés kizárólag a második csoportba sorolandó.⁸⁰³ A joggal való visszaélés tilalma Sárándinál a rendeltetésellenes joggyakorlás egyes esetei közötti elválasztásban segít. Elkülönítette egymástól a szankcióval sújtandó és a szankciókkal nem sújtandó rendeltetésellenes magatartásokat.⁸⁰⁴ Sárándi felfogása Eörsivel szemben eltért még abban is, hogy a joggal való visszaélés kategóriáját nem tartotta feleslegesnek, azután sem, hogy a szocialista jog a rendeltetéseszerű joggyakorlás elvét alapelvei szintre emelte.⁸⁰⁵

6.1.3. A joggal való visszaélés kapcsolata a rendeltetéseszerű joggyakorlással a jelenben

Vékás a joggal való visszaélés eseteit nem a rendeltetéseszerű joggyakorlás egyes eseteinek, példáinak tekinti.⁸⁰⁶ A szándékosságot, mint felróhatósági alakzatot rendszerinti elemnek, azonban nem szükségképpeni elemnek tekinti.⁸⁰⁷ Ez alapján megállapítható, hogy Vékás Eörsi és Sárándi felfogását követi, tekintettel arra, hogy mindegyik jogtudós esetében a joggal való visszaélést a rendeltetéseszerű joggyakorlás elve magába olvasztja, annak részét képezi.⁸⁰⁸

A rendeltetéseszerűség és a joggal való visszaélés viszonyát tekintve Kecskés merőben más álláspontot képvisel, mint a korábbiakban bemutatott jogtudósok véleménye és új alapokra kívánta helyezni – a szocialista jogtudománytól eltérően – a joggal való visszaélés intézményét.⁸⁰⁹ Álláspontja szerint a joggal való visszaélés tágabb kategória, mint a rendeltetéseszerű joggyakorlás elve, amelyet arra alapoz, hogy a rendeltetésellenes joggyakorlás csak a joggal való visszaélés egyik lehetséges esete.⁸¹⁰

⁸⁰² Sárándi Imre: *Visszaélés a joggal*, 204-205. old

⁸⁰³ Sárándi Imre: *Visszaélés a joggal*, 194-196. old

⁸⁰⁴ Tercsák Tamás 2019 i.m. 212. old

⁸⁰⁵ Sárándi Imre: *Visszaélés a joggal*, 208-218. old

⁸⁰⁶ Aradi Frigyes, Eörsi Gyula, Gellért György: *A polgári törvénykönyv magyarázata*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981., 30. old

⁸⁰⁷ Vékás In: *A polgári törvénykönyv magyarázata*, 42. old

⁸⁰⁸ Tercsák Tamás 2019 i.m. 213. old

⁸⁰⁹ Kecskés László: *Polgári jogunk alapelveinek változásairól*, 5. old

⁸¹⁰ Tercsák Tamás 2019 i.m. 214. old

Véleményem szerint a joggal való visszaélés és a rendeltetésellenes joggyakorlás kapcsolatának változása végül kecskés álláspontját igazolta, hiszen az írott alapelvek között a korábbi szocialista felfogásnak megfelelő rendeltetésszerű joggyakorlás elve nem található. Továbbá a joggal való visszaélés intézménye alapelvi szintre emelkedett és valójában a szocialista jogtudomány által kritizált burzsoá jog szerinti alanyi jog egyik gátja lett, azzal, hogy a károkozás – álláspontom szerint – a burzsoá, illetve jelenleg a nyugati demokráciában sosem volt megengedett.

6.2. *Kapcsolata a jóhiszeműség és tisztesség elvével*

A joggal való visszaélés tilalma jogintézményének és a jóhiszeműség és tisztesség elvének kapcsolata kizárólag a korábbiakban a joggal való visszaélés fejlődési útján keresztül ragadható meg. A joggal való visszaélés útja és kapcsolata a jóhiszeműség és tisztesség elvével Németországban, Ausztriában és Svájcban is vizsgálható. Ezen országok közül a legélesebb kapcsolat a Svájci szabályozásban lelhető fel.⁸¹¹⁸¹²

Svájcban Merz tagadta azt, hogy a joggal való visszaélés szabálya a jóhiszeműség és tisztesség elvének negatív megfogalmazása lenne csak. Álláspontja szerint a két elvet az különbözteti meg egymástól, hogy a joggal való visszaélés elvének kizárólag értelmezési és kiegészítési funkciója van, míg a joggal való visszaélés az írott jogot is korrigálja.⁸¹³ Zeller osztja Merz véleményét, miszerint a két alapelvnek eltérő funkciói vannak, illetve hogy a két jogintézmény eltér egymástól.⁸¹⁴ A fentebb már hivatkoztam egyes magyar jogtudósok véleményeire, azonban a jóhiszeműség és tisztesség elvével való kapcsolat tekintetében meg kell említenem Kolozsvári Bálintot, aki a joggal való visszaélés elvét a jóhiszeműség elvének negatív meghatározásaként fogta fel.⁸¹⁵

A Legfelsőbb Bíróság eseti döntésben mondta ki, hogy a joggal való visszaélést valósítja meg az a személy, aki jogával úgy él, hogy azt erkölcstelen módon másnak a zsarolására használja

⁸¹¹ Tercsák Tamás 2019 i.m. 217. old

⁸¹² Megjegyzés: A német és osztrák jogban a joggal való visszaélés a jóerkölcs és a jóhiszeműség és tisztesség elvével nem egyszinten nyert elhelyezést, így ezen jogrendszerekben ezen jogintézmények erőteljes hatással voltak a joggal való visszaélés fejlődésére.

⁸¹³ Merz In Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Verlag Stämpfli & Cie., Bern, 1966., Art 2.

⁸¹⁴ Zeller Ernst: Treu und Glauben und Rechtsmissbrauchsverbot, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, Zürich, 1981., 147-168. old

⁸¹⁵ Sárándi Imre: Visszaélés a joggal, 90. old

fel.⁸¹⁶ Egy másik eseti döntésében pedig etikai szempontokat vizsgált a joggal való visszaéléssel kapcsolatban.⁸¹⁷

6.3. *A jóhiszemű joggyakorlás elvével való kapcsolat*

Megállapítható, hogy a korábbi gyakorlathoz képest a joggal való visszaélésre történő hivatkozások száma a perekben nem csökkent, inkább nőtt. Az esetek megoszlása tekintetében tapasztalható, hogy az ügyek háromnegyede az ingatlanokkal kapcsolatos jogviszonyok körében született. Szinte eltűntek a bérleti jogviszonnyal kapcsolatos ítéletek, de a közös tulajdonnal és a haszonélvezeti joggal kapcsolatos döntések száma nem csökkent. Ezen jogviták, illetve azokban hozott ítéletek közös jellemzője, hogy a jogkérdések általánosságban az építkezés, valamint az építmény fennmaradásának engedélyezéséhez kapcsolódik.

Az üzleti forgalomhoz köthető ítélkezés aránya csökkent, míg a magánjogi szervezetekkel kapcsolatos döntések szinte megszűntek a joggal való visszaélésre történő hivatkozás tárgykörében. Fontos kiemelnünk, hogy az eljárási jogokkal való visszaélésre hivatkozással megindult ügyek, valamint abban született határozatok száma nőtt, míg teljes újdonságot jelent, hogy az adatvédelmi jogokkal kapcsolatosan is felmerült a joggal való visszaélésre történő hivatkozás. A szerző röviden foglalkozott a Kúria és az alsóbb bíróságok közötti gyakorlat viszonyával, főként azzal, hogy a Kúria osztotta-e az alsóbb bíróságok véleményét vagy attól miért és mennyiben tért el.

A joggal való visszaélés elvével kapcsolatosan a fent említett szerző munkásságát veszem alapul és alakítom ki saját álláspontomat. A bíróság egyik ítéletében kimondta, hogy „A polgári jogok és a perbeli jogok jóhiszemű gyakorlásának követelménye azt is jelenti, hogy a jogokat nem lehet visszaélésszerűen gyakorolni.⁸¹⁸ Ezen bírósági döntés alapján olybá tűnik, hogy a joggal való visszaélés a jóhiszemű joggyakorlás egyik alesete.⁸¹⁹ Álláspontom szerint a joggal való visszaélés valójában a jóhiszeműség elvével rokonkapcsolatot mutató, azonban különálló

⁸¹⁶ BH.1963.3762

⁸¹⁷ BH.1989.57.: „A Polgári Törvénykönyv bevezető rendelkezései [Ptk 2. §-ának (2) bekezdése, 5. §-ának (1) és (2) bekezdése] és a Munka Törvénykönyvének az általános rendelkezései [Mt 2. §-ának (2) és (3) bekezdése] egyaránt előírják, hogy a törvényben megállapított jogokat társadalmi rendeltetésüknek megfelelően kell gyakorolni, és tiltják a joggal való visszaélést. A joggal való visszaélésnek minősül - egyebek közt - a jog gyakorlása ha az a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, és a személyek (dolgozók) jogainak és törvényes érdekeinek csorbítására vagy illetéktelen előnyök szerzésére vezetne.

A munkaviszonyban létrehozott művekkel kapcsolatban a munkáltatót széleskörű felhasználási jog illeti meg. A „szolgálati” művek alkotói, szerzői (mind a személyhez fűződő, mind pedig vagyoni) jogaikra vonatkozó szabályozásnak a jogokat módosító, illetőleg korlátozó jellege szükségessé teszi annak körültekintő vizsgálatát, hogy a munkáltató joggyakorlása nem ütközik-e az ismertett - a szerzői jogban is irányadó alapelvekbe.”

⁸¹⁸ BH.1997.218.

⁸¹⁹ Tercsák Tamás 2019 i.m. 331. old

alapelv, amelyek egymást a joggyakorlat során kiegészítik. Azt is mondhatnánk, hogy az egyik nem létezhet – véleményem szerint – a másik nélkül. A jóhiszeműség elve egy elvárás a jogokkal élő személyekkel szemben, amelynek korlátait megszabja a joggal való visszaélés, hiszem amennyiben valaki rosszhiszeműen él jogaival az egyben a joggal való visszaélés esetét is megvalósítja.

6.4. A polgári eljárásjoggal való kapcsolata

A Ptk. 5. §-a polgári jogi természetű anyagi jogszabályon nyugvó alanyi jogosultság gyakorlásával való visszaélés megakadályozására szolgál. A felek polgári peres és peren kívüli eljárásban gyakorolható jogaira és az azokkal való visszaélés meggátlására az eljárási jog szabályai vonatkoznak.⁸²⁰ A joggal való visszaélés anyagi jogi kategóriája nem arra szolgál, hogy a rosszhiszemű pervitel jogkövetkezményeit meghatározza. Az eljárási jogok gyakorlásának korlátja a Pp.-ben megtalálható alapelvekben keresendő, azon belül is a jóhiszemű pervitel elve, amely gátja a rosszhiszemű perlekedésnek.

A joggal való visszaélés elvével kapcsolatos eljárásban az egyik fél jogával visszaélt, mivel a csődeljárásban nem jelentette be az igényét a másik féllel szemben, majd a csődegyezség jóváhagyását követően külön perben kívánta igényét érvényesíteni. Egy eljárásban mindig az adott eljárásban a felek által előadott tények és bizonyítékok alapján lehet megállapítani azt, hogy a fél a perindítási jogával visszaélt vagy sem. Ez alapján kijelenthető, hogy a perindítási jog használatával vissza lehet élni és így, az sérti a joggal való visszaélés tilalmának elvét. Álláspontom szerint ez egy olyan határterület, ahol az eljárási és anyagi jogok a lehető legközelebb vannak egymáshoz. A perindítás nem eljárási jellegű kérdés, hiszen ebben az esetben az jog még csak az igény állapotában van és mindaddig, míg maga az eljárás a keresetlevél beadásával meg nem indul, addig az anyagi jog szabályai és alapelvei az elsődlegesek számunkra. Amennyiben a perindítással kapcsolatos eljárási jellegű – például határidő, bizonyíték becsatolása, bizonyítás indítványozása – alapelvbe ütközik a magatartás, úgy az anyagi jog alapelvei már nem irányadóak, hanem az eljárási jog alapelveit kell kizárólagosan alkalmazni.

A törvény nemcsak az anyagi jogokkal való visszaélést tiltja, hanem az eljárási jogok visszaélésszerű gyakorlását is, ami kitűnik abból, hogy mind a Pp. mind a Vht. egyes esetekben pénzbírság kiszabását teszi lehetővé akkor, ha a fél egyébként nyilvánvalóan alaptalanul vesz

⁸²⁰ Kúria Pfv. 20.367/2015/6.

igénybe valamely orvoslati eszközt.⁸²¹ Ez azonban nem azt jelenti, hogy a joggal való visszaélés elvének szabályait alkalmazzánk, hanem a jóhiszemű joggyakorlás elvét, amelyet az adott magatartás sért.

A polgári jogok és a perbeli jogok jóhiszemű gyakorlásának követelménye azt is jelenti, hogy a jogokat nem lehet visszaélésszerűen gyakorolni. A polgári perben megnyilvánuló esélyegyenlőség sérelmét jelentheti, ha az eljárás kezdeményező fél a titokvédelemmel kapcsolatos jogait visszaélésszerűen gyakorolja. Megalapozott indok nélkül nem járul hozzá, hogy a másik fél magánszakértői vélemény beszerzése érdekében harmadik személy rendelkezésére bocsássa a kérdéses orvosi adatokat. Ilyenkor lehetőség van arra, hogy az orvosi adatokat a személyes adat jellegüktől megfosztva, az azonosításra való alkalmasság kizárásával bocsássa a fél az általa megbízott szakértő rendelkezésére, aki az anonimizált adatok alapján készítheti el a szakértői véleményét. Az így elkészült magánszakértői véleménynek a bíróság rendelkezésére bocsátásával a kiszolgáltattott adatoknak az érintett személlyel való kapcsolata ugyan helyreáll és visszanyeri személyes adat jellegét, ettől kezdve azonban az adatok felhasználása a bírósági eljárás keretei között történik, tehát az érintett személy vonatkozásában a jogsérelem nem következik be és a fél pedig a védekezéshez való jog gyakorlásában nincs korlátozva. Ebben a jogesetben a jogosult fél eljárási jogait, olyan cél érdekében használja, amelyet törvény nem védhet, hiszen az igazság kiderítését lehetetleníti el, úgy hogy valójában a szükséges adatokat át tudná adni a bíróság számára. Ebben az esetben a jóhiszemű joggyakorlás elve sérül, amelyet azonban véleményem szerint orvosol a Pp. által bevezetett bizonyítási szükséghelyzet intézménye, amely alapján a bizonyítási érdeket a bíróság a fél kérelmére meg tudja fordítani és így a rosszhiszemű magatartás következményét el tudja hárítani.

XIII. A bírói út

1. A bírói út, mint jogelv vizsgálatának fontossága

A bírói út, mint jogelv igen összetett kérdés és rendkívül sok oldalról meg lehet vizsgálni, mint ahogy művében ezt Benke megjegyzi.⁸²² A kérdéssel behatóan foglalkozott Nizsalovszky Endre⁸²³ is, hiszen ebben az egy elvben – és a Ptk. által meghatározott egy mondatban – rendkívüli jelentőséggel bíró kérdés dől el. Vajon mi tartozik a bírói útra és mi nem? Mi az, ami

⁸²¹ BH1984.21.

⁸²² Benke i.m. 142. old

⁸²³ Nizsalovszky Endre: Az alanyi magánjog és a perjog, Budapest, 1942.

ebben a segítségünkben tud lenni és vajon eljárási jellegű vagy anyagi jogi jellegű kérdéstről van szó. Ezen utolsó felvetésre – véleményem szerint - a legegyszerűbb választ adnunk, mivel a bírói út megléte valójában a peres eljárás előfeltétele és mint ilyen anyagi jogi jellegű szabály.

A fentebb megfogalmazott kérdéseknek jelen alapelvvel kapcsolatban jelentősége az, hogy így egyértelművé válik számunkra az, hogy ez a jogtétel miért szerepel az alapelvek között. Álláspontom szerint ez az egyik legjelentősebb elv, hiszen ez alapján tudjuk meghatározni azt, hogy az adott jogvita bíróság elé citálható és amennyiben igen, úgy az polgári bíróság hatáskörébe tartozik vagy esetleg más hatóságnak, bíróságnak kellene eljárnia.

2. A bírói út jelenlegi szabályozása

A Ptk. 1:6. § alapján: „Az e törvényben biztosított jogok érvényesítése - ha törvény eltérően nem rendelkezik - bírói útra tartozik.” Ehhez kapcsolódóan a miniszteri indokolás kimondja, hogy a Ptk. nem változtatott a korábbi jogon. A polgári jogok érvényesítése elsősorban bíróság előtt történik. Bírósági útra tartozik minden jogvita, amelyik a Ptk.-ban vagy más jogszabályban megállapított magánjogi alanyi jog érvényesítésére irányul. Ez a nem változtatás valójában egyszerűsítést jelent, hiszen a régi Ptk. szabálya ennél cizelláltabb volt.⁸²⁴ Az Alaptörvény biztosítja azt a jogkereső állampolgárok számára, hogy vitás magánjogi ügyeiket bíróság vagy meghatározott más esetekben más hatóság vagy bíróság elé vigyék.⁸²⁵ Abban az esetben, ha más törvény nem rendeli a jogvitát más hatóság vagy bíróság elé, akkor a pp. szabálya alapján a magánjogi jogvita polgári bíróság elé tartozik.⁸²⁶

A bírósághoz fordulás joga nem a Pp.-ből és nem is a Ptk.-ból származik, hanem az Alaptörvényből. Az Alaptörvény mondja ki azt, hogy jogvita esetén azt bíróság előtt kell rendezni.⁸²⁷ Ez alapján elmondható, hogy magánjogi jogvita esetén főszabály szerint az anyagi jogosultságokra a Ptk.-t az eljárási szabályokra pedig a Pp.-t kell alkalmazni, azzal hogy ezen főszabály alól más törvény, illetve ezen törvények is kivételt tehetnek.

⁸²⁴ A régi Ptk. 7. § az alábbiakat mondta ki: A törvényben biztosított jogok védelme az állam minden szervének kötelessége. Érvényesítésük - ha a jogszabály másképpen nem rendelkezik - bírósági útra tartozik.

⁸²⁵ Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdése

⁸²⁶ Pp. 1. §

⁸²⁷ Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

3. *A bírói út alól kivett esetek*

A bírói út alól kivett eseteket három csoportba tudjuk osztani. Az első esetkör azokat az élethelyzeteket fedi le, amikor nincs mód arra, hogy igazságszolgáltatási eszközzel az igényt érvényesítsék, a másik csoportba azok sorolandók, amikor van mód az igény érvényesítésére, de az nem polgári bíróságra tartozik, a harmadik csoport pedig az, amikor a bírói út igénybevétele nincs kizárva, azonban ahelyett más eljárásokat is le lehet folytatni.

3.1. *Az igény sem bírósági, sem pedig más úton nem érvényesíthető*

Ezen csoporton belül alkothatunk két alcsoportot. Az egyik alcsoportba a természetes kötelmek kerülnek. Ebben az esetben a jogviszonyban álló személyek egymással szemben jogokkal bírnak és kötelezettséggel tartoznak, azonban felelősség a tartozás teljesítéséért nincsen.⁸²⁸ Az egyik esete ezen alcsoportnak azok, amelyeknél a jogviszony létrejöttekor sem tartozik a fél felelősség a tartozás teljesítéséért. Ezen csoportba tartoznak a „kocsmai hitelek” vagy például a „tiltott szerencsejáték”. A másik esetben azonban a jogviszony létrejöttekor és annak folyamatában felelősséggel tartozunk a teljesítésért, azonban egy később bekövetkezett körülmény miatt a jogi igény érvényesíthetősége megszűnik. Ebbe a csoportba tartozik az időmúlás, amikor egy – a törvényben meghatározott – idő elteltét követően többé nem követelhetjük a kötelezettség teljesítését a másik féltől.

A másik alcsoportba azon esetek tartoznak, amelyek a természetes kötelmeken kívül esnek és maga a Ptk. zárja ki az adott igény érvényesíthetőségét. A Ptk. zárja ki apaság bírói megállapításának lehetőségét azzal a férfival szemben, aki a reprodukciós eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott.⁸²⁹ Más törvény is kizárhatja a bírósági igényérvényesítés útját. A Csődtv. például csődegyezség esetén kizárja a bírói utat. Továbbá egy ítélet táblai döntés szerint a hitelező a csődeljárás kezdő időpontjában már fennálló vagy az alatt keletkezett, a fizetési haladék hatálya alá eső határidőben be nem jelentett követelésére bírói út nem vehető igénybe.⁸³⁰ A világi bíróságoknak nincsen lehetőségük arra, hogy az egyházjog által szabályozott jogvitákba beleszóljanak⁸³¹, így például a házasság semmissége iránti eljárással kapcsolatos polgári bíraskodás értelmezhetetlen. A jogerősen, mindenkire

⁸²⁸ Benke i.m. 143-144. old

⁸²⁹ Ptk. 4:103. § (5) bek.

⁸³⁰ BDT2016. 3481.

⁸³¹ Benke i.m. 144. old

nézve kiterjedő hatályú ítélet esetében az anyagi jogi jogkérdésben újabb jogvitának nincsen helye, ebben az esetben a bírói út igénybevétele ki van zárva.⁸³²

3.2. Más bírósági vagy hatósági úton érvényesíthető a követelés

A második csoportba azon jogesetek tartoznak, amelyek esetében nem a polgári bírászkodás az igazságszolgáltatás útja. Ezen esetekben a büntetőbíróság, közigazgatási bíróság vagy más hatóság jár el. A Ptk. teszi lehetővé azt, hogy a birtokvédelmet ne kizárólag bírói út igénybevételevel tudja elérni a jogkereső állampolgár, hanem a közigazgatási út is előtte nyitva van, akképpen, hogy a jegyző előtt is lehet igényelni a birtokvédelmet. Ez az eset azonban nem a bírói út teljes kizárását jelenti, hiszen itt a jogosult választhat, milyen módon kívánja a birtokvédelmet. A fentebb felsorolt eseteken kívül lehetőség van még a rendes polgári bírászkodás mellett a választottbírósági utat is igénybe venni. Ebben az esetben is arról van szó, hogy nem a teljes polgári bírászkodástól van elzárva a fél, hanem van választási lehetősége. Károkozás esetén sem mindig a polgári bírászkodás primátusát lehet megállapítani, hiszen közigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése iránti igényt csak akkor lehet benyújtani, ha közigazgatási bíróság a közigazgatási jogsértést jogerősen megállapította.

3.3. Az egyes alternatív vitarendezési módok

Ezen harmadik csoportba azon esetek tartoznak, amelyek nem előfeltételei a polgári eljárásnak, azonban perelhárító, permegelőző funkciójuk által lehetséges, hogy a polgári pert el tudjuk kerülni velük. Ilyen eljárás a mediációs eljárás vagy például a békéltetői eljárás. A mediációs – vagy másképpen közvetítői eljárás – nem kötelező, azonban egy esetben igen, mégpedig a szülői felügyeleti jog esetében, ha a bíró ezt kötelezővé teszi, úgy a feleknek igénybe kell venniük ezt a fajta eljárástípust.

4. A bírói út rendelkezésével kapcsolatos egyes jogesetek

A bírói úttal kapcsolatos elméleti megalapozás és csoportosítás után szükséges az egyes bíróság által meghozott döntések példálózó bemutatása. Korábbiakban már említettem ezen jogesetet, de mivel bírói döntésről van szó, így véleményem szerint annak tartalmát jelen fejezetben is röviden be kell mutatnom. Az adott bírósági döntés szerint speciális törvény hatáskörre vonatkozó eltérő rendelkezése hiányában a kártérítési kereset elbírálása bírói útra tartozik. Hatásköre vagy annak hiányát a bíróság analógia alapján nem határozhatja meg, azt csak törvény teheti meg.⁸³³ A bírói gyakorlat szerint jogszabály egyes rendelkezései

⁸³² BDT.2017.3789.

⁸³³ EBH2002. 753.

alkalmazhatatlanságának és kikényszeríthetlenségének megállapítása iránti kereseti kérelem nem a polgári bírósági útra tartozó jogvita, így ezen esetben sincs a bíróságnak hatásköre az ügy érdemére nézve.⁸³⁴

A korábbiakban már említett egyházjog és polgári jog elválasztására példa az, hogy lelkeszi szolgálati jogviszonyból eredő követelés bírói úton nem érvényesíthető, akkor sem, ha a felperes a követelését megbízási jogviszonyból eredő követelésként kívánja érvényesíteni.⁸³⁵

Továbbá bíróság mondta ki, hogy társadalombiztosítási végrehajtási eljárás megszüntetése, illetve korlátozása nem tartozik bírói útra, azzal kapcsolatos igényt a polgári bíróság előtt érvényesíteni nem lehet.⁸³⁶ Ezzel szemben az adótartozás fedezetének elvonására irányuló szerződés fedezetelvonó jellegének és az adóhatósággal szembeni relatív hatálytalanságának megállapítása iránti igény érvényesítése bírói útra tartozik.⁸³⁷

A fogvatartottakkal kapcsolatban született az elmúlt években pár releváns bírói döntés, amelyek értelmében a fogvatartottak vagy már szabadult személyek esetében a büntetés-végrehajtási intézet nem akadályozhatja a polgári bírói utat, azzal, hogy saját eljárásban kívánja az adott jogérvényesítő állampolgár igényét elbírálni. A szabadult személyre vonatkozóan a büntetés-végrehajtási intézet határozatot már nem hozhat, a fogvatartott szabadulását követően igényét minden esetben az általános szabályok szerint közvetlenül a bíróság előtt érvényesítheti.⁸³⁸ Ezen polgári út igénybevételének primátusát hangsúlyozza a bíróság, amikor azt mondja ki, hogy a fogvatartottnak a személyiségi joga megsértése miatt sérelemdíj megfizetése iránti igénye közvetlenül a bíróság előtt érvényesíthető, és nem kell megelőznie a büntetés-végrehajtási intézmény előtti eljárásnak.⁸³⁹

5. A bírói út kapcsolata más alapelvekkel

A bírói úttal összefüggésben vizsgálódásom során nem találtam olyan pontokat, amelyek megalapozták volna azt, hogy más – anyagi vagy alaki alapelvekkel – kapcsolatban állna egy peres eljárás során. A bírói út, mint alapelv, olyan általános érvényű alapelv, amely valójában meghatározza azt, hogy az adott igény hol érvényesíthető, azonban annak relevanciája a per folyamán már nincsen. A bírói út hiányát a bíróságnak már a keresetlevél benyújtásakor

⁸³⁴ BH2016. 339.

⁸³⁵ BH2010. 89.

⁸³⁶ BH2000. 62.

⁸³⁷ EBH2010. 2145.

⁸³⁸ BDT2018. 3942.

⁸³⁹ BDT2017. 3620.

figyelembe kell vennie és amennyiben a bírói út nem áll fenn, úgy a keresetlevelet vissza kell utasítani. Ezen tényből fakadóan kizárt annak lehetősége, hogy más alapelvvel kapcsolatban álljon peres vagy nemperes eljárás során, hiszen alapvetően ezen alapelv az eljárást megalapozó alapelv.

XIV. Összefoglalás

Az alábbiakban az egyes alapelvekkel kapcsolatos meglátásaimat, végkövetkeztetéseimet mutatom be. Ezen alapelvekkel – azok összefüggéseivel – kapcsolatosan a bennem felmerült kérdés, miszerint van-e „anyagjog” a magánjogban az egyes alapelvek között a disszertációm megírása során megválaszolásra került. Véleményem szerint a magánjogon belül, nincs arra lehetőség, hogy egy alapelvet a többi fölé helyezzünk és abból vezessük le az összes többi alapelvet, mint például az megfigyelhető az alkotmányjogban. Ezen nemleges válasz után következtek az egyes alapelvek vizsgálata és azoknak kapcsolódása, amelyek az alábbiak:

1. Az új polgári eljárásjogi rendszer az általam említett jogintézményeknél is sokkal pontosabb, egzaktabb fogalmakat használ, mint korábbi perjogunk. A bírói hatalom véleményem szerint a felek rendelkezési jogának „kárára” növekszik, amely azonban egy jogalkotói válasz volt, a perelhúzás érdekében kifejtett joggyakorlatra, így annak szükségessége alátámasztható. A túlzottan szabad rendelkezési jog a felek oldalán oda vezetett, hogy sokszor a bírósági eljárások partalanná váltak és elhúzódtak, amely végső soron a peresztes fél költségeiben csapódott le az eljárás végeztével. Álláspontom szerint indokolható az, hogy a felek rendelkezési jogát a kereseti kérelem és az érdemi ellenkérelem benyújtását követően a bírói hatalom megerősítésével korlátozzák.
2. Kengyel Miklós által kialakított inga módszer - ami szerint a rendelkezési jog és a bírói hatalom között egy inga van, amely mindig az egyik irányba kileng – alapján véleményem szerint a hatályos Pp. a felek rendelkezési jogát középen helyezte el, azt megfelelő mértékben korlátozza, úgy hogy a felek anyagi jogosultságai a peres eljárások során ne sérüljenek.
3. A felek eljárástámogatási tevékenysége szinonim fogalom a peranyagszolgáltatással, hiszen a nyilatkozatok valóságtartalmára az igazmondási kötelezettségre vonatkozó alapelvet kell alkalmazni.
4. A feleknek több lehetőségük van arra, hogy az eljárásban releváns tényeket, információkat elhallgassanak és így a bíróság számára releváns adatokat ne közöljenek,

amelynek esetleges következménye, hogy a bíróság nem képes kellően alátámasztott ítéletet hozni.

5. Általánosságban elmondhatjuk, hogy az alapelvek magas fokú absztrahálása, illetve az, hogy az igazmondási kötelezettséget a felek eljárástámogatási kötelezettségével kötötték össze a nyugat-európai iránynak megfelel és az alapján lett kimunkálva.
6. A másodfokú eljárás során a bíróság nem csak saját anyagi pervezetésével vagy annak hiányával tud jogszerűtlen állapotot előidézni, hanem azzal is, ha egyszerűen a félnek nem adja meg a lehetőséget arra, hogy az ellenérdekű fél nyilatkozataira választ adjon. Ez egy olyan fokú korlátozása lehet a rendelkezési jognak, amely valójában abból adódik, hogy a bíróság közrehatási kötelezettségének nem tesz eleget, hiszen nem adja meg a lehetőséget a fél számára a védekezésre, illetve nem tájékoztatja, nem szólítja fel saját álláspontjának bemutatására.
7. A Pp. javaslata, illetve maga a Pp. a régi Pp. jóhiszeműség elvétől elválasztotta az igazmondás kötelezettségét, illetve a felek eljárástámogatási kötelezettségét és visszatért a Plósz-féle Pp megoldásához.
8. A felek eljárástámogatási és igazmondási kötelezettsége szűkebb kategória, mint a jóhiszeműség elve, így ezen elvek valójában a jóhiszeműség elvének egy szegmensét képezik.
9. A jóhiszemű pervitel kérdése a perindításkor is felmerül. Elképzelhető az, hogy egy „notórius” perlővel szemben, akár pénzbírságot is kiszabjon a bíróság, amennyiben a perindítás egyértelműen megalapozatlan és csak az ellenérdekű fél zavarására használják.
10. A Pp. a per elhúzására irányuló, feleslegesen többletköltségeket okozó magatartások mellett az igazmondási kötelezettség megsértését tekinti a pénzbírság kiszabását megalapozó, rosszhiszemű magatartásnak. A Pp. azonban nem általában a valótlan tényállítások megtételét, vagy valós tények tagadását kívánja pénzbírsággal szankcionálni, hanem csak az ügyre vonatkozó valótlan tényállításokat és csak az ügyre tartozó való tények tagadását.
11. A Pp. által végrehajtott dereguláció, egyszerűsítés nem valósítja meg azt, hogy a fél igényét ne tudná megfelelően érvényesíteni a bírósággal szemben. Előszörban az a tény, miszerint külön rendelkezés nincs a perkoncentráció megsértésével kapcsolatban, nem jelenti azt, hogy azzal szemben igényünket ne tudnánk előterjeszteni. Ez alapján nem osztom Király Lilla azon véleményét, miszerint ez egyfajta visszalépésnek tekinthető. Másodsorban pedig a kifogás intézményének ezen igénnyel kapcsolatos megjelenítése

nem indokolt, hiszen ez egy olyan eljárásjogi intézmény, amely arra szolgál, hogy egy elmaradt intézkedést, perbeli cselekményt a fél igénye alapján az adott eljárásban pótoljanak. Ez nem egyenlő azzal, hogy a fél esetleges kárigényét érvényesíti egy más eljárásban. Állásponantom szerint két külön igényről van szó, az egyik egy anyagi jogi igény, a másik pedig egy eljárásjogi jogosultság kimerítése.

12. A Pp. erősíteni kívánta a felek felelősségét a peres eljárásban megtett nyilatkozataikkal kapcsolatban, azonban ha a bíróság az anyagi pervezetés során a felek által elkövetett hibákra rámutat, úgy valójában a „felek kezét megfogva” vezeti őket és így semmifajta felelősségük nem lesz a feleknek, hiszen a bíróság az esetleges hibáikat kijavítja az anyagi pervezetés során. A megfelelő jogcímre nem vezetheti rá tehát a bíróság a felet, azt azonban jelezheti számára, hogy az előadott tény és jogállás szerint az általa megjelölt jogcím alapján a jogvitát nem lehet eldönteni.
13. A perkoncentráció elve nem idegen és nem új fogalom, elvárás, cél a polgári perrendtartásunkkal szemben. A régi Pp. is rendelkezett róla, mivel kimondta azt, hogy a bíróságnak kötelezettsége az észszerű időn belül a peres eljárást befejezni.
14. A perkoncentráció célkitűzésének sikerességét az eddigi statisztikai adatok nem támasztják alá, hiszen az eljárások ideje nem csökkent, hanem kisebb mértékben növekedett. Ez magyarázható a hatálybalépéstől számított rövid idővel, azonban ha a perek időtartama a következő 5 évben nem fog csökkenni, úgy a Pp. érdemi felülvizsgálata állásponantom szerint elkerülhetetlen lesz.
15. A polgári eljárásjog a magánjog, mint jogterület része. Az alaki magánjog valójában nem tud és nem is létezhetne az anyagi magánjog nélkül, így azt teljesen elszakítani véleményem szerint nem célszerű és egyben nem indokolt.
16. A Ptk. törvény hatálya, több mint egyszerűen a hatály és annak fogalma, tekintettel arra, hogy a magánjog vezéreszméit, mint az egyenjogúság és mellérendeltség elve tartalmazza. Állásponantom szerint a törvény hatályának a Ptk. bevezető rendelkezései között történő elhelyezése ezen tartalmi elemekre tekintettel indokolt.
17. A Ptk. által meghatározott értelmezési alapelvvel kapcsolatban kijelenthető, hogy annak tartalma a régi Ptk.-hoz viszonyítva jelentősen nem változott. A korábbi gyakorlat alapján is a Ptk. alapelvei az egész jogágra, így a magánjogot szabályozó egyes egyéb jogforrásokra hatással voltak és ez a Ptk. hatálybalépésével sem változott. Az értelmezési alapelv a Ptk. által a „bevezető rendelkezések” alatt található alapelvek alapköve, hiszen ezen értelmezési elv szerint van arra lehetőség, hogy a Ptk. alapelvei

más – alapvetően nem a Ptk. által szabályozott – jogviszonyokban is érvényesíthetőek legyenek.

18. A jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértése, mint jogforrás egymagában nem alapozhatja meg szankció alkalmazását az azt megsértővel szemben. Ebben a relációban különbség van az anyagi jogi jóhiszeműség és tisztesség, valamint az eljárásjogi jóhiszeműség között, hiszen az eljárás során a jóhiszemű elvárásnak nem megfelelő magatartás közvetlen szankció alkalmazását is megalapozhatja.
19. A jóhiszeműség és tisztesség elve, valamint a jóhiszemű pervitel elve is egyfajta objektív elvárás a személyektől, de közös tartalmuk körülbelül eddig tart. Az anyagi jogi alapelv esetében fontos, hogy az elvnek nem megfelelő magatartás egy másik – károsult – személy számára negatív következményekkel járjon, míg az eljárásjogi alapelv esetében annak megvalósulása, függetlenül következményeitől is szankcionálható. Az anyagi jogi alapelv a társadalmi megítélését és elvárást vetíti ki, míg az eljárásjogi alapelv a bíróság és a jogalkalmazó társadalmi réteg elvárását.
20. A jóhiszeműség és tisztesség elvével összefüggésben szót kell ejtenem arról, hogy ezen alapelv nem egyenlő a jóhiszeműséggel, mint szubjektív tudati követelménnyel. A polgári jogi jogviszony alanya eljárása során a jóhiszeműség és tisztesség követelményének, mint objektív zsinórmértéknek megfelelően köteles eljárni.
21. A korábbi szabályozással szemben a Ptk. nyelvtani elemzése alapján is állíthatjuk azt, hogy a jóhiszeműség és a tisztesség mint két különálló fogalom, valójában egy fogalmat alkot és azok egymástól nem elválaszthatóak.
22. A jóhiszeműség és tisztesség elvével kapcsolódik össze a szerződési szabadság és annak egyes korlátainak alkalmazása. Ismert, hogy adás-vételi szerződések esetében csereelem beiktatásával kívánják az adás-vételi szerződés tárgyára nézve elővásárlási joggal rendelkező személy e jogát kijátszani. Abban az esetben, ha megállapítható, hogy csak e jogot kívánták kijátszani a szerződő felek és a jóhiszeműség és tisztesség követelményét megsértették, akkor az elővásárlási jogosult kérheti a bíróságtól, hogy az eladó és közte jöjjön létre a szerződés.
23. A jóhiszeműség és tisztesség elvének megsértése, mint alapelv szubszidiárius jogforrás és mint ilyen egymagában nem alapozhatja meg szankció alkalmazását az azt megsértővel szemben. Ebben a relációban különbség van az anyagi jogi jóhiszeműség és tisztesség, valamint az eljárásjogi jóhiszeműség között, hiszen az eljárás során a jóhiszemű elvárásnak nem megfelelő magatartás közvetlen szankció alkalmazását is megalapozhatja. A jóhiszeműség és tisztesség elvébe ütköző magatartás csak akkor

vonhat maga után kártérítési szankciót, ha a kártérítési felelősség valamennyi feltétele fennáll

24. Ezen alapelvvvel összefüggésben a Ptk. indokolása is kimondja, hogy a konkrét szankciót nem az alapelv, hanem konkrét norma határozza meg. Ez alapján azt állíthatjuk, hogy ezen általános követelményszint megsértése esetén „lex specialis” fogja meghatározni azt, hogy a jogsértővel szemben milyen szankciót alkalmazunk. A legtipikusabb szankció a kártérítési felelősség. Ezzel szemben fejt ki véleményét – amely álláspontom szerint helyes – Benke, miszerint magából az alapelvből is levezethető egyes szankció alkalmazása.
25. Az alapelvek – mint ahogy nyelvtanilag tudjuk értelmezni – azért alapelv, mert az egész törvénykönyvre, jogágazatra hatással van, a lehető legnagyobb általánosítással szubszumálja a tényállásokat. Ezen szempontból nézve a joggal való visszaélés elvi keretnek tekinthető. A másik oldalról tekintve, azonban az egyes részletszabályokkal összefüggésben nem lehet azt állítani, hogy azok az adott alapelv részletszabályai lennének. Az alapelvek másodlagos szerepet töltenek be az egyes részletszabályok alkalmazását követően, azonban a teljes jogágot átfogva, annak elvi keretét nyújtanak véleményem szerint.
26. A joggal való visszaélés szabálya nem pótol esetleges hiányokat, hanem meglévő részletszabály alkalmazását lehetetleníti el. Ez alapján a joghézag kitöltő funkció a joggal való visszaélés intézményével összefüggésbe nem hozható, ilyen funkciója nincsen.
27. Tercsák Tamás véleménye alapján tehát azt mondhatjuk, hogy a hagyományos alapelvi funkciók közül csak a jogértelmezési funkciót tölti be a joggal való visszaélés. Ezzel szemben álláspontom szerint az elvi keretjelleg funkcióját is megvalósítja a joggal való visszaélés.
28. Álláspontom szerint a joggal való visszaélés valójában a jóhiszeműség elvével rokonkapcsolatot mutató, azonban különálló alapelv, amelyek egymást a joggyakorlat során kiegészítik. Azt is mondhatnánk, hogy az egyik nem létezhet – véleményem szerint – a másik nélkül. A jóhiszeműség elve egy elvárás a jogokkal élő személyekkel szemben, amelynek korlátait megszabja a joggal való visszaélés, hiszen amennyiben valaki rosszhiszeműen él jogaival az egyben a joggal való visszaélés esetét is megvalósítja.

29. A felek polgári peres és peren kívüli eljárásban gyakorolható jogaira és az azokkal való visszaélés meggátlására az eljárási jog szabályai vonatkoznak, nem pedig a joggal való visszaélés szabálya.
30. Kijelenthető, hogy a perindítási jog használatával vissza lehet élni és így, az sérti a joggal való visszaélés tilalmának elvét. Álláspontom szerint ez egy olyan határterület, ahol az eljárási és anyagi jogok a lehető legközelebb vannak egymáshoz. A perindítás nem eljárási jellegű kérdés, hiszen ebben az esetben a jog még csak az igény állapotában van és mindaddig míg maga az eljárás a keresetlevél beadásával meg nem indul, addig az anyagi jog szabályai és alapelvei az elsődlegesek számunkra. Amennyiben a perindítással kapcsolatos eljárási jellegű – például határidő, bizonyíték becsatolása, bizonyítás indítványozása – alapelvbe ütközik a magatartás, úgy az anyagi jog alapelvei már nem irányadóak, hanem az eljárási jog alapelveit kell kizárólagosan alkalmazni.
31. A bírói úttal összefüggésben vizsgálódásom során nem találtam olyan pontokat, amelyek megalapozták volna azt, hogy más – anyagi vagy alaki alapelvekkel – kapcsolatban állna egy peres eljárás során. A bírói út, mint alapelv, olyan általános érvényű alapelv, amely valójában meghatározza azt, hogy az adott igény hol érvényesíthető, azonban annak relevanciája a per folyamán már nincsen. A bírói út hiányát a bíróságnak már a keresetlevél benyújtásakor figyelembe kell vennie és amennyiben a bírói út nem áll fenn, úgy a keresetlevelet vissza kell utasítani. Ezen tényből fakadóan kizárt annak lehetősége, hogy más alapelvvel kapcsolatban álljon peres vagy nemperes eljárás során, hiszen alapvetően ezen alapelv az eljárást megalapozó alapelv.

A magánjogi alapelvekkel kapcsolatosan az megállapítható, hogy hol átfedik, hol magukba is olvasztanak más alapelvet esetleg alapelveket. Az azonban – ahogy már említettem – nem állapítható meg, hogy lenne egy „anyajoga” a magánjogi alapelveknek. Az eljárásjogi és anyagi jogi alapelvek között is határvonalat kell húznunk, azok alkalmazásával kapcsolatosan, hiszen vannak olyan esetek, amikor az adott anyagi jogi alapelvet mindaddig kell egy bizonyos magatartásra alkalmazni, amíg egy adott peres vagy nemperes eljárás meg nem kezdődik, mivel ettől az időponttól kezdve az eljárásjogi alapelvek lesznek azok, amelyek a magatartás kereteit behatárolják.

Felhasznált Irodalom Jegyzéke

1. A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, az 1959. évi IV. törvény es a törvény javaslatának miniszteri indokolása. KJK, Bp., 1959.
2. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény indokolása. Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye, Budapest, 1952, Általános indokolás
3. A.A.S. Zuckerman: Reform in the Shadow of Lawyers' Interests. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995.
4. Abramov Sz.N.: Szovjet polgári eljárás, Állami Jogirodalmi Kiadó, Moszkva, 1952.
5. Andreas von Thur: Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts, Verlag von Duncker & Humblot, Berlin, 1957.
6. Andrews Neil: Principles of Civil Procedure, Sweet&Maxwell, London, 1994.
7. Aradi Frigyes, Eörsi Gyula, Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.
8. Aszódi László, Balog Balázs, Balogh Tamás, Barzó Tímea, Bencze Andrea, Csáki-Hatalovics Gyula, Csehi Zoltán, Csillám Katalin, Gombos Katalin, Gyovai Márk, Herédi Erika, Kemes István, Kormos Erzsébet, Kozák Henriette, Mészáros Gábor, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Nagy Andrea, Nádas György, Nyilas Anna, Parti Tamás, Pomeisl András, Pribula László, Pulinka Mihály, Réti László, Somogyi Dávid, Szabó Imre, Szalai Péter, Udvary Sándor, Vitvindic Mária, Wallacher Lajos, (Szerk) Wopera Zsuzsa, Zsitva Ágnes: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017.
9. Asztalos László: Magyar Polgári Jog I. Általános rész, ELTE sokszorosítóüzem, Budapest, 1980.
10. Asztalos László: Magyar Polgári Jog. Általános rész, kiadó: Schmidt Péter, Budapest, 1980.
11. Bacher Gusztáv, Baranyi Bertold, Bodoki Gábor, Böszörményiné Kovács Katalin, Burai-Kovács János, Döme Attila, Ébner Vilmos, Éless Tamás, Faludi Gábor, Farkas Attila, Goldea Zsuzsanna, Aleku Mónika, Harsági Viktória, Juhász Csaba, Juhász

- László, Juhász Linda, Kapa Mátyás, Káposznyák Aliz, Király Miklós, Köblös Adél, Kövesné Kósa Zsuzsanna, Kőrös András, Lázár-Kocsis Edina, Légrádi István, Máté Viktor, Mikó Ádám, Okányi Zsolt, Orosz Árpád, Osztovits András, Paksi Gábor, Parlagi Mátyás, Prokopovitsch László, Rádonyi Dénes, Rák Viktor, Reviczky Renáta, Ribai Csilla, Simon Károly László, Szabó Sarolta Édua, Szécsényi-Nagy Kristóf, Szőcs Tibor, Tálné Molnár Erika, Timár Kinga, Tóth Ádám, (Szerk) Varga István, Virág Csaba, Völcsy Balázs, Zaicsek Károly: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja I/III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018.
12. Bacsó Ferenc, (Szerk) Beck Salamon, Móra Mihály, (Szerk) Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.
 13. Bacsó Ferenc, Beck Salamon, Móra Mihály, Névai László: Magyar Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., Névai László, Szilberek István: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
 14. Badó Andrea: A joggal való visszaélés tilalmának értelmezési „dilemmái” az új Ptk. és a joggyakorlat tükrében, Jogelméleti Szemle, 2016., 2. szám
 15. Bán Tamás: Az európai emberi jogi egyezmény várható hatása a magyar bíróságok ítélezésére, Bírósági Határozatok 1992/3.
 16. Baur Fritz: Zeit – und geischtstrimungen in prozess. Einige aktuelle bemerkungen zu dem zo betietelten vortrag von Franz Klein., JB, 92. jahrg., 1970.
 17. Benke József: A „venire contra factum propriu” általános magánjogi tilalma egy indukcióval kialakított középkori jogelven alapuló 21. századi magánjogi tilalom dedukció útján megállapítható alkalmazási lehetőségeiről, Állam és Jogtudomány LIX. évf. 4. szám
 18. Benke József: A civilisztika fogalmáról, Kézirat, Pécs, 2013.
 19. Benke József: Bevezetés a magyar magánjog általános elveibe, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.
 20. Bernard Windscheid: Lehrbuch des Pandektenrechts, Stuttgart, 1879.
 21. Bernhardt Wolfgang: Die aufklärung des zachverhalts in zivilprozess. In beiträge zum zivilprozessrecht. Festgabe zum 70. Geburtstag vom Leo Rosenberg, Beck, München, 1949.

22. Bernhardt Wolfgang: Die Parteiherrschaft im zivilprozess, dgwr, 1 jahrg., 1935.
23. Betterman Karl August: Hunderd jahre Zivilprozessordnung. Das Schickzahl eine liberalen Kodifikation., zzp, 91. band, 1978.
24. Bíró György, Lenkovics Barnabás: Magyar Polgári jog. Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006.
25. Bíró György, Lenkovics Barnabás: Új magyar polgári jog I. Általános tanok, Miskolc, 1997.
26. Bomsdorf Falk: Prozeßmaximen und Rechtwirklichkeit. Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime im deutschen Zivilprozeß – Vom gemeinen Recht bis zur ZPO, Duncker&Humblot, Berlin, 1971.
27. Boóc Ádám: Gondolatok az alapelvek szerepéről Magyarország új polgári törvénykönyvében In. Szociális elemek az új Ptk.-ban, KRE-ÁJK, konferenciakötet, Budapest, 2013.
28. Böhm Peter: Die Streit um Verhandlungsmaxime In Ius Commune VII., Klostermann, Frankfurt
29. Bóm Péter: Die Östereichische justiz gesetze von 1895 / 1896. IN Hofmeister Herbert: Kodifikation als Mittel der Politik, Manz, Wien, 1986.
30. Brief-Wechsel: Brief Wechsel über die gegenwärtige Jutztizreform in den Preußischen Staaten, nebst einigen nach den Forschriften der neuen Prozess-ordnung instruierten Acten, 1-3. kötet, Berlin, 1780-1784.
31. Bucher: Das subjektíve Recht als Normsetzungsbefugnis, 1965.
32. Capelletti Mauro: Acces to Justice, Comparative General Report, Rabels Zeitschrift, 40. Jarg.
33. Coing Helmut: Zur Gesichte des Begriffs „subjektives Recht”, In: Das subjektive Recht und der Rechtsschutz des Persönlichkeit, Arbeiten zur Rechtsvergleichung, 5. kötet, Frankfurt, Berlin, Alfred Metzner Verlag, 1959.
34. Czoboly Gergely, A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei, Pécs, 2013.
35. Csáki-Hantalovics Éva, Ercsey Zsombor, Miskolczi-Bodnár Péter, (Szerk) Szuchy Róbert: Az üzleti jog egyes modern kihívásai, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017.

36. Csehi Zoltán, Faludi Gábor, Gárdos István, Gárdos Péter, Grafl Fülöp Gyöngyi, Kemenes István, Kisfaludi András, Lábady Tamás, Lenkovics Barnabás, Menyhárd Attila, Orosz Árpád, Parlagi Mátyás, Szeibert Orsolya, Székely László, Tókey Balázs, Vékás Lajos: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*, Wolters Kluwer Kft, Budapest, 2014, 2018, 2021. – 3. kiadás
37. Cserba Lajos, Gyekiczky Tamás, Kormos Erzsébet, Nagy Adrienn, Nagy Andrea, Wopera Zsuzsa: *Polgári perjog általános rész*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008.
38. Dahlmans Gerhard: *Deutschland In Coing: Handbuch, III, Band*, 1982.
39. Damrau Jürgen: *Die Entwicklung ein zelnerprozessmaximen zeit der reichzivilprozessordnung von 1877.*, Schöningh, Padeborn. 1975.
40. Däubler-Gmelin Herta: *Justizreform, ZRP, 33. Jahrg.*
41. Dicső István: "Húsbavágó kérdés", avagy az ügyvédi munkadíj, *Ügyvédek Lapja*, 2/2005.
42. Dobrovcskij A. A., Névai László: *Polgári eljárás a szocialista országokban – a KGST tagállamaiban*, Moszkva, 1977.
43. Donaldson Sir John: *1 Weekly Law Reports*, Davies W. L. Lillie & Co., 1987.
44. Ébner Vilmos: *Az anyagi pervezetés és az eljárási alapelvek kapcsolata*, 2015., Székesfehérvár, Kézirat
45. Éles Tamás, Farkas Zsolt: *A polgári perről a tárgyalási elv megközelítésének változásainak tükrében*, *Magyar Jog*, 2010/1.
46. Éless Tamás - Döme Attila: *Alapvetések a polgári per szerkezetéhez*. In: Németh János - Varga István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. HVG-ORAC, Budapest, 2014.
47. Emmer Kornél: *Törvényjavaslat a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság elvein alapuló polgári törvénykezési rendtartás tárgyában*. Egyetemi könyvnyomda, Budapest, 1885.
48. Endres Peter: *Die Französische Prozessrechtslehre vom Code de procedure civile, 1806 bis zum den beginnenden 20. jahrhundert*, Tübingen, 1985.

49. Ennecerus.Nipperdey: Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts, Einleitung, Allgemeiner Teil, Mohr, Tübingen, 1959.
50. Eörsi Gyula: A jogi felelősség alapproblémái – A polgári jogi felelősség, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961.
51. Eörsi Gyula: A szocialista polgári jog alapproblémái, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.
52. Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések In: Eörsi Gyula: A Ptk. 5. §-ára vonatkozó bírósági gyakorlatról, Jogtudományi Közlöny, 1977., 32. évf. 3. szám
53. Eörsi Gyula: Bevezető rendelkezések. In: Eörsi Gyula - Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK, Budapest, 1981.
54. Eörsi Gyula: Joggal való visszaélés – rendeltetésszerű joggyakorlás, Állam- és Jogtudomány, 1963. 3. szám
55. Farkas József: A bizonyítás a polgári perben, KJK, Budapest, 1956.
56. Farkas József: A szocialista eljárási alapelvek érvényesülése az új csehszlovák peres eljárásban, JK, VII. évf.
57. Farkas József: Az ügyész részvétele a polgári perben, JK, VII. évf.
58. Farkas Zoltán: A piaci és a teljes társadalmi viszonyok In: Társadalomkutatás, 2014., 32. évf. 2. szám
59. Fasching Hanz: Lehrbuch des österreichischen zivilprozessrecht, 2. kiadás, Manz., Wien, 1990.
60. Fodor Ármin: Az új osztrák polgári perrendtartás, Magyar jogászegyleti értekezések, Franklin, Budapest, 1896.
61. Fodor Ármin: Az új polgári perrendtartás, Jogállam perrendtartási füzet 14. évfolyam, 1915.
62. Földi András: A jóhiszeműség és a tisztesség elve, Publicationes Instituti Iuris Romani Budapestiensis, Budapest, 2001.
63. Földi András: A jóhiszeműség és tisztesség elve – Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig. Bibliotheca Iuridica ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2001. 48. old.

64. Franzki Harald: Die Vereinfachungsnovelle und ihre bisherige Bewährung in der Verfahrenswirklichkeit, NJW, 32. Jahrg
65. Froberg Helmut: Untersuchungsgrundsatz und Parteiaussage im preussischen Zivilprozeß von 1709-1793., Moltzen, Leipzig, 1939.
66. Gambaro Antonio: Abuse of rights in civil law tradition, In: European Review of Private Law, 1955.
67. Gárdos-Orosz Fruzsina: Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011.
68. Gáspárdy László, Gátos György, Gyekiczky Tamás, Horváth Jenő, Juhász László, Kapa Mátyás, Kengyel Miklós, Kiss Daisy, Kormos Erzsébet, Légrádi István, Lőrincz György, Makai Katalin, Mernyei Ákos, Németh János, Pozsgai Nóra, Sallós István, Sántha Ágnes, Szabó Imre, T. Nagy Erzsébet, Varga István, Vida István: Nagykomentár a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013.
69. Gáspárdy László: A polgári per idődimenziója, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.
70. Gáspárdy László: Alapvető elvek, in: Polgári eljárásjog - Kommentár a gyakorlat számára (szerk: Petrik Ferenc), HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1994.
71. Gáspárdy László: Modern magyar perjogtörténet, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000.
72. Gifford Donald, Salter John: Understanding the English Legal System, Cavendish, London, 1997.
73. Goldschmidt James: Die neue zivilprozessordnung vom 13. mei mit systematischer erläuterung der neuen bestimmungen, Springer, Berlin, 1924.
74. Gottwald Peter: Die österreichische Zivilprozeßordnung aus deutscher Sicht, In Mayer G. Peter: 100 Jahre österreichische Zivilprozeßgesetze, Verlag Österreich, Wien, 1998.
75. Gottwald Peter: Einführung. in Zivilprozessordnung. Beck, München, 2002.
76. Gönner Nikolaus Thaddäus: Handbuch des deutschen gemeinen Processes in einer ausführlichen Erörterung seiner wichtigsten Gegenstände, 1-4 Bde., Palm, Erlangen, 1801-1803., 1. köt.

77. Grunsky Wolfgang: Grundlagen des Verfahrensrechts. Eine vergleichende Darstellung von ZPO, FGG, VwGO, FGO, SGG, Gieseking, Bielefeld, 1974.
78. Habscheid, Walther: Richtermacht oder Parteifreiheit? Über Entwicklungstendenzen des modernen Zivilprozessrechts, Zeitschrift für Zivilprozess, 1968.
79. Helm: Was ist am Deutschen zivilprozess Kapitalistisch, liberalistisch und Demokratisch? Dr, 4. Jahrg. 1934.
80. Herédi Erika, Kormos Erzsébet, Mészáros Gábor, Molnár Judit, Nagy Adrienn, Nyilas Anna, Pákozdi Zita, Pribula László, Szabó Imre, Szalai Péter, Tóth Barna, Udvary Sándor, Wallacher Lajos, Wopera Zsuzsa: Polgári Eljárásjog I., Budapest, 2017.
81. Jacob Sir Jack I.H.: The Fabric of english civil justice, Steven & Sons, London, 1987.
82. Jancsó György: Magyar polgári törvénykezési jog 3. kiadás, Atheneum, Kolozsvár, 1908.
83. Jhering, Rudolf: Das Kampf ums recht, Wien, 1873.
84. Jolowitz, John Antony: Adversarial and Inquisitorial Approaches to Civil Litigation, Cambridge lectures. Cambridge 1983.
85. Juhászné Zvolenszki Anikó: A Pp. I. fejezetének múltja, jelene, jövője avagy a törvény célja és alapelvei a kodifikációk tükrében In Gellén Klára, Görög Márta: Leget et Fide, Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára, Iurisperitus, Szeged, 2016.
86. Jürgen Schmidt: Aktionsberechtigung und Vermögensberechtigung, Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 1969.
87. Kallweit Uwe: Die Prozessförderungspflicht der Parteien und die Präklusion verspätern Vorbringens im Zivilprozeß nach der Vereinfachungs-Novelle vom 3.12.1976., Europäische Hochschulschriften, Reihe II Band 355., Frankfurt am Main, 1983. Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi Közlöny, 1994. 49. évf. 3. szám
88. Karl Larenz: Lehrbuch des Schuldrechts, Bd. I., H.Becksche Verlagsbuchhandlung, München, 1987.
89. Kecskés László: A Ptk. újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi Közlöny, 49/3, 1994.

90. Kecskés László: Polgári jogunk alapelveinek változásairól, Magyar Jog, 1993., 40. évf. 1. szám
91. Kecskés László: Polgári jogunk újrakodifikálásának hatása polgári jogunk alapelveire, Jogtudományi Közlöny, 1994., 49. évf. 3. szám
92. Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
93. Kengyel Miklós: A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben, ELTE-ÁJK, Budapest, 1989.
94. Kengyel Miklós: Sieben Jahrzehnte sozialistische Wissenschaft des Zivilprozeßrechts, Osteuropa Recht, 39. Jahrg.
95. Király Lilla: Gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb, hatékonyabb?, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2019.
96. Kisch Wielhelm: Die soziale bedeutung des zivilprozesses, Judicium 1. jahrg, 1928 / 1929.
97. Kiss Daisy: A fair eljárás. In: Papp Zsuzsanna (szerk): A magyar polgári eljárásjog és az EU jogharmonizáció a kilencvenes években. Dr. Németh János egyetemi tanár tiszteletére, Budapest, ELTE, Eötvös Kiadó, 2003.
98. Kiss Daisy: Az ügyvédek nagy kézikönyve. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2010.
99. Klein Franz: Pro futuro. Betrachtungen über probleme der zivilprozess reform., JB., 20. jahrg.
100. Klein Franz: Zeit – und geischtstrimungen in prozesse, Klostermann, Frankfurt am Main, 1943.
101. Kohler Joseph: Alexander Ploss und die offiziel maxime im Ungarische zivilprozesse, Rein Z. 6. jahrg. 1914.
102. Komáromi Gábor: A korlátolt felelősségű társaság szabályainak változása. Gazdaság és Jog, 2011/7-8. szám
103. Kónyáné Simics Zsuzsanna: A polgári jog személyiségvédelem fejlődésének rövid áttekintése, In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 1993.

104. Kónyáné Simics Zsuzsanna: A Ptk alapelveiről és változásairól In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, 2007.
105. Kovács Marcell: A polgári perrendtartás magyarázata I.-II. kötet 2. kiadás, Pesti könyvnyomda, Budapest, 1927.
106. Werner Lorenz: „Rechtsvergleichung als Methode zur Konkretisierung der allgemeinen Grundsätze des Rechts.” Juristenzeitung, 1962.
107. Lábady Tamás. In: Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz (szerk.: Vékás Lajos-Gárdos Péter). Budapest, Wolters Kluwer, 2014.
108. Lábady Tamás: A magánjog általános tana, Szent István Társulat, Budapest, 2017.
109. Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Budapest/Pécs, 1998.
110. Lábady Tamás: A polgári jog (magánjog) általános része. Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2002.
111. Laukannen, Sakkari: Die Entwicklung des finnischen Zivilprozessrecht und die Veränderung der Rolle des Richters, 1997, 238., In Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
112. Laura Ervo: Tárgyalás-előkészítő eljárások skandináv modelljei polgári ügyekben, In: Jogtudományi Közlöny 2009. 64. évf. 2. szám.
113. Lundstedt Anders Vilhelm: Die Unwissenschaftlichkeit der Rechtswissenschaft, Die falschen Vorstellungen von objektivem recht und subjektiven Rechten, I. Band, Berlin-Grunewald, 1932.
114. Maczonkai Mihály: A polgári eljárás és a politikai filozófiák alapelveinek kapcsolódási pontjai, Kézirat, Pécs, 1992.
115. Mader Peter: Neuere Judikatur zum Rechtsmißbrauch In: Juristische Blätter, 1998, 11. Heft
116. Mader Peter: Rechtsmißbrauch und unzulässige Rechtsausübung, Orac Verlag, Wien, 1994.
117. Magyary Géza: Korunk igazságszolgáltatásának vezéreszméi. Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből, I. kötet, MTA kiadása, Budapest, 1942.

118. Magyary Géza: Magyar polgári perjog, 2. kiadás, Franklin, Budapest, 1924.
119. Marton Géza: A polgári jogi felelősség, Triorg Kft., Budapest, 1992.
120. Matsumoto, Hiroyuki: Zur Struktur des japanischen Zivilprozesses nach der Zivilprozessordnung, 1997.
121. Maurach Reinhard: Grenzen der verhandlungsmaxime, dgwr, 1. jahrg. 1935.
122. Menger Anton: Das Bürgerliche Recht und die besitzlozen volksklassen. Eine kritik des entwurfs eines bürgerlichen gesetzbuches für das deutsche reich. 2. kiadás., Laupp, Tübingen, 1890.
123. Menyhárd Attila: Az új Polgári Törvénykönyv bevezető rendelkezései, Polgári Jogi Kodifikáció, 2002., IV. évf. 2. szám
124. Merz Hans: Vom Schickanverbot zum Rechtsmißbrauch, Zeitschrift für Rechtsvergleichung, 1977.
125. Merz, In Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Verlag Stämpfli & Cie., Bern, 1966., Art 2.
126. Meszlény Artúr: A polgári perrendtartás szociális szempontjai. A Magyar jogászegyleti értekezések, 1. kötet. 12. füzet, Pfeifer, Budapest, 1911.
127. Millar Robert: The formative principles of civil procedures, 18. III. Law Review 1., 1923.
128. Molnár Ambrus: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, Magyar Jog, 2009/3.
129. Moór Gyula: A jogi személyek elmélete, Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának Kiadványsorozata, Budapest, 1931.
130. Motulski Henry: Ecrits: Études et notes de procedure civile I., Paris 1973.
131. Mühener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1994., 3. Auflage
132. Nagel Heinrich: Die Grundzüge des Beweisrechts im europäischen Zivilprozeß, Nomos, Baden-Baden, 1967.
133. Nagy Adrienn, Wopera Zsuzsa (Szerk): Polgári eljárásjog I., Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2017.

134. Németh János: A polgári perjogunk fejlődése a felszabadulás óta, MJ, 32. évf.
135. Névai László, Szilbereky István: Polgári Eljárásjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
136. Névai László: A magyar polgári perjog főbb kérdései, Jogi és Államigazgatási Kiadó, Budapest, 1953.
137. Névai László: A rendelkezési és a tárgyalási elv a szovjet polgári eljárásban, JK, 7. évf.
138. Névai László: Az ügyész a polgári eljárásban a törvénykezési reform után, Polgári Eljárásjogi Füzetek, VII.
139. Nizsalovszky Endre: Az alanyi magánjog és a perjog, Budapest, 1942.
140. Nizsalovszky Endre: Magyar polgári jog I. Általános rész, Budapest, 1950.
141. Nochta Tibor: A jóhiszeműség és tisztesség elvének érvényesüléséről a társasági jogviszonyokban, Gazdaság és Jog, 2017. XXV évf. 2. szám.
142. Nótári Tamás: Summum ius summa iniuria. Magyar Jog 2004. 7. 385-393; Megjegyzések egy jogértelmezési maxima történeti háttéréhez. Jogtudományi Közlöny 2004.
143. Novák István: A kereset a polgári perben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
144. Novák István: A rendelkezési elv új polgári perrendtartásunkban, JK, VIII. évf.
145. Otto von Gierke: Deutsches Privatrecht, Bd. I., Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot, 1895.
146. Paul Oberhammer - Tanja Domej: Improving the Efficiency of Civil Justice: Some Remarks from an Austrian Perspective. In C. H. van Rhee - Alan Uzelac (Eds.): Civil Justice between Efficiency and Quality. From Ius Commune to the CEPEJ, Intersentia, Antwerp, 2008.
147. Peschka Vilmos: A jogviszonyelmélet alapvető kérdései, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960.
148. Plósz Sándor: Összegyűjtött dolgozatai, Budapest, 1927.
149. Popp Hans: Die National Socialistische zucht einiger Institute des Zivilprozess- und gerichtlichen verfassungsrechts, dargestellt am beispiel des gesetzes über die mitwirkung

- des staatanwalts in burgerlichen rechtzachen vom 15.7.1941., Rechtshistorische reie 47. band., Lang, Frankfurt, 1986.
150. Puchelt E. S.: Die Civilprozessordnung für das Deutsche Reich 1. köt., Roßberg, Leipzig, 1877-1878.
 151. Puchta Wolfgang Heinrich: Über die Grenzen des Richteramts in bürgerlichen Rechtssachen, Nürnberg, 1819.
 152. Pufendorf Samuel: Die iure naturae et gentium. Laussane et Genevae, 1744.
 153. Pusztahelyi Réka: Az elvekről Dworkin elmélete nyomában. Jogtudományi tanulmányok, 6/2. kötet, Miskolc, 2005.
 154. Radbruch Gustav: Der Mensch im Recht., vóvandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1952.
 155. Raffay Ferenc: A magyar magánjog kézikönyve, Győr, 1909.
 156. Rainer Lilla: A felróhatóság megítélése a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti igény elbírálása során, Jogtudományi Közlöny, LXXI. évf. 11. szám.
 157. Rebe: Der Wandel des Mißbrauchsbegriffs als Ausdruck eines veränderten Rechtsdenkens, Jurustische Arbeitsblätter, 1977.
 158. Rechberger Walter, Simotta Daphne – Ariane: Grundriß des Österreichischen zivilprozessrechts. Erkenntniss verfahren. 5. kiadás, Manz, Wien, 2000., 268-269. old.
 159. Rechberger Walter: Kommentar zur ZPO. 2. Aufl., Wien, 2000.
 160. Richard Verkijk: Beyond Winning: Judicial Case Management and the Role of Lawyers in the Principles of Transnational Civil Procedure. In C.H. van Rhee (Ed.): Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation, Intersentia, Antwerp, 2008.
 161. Richter Béla: A polgári igazságszolgáltatás jövője, Városi Könyvkiadó, Szeged, 1935.
 162. Riezler Erwin: Rechtsmißbrauch und Schikane In: Rectsvergleichendes Handwörterbuch, Verlag von Franz Vahlen, Berlin, 1938.
 163. Rónai Orsolya: Az Európai polgári eljárásjog jelenkori állapota, Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében c. doktorandusz tanulmánykötet 3. számában található, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014.

164. Rosenberg Leo, Schwab Karl, Gothwald Péter: Civilprozessrecht, Beck, München, 1993.
165. Rosenberg Leo: Lehrbuch des Deutschen zivilprozessrechts, Liebman, Berlin, 1927.
166. Rudolph von Jhering: Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung, I-III., 4. kiadás, Leipzig, Druck und Verlag von Breitkopf und Härtel, 1865.
167. Rütters Bernd: Die unbegrenzte Auslegung, C.F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1997.
168. Sárándi Imre: A lakáscseréhez való tulajdonosi hozzájárulás és a joggal való visszaélés, Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, 1964.
169. Sárándi Imre: Visszaélés a joggal, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.
170. Schadt György: A szocialista jogalanyiség a társaságok tekintetében, Jogelméleti Szemle, 2010., 11. évf. 4. szám
171. Schmidt Richard: Die Neureungen im Zivilprozeßrecht nach der Amtsgerichtsnovelle vom 1. Juni 1909. Anhang zur 2. umgearb. Aufl. des Lehrbuches des deutschen Zivilprozesrechts, Duncker&Humblot, Leipzig, 1910.
172. Schneider Egon: Beiträge zum neuen Zivilprozessrecht. MDR
173. Schneider Egon: Die vereinfachungs novelle zur zivilprozessordnung, mdr, 30.jahrg, 1977.
174. Schönke Adolf: Zivilprozessrecht., Eine Systematische Darstellung, Decker, Berlin., 1938.
175. Schwarz Johan: Erneuerung deustsche rechtspflege, Halle, 1908.
176. Sergio Chiarloni: Civil Justice and its Paradoxes: An Italian Perspective. In Adrian Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure. Oxford University Press, New York, 1999.
177. Sinzheimer Hugo: Arbeitsrecht und Rechtssoziologie, Europäische Verlangsanstalt, Frankfurt am main, 1976.

178. Sobor Dávid: A gazdasági társaság fogalma és a Polgári Törvénykönyv alapján formálódó joggyakorlat - Tűnődések egy ítélőtáblai határozat margójára, Polgári Jog, 1. évf. 10. szám
179. Soergel Kommentar zum BGB, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart und Köln, 1952., 8. Auflage,
180. Sprung Rainer: Die Grundlagen der österreichischen Zivilprozeßrechts
181. Stefan Trechsel: Why Must Trials be Fair?, Israel Law Review, 1997/Winter-Summer,
182. Stein Friedrich: Zur Reform des Zivilprozeßrechts. DJZ, XII. Jahrg.
183. Sturm Fritz: A joggal való visszaélés a svájci jogban – Áttekintés a szövetségi bíróság újabb joggyakorlatáról, Magyar Jog, 1995., 42. évf. 10. szám
184. Svarez Carl Gottlieb, Goßler Christoph: Unterweisung für die Parteien zu ihrem Verhalten bei Prozessen und anderen gerichtlichen Angelegenheiten nach der Allgemeinen Gerichtordnung für die Preußischen Staaten, Berlin, 1796.
185. Szabó Imre: Perhatékonyság és percselekmények időszerűségének elve In Varga István (szerk): Codificatio processualis civilis, Studia in Honorem Németh János II., ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013.
186. Szalma József: A generálklauzulák és a joghézag az európai és a magyar magánjogban, Jogelméleti Szemle, 2020., 2. szám
187. Szalma József: A polgári és kereskedelmi jog kapcsolata az új Ptk. fényében, Jogtudományi Közlöny, 2014., LXIX évf. 10. szám
188. Szalma József: Alanyi és tárgyi felelősség. A vétkesség és a felróhatóság kérdéskörének lehetséges szempontjairól, különös tekintettel a magyar Ptk. vonatkozó rendelkezéseire és ezek rekodifikációjára, Jogtudományi Közlöny, 2003., LVIII. évf. 3. szám.
189. Szászy István: A magyar magánjog általános része, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1947.
190. Szászy-Schwarz Gusztáv: Parerga, Budapest, Atheneum, 1912.
191. Szászy-Schwarz Gusztáv: Új irányok a magánjogban, Atheneum, Budapest, 1911.
192. Szászy-Schwarz Gusztáv: A jogi személy magyarázata, Budapest, 1906.

193. Székely Katalin: Néhány megjegyzés a jóhiszeműség és a tisztesség szerepéhez a polgári jogban, különös tekintettel a svájci jogrendszerre. Jogtudományi Közlöny 1993.
194. Szigeti Krisztina: A bírói jogértelmezés és a hetedik alaptörvény-módosítás, Eljárásjogi Szemle, 2018. évf. 4. szám
195. Szilbereky Jenő: A Polgári Eljárás Funkciója és Hatékonysága, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1977.
196. Szitás Benedek: A perbeli taktika fogalmi elemei, Magyar Jog, 1980. XXVII. évf.
197. Szladits Károly: A magánjog fogalma, fejlődése és tudománya In: Szladits Károly (szerk): Magyar magánjog I. kötet: Általános rész, Személyi jog, Budapest, 1941.
198. Szladits Károly: A magyar magánjog, Általános rész, Első rész, Grill Károly Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1941.
199. Tercsák Tamás: A joggal való visszaélés, A joggal való visszaélés elmélete, bírói gyakorlata és munkajogi jelentősége, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.
200. Tercsák Tamás: A joggal való visszaélés, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2003.
201. Udvary Sándor (szerk): Polgári Eljárásjog, Patrocínium, Budapest, 2016.
202. Ujlaki László: Visszaélés a joggal a polgári eljárásban, Jogtudományi Közlöny, 1989., 44. évf. 9. szám
203. Ujlaki Miklós: Hetven év magánjogi irodalma. A magyar magánjog bibliográfiája 1861-1930, Budapest, 1930.
204. Varga Ádám: Igazságosság kontra igazságosság? Iustum Aequum Salutare, 2015., XI. évf.
205. Varga István, Éless Tamás: Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016.
206. Vékás Lajos: A szerződési szabadság alkotmányos korlátai, Jogtudományi Közlöny, 1999., LIV. évf. 2. szám
207. Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. HVG-ORAC, Budapest, 2001.

208. Vékás Lajos: Bevezető rendelkezések. A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Budapest, 1992., 1. kötet
209. Világhy Miklós, Eörsi Gyula: Magyar polgári jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965., 2. kiadás
210. Világhy Miklós, Eörsi Gyula: Magyar polgári jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965., 2. kiadás
211. Virág Csaba: A polgári per igazságossága. Az alaki és anyagi igazságosság érvényesülésének emlékezetkutatási kérdései In Harsági Viktória, Horváth E. Írisz, Raffai Katalin: Nemzetközi magánjog és polgári eljárásjog a megváltozott gazdasági környezetben, Pázmány Press, Budapest, 2013.
212. Visinszkij A. J.: A jogelmélet frontjának a helyzetéhez, Moszkva, 1937.
213. Visinszkij A. J.: A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban, Akadémiai, Budapest, 1952.
214. Visinszkij A. J.: A szovjet állam- és jogtudomány kérdései, Jogi és Államigazgatási Kiadó, Budapest, 1950.
215. Wach Adolf: Die Mündlichkeit im österreichischen zivilprozessrecht entwurf, Manz, Wien, 1895.
216. Wach Adolf: Vorträge über die reichs-zivilprozessordnung gehalten vor praktischen juristen im frühjahr 1879., Adolph Marcus, Bonn, 1896.
217. Walther J. Habscheid: A polgári per koncentrációját célzó újabb irányzatok az NSzK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban, fordította: Schelnitz György, Jogtudományi Közlöny, 26/1971.
218. Wasserman Rudolf: Der Sociale zivilprozess. Zur theory und prakzis des zivilprozesses im socialen rechtsstaat, Luchterhand, Darmstadt 1978.
219. Weiß Karl: Die Vereinfachungs-novelle zur ZPO und die beschleunigung des Verfahrens vor dem entscheidung gericht. Rechtssprechung zum wiedergutmachungsrecht. 29. jahrg. 1978.
220. Wetzell George Wilhelm: System des ordentlichen Civilprozesses, Tauchnitz, Leipzig, 1878.

221. Weyers Hans-Leo: Über Sinn und Grenzen der Verhandlungsmaxime im Zivilprozeß. In Dogmatik und Methode. Joseph Esser zum 65 Geburtstag, Scriptor, Kronenberg/Ts, 1975.
222. Wietzorek Berhard, Schütze Rolf: Civilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar, 3. kiadás, Gruyter, Berlin. 1994.
223. Woolf Lord Henry: Access to justice – final report., London, 1996.
224. Wopera Zsuzsa: A felek és a bíróság közötti szereposztás a keresetindítás során, Miskolci Jogi Szemle, 2020. 15. évf. 1. különszám
225. Wopera Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai, Jogtudományi Közlöny, 2017. 4. szám
226. Wopera Zsuzsa: Az új Polgári Perrendtartás karakterét adó egyes megoldások európai összehasonlításban, In Advocat különszám, Miskolc, 2017.
227. Zeller Ernst: Treu und Glauben und Rechtsmissbrauchsverbot, Schulthess Polygraphischer Verlag AG, Zürich, 1981.
228. Zilinsky Imre: A bizonyítás elmélete a polgári peres eljárásban, tekintettel a jogfejlődésre és a különböző törvényhozásokra, Adhenaum kiadó, Budapest, 1875.
229. Zilinszky János: Elvárhatóság a magánjogban, Polgári Jogi Kodifikáció, 2003., V. évf. 4. szám.
230. Zink E.: Über die ermittlung der zachverhaltes im Französischen civilprozess, Kaiser, München, 1860.
231. Zsitva Ágnes: A Pp. 237. §-ához fűzött magyarázat, In: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata (szerk.: Wopera Zsuzsa), Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017.

Jogforrások

1. 1895. évi Österreichische Zivilprozessordnung
2. 1896. évi Bürgerliches Gesetzbuch
3. 1911. évi I. törvény a polgári perrendtartásról
4. 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
5. 1959. évi IV. törvény a polgári törvénykönyvről
6. 1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről
7. 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról
8. 1994. évi III. törvény a bírósági végrehajtásról
9. 1995. évi LX. törvény a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról
10. 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról
11. 1999. CX. Törvény az Országos Ítéletábrák székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról
12. 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról
13. 2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról
14. 2009. évi L. törvény a fizetési meghagyásos eljárásról
15. 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról
16. 2011. CLI. törvény az Alkotmánybíróságról
17. 2011. évi CLXXXI. törvény a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról
18. 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról
19. 2011. CLXII. törvény a bírák jogállásáról és javadalmazásáról

20. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
21. 2013. évi CXXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról
22. 2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről
23. 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
24. Code de procédure civile, 1806.
25. Magyarország Alaptörvénye

Bíróági határozatok

- 1/1994. (I. 7.) AB határozat
- 1/2009. (VI. 24.) PK vélemény
- 2/2009. (VI.24.) PK Vélemény
- 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény
- 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény
- 21/1994. (IV.16.) AB határozat
- 23/1990. (X.31.) AB határozat
- 30/1992. (V.26.) AB határozat
- 3231/2014. (IX. 22.) AB végzés
- 3325/2012. (XI. 12.) AB végzés
- 52/1997. (X.14.) AB határozat
- 6/1998. (III. 11.) AB határozat
- 64/1991 (XII. 17.) AB határozat
- 64/1991. (XII.17.) AB határozat
- 8/1990. (IV. 23.) AB határozat,
- 8/2014. (III. 20.) AB határozat
- 9/1992. (I. 30.) AB határozat,
- 9/1992. (I.30.) AB határozat
- AB 539/AB/1997. határozat

- BDT.2001. 400.
- BDT.2004.987.
- BDT.2005.1252.
- BDT.2016. 3528.
- BDT.2017.3789.
- BDT.2019. 4047.
- BDT.2020.4163.
- BDT1999. 1.
- BDT2002. 683.
- BDT2005. 1219.
- BDT2005. 1252.
- BDT2005. 1261.
- BDT2006. 1392.
- BDT2006. 1405.
- BDT2007. 1677.
- BDT2007. 1677.
- BDT2007. 1689.
- BDT2008. 1811.
- BDT2009. 2014.
- BDT2011. 2571.
- BDT2013. 3018.
- BDT2014. 3101.
- BDT2015. 3259.
- BDT2015. 3268.
- BDT2016. 3481.
- BDT2016.3515.
- BDT2017. 3620.

- BDT2017. 3691.
- BDT2017.3704.
- BDT2018. 3942.
- BDT2019. 4075.
- BDT2019. 4084
- BDT2019. 4109.
- BDT2019.3964
- BDT2020. 4123.
- BDT2020. 4130.
- BDT2020. 4148.
- BDT2020. 4233.
- BDT2020. 4235.
- BDT2020.4181.
- BDT2021. 4292.
- BH 1982. 140.
- BH 1986. 417.
- BH 1986. 422.
- BH 1992. 103.
- BH 1994. 311.
- BH 1996. 362.
- BH 1999.549.
- BH 2000. 55.,
- BH 2006. 252.
- BH 2007.368.
- BH 2009. 15.
- BH 2011. 41.

- BH 2011.46.
- BH 2013.70.
- BH 2015.232.
- BH.1963.3762
- BH.1989.57.
- BH.1997.218.
- BH.2005. 320
- BH.2010.169.
- BH.2013.123.
- BH.2013.273.
- BH.2014.56.,
- BH.2015.47.
- BH.2017.122.
- BH.2017.237.,
- BH.2017.350.
- BH.2017.57.
- BH.2018.196.
- BH1984.21.
- BH1994.616.
- BH1997.530.
- BH1998. 498.
- BH2000. 24.
- BH2000. 62.
- BH2002. 235.
- BH2003. 152.
- BH2003. 195.

- BH2004.301.
- BH2004.431.
- BH2005.347.
- BH2005.74.
- BH2006.219
- BH2007.123.
- BH2009. 278.
- BH2009. 45.
- BH2010. 89.
- BH2010.134.
- BH2011. 46.
- BH2011.312.
- BH2013. 122.
- BH2013. 45.
- BH2013.18.
- BH2013.18.
- BH2014. 184.
- BH2014. 184.
- BH2014. 367.
- BH2015.107.
- BH2015.47.
- BH2016. 339.
- BH2016.37.
- BH2017. 264.
- BH2017.268.
- BH2017.346

- BH2017.400.
- BH2018. 13.
- BH2018. 46.
- BH2018.347.
- BH2019.198.
- BH2020. 223.
- BH2020. 39.
- BH2021. 143.
- Debreceni Ítéltábla Pf.20.035/2019/4. szám alatti ítélete
- EBD2014. P.12. elvi határozat
- EBH 2008. 1783.
- EBH2002. 753.
- EBH2004.1143.
- EBH2005.1227.
- EBH2006. 1408.
- EBH2007. 1686.
- EBH2007.1612.
- EBH2009. 1972.
- EBH2009. 1972.
- EBH2010. 2133.
- EBH2010. 2145.
- EBH2011.2351.
- EBH2013. M.6.
- EBH2013. P.16.
- Fővárosi Ítéltábla Gf.40.072/2015/7.
- Fővárosi Ítéltábla Gf.40.434/2011/3.

- Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.174/2017/4.
- Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.874/2018/8.
- Fővárosi Ítéltábla Pf.20.462/2019/3
- Fővárosi Törvényszék P.23.186/2018/10.
- Kúria Kpk.IV.39.570/2021/3.,
- Kúria Mfv. 10.272/2015/4.
- Kúria Pfv. 20.367/2015/6.
- Kúria Pfv. 20.367/2015/6.
- Kúria Pfv. 20.482/2019/4.
- Kúria Pfv. 20.634/2018/10.
- Kúria Pfv. 20.774/2018/38.
- Kúria Pfv. 20.990/2020/4.
- Kúria Pfv. 21.008/2015/6.
- Kúria Pfv. 21.064/2016/6.
- Kúria Pfv. 21.070/2016/7.
- Kúria Pfv. 21.123/2017/5.
- Kúria Pfv. 21.640/2016/6.
- Kúria Pfv. 21.982/2016/5.
- Kúria Pfv. 22.259/2017/11.
- Kúria Pfv. 22.407/2017/9.
- Kúria Pfv. 22.634/2017/6.
- Kúria Pfv. 22.634/2017/6.
- LB Pf.III.21.102/1987/3.
- LB Pf.V.23.940/1998/3.
- LB Pfv.I.20.716/1994/3.
- LB Pfv.V.23.970/1997.
- Legfelsőbb Bíróság Cgf. II. 31.002/1998/2.

- Miskolci Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság K. 27.509/2017/31.
- Pécsi Ítéltábla Cgf. V. 30.086/2006/2.
- Pécsi Ítéltábla Gf. 40.015/2014/5.
- Pécsi Ítéltábla Gf. 40.027/2017/5.
- Pécsi Ítéltábla Gf. 40.039/2016/5.
- Pécsi Ítéltábla Pf. 20.002/2009/5.
- Pécsi Ítéltábla Pf. 20.043/2015/4.
- Pécsi Ítéltábla Pf. 20.287/2007/5.
- PJD 2018. 24.
- PJD 2020. 9.
- PJD. 2017. 6.
- PJD. 2018. 27.
- PJD. 2018. 28.
- PJD2016. 23.
- PJD2017. 17.
- PJD2018. 22.
- PJD2019. 11.
- PJD2019. 32.
- PJD2020. 13.
- PJD2020. 13.
- PK 163. szám
- PK 169. szám
- PK 36. szám
- Szegedi Ítéltáblának a Gf. I. 30 012/2011/3. határozata
- Székesfehérvári Törvényszék G. 40.049/2018/15.

Egyéb jogforrások

- European Commission for the Efficiency of Justice ajánlása

- Neumeister v. Austria (1936/63. sz.) - 1968. június 27.-en kihirdetve
- König v. Germany (6232/73. sz.) - 1978. június 28.-an kihirdetve
- T/11900 törvényjavaslat
- T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről
- Új Pp. Konzultációs Testület 20. számú véleménye
- Új Pp. Konzultációs Testület 4. számú állásfoglalása
- Új Pp. Konzultációs Testület 79. számú véleménye
- Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye
- A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény Miniszteri Indokolása, Budapest, 1959.
- Emberi Jogok Európai Egyezménye
- Indokolás a magyar polgári perrendtartás előadói tervezetéhez, Magyar Királyi Igazságügyminisztérium, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1893.
- CKOT 2017. július 7. 10. számú állásfoglalás
- CKOT 2017. november 20-21. 1. számú állásfoglalása
- CKOT 2018. június 20-21. 11. számú állásfoglalása
- CKOT 2019. április 15. 20. számú állásfoglalása
- Pécsi Ítéletábra összegzése, 2019. november 4.
- CKOT 2019. november 28-29. 19. számú állásfoglalása

Elektronikus források

- <http://www.kuria-birosag.hu/hu/sajto/civilisztikai-kollegiumvezetok-orszagos-ertekezeseknek-2018-majus-3-allasfoglalasai-polgari>, Letöltve: 2021. április 30.
- <http://www.parlament.hu/irom40/11900/11900.pdf>, Letöltve: 2021. április 13.
- <https://arsboni.hu/igazmondas-es-elhallgatas-az-uj-polgari-perrendtartasban/>, Letöltve: 2018. április 5.

- <https://arsboni.hu/igazmondas-es-elhallgas-as-uj-polgari-perrendtartasban/>, Letöltve: 2018. április 5.
- <https://ideas.repec.org/p/oec/ecoaab/5-en.html>, Letöltve: 2021. április 23.
- https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/vegleges_es_javitott_tarsashazi_joggyak_osszefoglalo.pdf, Letöltve: 2021. április 30.
- Zódi Zsolt: A korábbi esetekre történő hivatkozások mintázatai a magyar bíróságok ítéleteiben. MTA Law Working Papers, Budapest 2014/01 55. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_01_Zodi_Zsolt.pdf, Letöltve: 2021. május 6.
- <http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20C3%BAj%20olg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepti%C3%B3ja.pdf>
- Darák Péter: A magyar közigazgatási bíráskodás európai integrációja. A Doktori Értekezés Tézisei, Pécs, 2007., <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/darak-peter/darak-peter-vedes-tezisek.pdf>, Letöltve: 2021. augusztus 26.
- <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92800000.TVJ&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D52> 1711. §, Letöltve: 2021. november 26.
- chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww.kuria-birosag.hu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fjoggyak%2Fa_joggal_valo_visszaeles_-_joggyakorlat_elemzo_csoport_vegso.pdf&cflen=416349&chunk=true, Letöltve: 2021. november 30.
- Sobor Dávid: Lehet-e helye a joggal való visszaélés tilalmának a társasági jogban? Pázmány Law Working Papers, 2014/17. sz. Elérhető: <http://plwp.eu/evfolyamok/2014/23-2014-17>, Letöltve: 2021. december 2.
- Thomas de Weers: Reforming the Law of Civil Procedure: Does it Work? http://www.lut.fi/documents/27578/419707/Thomas+de+Weers_
- http://real-d.mtak.hu/1323/1/dc_1767_20_tezisek.pdf, Letöltve: 2021. szeptember 1.
- http://epa.oszk.hu/03000/03010/00002/pdf/EPA03010_jap_2016-02_135-149.pdf, Letöltve: 2021. április 30.

- <http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=1>, Letöltve: 2021. április 5.
- <http://www.lb.hu/hu/uj-pp-jogert?page=7>, Letöltve: 2021. április 5.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok>, Letöltve: 2021. április 23.
- <http://www.jogiforum.hu/hirek/37069>, Letöltve: 2021. április 30.
- [Reforming+the+Law+on+Civil+Procedure.pdf/5962366e-30e5-4d94-a87a-15069b8d5bb4](#), Letöltve: 2021. április 5.
- <https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?page=2>, Letöltve: 2021. június 1.